

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
HASTANE VE SAĞLIK KURUMLARI YÖNETİMİ BİLİM DALI

**KÜRESELLEŞMENİN TÜRKİYE 'DEKİ SAĞLIK
İSTİHDAMINA ETKİLERİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Tezi Hazırlayan: **Nahide ÜŞÜMEZ**

İSTANBUL, 2010

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
HASTANE VE SAĞLIK KURUMLARI YÖNETİMİ BİLİM DALI

**KÜRESELLEŞMENİN TÜRKİYE 'DEKİ SAĞLIK
İSTİHDAMINA ETKİLERİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Tezi Hazırlayan:
Nahide ÜŞÜMEZ
Öğrenci No:
080746145

Danışman:
Yrd. Doç. Dr. Kamil USLU

İSTANBUL, 2010

YEMİN METNİ

Yüksek lisans projesi olarak sunduğum “Küreselleşmenin Türkiyedeki Sağlık İstihdamına Etkileri” başlıklı bu çalışmamın bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. (15.07.2010)

Aday: Nahide ÜŞÜMEZ

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

.../.../.....

Enstitümüz *İşletme Yönetimi* Anabilim dalı *Hastane Ve Sağlık Kurumları Yönetimi* Bilim dalı yüksek lisans öğrencilerinden 080746145 numaralı *Nahide Üşümez'in* "Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim - Öğretim ve Sınav Yönetmeliği"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "**KÜRESELLEŞMENİN TÜRKİYE' DEKİ SAĞLIK İSTİHDAMINA ETKİLERİ**" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 21.07.2010 tarih ve 2010/19 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, ilgili yönetmeliğin (c) bendi gereğince (60) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında ~~oyçokluğu/oybirliği~~ ile ~~Kabul/Red veya Düzeltme~~ kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 1 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
YRD. DOÇ. DR. KAMİL USLU

ÜYE
PROF. DR. HALİT KESKİN

ÜYE
DOÇ. DR. HALİM KAZAN

TEŐEKKÖRLER

Tez çalıőmam sűresinde bana her konuda sabır ve itana ile yardımcı olan ve yűnlendiren çok değerli danıőman hocam Yard. Doç. Dr. Kamil USLU' ya, eğitimim konusunda her zaman ısrarcı olan babam Őaban ŐŐŐMEZ' e, sevgili halacığım Emine KURTULUŐ' a ve çalıőmam esnasında bana manevi destekleriyle her zaman sıkıntılarımı paylaőan sevgili arkadaşlarım ve dostlarım; Emine ŐZKAYA, Seyfi KURUOęLU ve Dr. Fethi BAYRAK' a çok teőekkűr ediyorum.

Sevgili annemin anısına.....

KÜRESELLEŞMENİN TÜRKİYE 'DEKİ SAĞLIK İSTİHDAMINA ETKİLERİ

Tezi Hazırlayan: Nahide ÜŞÜMEZ

Özet

Küreselleşme çok geniş bir kavram olup, ekonomik, siyasal ve kültürel olarak ülkeleri etkilemiş ve teknolojik değişim ise bu etkileri hızlandırmıştır. Küreselleşme ile dünyada değişen nüfus popülasyonu sağlık hizmeti talebini artırmıştır. Sağlık teknolojileri kullanımı artarak yaygınlaşmış ve dünyada yeni bir pazar oluşturmuştur. Dünya ülkeleri yaşlanan nüfusun ihtiyaçlarını karşılamak, sağlıkta yükselen talebi karşılamak ve artan sağlık maliyeti gibi sorunlarla karşılaşmışlardır. Tüm bu gelişmeler hizmet sektörünün hızla gelişmesine ve dünyada yeni bir rekabet alanı oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Dünyadaki bu değişim Türkiye'yi de yakından etkilemiştir. Türkiye'de de dünyaya paralel olarak teknolojik yenilik, rekabet, artan maliyet baskısı ve diğer gelişmeler Türk sağlık sektörünü yeniden yapılanmaya yöneltmiştir. Küresel eğilimlere uyumlu olarak istihdamın niteliği hızla yükselirken, istihdamın şeklide değişmiştir. Sağlık teknolojileri kullanımı hızla yaygınlaşmış, teknoloji kendine yeni istihdam alanları oluşturmuştur. Yaşlanan nüfusun ihtiyaçları, artan sağlık hizmeti talebi ve sağlık teknolojilerinin kullanımının yaygınlaşması Türkiye'de hızla sağlık personeli açığı oluşmasına neden olmuştur.

Anahtar Kelime: Küreselleşme, Teknoloji, Sağlık, İstihdam

IMPACTS OF GLOBALISATION ON EMPLOYMENT IN THE HEALTH CARE SECTOR IN TURKEY

Presented by: Nahide ÜŞÜMEZ

Abstract

Globalisation is a broad concept and has affected countries economically, politically and culturally and variation of technology has speeded up these impacts. Globalisation process, and the increasing population has increased the health care demand. Use of various technologies in the health care industry has been widely increased, therefore a new market was created. The world countries has encountered difficulties meeting the demands of elderly population and high expectancy of health industry. All of these developments were the main reasons causing the health industry to grow rapidly in a competitive environment.

These changes in the world has effected Turkey as well. In Turkey, in parallel to the world, technological innovation, competition, pressure of the rising costs and other developments have led to the Turkish health sector restructuring. In line with global trends, the nature of employment increased sharply, while employment has changed in shape, technology itself has created new employment areas and rapid and widespread use of health technology has become common. The needs of an aging population, increasing demand for health care and the widespread use of medical technology rapidly caused the growing lack of health care staff in Turkey.

Key Words: Globalisation, Technology, Health, Employment

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
TABLOLAR LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ix
GRAFİKLER LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞMENİN TEORİK YAPISI VE KÜRESELLEŞMEYİ	
YÖNLENDİREN KURUMLAR.....	4
1. KÜRESELLEŞMENİN TEORİK YAPISI.....	4
1.1. Küreselleşmenin Tanımı.....	4
1.2. Küreselleşmenin Tarihsel Gelişimi	6
2. KÜRESELLEŞMEYİ YÖNLENDİREN KURUMLARIN BAŞLICALARI 11	
2.1. Dünya Bankası (WB)	11
2.1.1. Kuruluş Amacı.....	11
2.1.2. Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBDR).....	12
2.1.3. Finansman Kaynakları	13
2.1.3.1. Sermaye.....	13
2.1.3.2. Borçlanma.....	14
2.1.3.3. Diğer Gelirler	15
2.1.4. Dünya Bankası Örgüt Yapısı ve Yönetimi	15
2.1.5. Krediler.....	15
2.2. Uluslararası Para Fonu (IMF).....	17
2.3. Dünya Ticaret Örgütü (WTO).....	20

2.3.1. Kuruluşu ve Gelişmesi.....	20
2.4. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)	23
2.5. Dünya Sağlık Örgütü (WHO).....	24
3. KÜRESELLEŞMENİN SİYASAL VE SOSYAL YAPILAR ÜZERİNDE ETKİLERİ.....	27
3.1. Siyasal Yapı Üzerinde Etkileri	27
3.2. Sosyal Yapı Üzerine Etkiler	29
3.2.1. Kültür Üzerine Etkileri	29
3.2.2. Eğitim Üzerine Etkileri.....	31
3.2.3. Demografik Yapıda Değişimler.....	32
3.3. Yoksulluk ve Eşitsizlik.....	33
4. KÜRESELLEŞME İSTİHDAM İLİŞKİSİ.....	36
4.1. Küreselleşme Sürecinde İş Dünyası ve İşgücünde Yaşanan Gelişmeler.....	37
4.1.1. Firmaların Organizasyon Yapısındaki Değişmeler ve Çok Uluslu Şirketler.....	40
4.2. Esnek Çalışma Modeline Geçiş ve Sendikaların Önemsizleştirilmesi.....	41
4.3. İstihdam ve Özelleştirme	45
4.4. Küreselleşme Sürecinde Türkiye’de Ücretlilerin Gelişimi	47
4.5. Enformel Ekonomi ve Kayıt Dışı İstihdam	48
4.6. Ekonomik Krizler	51
5. KÜRESELLEŞMENİN TEKNOLOJİLERE ETKİSİ.....	53
5.1. Teknolojik Değişim ve Yenilikler	54
5.2. Yeni Buluşlar ve İcatlar	55
5.3. Ulaştırma ve İletişim Teknolojilerindeki Gelişmeler	56

İKİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞMENİN TÜRKİYE 'DEKİ İSTİHDAM YAPISINA ETKİLERİ..... 58

1. TÜRKİYE'DE İSTİHDAMIN YAPISI VE GELİŞİMİ 58

1.1. İstihdamın Tanımı..... 58

1.2. İstihdam Çeşitleri..... 60

1.2.1. Tam İstihdam 60

1.2.2. Eksik İstihdam 62

1.2.3. Aşırı İstihdam 62

1.3. İşsizlik ve İstihdama Etkisi..... 63

1.3.1. İşsizlik Tanımı 63

1.3.2. İşsizliğin Türleri 64

1.3.2.1. Açık İşsizlik..... 65

1.3.2.2. Gayri İradi İşsizlik..... 65

1.3.2.3. İradi İşsizlik 65

1.3.2.4. Arızî İşsizlik (Geçici) 66

1.3.2.5. Konjonktürel İşsizlik 66

1.3.2.5. Mevsimlik İşsizlik 67

1.3.2.6. Teknolojik İşsizlik..... 67

1.3.2.7. Yapısal İşsizlik 68

1.3.3. Gizli İşsizlik..... 69

1.4. İstihdamın Teorik Yapısı 70

1.4.1. Klasik İstihdam Teorisi 70

1.4.2. Keynes ve Modern İstihdam Teorisi 71

1.4.3. İstihdam Keynes ve Modern İstihdam Teorisi Sonrası
Yaklaşımlar..... 71

1.5. Türkiye'de İstihdamın Mevcut Durumu..... 72

1.5.1. Türkiye'de İstihdamın Sektörel Dağılımı..... 75

1.5.1.1. Tarım Sektörü..... 77

1.5.1.2. Sanayi Sektörü..... 79

1.5.1.3. Hizmet Sektörü.....	81
1.5.2. Türkiye’de İstihdamın Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı.....	83
1.5.3. Türkiye’de İstihdamın Eğitim ve Mesleğe Göre Dağılımı	86

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜRESELLEŞMENİN TÜRKİYE’DEKİ SAĞLIK İSTİHDAMINA ETKİLERİ..... 91

1. TÜRKİYE’DE SAĞLIK ALANINDAKİ GELİŞMELER..... 91

1.1. Sağlık Talebinde ve Maliyetinde Meydana Gelen Gelişmeler.....	91
1.2. Türkiye’ de Sağlık Yönetimi Alanındaki Sorunlar.....	99
1.3. Türkiye’de Sağlık İstihdamındaki Bazı Gelişmeler	101
1.3.1. Tam Gün Yasası	101
1.3.2. Taşeron Firma İstihdamı.....	102
1.3.3. Sözleşmeli Sağlık Personel İstihdamı.....	103
1.4. İlaç ve Kimya Sanayideki Gelişmeler	104
1.4.1. Türkiye ‘de İlaç ve Kimya Sanayideki Gelişmeler	105
1.4.2. Türkiye’de İlaç ve Kimya Sanayisinde İstihdam	108
1.4.3. Türkiye’de Eczanelerdeki Değişen Sistem.....	108
1.5. Sağlık Teknolojilerindeki Gelişmeler.....	110
1.6. Türkiye’de Sağlık Teknolojilerindeki Gelişmeler	112
1.7. Türkiye’de Sağlık Personelinin Eğitimi ve Mevcut Durumu	115
1.7.1. Türkiye’de Sağlık Personelinin Eğitimi.....	115
1.7.2. Türkiye’de Sağlık Personelinin Mevcut Durumu	124
1.7.2.1. Türkiye’de Hekim İstihdam Durum	127
1.7.2.2. Türkiye’de Diş Hekimi İstihdam Durumu	131
1.7.2.3. Türkiye’de Eczacı İstihdam Durumu	132
1.7.2.4. Türkiye’de Hemşire İstihdam Durumu	133
1.7.2.5. Türkiye’de Ebe İstihdam Durumu.....	134
1.7.2.6. Türkiye’de Diğer Sağlık Personeli İstihdam Durumu.....	135

1.7.2.7. Küreselleşme ile Sağlık Alanında Önem Kazanacak Yeni Meslekler.....	135
SONUÇ ve ÖNERİLER.....	136
KAYNAKÇA	142
ÖZGEÇMİŞ.....	152

TABLolar LİSTESİ

	Sayfa No.
Tablo 1. Dünya Bankası'nda En Yüksek Sermaye Payına Sahip On Ülkenin Oy Güçleri ve Türkiye'nin Durumu.....	14
Tablo 2. Küresel Özelleştirmenin Gelişimi	46
Tablo 3. Türkiye'de İstihdamın Sektörel Dağılımı	76
Tablo 4. Tarımda İstihdam Durumu (1988-2008) (bin kişi)	78
Tablo 5. Tarım Sektöründe Beş Yıllık Dönemler Halinde Ortalama İstihdam Edilen Kişi Sayısı ve Toplam Nüfusa Oranı	78
Tablo 6. Sanayi Sektörü İstihdam Durumu (1988-2008) (bin kişi).....	80
Tablo 7. Sanayi Sektöründe Beş Yıllık Dönemler Halinde Ortalama İstihdam Edilen Kişi Sayısı ve Toplam Nüfusa Oranı	80
Tablo 8. Hizmet Sektörü İstihdam Durumu (1988-2008) (bin kişi).....	82
Tablo 9. Hizmet Sektöründe Beş Yıllık Dönemler Halinde Ortalama İstihdam Edilen Kişi Sayısı ve Toplam Nüfusa Oranı	83
Tablo 10. Yaş Grubuna Göre İstihdam (bin kişi) 15+.....	84
Tablo 11. Cinsiyete Göre İstihdam (bin kişi) 15+.....	84
Tablo 12. Eğitim Durumuna Göre İstihdam (bin kişi) 15+.....	87
Tablo 13. Eğitim Durumuna Göre İstihdam Oranı (%) 15+	88
Tablo 14. Meslek Grubuna Göre İstihdam (bin kişi) 15+	89
Tablo 15. Ekonomik Sınıflamaya Göre Ödenek Harcama İcmali 2007-2008-2009.....	94
Tablo 16. Sağlık Harcamalarının Yıllar İtibariyle Seyri	95
Tablo 17. Ekonomik Sınıflamaya Göre Ödenek Harcama İcmali 2009-2010-2011	96
Tablo 18. Genel-Katma Bütçe İçerisinde Sağlık Bakanlığı Bütçesi (1).....	97
Tablo 19. Eğitim Düzeyi ve Sayılarına Göre Sağlık Personeli Yetiştiren Okullar.....	117
Tablo 20. Yıllara Göre Türkiye'de Mevcut Tıp Fakülteleri İle Bu Fakültelerdeki Öğrenci ve Öğretim Üyesi Sayılarındaki Gelişim	118
Tablo 21. Türkiye'deki Sağlık İşgücünün İstihdam Edildiği Kurumlara Göre Dağılımı (%).....	126
Tablo 22. Türkiye, Avrupa Bölgesi ve AB Üyesi Ülkeler Sağlık İnsan Gücü Durumu	126

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa No.
Şekil 1. İlaça Erişim Mekanizması	106
Şekil 2. Sağlık İnsan Gücü Piramidi	125

GRAFİKLER LİSTESİ

	Sayfa No.
Grafik 1. Mevsim Etkilerinden Arındırılmış İstihdam Oranı (%).....	73
Grafik 2. Mevsim Etkilerinden Arındırılmış İşsizlik Oranı (%)	74
Grafik 3. Mevsim Etkilerinden Arındırılmış İşgücüne Katılım Oranı (%)	74
Grafik 4. OECD Ülkelerinin Sağlık Harcamaları GSYİH 2007 Yılı İçindeki Payı.....	93
Grafik 5. OECD Ülkelerinde 2007 Yılında Fert Başına Düşen Kamu ve Özel Sağlık Harcamaları.....	93
Grafik 6. AB ülkelerinde Jenerik İlaçların Pazar Payı 2004	108
Grafik 7. OECD Ülkelerinde Kişi Başına Düşen MR ve BT Sayısı	111
Grafik 8. OECD Ülkelerinde BT ve MR Çekim Sayıları (Kullanım Oranları).....	111
Grafik 9. Bazı Avrupa Ülkelerinde ve Türkiye’de Öğretim Üyesi Başına Düşen Öğrenci Sayıları	119
Grafik 10. OECD Ülkelerinde Çalışan Hekim Yoğunluğundaki Artış, 1975-90 ve 1990-2005.....	120
Grafik 11. OECD Ülkelerinde Çalışan Hemşire Yoğunluğundaki Artış, 1990-2006.....	121
Grafik 12. Türkiye’ de Bazı OECD Ülkelerinde Hemşirelerin Hekimlere Oranı.....	123
Grafik 13. Türkiye’de Kurumlara Göre Aktif Çalışan Hekim Sayısı	128
Grafik 14. Avrupa Ülkelerinde ve Türkiye’de 100.000 Kişiye Düşen Hekim Sayısı.....	128
Grafik 15. Türkiye’de Aktif Olarak Çalışan Uzman Hekimlerin Kurumlara Göre Sayısal Dağılımı	129
Grafik 16. Avrupa Ülkelerinde ve Türkiye’de 100.000 Kişiye Düşen Uzman Hekim Sayısı	129
Grafik 17. Aktif Çalışan Pratisyen Hekimlerin Kurumlara Göre Sayısal Dağılım.....	130
Grafik 18. Avrupa Ülkelerinde ve Türkiye’de 100.000 Kişiye Düşen Pratisyen Hekim Sayıları	131
Grafik 19. Avrupa Ülkelerinde ve Türkiye’de 100.000 Kişiye Düşen Diş Hekim Sayıları	132
Grafik 20. Avrupa Ülkelerinde ve Türkiye’de 100.000 Kişiye Düşen Eczacı Sayıları	133
Grafik 21. Avrupa Ülkelerinde ve Türkiye’de 100.000 Kişiye Düşen Hemşire Sayıları	134
Grafik 22. Avrupa Ülkelerinde ve Türkiye’de 100.000 Kişiye Düşen Ebe Sayıları	134

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
a.g.k.	: Adı Geçen Kaynak
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
APEC	: Asya Pasifik Ekonomik Birliği
ARGE	: Araştırma-Geliştirme
BM	: Birleşmiş Milletler
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
CCL	: IMF Kredi Hattı
CFE	: Telafi Edici Finansman Kolaylığı
DiE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
EFF	: Genişletilmiş Fon Kolaylığı
FOA	: BM Gıda ve tarım Örgütü
GATT	: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
GOÜ	: Gelişmekte Olan Ülkeler
GSMH	: Gayri Safi Milli Hâsıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
G7	: Dünyanın Çok Gelişmiş Yedi Ülkesi
ILO	: Dünya Ticaret Örgütü
IGEME	: İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi
IMF	: Uluslararası Para Fonu
ISO	: İstanbul Sanayi Odası
NAFTA	: Kuzey Amerika Ülkeleri Serbest Ticaret Anlaşmaları
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
OPEC	: Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
POHA	: Pan Amerikan Sağlık Örgütü
PRGF	: Yoksulluğu Azaltma ve Büyüme Kolaylığı
SDR	: Özel Çekme Hakkı
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TİSK	: Türkiye İşveren Sendikaları Kurumu

- TUBİTAK** : Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TUİK : Türkiye İstatistik Kurumu
UNESCO : BM Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
YP : Yükselen Piyasalar
WTO : Dünya Ticaret Örgütü
WHO : Dünya Sağlık Örgütü

GİRİŞ

Sağlık, ülkeler için refah göstergelerinden birisidir. Bu nedenle ülkelerin amacı; sağlık seviyesinin yükseltilmesi ve sağlıklı bir toplumun oluşturulmasıdır. Ancak sağlıkta bu hedefe her ülkede aynı seviyede ulaşılamadığı görülmektedir. Diğer bir deyişle ülkelerin sosyal, ekonomik ve siyasi yapılarından dolayı sağlık iyi bir yerde iken bazı ülkelere de ise sosyal, ekonomik ve siyasi yapılarının yetersiz olması sağlık sistemlerinin de yetersiz olmasına neden olabilmektedir. Bu düşüncelerin temelinde gelişmiş ülkelerde sağlığa ayrılan finansal kaynağın fazla olması sağlık hizmetlerini olumlu yönde etkilerken, gelişmekte olan ülkelere ise sağlığa ayrılan finansal kaynağın yetersiz olması sağlık hizmetlerini olumsuz yönde etkilemiş ve dünya üzerinde sağlıkta eşitsizlikleri ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Geçmişte sağlık sektörü emeğin oldukça yoğun olduğu bir sektördür. Burada sağlık hizmetini sunan doktor ve yardımcı sağlık personelinin sunduğu tedavi; gözlem ve tecrübelerine dayanmakta idi. Küreselleşmenin gelişmesine paralel sağlık hizmetlerinin sunumunda büyük bir gelişim oluşmuştur. Özellikle birinci dünya savaşından sonra yeni keşfedilen hastalıklarla teknolojik gelişme, sağlığa uygulanmış sağlıkta da yeni gelişmeler ortaya çıkmıştır. Bu gelişmelerin en önemlileri sağlıktaki teşhis ve tedaviyi kolaylaştıracak yeni teknolojinin geliştirilmesi, sağlık hizmetlerinde uygulanması sağlıkta başarıyı da beraber getirmiştir. Küreselleşmenin teknolojiye olumlu gelişmesi dünya ülkelerinde sağlık teknolojilerine yeni bir pazar oluşturulmuştur. Zengin ve fakir ülkeler sağlık teknolojilerinden istifade ederek ülkelerinde sağlık hizmetlerini suna bilmektedirler. Zengin ülkeler nispi olarak gelişmekte olan ülkelere göre daha avantajlıdır. Küreselleşme ile beraber gelişen sağlık teknolojileri hizmet maliyetlerini azaltırken, sağlık teknolojilerini kullanan yeni bir istihdam alanı da geliştirmiştir.

Küreselleşmenin dünyada oluşturduğu hızlı gelişmeler Türkiye'yi de etkilemiştir. Sağlık teknolojilerini ülkemizde yaygın olarak kullanılması sağlık istihdamını da etkilemiştir. Sağlık teknolojilerinin kullanılması yeni istihdam alanları oluşturulurken, teşhis ve tedavileri de kolaylaştırabilmiştir. Türk Sağlık Sistemi'nde, kalıcı politikaların oluşmaması ya da popülist baskıların oluşması ile tedavi edici

sağlık hizmetleri ön plana çıkartılmıştır. Gelişen nüfus yapısına paralel olarak sunulan sağlık hizmetleri yetersiz kalmakta, özellikle sağlıkta istihdam edilen yardımcı sağlık personeli açığı giderek artmaktadır. Kamu yönetimi bu açığı gidere bilmek amacıyla geçici tedbirlere başvurmuş, sağlık hizmetlerinin kalitesini taşıyan firma uygulamasıyla düşürmüştür. Böylelikle yardımcı sağlık personeli istihdam açığını gidermeye çalışmaktadır. Bu da Türkiye’de ki sağlık hizmetlerinde olumsuzlukları beraberinde getirmektedir. Sağlık istihdamı bu yönü ile yetersiz ve etkisiz kalabilmektedir.

Çalışmamızın amacı; Türkiye’de küreselleşme ile beraber gelişen sağlık istihdamını analiz etmektir. Bu amaçla çalışmamızda uyguladığımız varsayım; “sağlık teknolojilerini iyi kullanan ve uygulayan, sağlıkta istihdam edilen kişiler sağlık hizmetlerini olumlu yönde artırır” .Çalışmanın sınırlanması Türkiye’deki genel istihdam değil sadece sağlık istihdamı ile ilgilidir.

Çalışmamız yukarıdaki düşüncelere paralel olarak üç ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmamızın birinci bölümünde küreselleşmenin teorik yapısı ele alınmış ve küreselleşme ile istihdam ilişkisi incelenmiştir. Ayrıca küreselleşmenin siyasal ve sosyo- kültürel etkilerine değinilmiştir.

Çalışmamızın ikinci bölümde ise küreselleşmenin Türkiye’deki istihdam yapısına etkileri anlatılmıştır. Bu çevrede öncelikle istihdam ve işsizlik konuları tanımlanmış ve çeşitleri anlatılmıştır. Türkiye’de istihdamın durumu ve istihdamın sektörel dağılımı tablolarla açıklanmıştır. Aynı bölümde Türkiye’ de istihdamın yaş, cins, meslek ve eğitim durumu ile ilişkilendirilip yine tablolar aracılığı değerlendirilmiştir.

Çalışmamızın üçüncü ve son bölümde ise küreselleşmenin Türkiye’deki sağlık istihdamına etkileri anlatılmıştır. Öncelikle sağlık sektöründeki değişen talep ve maliyet baskısı üzerinde durulmuş ve tablolar aracılığı ile açıklamaya çalışılmıştır. Sağlık sektöründeki değişen teknoloji ve ilaç sektörlerine değinilmiş, Türkiye ve dünyadaki yeni yaklaşımlar değerlendirilmiştir. Yine bu bölümde sağlık alanındaki yeni istihdam biçimleri anlatılmıştır. Türkiye’ de sağlık personelinin eğitimi yine grafik ve tablolar aracılığı ile değerlendirilmiştir. Türkiye’ de sağlık personelinin mevcut durumu, OECD, Avrupa Bölgesi ve AB ile karşılaştırılmalı olarak grafikler

aracılığı ile anlatılmıştır. Son olarak bu bölümde küreselleşme ile artması beklenen yeni meslek gruplarına değinilmiştir.

Çalışmamızda uygulanan araştırma metodu; konu ile ilgili literatür taraması şeklinde olup, bunlar; kitaplar, makaleler, raporlar, ,resmi gazeteler ve güvenilir internet kaynakları şeklindedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞMENİN TEORİK YAPISI VE KÜRESELLEŞMEYİ YÖNLENDİREN KURUMLAR

1. KÜRESELLEŞMENİN TEORİK YAPISI

1.1. Küreselleşmenin Tanımı

21.yüzyıldaki değişime damgasını vuran küreselleşme, birçok ekonomik ve sosyal süreci bünyesinde barındırmaktadır. Bu sürecin çok yönlü olması küreselleşmenin tanımı konusunda herhangi sabit bir kavram oluşturulmamasına sebebiyet vermektedir. Birçok kavramla birlikte anılan küreselleşme; küresel paradoks, küresel paradigma, küresel süreç olarak da adlandırılmaktadır.

Küreselleşmenin birçok tanımı yapılmıştır. En genel anlamıyla küreselleşme; ulusal ekonomilerin artan ölçüde birbirine bağımlılığı olarak¹ tanımlanmaktadır. Ekonomi çıkışlı bu olgu; hızla siyasal, sosyal ve kültürel toplumun her kesimine entegre olmuştur. Rekabet ve piyasa ekonomisi gibi ekonomik yapıdaki bu köklü değişimler, iş dünyasının profilini değiştirmiş, uluslararası dönüşüm toplumsal yapıda hızlı değişimlere sebep olmuştur.

Diğer bir tanımla küreselleşme; bilginin, malların ve sermayenin ulusların kültürel, sosyal, politik ve ekonomik sınırları aşarak akması ve hareket etmesidir². Bugün, ABD’ de bulunan bir teknolojik ürün Afrika’ da satılmakta, Asya’da çıkan bir maden Avrupa’ da işletilmektedir. Herkes ABD sineması izlemekte, ABD vatandaşı tatile Avustralya’ ya gidebilmekte, internette borsa işlemleri tüm dünyayı krize sokmakta; insanların birden hayatları değişmektedir. Bu baş döndürücü hızla yaşanan değişim küreselleşme olgusunu tanımlamakta, bir süreç ve bir paradigma olarak karşımıza çıkarmaktadır.

---

¹ Şen, H., "Küreselleşme Sürecinde Türkiye’de Emek Arz ve Talebindeki Değişimin İşgücü ve İstihdam Üzerine Etkisi", (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2006, s.21

² Öztürk, Y., "ve diğerleri", "Küreselleşmenin Halk Sağlığına Etkileri ve Gelecekte Yapılması Gerekenler", 9. Halk Sağlığı Kongresi, 3-6 Kasım Ankara, 2004, s.15-16

Veysel Bozkurt, küreselleşmeyi belirleyen üç ana unsurdan bahseder. Bunlar: teknolojik gelişmeler, ideolojik gelişmeler ve ekonomik gelişmelerdir³. Teknolojik değişim küreselleşmeyi hızlandırmış, ideolojik gelişmeler yönlendirmiş, ekonomik gelişmeler ise şekillendirmiştir. İdeolojik olarak küreselleşme, kapitalizmin yeniden üretebilmesi için daha çok satmak daha çok üretmek ihtiyacını karşılamak amacıyla dünya pazarının serbestleşme ve sınırların kaldırılması sürecidir. Küreselleşme ile sömürü mekanizması değişmiş, karşılıklı bağımlılık artmıştır⁴.

Küreselleşmenin ekonomik tanımını ise; güçlü ekonomiye sahip ülkelerin politikası olarak görmek mümkündür. Ekonomisi güçlü olan ülkelerin diğer dünya ülkeleri üzerindeki etkisini perçinleme ve sermaye dolaşımını daha kolay bir hale getirme aracı olarak görebiliriz. Bu çerçevede Üçüncü Dünya ülkelerine dayatılan ‘mali serbestleşme’ politikaları bu ülkelerin Dünya mali sermaye piyasasının bir parçası olmaları, ‘ticari serbestleşme’ ulusal pazarların uluslararası pazarlar lehine açılmasına; ‘şeffaflaşma ve dışa açılma’ ile ulusal ekonomilerin kontrolünün IMF gibi kurumlara devri olarak⁵ tanımlanmaktadır.

Küreselleşmenin yukarıda belirtilen tanımlarından çıkan sonuca göre olumlu, olumsuz birçok yaklaşım ve tanımı yapılmıştır. En genel anlamıyla küreselleşme; dünya üzerinde tüm ekonomik, siyasi ve kültürel noktaların giderek birbirine bağlanması; dünyanın tek bir birim haline dönüşümü olarak algılanabilir. Daha özgün ve dar anlamıyla sermayenin, özellikle mali sermayenin dolaşımının hızlandığı, yaygınlaştığı ve kendi dinamiklerini diğer sermaye birimlerine ve siyasi önelere dayatacak bir güce ulaştığı aşaması anlamına gelmektedir. Başka bir ifadeyle ekonomik, kültürel, teknolojik vb. alanlarda sınırların kaldırılması anlamına gelen ‘Küreselleşme’ dünyanın ‘Küresel bir köy’ olduğu, herkesin aynı gemide bulunduğu, bu nedenle de bağımsızlık ya da bağımlılık yerine karşılık bağımlılığın oluşturduğu, kısacası herkesin kazanabileceği söylemdir.⁶

---

³ Sönmez, P., Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Cilt No:5, Sayı:3, Ankara, 2006, s.177-198

⁴ Boztaş, K., “Küreselleşmenin Eğitime Yüklendiği Görevler”, www.eğitim.gen, (25.04.2010)

⁵ Pakhuy, N. Ö., “Küreselleşen Dünyada Güçlü Devletlerin Müdahale Aracı Olarak Dünya Ticaret Örgütü”, (Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) , Bolu, 2005, s.5,

⁶ Özgür, S., “ve diğerleri”, “Küreselleşme ve Halk Sağlığına Etkileri ve Gelecekte Yapılacaklar”, 9. Halk Sağlığı Kongresi, , 3-6 Kasım, Ankara, 2004, s.27

1.2. Küreselleşmenin Tarihsel Gelişimi

Küreselleşme çok yeni bir kavram olmayıp, tarihi oldukça eskidir. Küreselleşmenin insanlık tarihiyle başladığını iddia etmek çokta yersiz olmayacaktır. Yüzyıllar önce insanlar birbirleri ile ticaret ağları, iletişim kanalları kurmuş ve hep yeni arayışlar içerisinde olmuştur. Küreselleşmeyi bugün bu kadar tartışılıp konuşulan yapan şey günümüzde kazandığı ivmedir. Küreselleşmenin tarihçesine baktığımızda yaşanan gelişmeler, değişim, kazandığı ivme; 1980 öncesi, 1980 sonrası ve gelişmiş Merkez, gelişmekte olan ülkeler (GOÜ) Çevre diye anlatmak çok da yerinde olacaktır. Olayların tarihi seyrine, ülkelerin gelişme düzeyleri, siyasi, ideolojik ve çok boyutlu ekonomik göstergelerine bakmak, sürecin sebep-sonuç ilişkisini açıklamamıza katkıda bulunacaktır.

Küreselleşme adına yaşanan gelişmeler; İngiliz bilim adamı Kristof Clomb'un Amerika'yı keşfine kadar uzanır. İngiltere, keşfedilen bakir toprakların yer altı ve yer üstü zenginliklerini toplayıp; buraları sömürge haline getirmiş, yıllarca sömürmüş ve zenginleşmiştir. Bunlarla beraber gelen haberleşmedeki gelişmeler (telgraf) ve buharın kol gücü yerine kullanılması, İngiltere'nin hızla gelişimini ve zenginleşmesini sağlamıştır. Almanya ve ABD bu duruma o dönem karşı çıkan ülkeler arasında olmuştur. Ancak bu İngiltere'nin sermaye birikimine engel olamamıştır. Bu dönem buharın yoğun olarak sanayide kullanması sebebiyle 1. Sanayi devrimi olarak anılmaktadır⁷.

Daha sonra 2.Sanayi devrimi olarak adlandırdığımız, buharın yerini motor gücünün aldığı dönem başlamıştır. Bu dönemde dünya üzerinde teknolojik anlamda çok önemli gelişmeler yaşanmıştır. Motorun buhar yerine kullanılmasından sonra; ilaç, kimya sanayindeki gelişmeler, mikrobun keşfi, hastalıkların önlenmesi, salgınların bitmesini sağlamış ve böylece daha sağlıklı ve uzun ömürlü olmuşlardır. İnsan ömrünün uzaması, ABD ve Avrupa'yı kitlesel eğitim sistemine yöneltmiş, bu gelişmelerde eğitilmiş ve daha sağlıklı bir toplum oluşmasını sağlamıştır. Bunun sonucu olarak da kitlesel tüketime yönelik üretim başlamıştır. Aynı dönem de kapitalizm ortaya çıkmış, ülkeler arasında ekonomik ilişkiler artmış ve gelişen

---

⁷ Kazgan, G., Küreselleşme ve Ulus Devlet Yeni Ekonomik Düzen, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 2005, s.10-15

iletişim, ulaşım ağları ticaret hareketini hızlandırmıştır⁸. 19.yüzyılda dünyanın tamamen tanımlanması, haritasının çizilmesi, sayısız teknolojik buluşlar, haberleşmedeki gelişmeler, bugünkü anlamıyla küreselleşmeye zemin hazırlamış ve bu dönem küreselleşmenin birinci evresi olarak karşımıza çıkmıştır.

1914-1945 arası dünyada büyük bunalım dönemi yaşanmıştır. İki büyük savaş ve 1929’da yaşanan “büyük krizin” etkisi ile ülkeler arasında ticaret yavaşlamış ve her ülke kendi içine kapanmıştır. Gerek savaşların gerekse Büyük Bunalım’ın etkisiyle ülkeler dış ticarete sıkı korumacılığa yönelmiş ve sermaye hareketleri dinamizmi yavaşlamıştır. Başta ABD olmak üzere gelişmiş ülkeler tarife ve kota sınırları getirmiş; sonuçta dünya ticareti hacmi hızla düşmüştür. Gordon Childe’e göre ideolojinin varlığı ancak ekonomi düzgün işlerse devam edebilir⁹.

Bugünün devi, merkez güç ABD’ye bakıldığında bugünkü konumunu geçmişte aramak hiç kuşkusuz bilimsel bir yaklaşım olacaktır. Tarih kitaplarının ortak hafızasında yer alan, dünya savaşlarından en az zarar ve en fazla karla çıkan ABD olmuştur. Yıllarca savaşmakla gücünü, ganimetini kaybeden Osmanlı Devleti, Fransa, Rusya ve diğer birçok ülke her anlamda fakirleşmiştir. Sanayiye ve bilime yeterli önemi verememiştir. Birçok bilim adamı (beyin göçü) ülkelerinde bulamadıkları olanakları ABD’ de buldukları için, ABD’ye sığınmış ve ABD’nin bugünkü konumuna zemin hazırlamışlardır. Ayrıca, ABD dünya savaşlarında elindeki silah ve teknolojiyi diğer ülkelere pazarlamış, hem maddi olarak yükselmiş, hem de kendi savaşmadığı için ülkesi harap olmamıştır. Kısacası savaş ABD’yi, 19.yüzyılın başındaki İngiltere gibi nerdeyse “üzerinde güneş batmayan imparatorluğa dönüştürmüştür”¹⁰.

ABD’nin bir diğer işlevi de savaş sonrası yeni düzenin örgütlenmesine öncülük etmesi olmuştur. ABD’ nin güdümüyle BM, IMF ve WB, GATT’a kadar yeni uluslararası örgütler 1940’ lı yıllarda kurulmuşlardır. Bu kuruluşlar küreselleşmenin hız kazanmasına ve etki gücünün artmasına katkıda bulunmuşlardır. Aynı zamanda bu dönemde ABD, dünyayı “Demokratikleştirme” çabasına girmiştir. ABD bir yandan İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda gibi büyük devletlerin

---

⁸ Şen, H., a.g.k., s.28

⁹ Newsweek Türkiye, Bu Günü Anlamak İçin 112 Kitap, Sayı:53,1 Kasım 2009, s.59
<http://www.newsweekturkiye.com/haberler/detay/37552/112-kitap> (22.07.2010)

¹⁰ Kazgan, G., a.g.k., s.12

sömürgelerini tasfiye ederek ve savaşta yenik düşen Almanya, İtalya, Japonya gibi otoriter devletlerin demokrasiyi siyasi rejimleri olarak benimsemesine öncülük etmiştir¹¹.

1945'ten sonra savaşlar bitmiş, dünyada önemli değişimler yaşanmaya başlamış ve ülkeler yeni bir sürece girmiştir. Bu dönemde dünya nüfusu artmaya başlamış, insanların yaşam biçimleri ve ülkelerin ekonomik, sosyal ve kültürel yapılarındaki değişim hızlanmaya başlamıştır. Aynı dönemde dünyada ticaret hızla gelişmiş ve dünya ticaretinin önemi artmıştır. Ticaret hacminin genişlemesinin yanı sıra dünyanın 1/4'ün de faaliyet gösteren ABD patentli Çok Uluslu Şirketler tarafından gerçekleştirilen, doğrudan yabancı sermaye yatırımları da artış göstermiştir. Bu duruma paralel olarak çok uluslu şirketlerin faaliyet alanlarında da bir dizi değişimler yaşanmıştır. İmalat sektörü, yerini teknoloji ağırlıklı hizmet sektörüne bırakmıştır¹².

Bu dönemde hammadde maliyetlerinin farklı olması, üretim giderlerinin azlığı, ucuz iş gücü bulma olanağı ve üretilen malların kolayca satılması gibi çeşitli faktörler şirketlere ülke dışı üretimi cazip kılmıştır. Çok uluslu şirketler bu dönemde yeni pazarlar ve üretim gücü aramaya başladıkları için bu yıllara küresel genişleme yılları da denilmiştir. Bu dönemde, ulaşım ve haberleşme gibi alanlarda meydana gelen gelişmeler, çokuluslu şirketlerin dışa açılmalarında kolaylık sağlamakla birlikte, şirketleri yeni örgütlenme biçimlerinin arayışına da sokmuştur. Çokuluslu şirketler dışarıya ilk açıldıkları yıllarda dış birimleri daha fazla otonomiye sahipken, dış faaliyetlerinin artmasıyla firma bünyesinde bir uluslararası birim kurmuş, firmanın uluslararasılaşma derecesi yükseldikçe faaliyetlerini ulusal ve uluslararası diye ayırmak olanaksız hale gelmiş, firma bütün işlevlerini uluslararası bir bakış açısıyla ele almak zorunda kalmıştır. Bu örgütlenme biçimi de "küresel yapı" olarak adlandırılmıştır¹³.

Dünya 1970'lere gelindiğinde büyük ekonomik mali krizle sarsılmıştır. Finansal piyasaların yavaş yavaş serbestleşmesi sonucu yükselen finans kapital ve

---

¹¹ Kazgan, G., a.g.k.,s.13

¹² Şen, H., a.g.k., s.29

¹³ Tekin, Y., "Türkiye'de Çokuluslu Şirketlerde İstihdam ve Ücret Politikaları", (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2006, s.9

spekülatif para hareketleri bu krizin en önemli sebepleri arasında sayılmıştır. Akabinde merkez güçler, dünyayı krizden kurtarmak için çeşitli spekülatif yöntemler kullanmışlardır.1973' lere gelindiğinde 'Washington Consensü' ile gerçek hedef gösterilmiştir. Bu uzlaşma sonucunda benimsenen birçok neo-liberal politikalar krizle boğuşan GOÜ' lere çözüm önerisi olarak kabul ettirilmiş, krizi aşmanın yolu olarak uygulamaya konulmuştur. Uzlaşmada en çok tartışılan konular; kamu harcamalarının kısılması ve özelleştirme olmuştur¹⁴.

1970'li yıllarda bu istikrarsızlık sürerken merkezin bunalımdan etkilenme oranı ve süresi çok farklılaşmış ve iç çatışmalar şiddetlenmiştir. Yeni ekonomik düzen tanımıyla 1970'li yılların sonunda tam serbest piyasa-özelleştirme-küreselleşme hedefleri, sermayenin kar haddinin hızla düştüğü ve ABD ile diğer ülkeler arasında çekişmelerin arttığı bu sırada gündeme getirilmiştir. İşte serbest piyasa ekonomisine giriş, özelleştirme dünya konjonktürü bu dönemde iken gündeme getirilmesi açısından önemlidir¹⁵. Bu dönem dünya için oldukça sancılı geçmiştir. ABD halkının en büyük üç korkusu sorulduğunda OPEC' in fiyatları yükseltmesi, Watergater Skandalı ve işini kaybetme korkusu olmuştur. Gelişen bu olaylar bu dönemin ne kadar sancılı geçtiğini açıklamaktadır¹⁶.

1980'li yıllarda göstergeler göreceli olarak iyiye doğru gitmiştir. GOÜ açısından 1980' li yıllar ihracata yönelik kalkınma stratejileri uygulanmaya çalışılmıştır. Merkez bu dönemde dayanıklı tüketim malları, tekstil malları ve çevreyi kirleten ağır sanayinin üretimini tamamen çevreye devretmiştir. Emek fiyatlarının ucuzluğu ve merkezde gelişen çevre bilinci bunun etkenleri arasında sayılmıştır. Ancak bu yeni eklenme biçimi için ithal ikameci dönemde (1950-1970 arası), çevrede reel ücret düzeylerinin artmasına izin veren siyasi dengelerin yeniden tanımlanması, ücretlerin geriletmesi, işçi haklarını savunarak emek örgütlerinin ve sendikaların güçsüzleşmesi gerekmiştir¹⁷.

Bu dönemde dünyada birçok gelişmekte olan ülke, liberalizmin eğilimine girmiş, özelleştirme artmış ve piyasa ekonomisinin hız kazanması gibi gelişmeler,

---

¹⁴ Kazgan, G., a.g.k.,s.147

¹⁵ Kazgan, G., a.g.k., s.83

¹⁶ Kazgan, G., a.g.k., s.67

¹⁷ Belek, İ., "Küreselleşen Sermaye iktidarı: Çevrenin ve Ezilenlerin Dışlanması,Merkezin ve Sömürenlerin İç Kapanması", 9.Halk Sağlığı Kongresi, 3-6 Kasım Ankara, 2004 , s.2-3

gelişmekte olan ülkeleri merkeze bir bir yakınlaştırmıştır. Reel ücretlerin değişmesi iç piyasayı daraltmış, halkın alım gücü azalmış ve piyasalar dışa yönelmiştir. Ülkelerin dış piyasaya açılması rekabeti arttırmış bu da fiyatların düşmesi, düşük faizli kredi ihtiyaçlarının artmasına neden olmuştur. Devletler kaynak sıkıntısına düşmüş; imalatı desteklemek için sosyal hizmet sektörlerinde daraltmaya, özelleştirmeye yönelmişlerdir. Dolayısıyla sosyal devlet yapısı küçülmüştür. Öte yandan kredi sıkıntısını gidermek için diğer bir yöntemde dış borç ve IMF' e bağımlılığı getirmiştir. GOÜ' de ithalata yönelik büyüme 1/3 artış göstermiştir. Ancak bu artış GSMH' da bir değişme yaratmamıştır. Çünkü dışa açık ekonomilerin rizikosu yüksek olduğu için yüksek rezervler tutmak zorunda kalan ülkelerin ekonomileri; dış borç almakta ödedikleri faiz oranı büyümeden daha fazla olduğu için kalkınma gerçekleşmemektedir¹⁸. Artan dış borçla koşulsuz krediler getirmiş, buda karşılıklı diyalogun yerini dayatmaya bırakmıştır¹⁹.

Ortadoğu'da ise "petrol savaşları" bir yandan devam etmekte(Kuveyt İşgali) bir yandan " İran-Irak savaşı (1980-1988) izleri silinmeye çalışılmaktadır. Öte yandan 80'li yılların sonu dünya konjonktürünün adeta yeniden yapılanmasına neden olacak siyasal ve ekonomik göstergeler dönemi olmuştur. 87'de New York Borsası çökmüş, 89'da Berlin Duvarı yıkılmış, 90'larda Doğu Bloğu Tokyo Borsası çökmüş, 91'de SSCB' nin dağılması küreselleşmeye yeni bir boyut kazandırmıştır. Berlin Duvarı'nın yıkılması, küreselleşme adına sınırlarının ortadan kalkmasının bir simgesi olmuştur. SSCB' nin dağılması ise dünyada iki büyük kutuptan birinin yıkılması ve dünyanın tek kutup (ABD) haline gelmesinin başlangıcı olarak simgelenmiştir. SSCB' den dağılan ülkeler tam bağımsızlık derdine düşmüşler ve piyasa ekonomisine yönelmişlerdir. Bu durum, komünizmin artık yerini kapitalizme bıraktığını göstergesi olarak kabul edilmiştir²⁰.

Dünyanın haritasının tanımlanması ile başlayan süreç; 1914-1945 yılları arasında dünya savaşları ve Büyük Bunalım ile düşüş göstermiş, 1970'li yıllara kadar toparlanan ekonomiler; 1973 yılında OPEC ve dünya krizleri ile sarsılmış, 1980'li yıllarda yine hızlı bir ivme kazanmış ve 1990'lı yıllardaki gelişmeler ile yeni bir boyut kazanmıştır. Küresel olarak birbirine bağlı bir şekilde 24 saat işlem yapan

---

¹⁸ Kazgan, G., a.g.k., s.62-64

¹⁹ Kazgan, G., a.g.k., s.69

²⁰ Kazgan, G., a.g.k., s.98-101

finansal piyasalar, teknolojik açıdan mobil internetin varlığı, çok uluslu şirketlerin oluşması ve imzalanan çok taraflı antlaşmaların küreselleşme ile birlikte yepyeni ekonomik ve sosyal, siyasi ve teknolojik bir alt yapı oluşturmuş ve dünya hızla değişmiştir. Yeni ekonomik düzen evrensel düzeyde serbest piyasa ekonomisine geçen bütün ülkelerin tek pazar oluşturmak üzere dünya pazarıyla bütünleşmesi, mal, hizmet ve sermaye hareketlerinin tam serbestleşmesiyle küreselleşmenin gerçekleştirilmesidir²¹.

2. KÜRESELLEŞMEYİ YÖNLENDİREN KURUMLARIN BAŞLICALARI

Küreselleşme politikalarıyla birlikte oluşan sorunların sınırları aşması nedeni ile ulus üstü kuruluşların varlığına gerek duyulmuştur. Ayrıca uluslararası örgütlerin güç oluşturma politikaları da önemli bir gerçektir. Bu işlev, ulus devletleri ile diğer ulus dışı devletlerarasında ilişkiler ile gerçekleşmektedir. Konumuz gereği ulus üstü kurumların sadece bazılarını aşağıda incelenmiştir.

2.1. Dünya Bankası (WB)

Gelişmekte Olan Ülkeler'in finansman ihtiyaçlarını sağlamada önemli uluslar arası kurumlardan biri olan Dünya Bankası'nın günümüzde neredeyse tüm siyasal, ekonomik ve kamu yönetimine ilişkin tartışmaların odağında yer aldığı gözlenmektedir. Dünya Bankası'nın Gelişmekte Olan Ülkeler için sağladığı olanaklar, faiz oranlarının yüksekliği, verilen kredilerin yetersizliği ve kredi verilmesindeki katı tutumlar gibi nedenlerle GOÜ' ler tarafından önemli eleştirilere konu olmuştur²².

2.1.1. Kuruluş Amacı

1- 22 Temmuz 1944 tarihleri arasında ABD New Hampshire Eyaletine bağlı Bretton Woods kasabasında toplanan Birleşmiş Milletler Para ve Maliye Konferansında, İkinci Dünya Savaşı'nın Avrupa'da yarattığı ağır tahribatın

---

²¹ Kazgan, G., a.g.k., s.86

²² Güç, F., 'Dünya Bankası Kredilerinin Kamu Yatırımları üzerindeki Rolü', (Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2006, s.3

giderilmesi için ihtiyaç duyulan uzun vadeli finansmanı sağlayacak bir Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası (IBRD) ile uluslararası para sisteminin işleyişinden sorumlu olacak Uluslararası Para Fonu' nun kurulmasını öngören bir proje hazırlanmıştır²³. Konferansa içlerinde SSCB' nin de bulunduğu 44 ülke katılmıştır. 1945 yılında WB, 1946 yılında da IMF kurulmuş ve bir yıl sonra işlerlik kazanmışlardır. IMF' ye üye ülkeler Dünya Bankası'na da üye sayılmıştır.

Dünya bankası grubu; Uluslararası Yeniden Yapılandırma ve Kalkınma Bankası (The International Bank for Reconstruction and Development IBRD) olmakla birlikte, gerçekte bu deyim, Uluslararası Kalkınma Birliği (The International Development Association-IDA), Uluslararası Finansman Kurumu (The International Finance Corporation-IFC), Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı (The Multilateral Investment Guarantee Agency-MIGA) ve Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıkları Çözüm Merkezi (The International Centre for Settlement of Investment Disputes-ICSID)'nden oluşan 5 ayrı kurumu ifade eder²⁴. Uluslararası Tarımsal Araştırma Danışma Grubu (Consultative Group of International Agricultural Research-CGIAR) da Dünya Bankası'nın bir yan kuruluşu olmakla birlikte yazılı statüsü olmayan gayri resmi bir gruptan oluşur²⁵.

2.1.2. Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBDR)

1945 yılında ABD New Hampshire Eyaletine bağlı Bretton Woods kasabasında toplanan kurulun kararıyla kurulmuş olan banka, burada kabul edilen ana sözleşmesiyle (Articles of Apreement) işlerliğini kazanmıştır.

Kuruluşun amacı, 2.Dünya Savaşı ve 1929 krizi sonrası Avrupa'nın yeniden onarılmasını sağlamak ve uluslararası ödemeler dengesinde sorun yaşayan ülkelere kredi sağlamaktır. Savaşın yıkıntılarını gidermek için ABD' nin Avrupa'ya sağladığı Marshall Yardımları desteği ile Avrupa yeniden imar edilmiştir²⁶. Önceleri bağımsız çalışan kuruluş, Bretton Woods para sisteminin çökmesiyle ve 70'li yılların son çeyreğinden itibaren birbiri peşi sıra GOÜ uluslararası bankalara borçları ödeyemez

²³ <http://www.sayistay.gov.tr/yayin/dergi/icerik/der46-47m1.pdf> (23.07.2010)

²⁴ <http://www.sayistay.gov.tr/yayin/dergi/icerik/der46-47m1.pdf> (23.07.2010)

²⁵ Güç, F., a.g.k., s.4

²⁶ Karluk, R., Uluslararası Ekonomik Mali ve Siyasal Kuruluşlar, Turhan Yayıncılık, Ankara, 2002, s.240-241

duruma düştükçe politika değiştirmiştir. IMF' nin yeşil ışığı sıkıntıdağı ülkenin IMF programını yürütmeyi taahhüt ettiğine ve ilgili politikaları uyguladığına ilişkin işareti DB içinde geçerli olmuştur. Banka gelişme yolundaki ülkelerin yatırım kredisi gereksinimini karşılamak amacını güden bir yatırım ve kalkınma bankası haline gelmiřtir²⁷.

2.1.3. Finansman Kaynakları

2.1.3.1. Sermaye

Dünya Bankası'nın en önemli finansman kaynağı sermayesidir. Kuruluş yıllarında ABD hariç ülkelerin büyük çoğunluğu taahhütlerini hazine bonusu şeklinde yapmıştır. Daha sonra üye ülkeler bunun değiştirilmesini talep edilmişler ve ülkeler ödemelerini milli paraları ile yapmıřlardır²⁸. Çalışmalarına başladığı 1946 yılında Banka'nın sermayesi 7.67 milyar dolar iken 1996 yılında sermaye 180.6 milyar dolara ulaşmıştır. Dünya Bankası'nın 2000 yılı raporuna göre toplam sermayesi, 30.06.2000 tarihi itibariyle 188.608 milyar dolara ulaşmış bulunmaktadır. Banka'nın sermayesi üye ülkelerin sermaye katkı paylarından oluşmaktadır. Üye ülkenin sermaye payı miktarı, bu ülkenin Dünya Bankası'ndaki oy gücünü belirlemektedir. Fakat her hangi üye bir ülkenin Banka'da yüksek sermaye payına sahip olması o ülkeye yüksek kredi kullanma hakkını vermemektedir²⁹.

---

²⁷ Kazgan, G., a.g.k., s.114

²⁸ Karluk, R., Uluslararası Ekonomik Kuruluşlar ve Entegrasyonlar, 2. Baskı, Eskişehir, 1995, s.199

²⁹ <http://www.sayistay.gov.tr/yayin/dergi/icerik/der46-47m1.pdf> (23.07.2010)

Tablo 1. Dünya Bankası'nda En Yüksek Sermaye Payına Sahip On Ülkenin Oy Güçleri ve Türkiye'nin Durumu

ÜYE ÜLKE	Sermaye Payı (Milyon Dolar)	Toplam Sermaye İçindeki Payı (%)	Oy Sayısı	Toplam Oy İçindeki Payı (%)
ABD	31,964.5	16.95	265,219	16.49
Japonya	15,320.6	8.12	127,25	7.91
Almanya	8,733.9	4.63	72,649	4.33
Fransa	8,371.7	4.44	69,647	4.33
İngiltere	8,371.7	4.44	69,647	4,33
Çin	5,404.3	2.87	45,049	2.80
İtalya	5,403.8	2.87	45,045	2.80
Hindistan	5,403.8	2.87	45,045	2.80
Kanada	5,403.8	2.87	45,045	2.80
Suudi Arabistan	5,403.8	2.87	45,045	2,80
Rusya Federasyonu	5,403.8	2.87	45,045	2.80
Hollanda	4,282.9	2.27	35,753	2.22
Belçika	3,496.4	1.85	29,233	1.82
Toplam Sermaye(30.06.2000)	188,606.0	100.00	1.608,693	100.00
Türkiye	890.2	0.47	7,629	0.47

Kaynak: <http://www.sayistay.gov.tr/yayin/dergi/icerik/der46-47m1.pdf> (23.07.2010)

Yukarıda tablo 1' de Dünya Bankası'nda en yüksek sermaye payına sahip on ülke ve Türkiye'nin durumu verilmiştir. Tablo 1'e göre en yüksek sermaye payına sahip ülke 31.964,65 milyon dolar ile ABD iken, toplam oy içindeki payı %16.49 ile en yüksek payı almıştır. ABD'yi sıra ile Japonya 15.320,6 , Almanya 8.733,9 ve Fransa 8.371,7 milyon dolar ile takip etmektedir. Toplam oy içindeki payı ise sıra ile %7.91, %4.33, %4.33 olmuştur. Türkiye'nin ise sermaye payı 890,2 iken, toplam oy içindeki payı %0.47'de kalmıştır. Buna göre ABD ile Türkiye'nin oy gücü kıyaslandığında ABD'nin yaklaşık 33 kat daha fazla oy gücüne sahip olduğu görülmektedir.

2.1.3.2. Borçlanma

İkinci büyük finansman geliridir. Bankanın vereceği krediler için temel finansman kaynağı milli piyasalardan yaptığı borçlanmalardır. ABD, Japonya,

İsviçre, Almanya ve Eurobond piyasaların bono satıp dolaylı yoldan borçlanma sağlaması banka kaynaklarının önemli bir kısmını oluşturmaktadır³⁰. Gelişmiş ülkelerin bu piyasalara ulaşma şansı olmadığından Dünya Bankası bu yolla elde ettiği finansmanı piyasa rayicine uygun bir faiz ile GOÜ kullandırmaktadır³¹.

2.1.3.3. Diğer Gelirler

Açılan kredi faizleri, komisyonlar, masraf karşılıkları, kredi portföyünde bulunan çeşitli menkul kıymetlerin satışından sağlanan gelirlerden oluşmuştur. Ayrıca açılan kredilerin anaparalarının geri dönüşü ve Dünya Bankası'nın mevzuat gereği sermaye payı sahibi ülkelere dağıtılmayan karları da diğer gelirler arasında yer almaktadır. Bu gelirler Dünya Bankası kredi olanaklarını genişletmek için kullanılırken, bir bölümü de Uluslararası Kalkınma Birliği'nin faaliyetlerini finanse etmek için kullanılmaktadır³².

2.1.4. Dünya Bankası Örgüt Yapısı ve Yönetimi

Dünya Bankası, Governörler Kurulu, Yönetim Kurulu ve Başkandan oluşan bir kurul tarafından yönetilmektedir³³. Başkanı 1 Temmuz 2007 itibari ile Robert Zoellick' tir. Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası'nın yetersizliği gündeme geldikçe diğer yan bankalarda kurulmuş olmakla birlikte, amaç, örgüt yapısı ve işlevsellik birbirinin aynısıdır.

2.1.5. Krediler

Dünya Bankası, Gelişmekte Olan Ükelere üç türlü kredi açmaktadır. Bunlar proje, uyum (yapısal ve sektörel) ve diğer kredilerden oluşmaktadır. Dünya Bankası, kredileri belirli bir kamusal projeyi finanse etmeye yönelik yatırım kredileri, belirli bir sektörü iyileştirmeye ya da yapısal değişimi gerçekleştirmeye yönelik ise uyum

---

³⁰ Karluk, R., Uluslararası Ekonomik Kuruluşlar...a.g.k., s.199

³¹ Güç, a.g.k.,s.10-15

³² Karluk, R., Uluslararası Ekonomik Kuruluşlar...a.g.k., s.197

³³ Karluk, R., a.g.k., s.199-200

kredileri ve her ikisinin karışımından oluşan krediye ise karma kredi olarak adlandırmaktadır³⁴.

Yatırım kredilerinin amacı; yoksulluğu azaltmak, ulaşım, sağlık ve eğitim sistemini iyileştirmek, sanayi geliştirmektir. Ancak uygulamada amacına ulaşamamaktadır. Dünya Bankası'nın taşımacılığın gelişimine yönelik politikaları, Çok Uluslu Şirket'lerin çıkarlarının yerli halkın çıkarlarının üstünde olduğu gözlenmiştir. Dünya Bankası'nın 1977-1985 yılları arasında dünya'da şehir taşımacılık projeleri için verdiği borçların %49'u yollara, %17'si otobüslere, %16'sı raylı sistemlere, %5'i yol ve raylı teknik yardıma ve %1'i de yaya faaliyetlerine tahsis edilmiştir³⁵.

Uyum kredileri yapısal uyum kredileri ve sektörel uyum kredileri şeklinde ikiye ayrılır. Yapısal uyum kredileri, Gelişmekte Olan Ülkelerin piyasaya müdahalelerini azaltma, üretim kapasitesini yükseltme ve ticaret serbestliğine yönelme şeklindeki yapısal değişim programlarını gerçekleştirmek amacıyla açılmaktadır. Yapısal uyum kredileri, IMF' nin stand-by düzenlemelerindeki performans kriterlerin de olduğu gibi bir takım taahhütler taşımaktadır. Uyum kredileri dilimler halinde kullanıldığı için dilimlerin serbest bırakılması sırasında Banka, taahhütlerin yerine getirilip getirilmediğini dikkate almaktadır. Her taahhüt yerine getirildiğinde 'bir dilim' kredi açılır. Bu taahhütler gizli tutulmakla beraber, J.Majot'e göre; yerli yiyecek üretiminin ihracat için yiyecek üretimine kaydırılmasını, paranın değerinin düşürülmesini, (ihraç üretimlerini teşvik etmek için) sosyal harcamalar kısılması, (sağlık ve eğitim dâhil) kredinin kısıtlanmasını ve maaşların gizli tutulmasını ulusal endüstrilerin özelleştirilmesini ve nihayet ticaretin serbest bırakılmasını içermektedir³⁶. Sektörel uyum kredisi ise, üye ülkedeki sektörel yapısal değişimi gerçekleştirmek amacıyla açılmaktadır. Sektörel uyum kredilerinin, yapısal uyum kredilerinden farkı daha dar kapsamlı hedeflere yönelik olmasıdır³⁷.

---

³⁴ Güç, a.g.k.,s.12-13

³⁵ Kloby, J., Küreselleşmenin Sefaleti, Çeviren: Düz, O., Güncel Yayıncılık, İstanbul, 2005, s.293

³⁶ Kloby, J., a.g.k., s., 292

³⁷ Musayev, G., "Geçiş Ekonomilerinde Mali Disiplin Sağlanmasında Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası'nın Rolü: Azerbaycan Örneği", Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir, 2006, s.89

Dünya üzerinde yoksulluğu ortadan kaldırmak için gösterilen gayretler yeterli değildir³⁸. “Dünya Bankası’nın beyin takımı yıllardır süren kredi verilen hiçbir ülkenin bir daha kendine gelememesini çeşitli kuramlarla örtmeye çalışmaktadır. Büyüme teorisi, entegre kalkınma sürdürülebilir kalkınma, güçlendirilmiş kalkınma, devletsiz yönetim ve yönetim gibi her yıl yeni ve parlak düşünceler ortaya atılmaktadır. Kalkınmaya yönelik verildiği ileri sürülen yardımlar ve krediler gerçek yoksullara neden bir türlü ulaşamadığı ve bu ülkelerin neden bir türlü kalkınamadığı ise şimdiye kadar açıklığa kavuşturulamamıştır”³⁹.

2.2. Uluslararası Para Fonu (IMF)

Uluslararası Para Fonu; 27 Aralık 1945 tarihinde Bretton Woods kasabesindeki konferansta, 44 ülkenin katılımıyla kurulmuştur. IMF’ in temel kuruluş amacı; Uluslararası ticaretin ve işbirliğinin artırılmasına engel teşkil edebilecek bir takım mekanizmaların ortaya çıkmasını engellemek, dış ödemeler dengesinde sorun yaşayan ülkelere destek sağlamak ve uluslararası para sisteminin dengeli bir şekilde dağılımını sağlamaktır⁴⁰.

Örgüt yapısı; Governörler Kurulu, İcra ve Direktörler Kurulu, Başkanı ve IMF personellerinden oluşmaktadır. Şu an IMF Başkanlık görevini; Dominique Strauss-Kahn yürütmektedir. Para birimi Özel Çekme Hakları (SDR) dır. SDR, uluslararası rezerv para hem de IMF’nin hesap birimidir.

Kota meselesi; IMF’ e üye ülkeler arasında meydana gelen ‘‘likidite’’ yetersizliğine çözüm getirmek açısından oluşturulmuş bir çeşit sermayedir. Ülkeler IMF’ e kabul edilirken bir kotaya tabidirler. IMF’ ye üye ülkenin oy gücünü, üye ülkenin yararlanacağı mali imkânları ve üye ülkenin SDR miktarını belirler. Bu sebeple kota meselesi çok önemlidir⁴¹. IMF’yi bir anonim ortaklık kabul edersek, kotası o ülkenin ortaklık payını göstermektedir. Kotayı belirleyen unsur ülkenin geçmiş 5 yıllık ekonomik performansının değerlendirilmesiyle oluşturulan ülkenin ekonomik büyüme ve dış ticaret hacmi gibi ekonomik veriler dikkate alınarak

---

³⁸ Karluk, R., Uluslararası Ekonomik Kuruluşlar...a.g.k., s.203

³⁹ Aksakoğlu, G., Kılıç, B., “Küreselleşmenin İçyüzü ve Türkiye’nin Sağlık Sistemine Etkileri”, 9. Halk Sağlığı Kongresi, 3-6 Kasım Ankara, 2004, s.11

⁴⁰ Karluk, R., Uluslararası Ekonomi Teori Politika, Turhan Yayıncılık, Ankara, 2002, s., 246

⁴¹ Karluk, R., Uluslararası Ekonomi...a.g.k., s.,248

hesaplanmaktadır. Ne kadar kota mevcut ise o kadar oy gücü artmaktadır⁴². IMF'nin oy gücü- kota ilişkisi, kredi kullandırtma şekilleri ve talepleri dikkat çekmiştir. "Bütün fiyatların serbest piyasada kamu müdahalesi olmaksızın belirlenmesi istenirken, döviz fiyatları konusundaki görüş değişmiştir. 1980 öncesi yaşadığı krizlerde sürekli Çevre'ye IMF daima devalüasyon yap çağrısını tekrarlamıştır; devalüasyon yapmayana kredi vermemektedir. Devalüasyon, finans kapital açısından en rizikolu olaydır"⁴³. IMF, Dünya Bankası ve OECD gibi uluslararası kurum ve kuruluşlarca desteklenen küreselleşme, özelleştirme ve yerelleştirme gibi amaçlar reform adı altında gelişmekte olan bazı ülkelere uygulanmaktadır⁴⁴.

IMF, üye ülkelere yönelik olarak izlediği finansal politikaları dört ana grupta toplamaktadır. Bunlar rezerv dilimi politikaları, kredi dilimi politikaları, acil durum destek politikaları, borç ve borç servisi düşürme politikalarıdır⁴⁵.

- Rezerv dilimi politikalarında üye ülke ödemeler dengesinde bir sorun ile karşılaşarsa, IMF deki kotaların konvertibl paralarla ödenmesi kısmını koşulsuz kullanabilmektedir.
- Acil durum destek politikalarında ise (Emergency Assistance) doğal afet durumlarında ülke kotasının %25' ini, gerekirse %50 dilimini çekebilmektedir. Ülkenin geri ödemeyi uygun faiz ile beş yıl içerisinde yapması gerekmektedir.
- Borç ve borç ödeme politikaları; IMF 'nin ödemeler dengesi açıkları kronikleşen, fakir ve GOÜ' e sağladığı fakirliği azaltma ve büyüme kolaylığıdır. Düşük gelirli ülkeler için uygulanan, Yoksulluğu Azaltma ve Büyüme Kolaylığı (PRGF) imtiyazlı bir destektir⁴⁶.
- Kredi dilimi politikaları; ülkelerin kısa veya uzun süreli ödemeler dengesinde yaşadığı sorunları gidermek için kullanılmaktadır. Kredi

---

⁴² Töre, S., "Dünya Ekonomisinde IMF'nin ve Yapısal Uyum Politikalarının yer ve İşlevi", (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2006, s., 23

⁴³ Kazgan, G.,a.g.k., s. 29

⁴⁴ Akbaba, M., "Küreselleşme Halk Sağlığı Disiplini İlişkisi Nedir? Nasıl? Kimin İçin?", 9. Halk Sağlığı Kongresi, 3-6 Kasım, Ankara, 2004, s.7

⁴⁵ Töre, S.,a.g.k., s.28

⁴⁶ Töre, S., a.g.k., s.28

şekilleri; Stand- by (SFD), Genişletilmiş Fon Kolaylığı (EFF), Ek Rezerv İmkânı (SRF), Kredi Hattı (CCL), Telafi Edici Finansman Kolaylığı (CFF) şeklindedir. Bunlar genelde, dünya piyasalarında ortaya çıkan ani değişmelerin yarattığı dış ticaret açıklarında, kriz ortamlarında, yapısal sorunlarda ve kaynak ödemeler dengesinde ortaya çıkan sorunları çözmeye yönelik olarak verilmektedir.

IMF'nin diğer bir faaliyeti de mali disiplin sağlamaya yönelik olmuştur. 1980 ve 1990 'lı yıllarda ülkelerde ortaya çıkan mali disiplin sorunu ile IMF yakından ilgilenmiştir. IMF, ülkelerle birlikte uyguladığı programlarda, şartlılık prensibine belirttiği bir takım hususlarla ülkelerde mali disiplin sağlamasına katkıda bulunmaya çalışmaktadır⁴⁷.

IMF ve Dünya Bankası arasında iş birliğine bakıldığında, özellikle yakın geçmişte geliştiği gözlenmiştir. Bu işbirliği daha çok iki kuruluşun borç verme faaliyetlerinde kendini göstermektedir. IMF'nin borç verme politikası kısa vadeli krediler, orta vadeli yapısal ve dış denge amaçlı kredilere doğru değişmektedir. Dünya Bankası da geleneksel kredilerinin yanında, ülkelerin sektörel uyum ve makro ekonomik politikalarının desteklenmesi amacıyla yönelik krediler giderek artmıştır. Amaçların aynı yönde değişmesi, Fon ve Banka arasındaki işbirliğini daha zorunlu hale getirmiştir⁴⁸.

IMF kredileri, kullandırma biçimi, faizler ve sonuçları tartışılarak devam etmektedir. 2009 yılında Türkiye'de gerçekleştirilen toplantıya, Türkiye ve Dünya'da şiddetli protesto gösterilerine sahne olmuştur. "Küreselleşme mumu, giderek sönmeye yüz tutmuştur. Tek kutuplu dünyada ABD egemenliğinde küreselleşme, yerini giderek çok kutuplu dünyaya ve neo-liberal politikalarla Washington Consensus'ün reddine götürmektedir"⁴⁹. Ünlü Washington Consensus'ün olarak bilinen yapısal uyum programı; mali disiplin, harcama reformu, vergi reformu, finansal liberalizasyon, kamu reformu, ticari liberalizasyon, içsel doğrudan yatırım

---

⁴⁷ Musayev, G., a.g.k.,s. 82

⁴⁸ Seyidoğlu, H., Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama, Kurt İş Yayıncılık, 15. Basım, İstanbul, 2003, s.577

⁴⁹ Kazgan, G., a.g.k., s., 147

artırılması, KİT reformu, kamu sektörünün yeniden yapılandırılması, mülkiyet haklarının güvence altına alınması gibi konuları içermektedir⁵⁰.

2.3. Dünya Ticaret Örgütü (WTO)

2.3.1. Kuruluşu ve Gelişmesi

2. Dünya savaşı sonrası dünya yeniden yapılanırken bir bakımdan ulus üstü güçlere ihtiyaç duyulmuştur. Ülkelerin kendi ticaretleri kadar dünya ticaretinin de gelişmesi, rekabeti hızlandırmıştır. O dönemde Dünya Ticaret Örgütü, dünya ticaretini canlandırmak ve ülkelerin gelişimini sağlamak amacıyla; 1947 yılında İsviçre'nin Cenevre şehrinde 23 ülkenin katılımıyla “Gümrük Tarifeler ve Ticaret Genel Antlaşması” ile kurulmuştur. Bu anlaşma 1948 yılında yürürlüğe girmiş ve anlaşma gereği GATT, Dünya Ticaret Örgütü kurumlaşmaya kadar bu işleri yürütmüştür. GATT' nin bu anlaşması, Uruguay Turu 8 rauntluk görüşmeler sonucu yenilenecek, 1980'lerde yeniden güncellenmiştir. GATT Uruguay Turu sonunda imzalanan, 1.1.1995'te yürürlüğe giren nihai senet ile DTÖ kurulmuştur. Böylece GATT kurumsallaşmış ve yerini DTÖ' ye devretmiştir⁵¹.

Genel amacı; üye ülkelerin hayat standartlarını ve gelirlerini yükseltmek, tam istihdama ulaşmalarını sağlamak, üretim ve ticareti yaygınlaştırmak ve dünya kaynaklarının en uygun kullanımını sağlamaktır. Bu anlaşma ile DTÖ uluslararası kimlik kazanmış ve kapsamı genişlemiştir. Ulusal düzeyde kararlar alan DTÖ artık, uluslararası kararlar almaya başlamış ve bu durum onu küresel yönetimdeki rolünü artırmıştır⁵².

Dünya Ticaret Örgütü dört temel dört ilke çerçevesinde çalışmaktadır.”En çok kayırlan ülke ilkesi, gümrük vergileri GATT dışında değiştirilmemesi, yerli yabancı malı ayırımı yapılmaması ve tarife dışı engellerin kaldırılması ilkesidir. En önemlisi; “en çok kayırlan ülke” ilkesidir. Bu ilke ile herhangi bir ülke diğerine en

---

⁵⁰ http://en.wikipedia.org/wiki/Washington_Consensus (12.07.2010)

⁵¹ Karluk,R., Uluslararası Ekonomik Mali...a.g.k., s. 159

⁵² Vurdu A., DTÖ ve Doha Turu Çok Taraflı Ticaret Müzakereleri ve Türkiye, Editörler: Akman S.,Yaman Ş., Tepav Yayınları, Ankara, 2008, s.71

çok kayrılan ülke muamelesi yaparsa bu avantajlardan geri kalan ülkelerde yararlanabilecektir⁵³.

Dünya Ticaret Örgütü'nün, IMF ve WB gibi elinde kredi vermekten kaynaklanan gücü olmadığından, fonksiyonu kuruluş yıllarında gelişmiş ülkeler kendi arasındaki ilişkileri düzenlemeye yönelik dünya üzerinde göreceli olarak silik bir şekilde gelişmiştir. Ancak Örgütü'nün fonksiyonları küreselleşme politikaları ile birlikte değişmiştir. Gelişmekte olan ülkeler de ticaret, sanayi ve tarımın gelişip ihracatçı konuma gelmeleriyle birlikte, gelişmekte olan ülkeleri de kapsayan kısıtlamalar gündeme gelmeye başlamıştır.⁵⁴

Bunlardan bazıları, DTÖ Uruguay Round görüşmeleri ile tarım sektörüne gelen düzenlemelerdir. Bunlar; ihracat teşviklerin azaltılması, iç üretime desteğin azaltılması, ithalatta uygulanan tarifelerin indirilmesidir. Bu uygulamaların amacı, serbest rekabet koşulları yaratmaktır⁵⁵. Bir ülkenin ulusal kalkınma plan ve programlarında her zaman iç üretime destek vermek, özel sektör yapmıyor ise devletin müdahalesi söz konusu iken bu “ iç üretime desteğin azaltılması ilkesi” örgütü'nün adeta amacını ortaya koymuş ve sektörün tamamen dışa bağımlılığını getirmiştir. Ayrıca bu anlaşma ile kimin neyi ve ne ölçüde üreteceği planlanmıştır. Dolayısı ile ulusların ekonomilerinin dışarıdan denetimini mümkün kılmıştır. Tekdüze tarım, gıda güvenliği, ilaç, çevre sorunları (Kyto Protokolü), Çok Taraflı Yatırım Anlaşması (Multilateral Agreement on Investment) gibi birçok madde çok fazla tartışılmaktadır. Bunlardan en çok tartışılan; Çok Taraflı Yatırım Anlaşması (MAI) olmuş ve ilk sunulduğunda kabul edilmemiştir. Ancak politika Asya krizi döneminde (1999 Tokyo Borsası'nın çökmesiyle) yeniden sunulmuş ve rahatlıkla kabul ettirilmiştir. Kriz koşullarını aşmak isteyen ülkeler IMF ve Dünya Bankası' nın kredi için kapılarına vardıklarında stand-by anlaşmalarının ön koşulu olarak bu politikalar sunulmuştur. “ MAI' nin getirdiği macera DTÖ' nün bir kaç yönünü daha ortaya koymaktadır. 19. Yüzyılın vahşi kapitalizminde nasıl güçlü devletler Çevre'ye kapitülasyonları dayatıp tek taraflı ticari tavizler aldıysa, bugün buna aracılık eden kurum DTÖ' dür; ABD daha doğrusu ABD destekli Çok Uluslu Şirketler, diğer

---

⁵³ Pakhuy, N., Ö., a.g.k., s.23

⁵⁴ Kazgan, G., a.g.k., s. 119

⁵⁵ Pakhuy, N., Ö., a.g.k., s.23

kurumlar gibi (IMF kanalından dolayı biçimde olsa da) Dünya Ticaret Örgütü'nün de tek egemenidirler”⁵⁶.

Bu kararlar imalat sanayiye de kapsamaktadır. Bu dönemde sanayi (ithal ikameci dönemde) Merkezi' in karı düşmesiyle, Çevre'ye devredilmiştir. Çevre ise imalat sanayiye kalkındırmak için, kıt olan kaynaklarını hizmet sektöründen çekip imalata yöneltmek durumunda kalmıştır⁵⁷. Böyle bir dönemde DTÖ hizmet sektörüne getirdiği yenilikler dikkat çekmiştir. Çevrenin boşladığı hizmet sektörü Merkezin karını artırıcı yeni bir bakir sektör olarak düşünülmüştür. Hizmet sektöründe en önemli anlaşma GATT anlaşmasıdır. Anlaşma kapsamında doğayı, kültürü, ulusal kaynakları, içme suyunu, sağlık, eğitim, sosyal güvenliği, ulaşım hizmeti ve belediye hizmetlerini toplum aleyhine değiştirilecek yüzlerce düzenleme bulunmaktadır. Bu bağlamda GATT emek yasalarından tüketici haklarına kadar hizmet ticaretini engelleyen ya da kısıtlayan tüm idari düzenlemelerin kaldırılmasını ve devlet yardımları, lisans, kalite, standartlar, piyasaya giriş ve çıkışlarını dünya sermayesinin çıkarlarına uygun yeniden düzenlemesini öngörmektedir⁵⁸.

DTÖ'nün aldığı önemli kararlardan biride fikri haklarla ilgilidir. Çevre teknolojik ürünleri taklit yoluyla üreterek büyüyüp kalkınınca, Merkez'in kârı düşmüş ve buna müdahale etmek durumunda kalmıştır. Teknolojik buluşu yapan Merkez, önce onu kullanmakta ve teknolojinin getirdiği kolaylıklarla kâr marjını yükseltmektedir. Sonra bunu çevreye satarak tekrar kar etmektedir. Daha sonra bunun patentini satarak yine yeni bir kâr elde edebilmektedir. Firma yeni teknoloji buluncaya kadar patent hakkını elinde tutmakta ve Çevre, bu tekniği kullanamamaktadır. Böylece Çevre'nin rekabet gücü kırılmakta ve Merkez tekel rantını toplamaktadır⁵⁹.

“Gümrük vergileri indirilmeli, çiftçi yardımı kesilmeli, yabancı şirketlere yerli şirketler gibi davranılması, tüm şirket patent iddiaları onaylanmalı ve bu kararları tüm ticari yaptırım yetkisi DTÖ' nün elinde kalması planlanmaktadır. DTÖ' nün gerekçeleri arasında; serbest piyasanın ülkelerin kalkınması ve zenginleşmesini sağlayacak en iyi mekanizma olduğudur. Ancak serbest piyasanın daha çok gelişmiş

---

⁵⁶ Kazgan,G., a.g.k., s.128

⁵⁷ Belek, İ.,a.g.m., s.1-2

⁵⁸ Vurdu, A., a.g.k., s.75

⁵⁹ Kazgan, G., a.g.k., s.57

ülkelere hizmet ettiği bilinen bir gerçektir. Tarih güvenceli ekonomiye sahip ve devletin ekonomide aktif rol oynadığı ülkelerin genelde daha hızlı geliştiğini göstermektedir. Büyük Britanya ekonomisi, endüstrileşmenin ilk evresinde gümrük vergileri ve hatta rekabetçileri ortadan kaldırmak için askeri yollarla korunuyordu... İthal edilen tekstil ürünlerine karşı konulan gümrük vergileri, İngiliz tekstil endüstrisinin gelişmesinde önemli rol oynamıştır".⁶⁰

2.4. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)

Uluslararası Çalışma Örgütü, İsviçre'nin Cenevre kentinde 1946 yılında kurulmuştur. Sosyal adaletin ve uluslar arası insan ve çalışma haklarının iyileştirilmesi için çalışan bir BM ihtisas kuruluşudur. Amacı; İkinci Dünya savaşlarından sonra giderek büyüyen sorunlara yönelik sosyal reform niteliğinde çözümler bulmak ve reformların uluslararası düzeyde uygulanmasını sağlamaktır. İkinci Dünya savaşından sonra Filedelfiya Bildirgesiyle birlikte ILO' nun temel amaç ve ilkeleri yeniden oluşum ve genişleme sürecine girmiştir. Bildirge savaş sonrası ulusal bağımsızlıkla birlikte büyümeyi öngörmüş; gelişmiş dünya ile büyük ölçüde teknik işbirliğinin başlangıç müjdesi olmuştur. Şu an ILO Başkanlığı görevini, Silidal Juan Somavia yürütmektedir⁶¹.

İnsana yakışır iş temasının analitik, ampirik temellerini pratikte uygulanırken ihtiyaç duyulan politika araçlarını daha geniş bir çerçevede geliştirilmesine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Tüm dünyadaki insanlara özgürlük, eşitlik, güvenlik ve saygınlık koşullarını yakışır iş ve gelir bulmayı hedeflemektedir. ILO sözleşmeler ve tavsiye kararları yoluyla, çalışma hayatına ilişkin temel haklar, örgütlenme özgürlüğü, toplu pazarlık, zorla çalıştırılmanın engellenmesi, fırsat ve muamele eşitliği gibi çalışmaya ilişkin tüm konuları düzenleyici, uluslararası standartları oluşturan merkezi eğitim ve rehabilitasyon, istihdam politikası, iş hukuku, endüstriyel ilişkiler, çalışma şartları yönetim geliştirilmesi, kooperatifler, sosyal güvenlik, çalışma

---

⁶⁰ Kloby,J., a.g.k., s.438

⁶¹ Uluslararası Çalışma Örgütü, ilo.org/public/turkish/region/eurpro/onk /about/ilo_tarih.htm //ilo_amac.htm, (05.01.2010)

istatistikleri, iş sağlığı ve güvenliği konularında teknik yardım sağlamaktadır⁶². Türkiye ILO'ya 27 Mayıs 1946 tarih ve 4907 sayılı yasa ile üye olmuştur⁶³.

2.5. Dünya Sağlık Örgütü (WHO)

İkinci dünya savaşı sonrası 1945 yılında San Francisco'da toplanan Birleşmiş Milletler Konferansında, Birleşmiş Milletler Örgütü'nün kuruluşu tartışılırken, Çin ve Brezilyalı delegelerince uluslararası bir sağlık örgütü kurulması önerilmiştir. 16 Nisan 1946'da toplanan Birleşmiş Milletler'e üye temsilciler, FOA, ILO, UNESCO, POHA, Kızıllıhaç Örgütü, İşçi Sendikaları Federasyonu ve Rockefeller Vakfı Gözlemcilerinin Çabaları ile Dünya Sağlık örgütü anayasası oluşturulmuştur.⁶⁴

Hazırlıklar 7 Nisan 1948'de tamamlanmış ve ilk genel kurul 24 Haziran 1948'de 53 ülkenin katılımı ile Cenevre'de toplanmıştır. İlk genel müdür olarak Kanada'lı Dr. Brock Chisholm seçilmiş, genel merkezi de İsviçre'nin Cenevre kenti olmuştur. Daha sonra örgüte bağlı olarak Doğu Akdeniz, Batı Pasifik, Asya, Amerika ve Afrika Bölge Ofisleri oluşturulmuştur.⁶⁵

Dünya Sağlık Örgütü, dünyada insanların mümkün olan en üst seviyede sağlık şartlarına sahip olmasını sağlamak, sağlık politikaları oluşturmak ve dünyada sağlık düzeyini yükseltmek amacıyla kurulmuş olmakla birlikte, geniş olarak amacına aşağıda yer verilmiştir;⁶⁶

- Sağlık alanında uluslararası nitelik taşıyan çalışmalarda yönetici ve koordinatör makam sıfatıyla hareket etmek,
- BM, İhtisas Kuruluşları, sağlık idareleri, meslek grupları ve keza uygun görülecek diğer örgütlerle fiili bir işbirliği kurmak ve sürdürmek.
- Hükümetlere, istek üzerine, sağlık hizmetlerinin güçlendirilmesi için yardım yapmak.

---

⁶² www.ilo.org,(05.01.2010)

⁶³ Karluk, R., Uluslararası Ekonomik Mali...a.g.k., s., 177

⁶⁴ Sur, H., Hayran, O., Sağlık Hizmetleri El Kitabı, Yüce Yayın, İstanbul, 1998, s.359

⁶⁵ Sur, H., Hayran, O., a.g.k., s. 360

⁶⁶ Karluk, R. Uluslararası Ekonomik Mali...a.g.k., s.133

- Uygun teknik yardım yapmak ve acil durumlarda, hükümetlerin istekleri ya da kabulleri ile gereken yardımı yapmak.
- BM'in isteği üzerine, manda altındaki ülkeler halkı gibi özelliği olan topluluklara sağlık hizmetleri götürmek ve acil yardımlar yapmak ya da bunların sağlanmasına yardım etmek.
- Epidemiyoloji ve istatistik hizmetleri de dâhil olmak üzere gerekli görülecek idari ve teknik hizmetleri kurmak ve sürdürmek.
- Epidemik, pandemik vb. hastalıkların ortadan kaldırılması yolundaki çalışmaları teşvik etmek ve geliştirmek.
- Kazalardan doğan zararları önleyebilecek önlemlerin alınmasını teşvik etmek.
- Gerektiğinde diğer İhtisas Kuruluşları ile işbirliği yaparak, beslenme, mesken, eğlence, ekonomik ve çalışma koşullarının ve çevre sağlığı ile ilgili diğer bütün unsurların iyileştirilmesini kolaylaştırmak.
- Sağlığın geliştirilmesine katkıda bulunan bilim ve meslek grupları arasında işbirliğini kolaylaştırmak,
- Uluslararası sağlık sorunlarına ilişkin sözleşmeler, anlaşmalar ve tüzükler teklif etmek, tavsiyelerde bulunmak ve bunlardan dolayı Örgüt'e düşebilecek ve amacına uygun görevleri yerine getirmek.
- Ana ve çocuk sağlığı ve refahı lehindeki hareketleri geliştirmek, ana ve çocuğun tam bir değişme halinde bulunan bir çevre ile uyumlu halde yaşamaya olan kabiliyetlerini arttırmak.
- Ruh sağlığı alanında özellikle insanlar arasında uyumlu ilişkilerin kurulmasına ilişkin her türlü faaliyetleri kolaylaştırmak.
- Sağlık alanında araştırmaları teşvik ve rehberlik etmek,
- Sağlık, tıp ve yardımcı personelin öğretim ve yetiştirilme normlarının iyileştirilmesini kolaylaştırmak.

- Gerekirse diğler ihtisas kuruluşları ile işbirliğı yaparak kamu sağığı, hastane hizmetleriyle sosyal güvenlik de dâhil koruyucu ve tedavi edici tıbbi bakıma ilişkin idari ve sosyal teknikleri incelemek ve tanıtmak.
- Sağıık alanında her türlü bilgi sağılamak, tavsiyelerde bulunmak ve yardımlar yapmak.
- Sağıık bakımından aydınlatılmış bir kamuoyu oluşumuna yardım etmek.
- Hastalıkların, ölüm nedenlerinin kamu sağıığı uygulama metotlarının uluslararası nomanklatürlerini tayin etmek ve ihtiyaca göre yeniden gözden geçirmek.
- Teşhis yöntemlerini gerektiğı kadar standart hale getirmek,
- Yiyeceklere, biyolojik, farmasötik ve benzeri ürünlere ilişkin uluslararası normlar geliştirmek, kurmak ve bunların kabulünü teşvik etmek.
- Genel olarak Örgüt'ün amacına ulaşmak için gereken her önlemi almaktır.⁶⁷

Dünya Sağıık Örgütü' nün üç organı vardır. Bunlar; Dünya Sağıık Örgütü Asamblesi (Genel Kurul), Yönetim Kurulu ve Sekretarya (Genel Merkez, Bölge Ofisleri, Ülke temsilcilikleri) dır. Genel kurul; örgütün politikalarını belirlemek, üye seçimi, denetleme ve bütçe hazırlama gibi işlevleri vardır. Yönetim kurulu; alınan kararları uygulamak, çeşitli konferanslar düzenlemek gibi görevleri yerine getirmektedir. Sekretaryalar ise örgütün politikaları çerçevesinde temsilcilik kurulan bölge ülkelerde faaliyetler yürütmekle görevlidir⁶⁸.

---

⁶⁷ tr.wikipedia.org/wiki/Dünya_Sağıık_Örgüt (07.06.2010)

⁶⁸ Sur, H., Hayran, O.,a.g.k., s.360-361

3. KÜRESELLEŞMENİN SİYASAL VE SOSYAL YAPILAR ÜZERİNDE ETKİLERİ

“Egemen ideolojiler kendilerini hem eyleme yön veren hem de evrenselde paradigmaları belirleyen aklın yansıması ve ürünü olarak tanımladıkları için bu görüşleri reddetmek bilime karşı macerayı seçmek olarak nitelemektedir.”⁶⁹

3.1. Siyasal Yapı Üzerinde Etkileri

Küreselleşmenin siyasal yapı üzerindeki etkileri; siyasal sınırların bir devlete belirli bir toprak parçası üzerinde mutlak egemenlik sağlamadaki gücünü yitirmesi, yönetim sistemlerinin karşılıklı etkileşiminin artması; demokrasi, insan hakları ve özgürlükler temelinde dış müdahalelerin yoğunluk kazanması; din, dil, etnik köken, bayrak vb. siyasal-kültürel yapıya dayanan ulus devletin önemini kaybederek uluslararası üst kuruluşların ön plana çıkması olarak değerlendirilmektedir.⁷⁰

Fransız devrimiyle ortaya çıkan ve güçlenen milliyetçilik akımları 19. ve 20. yüzyıla damgasını vurmuş ve dünya savaşlarının temel sebeplerinin itici gücü olmuştur. Dünya savaşları sonrasında kurulan ulus devletler; ulusal politikalara yerel ve dışa kapalı ekonomik modeller ile çeşitli kalkınma prosedürleriyle göreceli olarak gelişmiştir. Ancak bu gelişimi hızlı tamamlayan ve iç pazarda talep yetersizliği yaşayan Merkez ülkeler dış pazar yaratma arzusu ile küreselleşmenin asıl çıkış noktası olmuştur. Darboğaza gelen ekonomiler krizleri aşmak, yeni pazarlar yaratmak için dünya ekonomilerinin birleşmesini ve bu sayede kâr marjlarını yükseltmeyi hedeflenmiştir. Bu noktada devreye giren ulus devlet ve yapıları, Çok Uluslu Şirketler'lerin ülkeye istedikleri gibi girip, insanı ve çevreyi hiçe sayıp, istediği üretimi yapıp, kar marjı düşmeye başladığında istediği an sermayesini çekip gitmelerine engel oluşturmuştur. Çok Uluslu Şirket'ler ve ulus üstü güçler devletlerin aralarına yapısal uyum, stand-by anlaşması olarak finans kapitalin gücü ile kolaylıkla sızmışlardır.⁷¹ İkinci dünya savaşı hemen sonrasında bağımsızlıklarını kazanan ve Soğuk Savaş süresince genellikle ithal ikamesi politikalarıyla bağımsız bir ulusal ekonomik alan oluşturmaya çalışan ulus devletler, seksenli yıllarda

⁶⁹ Kazgan,G., a.g.k., s.1

⁷⁰ Ar, K., N., Küreselleşme Sürecinde Türkiye'de Ücretlerin Gelişimi, Kamu-iş, Başbakanlık Basım Evi, Ankara, 2007, s.45

⁷¹ Kazgan, G.,a.g.k., s.16-26

başlayan ve Soğuk Savaş sonrası dönemde gittikçe ivme kazanan ihracata dayalı kalkınma modelleri ile küresel ekonomik dengelerde yer edinmeye çalışan politikalara yönelmişlerdir. Bu değişim süreci ekonomi-politika ile strateji arasındaki bağımlılık ilişkisini artırmış ve ekonomik çıkar alanlarını diplomasinin ana unsuru haline getirmiştir⁷².

Ancak diğer yandan bu kuruluşlar geldikleri ülkeden istihdam yaratması, ekonomiyi canlandırma etkileri dolayısıyla yatırımları ve finans kapitali elinde tutmaları sebebiyle zamanla Çevre tarafından tercih edilmişlerdir. Kredi almak, ekonomiyi canlandırmak ve krizleri aşmak için sürekli uluslararası kredi kurumlarının kapısına giden GOÜ bu uygulamaları kabul etmişlerdir. Ulus devletin alışlagelmiş geleneksel politikalarını zayıflatan küreselleşme süreci, tüm dünyayı saran büyük bütünleşme uygulamalarıyla, ulus devletin elinde bulunan siyasî erki, küresel kurumlara ve yerel yönetimlere dağıtma vasıtasıyla parçalara ayırmakta, böylece ulus devleti iki yönlü zayıflatmaktadır⁷³.

Ekonomik pazarın sınırsız egemenliği, devletin küçültülmesi ve işlevsizleştirilmesi ve özelleştirmeyle birlikte giden ve küresel sermayenin sınırsız hareketiyle tanımlanan küreselleşme; temelde refah devletinin oluşumuna yol açan ve onun ana işlevini oluşturan toplumsal uzlaşmayı kökten sarsmakta ya da çökertmektedir. Küreselleşme, sosyal refah devletinin toplumsal ve ekonomik işlevlerinin azaltılarak geriletilmesidir. Kapitalist dünyanın karşılaştığı son bunalım ve bu bunalımdan çıkmak için öngörülen yeniden yapılanma süreçleri, kendisine özgü bir devlet anlayışını da beraberinde getirmiştir. Bu yeni devlet anlayışı, sosyal politika uygulayarak toplumsal uzlaşmayı sağlayan bir devleti öngörmemekte, fakat ekonomik ve toplumsal yaşamı tamamen pazarın serbest işleyişine bırakan minimal ya da marjinal devlet anlayışını içermektedir⁷⁴.

---

⁷² Davutoğlu, A., Stratejik Derinlik, Küre Yayınları, 42. Basım, İstanbul, 2010, s.24

⁷³ Kazgan, G., a.g.k.s., 16

⁷⁴ Balkır, G., Z., ‘Küresel Rekabete Uyum Aracı Olarak Hukuksal Düzenlemeler’, Türkiye Ekonomisinin Sorunları Sempozyumu Dizisi-2, 17 Kasım Beşiktaş, İstanbul, 2008, s.,267

3.2. Sosyal Yapı Üzerine Etkiler

Küreselleşmeyi bugün bu kadar tartışılan yapan neden hiç kuşkusuz sosyal yapıda yarattığı değişimdir. Ekonomi çıkışlı hiç bir olgunun sosyal yaşamı etkilememesi düşünülemez. Ekonomi çıkışlı bir olgu olarak küreselleşme, insan yaşamını baştan aşağı yapılandırmıştır. İçinde yaşadığımız çağda risk, belirsizlik, güvensizlik, eşitsizlik, kaygı ve toplumsal çözülme küreselleşme süreci toplumsal sonuçlarını açıklamada en çok başvurulan kavramlar haline gelmiştir⁷⁵.

3.2.1. Kültür Üzerine Etkileri

Küreselleşme ekonomik, siyasi ve sosyal alanda meydana gelen değişimler, teknolojik ve iletişim olanaklarının genişlemesiyle birlikte dünyanın “ Küresel Köy” haline gelmesi olarak tanımlanmaktadır. Marshall McLuhan’ın 1964’de yazdığı Küresel Köy (The Gutenberg Galaxy) adlı kitap, kulağa oldukça samimi gelmekle beraber dünya halklarının birbirine bağlanması, daha çok demokrasi ve barış, kısacası insanların daha mutlu olduğu sevimli bir köy hayali yaratmıştır. Ancak bu küresel köyde herkes kendi gücü oranında etkili olabilmektedir.⁷⁶

Mikrobun keşfinden sonra insanlar daha uzun yaşama başlamış, kitlesel eğitim artmış ve insanların yaşam beklentisi yükselmeye başlamıştır. Bu noktadan çıkışla firmalar, bireysel ve kitlesel tüketim için üretmeye başlamıştır. Akabinde ulaşım ve iletişim teknolojileri (TV, internet, cep telefonu) gelişmiş ve insanların yaşam biçimleri bu gelişmelerden etkilenerek hızla değişmeye başlamıştır. Günümüzün devlerini ararken hiç kuşkusuz ülkelerin ekonomik, sosyal, kültürel, demografik yapıları ve toprak bütünlüğünü dikkate almak gerekmektedir. Bugün tek kutuplu dünyada, SSCB dağıldıktan sonra ABD’nin bir güç olduğu kabul gören yaygın görüştür. ABD’de bunu dili, parası, sineması, yiyecek kültürü, davranış kalıpları, düşünce dünyası ve yaşam biçimleriyle dünyaya yayarak, ekonomik liderliğini sosyal olarak da yansıtmaktadır. Bunu medya kuruluşları, basılı, yazılı yayın kuruluşları, internet ve daha birçok iletişim aracıyla bunu çok rahatlıkla yaymaktadır. Medya bu iletişim olanaklarını çok iyi kullanarak, reklam yöntemiyle

⁷⁵ Bozkurt, V., ”Küreselleşmenin Toplumsal Sonuçları”
<http://iibf.kocaeli.edu.tr/ceko/armaganlar/nusretekin/1/13.pdf>, (12.07.2010)

⁷⁶ Özgür, S., a.g.m., s.27

insanları güçlüye benzeme eğilimine itmektedir. Bu sayede bugün milyarlarca insan ABD kökenli ÇUŞ' ların üretimi olan markalarla yaşamaktadır. Mc Donald, Levi' s, Microsoft ve Nokia'nın bu kadar çok yaygın tüketimi bu etkiyi açıklayıcı niteliktedir. Bugün milyarlarca insan Blue Jean giymekte, Feast Food yiyecek tüketmekte, alışveriş ve modayı takip etme çılgınlığı yaşanmakta, Hollywood sineması izlemekte ve hip- hop müzik dinlemektedir. Bunun gibi birçok sosyal aktivite ile ulusal kültürlerin artık yerini uluslararası kültüre bıraktığı gözlenmektedir⁷⁷.

Küreselleşmenin her alanda yaygın etkileri görülmektedir. Sosyal alandaki en belirgin etkisi; birey ve birey davranışları üzerinde olmuş ve birey toplumdan uzaklaşarak yalnızlaşmıştır. Bireyin yemek alışkanlıkları, yaşam biçimi, giyim ve ulusal olan tüm değerleri baştan aşağı değişmiştir. Bireydeki bu değişiklik toplumda tüm toplumun ulusal değer yargılarını değiştirmiştir. İnsanlar gün geçtikçe bireyselleşmekte, hızla yalnızlaşmakta, toplumsal bağlar zayıflamakta, intihar ve şiddet gün geçtikte artmaktadır. Geçen yirmi yılda Amerika, İskandinavya ve Japonya'da yapılan bir düzineden fazla araştırma toplumsal olarak birbirinden kopuk insanların, aile, arkadaş ve toplumla sıkı bağları olan insanlara oranla iki ila beş kat daha fazla ölüm riski taşıdığını göstermektedir⁷⁸.

Bireylerde meydana gelen bu bireyselleşme, yalnızlık, bencillik, stres, yemek ve yaşam biçimi gün geçtikçe sağlıklarını bozmakta ve toplumda bir takım olumsuzluklar meydana gelmektedir. Kronik hastalıkların en önemli dördü olarak sayılan kardiovasküler hastalıklar, kanser, KOAH ve diyabet yaşam tarzıyla ilgili ve önlenemez nedenlerden kaynaklandığı bilinmektedir. Bunların en önemlisi sağlıksız beslenme, tütün kullanımı ve fiziksel inaktivitedir. Küreselleşme bu faktörlerden özellikle ilk ikisini oldukça olumsuz etkilemektedir. Küreselleşme gelişen dünya ülkelerinin ekonomisini pek değiştirmese de, onların diyetlerini değiştirmektedir. Meksika' da coca cola süttten daha çok tüketilmektedir. Güneydoğu Asya' da gıda reklamı harcamalar 1984-1990 arasında 2 milyar dolardan 6 milyar dolara çıkmıştır. ÇUŞ' ların ülkelere gelişiyile sermaye akışının yanı sıra, gelişmiş ülkelerin fast food kültürleri de GOÜ' e girmektedir. Hamburger zincirleri, pizza salonları ve göze hoş gelen diğer fantezi gıda bayileri tüketimi davranışları etkilemekte, batı tipi yaşam

---

⁷⁷ Kazgan, G., a.g.k., s.43-45

⁷⁸ Kloby, J., a.g.k., s.188

tarzı GOÜ getirmektedir⁷⁹. Hızlı, yüksek kalori değeri içeren liften az gıda, fast food alışkanlığı, hareketsiz yaşam ve stresli iş koşulları beraberinde obeziteyi doğurmaktadır. Obezite moral bozmakta, bozulan mal değerleri daha fazla yemek yemeye sevk etmektedir. Bu kısır döngü sürüp gitmektedir. Daha çok kar etmek için insan bedenini bir tüketim aygıtına dönüştürmek daha sonrada ortaya çıkan hastalıkların tedavisi yoluyla karına kar katan küreselleşme, günümüzde insanlığa düşman olarak tanımlanmaktadır⁸⁰.

3.2.2. Eğitim Üzerine Etkileri

Klasik iktisat üretim faktörlerini sermaye, toprak ve emek (beşer sermaye) olarak tanımlamaktadır. Küreselleşme ile sermayenin artan önemi diğer üretim faktörlerinin önemini de değiştirmiştir. Özellikle beşeri sermaye, finans kapital çevresinde adeta yeniden yapılanmıştır. Bilgi toplumu, yaşam boyu eğitim ve teknoloji okuryazarlığı gibi birçok kavram yeni iş gücü profiline temellerini oluşturmuştur⁸¹. Teknolojik gelişmenin artan hızı, insanların yaşam biçimlerini ve ilişkilerini derinden etkilemektedir. Küresel bir perspektif kazanmanın ötesinde çok hızlı bir bilgi erişimi olanağına kavuşmuş olması, coğrafyayı sınırlayıcı bir unsur olmaktan neredeyse çıkarmıştır. Bilgi yoğun sanayilerin gelişimi ve diğer coğrafyalardaki insan gücünden yararlanma olanaklarının genişlemesi, özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki iyi yetişmiş yeteneklerin önemini küresel bazda artırmaktadır. Bu çerçevede nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi için eğitim olanaklarının genişletilmesi bütün dünyanın üzerinde özenle durduğu temel konu haline gelmiş bulunmaktadır⁸².

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu'na (UNESCO) göre eğitimin birinci ilkesi; öğrenmeyi bilmek, öğrenmeyi öğretmek, bireysel olarak öğrenmek, takım halinde ve örgüt olarak öğrenmektir. Bu ilkeye göre eğitimde küreselleşme; öğrenmeyi bilmek, öğrenmeyi öğrenmek, bireysel öğrenmek ve

---

⁷⁹ Öztürk, A., "Küreselleşme ve Kronik Hastalıklar", 9. Halk Sağlığı Kongresi, 3-6 Kasım, Ankara, 2004, s.18

⁸⁰ Akbaba, M., a.g.m., s.6-7

⁸¹ Balay, R., "Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim", Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt: 37, Sayı: 2, Ankara, 2004, s.79

⁸² DPT, 9. Kalkınma Planı (2007- 2013), Resmi Gazete Mükerrer, 1 Temmuz 2006, s:26215 <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan9.pdf> (15.07.2010)

birlikte yaşamayı öğrenmektir⁸³. İlk çağlarda güçlü olan, endüstri çağında zengin olan, bilgi çağında bilgili olan kazanacaktır. Geleceğin cahili okuyamayan değil bilgiyi nasıl öğreneceğini bilmeyen kişi olacaktır. Bu söylemiyle Toffler öğrenmeye ve bilgi toplumlarına yeni bir boyut katmıştır. Artık günümüzde sadece öğrenmek yetmemekte, bunu kullanmak ve sürekli geliştirmek gerekmektedir.⁸⁴

Küreselleşmeyle birlikte sürekli iletişim, etkileşim halinde olan toplumlar ve bireyler rekabet içerisinde adeta yarışmaktadır. Bu doğrultuda öğrenme tek başına işlevini yitirmiştir. Öğrendiğini kullanabilen, düşünen, tartışan ve araştıran öğretme modelleri benimsenmeye başlamıştır. Bilgi çağında bilgili olmanın anlamı; öğrenme kapasitesini geliştirmek, bilgiyi kullanabilmek, yeni beceriler kapabilmek ve buna sürekli bir davranışa dönüştürebilmektir⁸⁵. Bu yaklaşım yaşam boyu eğitim (yetişkin eğitimi) kavramını gündeme getirmiş, bilişim, ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, ekonomik ve toplumsal yaşamda hızlı ve derin değişmelere yol açarak herkes için yaşam boyu eğitimi zorunlu kılmaktadır. Eğitim sadece küreselleşmeye uyum ya da entegre sorunu için değil aynı zamanda küreselleşmenin yarattığı sorunları aşmak içinde bir araçtır⁸⁶.

3.2.3. Demografik Yapıda Değişimler

Dünyada insanlar mikrobun keşfinden sonra hızla daha sağlıklı ve uzun ömürlü olmuştur. Buna teknolojik yenilikler ve sağlıktaki yeni gelişmeler etkilendiğinde; hızla artan dünya nüfusu ve bunun artan ihtiyaçları yeni gereksinimlere ihtiyaç duyulmuştur. Nüfus popülasyonundaki değişim beraberinde yeni sorunlar oluşturmuş, bu sorunlarla baş etmek amacıyla tüm dünyada ve Türkiye’de “ nüfus planlaması” olayını gündeme gelmiştir. Nüfus planlamasının etkisi ile 1980 sonrası dünya nüfusundaki çalışan nüfus ve işgücündeki büyümenin düşerek, azalacağı tahmin edilmektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü’ne göre 2015’ de dünya iş gücünün yıllık büyüme oranı %1,3 olacağı tahmin edilmektedir⁸⁷.

---

⁸³ Balay, R., a.g.m., s.68

⁸⁴ Balay,R., a.g.m., s. 68

⁸⁵ Balay, R., a.g.m., s.70

⁸⁶ Miser, R., “Küreselleşen Dünyada Yetişkin Eğitimi”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt: 35, Sayı:1- 2, Ankara, 2002, s.56-60

⁸⁷ Ghose, A., K., “ve diğerleri”, Küresel İstihdam Sorunu, Çeviri Editörü: Ömer Çolak, Efil Yayıncılık, 1. Basım, İstanbul, 2010, s.36

Ülkelerin nüfus miktarı emek arzının belirleyicisidir. Türkiye nüfus artışı yüksek olması sebebiyle genç bir nüfusa sahiptir. Bir ülkede faal nüfus ne kadar fazla ise üretim kapasitesinin bir o kadar iyi olduğu düşünülmektedir. Ancak nüfusun nasıl istihdam edileceği önemli bir sorundur. Genç nüfus iktisaden faal olmayan nüfus demektir. Hızlı nüfus artışı, istihdam sorununa çözüm sağlayacak kaynakların bu yönde kullanılmasına sebebiyet vererek, zaten kıt olan kaynağın istihdam yaratacak sektörlerle koymasını engellemektedir. Küreselleşme ile birlikte part-time iş koşulları ve kadın iş gücü gelişmiş ve yaygınlaşmıştır. Daha eğitilmiş, yüksek beceri isteyen ve teknoloji yoğun işler artmıştır. Bu konularla ilgili yeni iş kolları geliştirilmesi, genç ve dinamik nüfusun faal nüfusa dönüştürülmesini sağlayacağı tahmin edilmektedir. Geçmiş eğilimlere bakıldığında, gelecekte dünya nüfusunun daha yaşlı ve daha eğitilmiş olacağı tahmin edilmektedir. Eğitim olanakları genişlediğinden ve eğitimde cinsiyet ayrımı azalacağından dünya iş gücündeki kadınların sayısının artacağı tahmin edilmektedir. İşgücünün dünyaya dağılımına bakıldığında ise gelişmekte olan ülkelerde nüfus artışının hala dengelenememesi sebebiyle iş gücünün gelecekte yoğun olacağı düşünülmektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü' nün tahminlerine göre 2015'te dünya işgücünde Gelişmekte Olan Ülkelerin oranı %75' e çıkarken gelişmiş ülkelerin payı %13' e düşeceği tahmin edilmektedir⁸⁸.

3.3. Yoksulluk ve Eşitsizlik

“Çirkinlik ve mutsuzluktan kurtulmak isteyen zenginler onları artırıyor. Gerçekte Londra'nın zengin West End' ine eklenen her metrekare, yoksul East End' inden bir dönümü daha ortaya çıkarıyor”⁸⁹.

Toplumların gelişmişlik düzeyleri daha çok, GSMH, GSYİH ve İnsani Gelişim İndeksiyle (İG) izlenilmektedir. Kuzey ve Güney, gelişmiş ve azgelişmiş ülkeler arasındaki farklar son 30 yıl içerisinde çok artmıştır. Dünyanın en zengin yedi ülkesi (G7) ile en yoksul yedi ülkesi arasındaki fark 1965'de 10 misli iken, 1995 yılında 39 misline çıkmıştır⁹⁰.

---

⁸⁸ Ghose, A., K., “ve diğerleri”, a.g.k., s.,36

⁸⁹ Akbaba, M., a.g.k., s.6

⁹⁰ Tüzün, H.,”Küreselleşen Dünyada Sağlık: Bütün Renkler Hızla Kirleniyordu’, 9.Halk sağlığı Kongresi, 3-6 Kasım, Ankara , 2004, s.25

2002’ de Amerika’da yapılan bir araştırmaya göre; en düşük gelire sahip Amerikan hane halklarının beşte biri, tüm ulusal gelirin sadece % 3,5’ ini almıştır. En fazla gelire sahip beşte birlik kesim ise ulusal gelirin % 49,7 sini almıştır. Başka bir deyişle en zengin ile en fakir arasında 14 kat fark vardır. 1970’lerde bu oran daha az ve onda bir kadardır⁹¹. Amerika’da en fazla servet sahibi %1 kesim, Amerika’da tüm net servetin %34’ne sahiptir.öte yandan servet bakımından aşağı düzeyde olan Amerikalıların %90’nı, Amerika’nın tüm net servetinin %31,3’ne sahiptir. Başka bir deyişle en zengin % 1’ lik kesim (2,8 milyon insan) 257 milyon Amerikalı’ nın toplam servetinden daha fazla servete sahiptir⁹².

Yukarıdaki göstergelere bakıldığında dünyanın aslında gelişmediğini, bunun belirli bir kesimde geçerli olduğunu gözlenmektedir. “Ekonomik genişlemeden büyük fayda görenler; finans mallarının sahipleri ile kar paylaşımı ve sermayenin tabana yayıldığı şirketler için çalışan çok yüksek maaşlı teknisyenler sınıfı olmuştur.”⁹³ Küreselleşme ile birlikte artan rekabeti aşmak, kr marjını artırmak isteyen şirket yöneticileri kendi maaşları sürekli yükselirken, işçi maaşlarının sürekli düşük tutulması gerektiğini savunmuştur. Düşen maaşlar işverenler ile işçi arasındaki uçurumu derinleştirmiş, emek her gün biraz daha yoksullaşmıştır. GM Başkan Yardımcısı Stanley Mihelick, bu hedefi şöyle dile getirmektedir; ‘‘Reel cretleri, Brezilyalıların ve Korelilerin seviyesine indiremediğimiz sürece üretim kazançlarını ücretlere yansıtıp rekabetçi alamayız’’⁹⁴. Özellikle küreselleşmenin hızlandığı dönem büyümenin çok yavaş olduğu, bu nedenle ortalama kişi başına düşen gelirin artışlarının da yavaş olduğu gzlenmektedir⁹⁵.

Oysaki incelenen birçok bilimsel veri maddi gücün kişinin sağlık durumunu ne kadar etkilendiğini vurgulamıştır. Sosyal ve ekonomik olarak daha iyi konumda olan insanlar daha uzun yaşamakta, geleceği daha aydınlık görmektedirler. Eşitsizliklerin kaynağı olarak sermayenin belirli bir kişide, sınıfta toplanması gösterilmektedir. Sermaye sınıfının içinde önemli değişiklikler olmuş, fakat bu değişiklikler üretim ve büyümeden yana olmamış; spekülatif sermaye hareketi

---

⁹¹ Kloby,J., a.g.k., s.63

⁹² Kloby, J., a.g.k., s.71

⁹³ Kloby,J., a.g.k., s.105

⁹⁴ Kloby, J., a.g.k., s.78

⁹⁵ Tüzün, H.,a.g.m., s.25

yatırımcı sermayenin önüne geçmiştir⁹⁶. Sermayenin liberalizasyonu ile birlikte sermaye sahipleri, sermayeyi yatırım yaparak kullanmak yerine, spekülasyon hareketlerinde (küreselleşmenin sağladığı olanakları) kullanmaktadırlar. Bunun sonucu olarak ülkelerde ekonomik kriz, işsizlik ve emek gücünün yoksullaşmasına sebep olurken, sermaye sahipleri karlarını katlamaktadır. Bugün dünyada verilerle eşitsizliğe birkaç örnek verecek olursak:

- Dünyada 800 milyon insan yeterli beslenemez durumdadır. Bu insanların beslenebilmesi için her yıl 40 milyon ton hububat yeterli iken; zengin ülkeler hayvanları beslemek için 540 milyon ton hububat tüketmektedir.
- Amerikalılar zayıflamak için her yıl 5 milyar dolar harcamakta iken dünyada silahlanma amacıyla kişi başına 200 dolar harcanmaktadır.
- Eğer her çocuk için 5 dolar harcansa 14 milyon çocuk yaşamını yitirmeyecektir, Dünyadaki açlığı ve temel sağlık sorunlarını asgari düzeyde çözmek için gereken para, 13 milyar dolardır.
- AB ülkelerinde parfüm için yılda 13 milyar dolar, ABD 'de ise kediköpek mamasına 17 milyar dolar harcanmaktadır.
- Dünyanın en zengin 227 kişinin servet değeri 1 trilyon doları aşarken, bu değer dünya nüfusunun %45'ini oluşturan 2,5 milyar insanın yıllık gelirine eşittir.
- Dünyanın en zengin üç kişinin servetinin değeri 48 ülkenin GSMH' na eşitken, dünya nüfusunun %30'u yoksulluk içerisinde yaşamaktadır.
- Dünyada 1 milyar insan işsizlikle boğuşurken, 1,9 milyar insan da sağlıklı içme ve kullanma suyundan mahrum durumdadır.
- 880 milyon insan okuma yazma bilmemekte, beş yaşın altındaki, 1000 çocuktan 297'si gıda yetersizliği, hastalık, bakımsızlık gibi nedenlerle ölmekte, 1 milyar köylü topraksız, 182 milyon çocuk aç, 15 milyon insan evsiz, 250 milyon çocukta ağır işlerde ve kötü ortamlarda çalışmaktadır.

---

⁹⁶ Tüzün, H., a.g.m., s. 26

- On yılda savaşlar nedeniyle 3 milyon çocuk ölürken,10 milyon çocuk psikolojik travma geçirmiş, 16 milyon çocuk da savaşlar nedeniyle sakat kalmıştır. Ayrıca 16 yaşın altında 100 çocuktan 25'i okula gitme şansına sahip değildir⁹⁷ .

4. KÜRESELLEŞME İSTİHDAM İLİŞKİSİ

Küreselleşme süreci ile birlikte teknolojik değişim, bilgi toplumu, sermayenin liberalizasyonu, işletme yapısında meydana gelen değişmelere paralel olarak iş gücü niteliğinde bazı değişimler meydana gelmiştir⁹⁸. Dünyada 1970 sonrasında siyasi istikrar, ekonomik büyüme, tam istihdam, güçlü sosyal güvenceler ve ulusal dayanışma üzerine kurulu model köklü değişim geçirirken, sermaye ile işgücü arasındaki tarihsel uzlaşma sarsılmış, tam istihdam, sosyal koruma ve eşitsizliğin azaltılması hedeflerinin gerçekleştirilmesi zorlaşmış ve belki de hedef olmaktan uzaklaşmıştır. Bir anlamda yaklaşık son 30 yıla damgasını vurmuş olan küreselleşme süreci birçok ülkede değişik derecelerde ve değişik yöntemlerle uygulanan neoliberal politikaların tanımlayıcı dinamiği olmuştur⁹⁹.

Üretimin olması için üretim faktörlerini birbirinden ayırmak mümkün değildir. Ancak emeğin değeri hiç kuşkusuz diğerlerinden daha farklı düzeydedir. Diğer üretim faktörlerini birleştiren, onları artı değer sağlayan hiç kuşkusuz emek faktörüdür. Bu bağlamda küreselleşme süreci her ne kadar vasıfsız emeğin önemini azaltsa da, emeğin önemi hiç bir zaman değişmemiş, sadece niteliğinde bir değişim yaşanmıştır. Teknolojik gelişmelerin temel dinamiğini oluşturduğu bilgi toplumuna geçiş sürecinde düşük ve yüksek vasıflı işgücü açısından farklı sonuçlar ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bilgi toplumu ve bilgiye ulaşmada kolaylık küreselleşme ile gelen yenilikler arasındadır. Bilgi toplumunun güç kazanması ve öneminin artmasıyla birlikte gerekli bilgi birikimi, teknik donanım, yüksek beceri ve nitelik kazanamayan işgücü, yetersiz istihdam olanakları, düşük ücret ve sosyal dışlanma ile karşı karşıya kalırken, geleceğe dair beklentileri de ortadan

---

⁹⁷ Tüzün, H., a.g.m., s.26

⁹⁸ Balkır, Z., G., a.g.m.,267-269

⁹⁹ Selamoğlu, A., Gelişmiş Ülkelerde İstihdam Politikaları Esneklik Arayışı ve Etkileri, <http://kosbed.kocaeli.edu.tr/sayi4/selamoglu.pdf> (13.07.2010)

kalkmaktadır. Nitelikli işgücü ise bilgi toplumuna geçişte aranan ve talep edilen kesimi oluşturacak kendisine geniş istihdam olanakları bulmaktadır.

Küreselleşme ile artan liberalizasyon ve DTÖ' nün yeni birçok anlaşması istihdamın belirleyicisi olmuş, küresel konjonktürde birçok iş olanakları ve istihdam yaratması hedeflenmiştir. Ancak beklenen gerçekleşmemiş, dünyanın büyük bir bölümünde, 20.yy. son çeyreğinden itibaren işsizlik oranlarında artış, istihdam oranlarında gerileme görülmüştür. Ulusal piyasalarda değişim yaratan sermaye hareketleri, sermaye liberalizasyonu ile uluslararası alanda istediği işgücünün ucuz, sendikasız, sosyal güvenlik sisteminden uzak nerede bulursa orada kullanma, istediği an terk etme olanağı sunmuştur. Sermayenin liberalizasyonu ile birlikte esnek çalışma saatleri, ücret yapısında meydana gelen gelişmeler emek arz ve talebi etkilemiştir.¹⁰⁰

Tüm bu gelişmelerin sonucu olarak günümüzde işsizliğin dönemsel iniş ve çıkış veya makro ekonomik performanstan etkilenmeksizin giderek artan, kronikleşen bir türe sahip olduğu gözlenmektedir. Elbette büyüme ve etkin makro ekonomik koordinasyonun istihdamı artırıcı etkisi önemlidir ve olumludur. Ancak talep politikalarını veya daha özelde Keynezyen para ve maliye politikalarının manevra alanları önemli ölçüde duraklama göstermektedir. Bu tespit neredeyse tüm OECD ve AB ülkelerinde geçerlidir¹⁰¹. Günümüzde küreselleşmenin ülkelerde etkin kaynak dağılımı sağlanması beklenmektedir. Küreselleşmenin uzun vadede üretken istihdama etkisi, kaynak dağılımındaki eşitsizliği gidermesine bağlı olarak değişecektir.¹⁰²

4.1. Küreselleşme Sürecinde İş Dünyası ve İşgücünde Yaşanan Gelişmeler

Küreselleşmenin etki alanına dâhil olan alanlardan biri de; iş piyasaları ve çalışma hayatıdır. Yüzyılın en çok tartışılan konularından küreselleşme, teknolojik alanda yarattığı değişim ile iş dünyasını etkilemiş; maliyetleri düşürmüş ve rekabet yaygınlığını getirmiştir. İlerleyen teknoloji, uluslararası serbestleşme ve artan

---

¹⁰⁰ Yahşi, F., a.g.k.,s. 29

¹⁰¹ Yavan, Z., A., Türkiye' de İşsizlik: Yapısal ve Yapısal Olmayan Özellikler ,TÜSİAD TartışmaTebliğleri Dizisi, İstanbul, 1997, s.9

¹⁰² Ghose, A., K., "ve diğerleri", a.g.k., s.36

rekabet, bilgiye sahip emeğin önemini arttırmış ve daha az nitelik gerektiren üretim ve istihdam azalmaya başlamıştır.¹⁰³

Küreselleşme sürecinden en çok etkilenen ulusal iş gücü piyasaları ve ulusal istihdam olmuştur. Ulusal istihdam politikaları, sosyal faaliyet alanları, kamu istihdamı gibi alanları bu süreçte değişim göstermiş, kamu özelleşmeye yönelmiş, taşeron firmalar devreye girmiştir. Uluslararası sermaye hareketlendikçe sermaye ve emek kullanım açısından küresel olanaklara ulaşmakta ve en verimli emeği seçme şansını yakalamakta ve sermaye minimum maliyetle işgücü istihdamını sağlayabileceği alanlara hareket etmektedir. Küreselleşme sürecinde üretimi minimum maliyetle gerçekleştirebilmek için uluslar arası iş bölümüne gidilerek, üretim sürecindeki farklı işler, farklı ülkelerdeki işgücü piyasalarına dağıtılmaktadır. Böylece yüksek nitelikli işgücü gerektirmeyen üretim aşamasında işletmeler üretimi, az gelişmiş ve düşük ücretli ülkelere aktarmaktadırlar. Bu durum gelişmekte olan ülkelerde emek yoğun ve yüksek nitelik gerektirmeyen istihdam ve üretimde artış sağlamıştır. Küreselleşme ile hızlanan teknolojik gelişme, düşük ve orta vasıflı imalat sanayi işlerinin azalması ve yoğunlaşan uluslar arası ticaret ve rekabeti beraberinde getirmiştir. Bu etmenlerde istihdamın belirleyicisi olmuşlardır¹⁰⁴.

Küreselleşme ile bilişim teknolojisinin gelişmesi; tasarım, nitelikli işgücünün yaptığı işler ve niteliksiz işgücünün yaptığı işler olarak özetleyebileceğimiz Fordist üretim sisteminin yerini yeni üretim yöntemlerine bırakmasına neden olmuştur. Yeni üretim yöntemlerinde grup çalışmaları önem kazanmış, nitelikli işçilerden oluşan gruplarda iş tanımları, gruplar esas alınarak yapılmıştır. Grup üyelerinin yatay işbölümü ve görev alanları geniş olup, dikey işbölümüne göre farklı işlerde çalıştırılmaları söz konusu olmaktadır¹⁰⁵. Yenidünya düzeninde iş dünyası ve işgücü niteliği şu şekilde değişmiştir:

- Vasıflı işgücünün önemi artarken, vasıfsız ve enformasyon teknolojisine uyum sağlayamayan iş ve işgücünün önemi azalmaktadır.
- Yüksek beceri isteyen yönetsel ve teknik işlerde artış olmaktadır.

---

¹⁰³ Yahşi, F., a.g.k., s.29

¹⁰⁴ Yahşi, F., 'Küreselleşme ve İstihdam', (Çukurova Üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adana, 2006, s.29

¹⁰⁵ Şen, H., a.g.k., s.149

- Kalite, bilgi ve beceriye sahip işgücünün önemi artarken fiziksel sermaye ikinci planda kalmaktadır.
- Giderek artan sermaye hareketliliği, yabancı yatırımlar ve firma birleşmeleri ile birlikte ulus ötesi şirketler önem kazanmakta ve lisan bilen işgücü tercih edilmektedir.
- Fiziksel sermaye ile beşeri sermayenin uyumu önem kazanmaktadır.
- Vasıflarını ortaya çıkarabilen ve yeterli teknik donanıma sahip işgücü önem kazanmaktadır.
- İşgücünün bilgi ve teknolojiye hâkimiyeti yeterli olmamakta, teknolojiyi absorbe edebilecek beceri düzeyine sahip olması gerekli olmaktadır.
- Kolektif çalışma yapabilme beceri ve yeteneğine sahip işgücünün önemi artmaktadır.
- İşverenin verdiği talimatlara uygun hareket eden ve bilek gücüne dayalı çalışan insan gücünden ziyade; yaratıcı, iş geliştirme üzerine yeni fikirler ileri sürebilen, öneriler sunabilen, daima öğrenme ve araştırma güdüsüne sahip, yaratıcı ve esnek fikirli insan gücüne gereksinim duyulmaktadır.
- Pazarlamanın önemi giderek artmakta ve satış becerisi yüksek işgücü ön plana çıkmaktadır.¹⁰⁶

Küreselleşme ile iş dünyasındaki köklü değişim bazı iş alanlarını tasfiye ederken, yeni iş kollarının oluşmasını sağlamıştır. Türkiye işgücü piyasa özellikleri itibariyle gelişmekte olan ülkeler statüsünde bulunmaktadır. GOÜ' de işgücü genellikle tarım alanında istihdam edilmekte ve daha çok niteliksiz iş gücü yoğunluktadır. Geleneksel ve modern kesim olarak ikili ve parçalanmış bir işgücü piyasası hâkimdir. Kırsal-kent ayrımı çok önemlidir. Kırsal istihdam- kentsel istihdam, enformel sektör- formel sektör, tarımsal istihdam-sanayi istihdamı gibi istihdam şekillerinin karşı karşıya ve iç içe yaşanması Türkiye işgücü piyasasının en önemli

---

¹⁰⁶ Yahşi, F., a.g.k., s.31

özelliğidir¹⁰⁷. Türkiye' nin güçlü ve zayıf yönleri ortaya çıkarılarak, rekabete uyumlu stretejiler geliştirilmelidir. Rakip strejileri yakından gözleyen, insan ve sermaye kaynaklarını doğru yönlendiren toplumlar, zenginlik üreterek refah yaratma konusunda bir adım daha öne geçebilmektedirler¹⁰⁸.

4.1.1. Firmaların Organizasyon Yapısındaki Değişmeler ve Çok Uluslu Şirketler

Birçok alanda kendini hissettiren küreselleşme olgusunun, işletmeleri de çok farklı boyutlarda etkilemektedir. İşletmelerin yapıları, yönetim anlayışları üretim biçimleri ve birçok alanda hızla değişmekte, gelişmektedir. Bu değişim ve hıza ayak uyduramayan işletmeler ya tasfiye olmakta ya da daha büyük şirketlerle birleşmektedir. Çokuluslu işletmeler küreselleşme sürecinin hızlanması ile daha fazla ön plana çıkmaktadırlar. Güçlü sermaye yapıları, gelişmiş teknolojiye sahip alt yapıları ve faaliyet gösterdikleri alanın genişliği sebebiyle, küresel alanda faaliyetlerini ve rekabet güçlerini kolaylıkla yürütebilmektedirler. Mevcut rekabet ortamında güçlü bir rekabetçi yapı sergileyen ve önemli bir aktörü haline gelen çokuluslu işletmeler, küreselleşme sürecinin hızlanmasıyla da yakından ilgilidirler. Dünyanın çeşitli bölgelerine yayılmış faaliyetleri ile dünya ticaretin de önemli bir yer tutmaktadırlar. Küreselleşme sürecinde rekabetin sonucu küçük işletmeler yok olmuş, orta ve büyük işletmeler ise kendilerini korumak ya da yok olmamak için birleşme, şirket evliliği denilen modelleri benimsemişlerdir.¹⁰⁹

Küreselleşme sürecinde Çok Uluslu Şirket' ler daha ucuz hammadde bulmak, ucuz emek, merkez ülkelerinde gelişen çevre bilinci ve yeni pazar yaratmak amacıyla gelişmekte olan ülkelere doğru kaymaktadır. Bunun altında yatan ana etken ise maliyetleri düşürüp küresel piyasadan daha çok rekabet edilebilir bir konumda olmaktır. Çok Uluslu Şirketler (ÇUŞ) yatırımlarını kendi ülkeleri dışına götürerek ölçek ekonomileri yaratmaya çalışmaktadır. ÇUŞ' lar aynı zamanda dünyanın farklı

---

¹⁰⁷ Uyar, E., Y., "Türkiye'de Uygulanan İşsizlik ve İstihdam Politikalarının Avrupa Birliğine Uyum Sürecine Etkileri (1980 Sonrası)", (Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Aydın, 2005, s.35-36

¹⁰⁸ Bozkurt, R., "Yüzyılımızda Çalışma Hayatında Yeni Yaklaşımlar", Çalışma Hayatında Çağa Uyum Semineri, 9-10 Mart, Bolu, Abant, 2002

¹⁰⁹ Tağraf, H., "Küreselleşme Süreci ve Çokuluslu Şirketlerin Küreselleşme Sürecine Etkileri", C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 3, Sayı; 2, Manisa, 2002, s.34,35

bölgelerinde yoğunlaşmış olan zenginliklerden pay almak, bol ve çeşitli kaynakları harekete geçirmek üzere doğrudan yatırımlar yaparak üretim faaliyetini ulusal sınırlar dışına yönlendirmektedir¹¹⁰. Diğer bir deyişle bu şirketlerin yabancı ülkelere yatırım yapmalarının en önemli amaçları; iç piyasa koşulların yetersizliğini aşmak, mevcut pazarı muhafaza etmek, hammadde kaynaklarına ulaşmak, köken ülkelerin bürokrasi ve vergi mevzuatından uzaklaşmak, rasyonel faaliyet gösterebilmek, ev sahibi ülkelerin himayeci önlemlerinden yararlanmak, ucuz iş gücü sağlamak ve ev sahibi ülkenin kamu otoritelerince sağlanan ucuz iş gücünü kullanmak olarak sıralanmaktadır.¹¹¹

Küreselleşme sürecinin oluşturduğu yeni durumun temelinde işletmelere dünyanın bütün bölgelerinde, hiç bir kısıtlanmaya maruz kalmadan tek bir pazar gibi faaliyet gösterebilme çabası yatmaktadır. Dünyanın tek bir pazar olabilmesi için ülke yönetimlerinin gümrüklerini daha geçirgen bir yapıya dönüştürmeleri arzu edilmektedir. Bu çerçevede gelişmiş ülkeler tarafından yönlendirilen, DTÖ gibi kurumların güdümüyle uluslararası ticarete yeni düzenlemeler getirilmektedir. 1950 yılında 380 milyon dolar olan dünya ticareti, 1997 yılında 5,86 trilyon dolar olmuştur. Dünya ticaretindeki bu artışın en önemli sebeplerinden birisi, gümrük tarifelerindeki düşüş olmuştur. Ancak hemen ifade etmekte gerekir ki, uluslararası ticarete sağlanan serbestliğin pek çoğu gelişmiş ülkelere ait işletmelere ticaret kapısı açmaya yönelik olmuş, artan ticaretin büyük bir bölümü ÇUŞ' lar tarafından gerçekleştirilmektedir. Çünkü gelişmiş ülkeler kendi sınırlarını ticaret için yeterli geçirgen hale getirmemişlerdir.¹¹²

4.2. Esnek Çalışma Modeline Geçiş ve Sendikaların Önemsizleştirilmesi

Günümüzde rekabet olgusunu hiç kuşkusuz her alanda kullanmaktayız. İşletmede rekabet ise artık kaçınılmaz bir hale gelmiştir. İşletmeler küresel piyasalardan bu koşullarda pay alabilmek, bunu sürdürebilmek ve maliyeti düşürmek için çeşitli yeni yollar ve yöntemler geliştirmektedir. Küreselleşme sürecinin çalışma hayatına getirmiş olduğu esnek çalışma süreleri ve şekilleri sayesinde işletmeler,

---

¹¹⁰ Tekin, Y., "Türkiye'de Çokuluslu Şirketlerde İstihdam ve Ücret Politikaları", (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2006, s.21

¹¹¹ Tekin, Y., a.g.k., s.21

¹¹² Tağraf, H., a.g.m., s .33-35

maliyetlerini azaltmak, değişen talebe ayak uydurabilmek ve rekabet gücünü arttırmak olarak özetleyebileceğimiz avantajlar sağlayabilmektedir. İşçiler ise esneklik ile zaman faktörünü kontrolleri altında tutarak, bireysel zaman özgürlüklerini artıracaklardır.

Küreselleşme sürecinin iş gücü üzerindeki öncü niteliği “esneklik” olmuştur. İş yaşamında esnekliğin olumlu-olumsuzluk yanları mevcuttur. Teknolojik değişim ve uluslararası ticaret hacmindeki genişleme, üretim ve işgücünün yapısının da değişmesini gerekli kılmıştır. Uluslar arası arena da rekabet kabiliyetine sahip olabilmek için, teknolojiyi yakın takibe almak ve uygulamak, bu uygulamayı yerine getirebilmek içinse, işgücünü nitelik yönünden yüksek donanımlı hale getirmek ve teknolojik gelişmelere uygun esnek üretim modellerini benimsemek gerekmektedir. Bu bakımdan esneklik olgusu çağımızın yükselen değeri haline gelmiştir. Esneklik sayesinde çalışma süreleri ve şekilleri işletme eksenli olarak değişmiş; böylece en verimli ve etkin üretimin gerçekleştirilmesi, maliyetlerin düşürülmesi ve günümüz koşullarında büyük önem taşıyan kaliteli üretimin yapılması amaçlanmıştır. Çalışma hayatına getirilen esnekliğin en karakteristik özelliği gelişime ayak uydurabilme yeteneğidir. Çünkü işletmelerin, hızlı bir şekilde gelişen teknolojiye ve ekonomik konjonktürel dalgalanmalara kendilerini süratle adapte etmeleri gerekmektedir. Esnek çalışma modelinin firma kadar bireye de avantaj ve dez avantajları söz konusudur. Kaynakların kıt, isteklerin sınırsız olduğu günümüzde kişiler zaman ve mekân anlamında tasarruf sağlayabilmektedir. Ayrıca çalışma saatlerini kendi belirleyen birey kaliteli, verimli performans sergileyebilmektedir.¹¹³

Esnek çalışma modellerinin kısmi çalışma, eve iş verme, geçici işçi, kendi hesabına çalışma, taşeron işçilik gibi çeşitleri vardır. Bugün ülkemizde küreselleşme süreciyle yaygınlaşan model geçici (sözleşmeli) ve taşeron işçiliğidir. Bu modelde işçi geçicidir, her an işten çıkarılması mümkündür, derece ve kıdem alamazlar ve iş güvencesinden yoksundurlar. Taşeronlaşma günümüzde dünyada ve Türkiye’de işçi çalışma mevzuatının, koruyucu mevzuatın ve toplu iş sözleşmesinin dışında bırakmak için kullanılmaktadır. Az sayıda işçi çalıştıran taşeron iş yerinde, sendikalaşma ve toplu sözleşme aracılığı ile hak almak mümkün değildir. Taşeron işçiler haftalık çalışmaya süresinden farklı çalıştırılabilirler ve kaçak işçilik yaygındır.

---

¹¹³ Şen, H., a.g.k., s.149-150

Esnek çalışan işçiler istihdam ilişkisini toplu iş sözleşmesi yerine, bireysel hizmet akdi ile kurmayı tercih etmektedirler. Bu nedenle sendikaların güç kaybetmesinin en önemli nedenlerinden birisi de esnek çalışma sistemlerinin yaygınlaşmasıdır¹¹⁴. Endüstriyel yeniden yapılanma ile paralel olarak piyasaların gittikçe serbestleşmesi ve dışa açılması, kuralsızlaştırmanın yaygınlaşması ve genel olarak ekonominin ve istihdamın yapısında önemli dönüşümlerin hızlanması; iktisadi, sosyal ve siyasi alanın en önemli aktörü olan sendikaları, hemen her yerde ciddi zorluklarla karşı karşıya bırakmış, üye sayılarında önemli düşüşler görülmüştür. Endüstri ilişkileri ve sendikaların geleceği ile ilgili olarak genel kabul gören görüş, gelişmiş ülkeler başta olmak üzere bütün dünyada yaşanan iktisadi, siyasi ve sosyo-kültürel değişiklikler ve dönüşümler sebebiyle endüstri ilişkileri ve sendikaların önemli bir geçiş ve dönüşüm sürecini yaşadığıdır¹¹⁵.

Kapitalist sistemin yapısal ekonomik krizleri ve piyasalarda oluşan belirsizlik işvereni kuralsızlaşmaya iten önemli bir faktör olmuştur. Belirsizlik ortamında işveren güvencesiz, sendikasız ve ucuz iş gücü tercih etmektedir. Küreselleşmenin sendikaları nasıl etkilediği konusunda bazı araştırmalar, küreselleşmenin ve ekonominin yeniden yapılanmasının sendikaları zayıflattığı sonucuna ulaşırken, bazı araştırmalar ise, ücretlerin ve çalışma standartlarının düşük olduğu ve sendikaların baskı ile karşılaştığı gelişen ülkelere yeni fabrikaların kaydırılması üzerinde yoğunlaşmışlardır. Bazı araştırmacılar ise, küreselleşmeye tepki olarak sendikaların, çalışanların ekonomik ve demokratik geliştirilmesi için kampanyalar başlatılması, tüketici haklarının korunması ve sınır ötesi emek örgütlenmesi ve dayanışması gibi konularda yeni stratejiler üzerinde yoğunlaşmışlardır¹¹⁶.

Küreselleşmenin işçiler ve sendikalar ile ilgili olarak üç noktada gerilim meydana getirdiğini ileri süren Rodrik, işçilerin sınırlar ötesindeki başka işçilerce kolayca ikame edilebilir hale gelmesini çok önemli bir gelişme olarak ifade etmektedir. Bu gelişme sonucu işçiler, bir taraftan çalışma şartlarının geliştirilmesi için gerekli bedelin büyük bölümünü ödemek zorunda kalırken diğer taraftan, emek

---

¹¹⁴ Şen, H., a.g.k., s.147

¹¹⁵ Aykaç, M., Nusret Ekin'e Armağan "Sendikaların Geleceği; Küreselleşme ve Yapısal Değişikler Açısından Bir Analiz", s.554 <http://kutuphane.tbmm.gov.tr:8088/2001/200101825.pdf>, (25.06.2010),

¹¹⁶ Aykaç, M., Nusret Ekin'e Armağan "Sendikaların Geleceği; Küreselleşme ve Yapısal Değişikler Açısından Bir Analiz", <http://kutuphane.tbmm.gov.tr:8088/2001/200101825.pdf>, (25.06.2010), s.558

talebinin değişmesi ve elastik hale gelmesiyle geçici ve güvensiz bir çalışma ortamı doğmuş ve işçilerin pazarlık gücü ile sendikaların etkisi zayıflamıřtır¹¹⁷.

Sendikaların karşı karşıya kaldığı en önemli tehditlerden biri, yeniden yapılanmadır. Yoğun olarak sendikalaşmış eski imalat sanayilerinin üretimi durdurmaları veya azaltmaları ve hizmet sektörlerinin gelişmesine paralel olarak, geleneksel olarak sendikalaşması zor olan kk ışletmelerin güçlenmesi, kadın işçilerin, göçmen işçilerin kısa ve kısmi süreli istihdamın artması sendikalar açısından yeniden yapılanmanın ciddi bir tehdidi olarak görünmektedir. Bu yapısal değişikliklere, sendikal örgütlenmenin maliyetini artıran ve işverenlerin sendikalara yönelik muhalefet ve direncini güçlendiren yerel düzenlemeler ilave edilebilir¹¹⁸.

Ekonomik ve sosyal hayatta iş arayanlar dahil herkese söz söyleme imknının verilmesi, gelecekte de önemli bir demokratik fonksiyon olarak sendikaları ilgilendirmektedir. Benzer şekilde ekonomik büyümeyi ve bunun meyvelerinin adil paylaşımını talep etmek önemini koruyan ve sendikaları ilgilendirecek olan bir ekonomik fonksiyon olacaktır. Bütünleşmeyi huzuru ve barışı sağlamak, sosyal dışlanma ve yabancılaşma ile mücadele etmek, kargaşa ve şiddete karşı çıkmak ve fakirliği yok etmeye katkıda bulunmak sendikaların gelecekte sahip çıkacağı önemli bir sosyal fonksiyon olacaktır. Sanayileşmiş piyasa ekonomileri dâhil tüm dünyada sendikalar fazlasıyla geleneksel kalma riski taşımalarına rağmen, çalışanların, ekonominin, siyasetin ve toplumun; önemli fonksiyonlar sahip olan sendikaların varlığını sürdüreceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Yapısal zorlamalar ve küresel rekabetle yüz yüze gelen toplumlarda mevcut kurum ve kuralların yeniden düzenlenmesi ve yeni stratejilerin belirlenmesi ihtiyacı sendikalar için bir diğer varlık sebebi ve alanı olarak değerlendirilebilir. Ekonominin insanlar için olduğunu hatırlatma ihtiyacı devam ettiği sürece sendikaların yaşamaya devam edeceği söylenbilir. İnsan hakları ve demokrasinin gelişmesi ve derinleşmesinde sendikaların çabaları önemini korumaktadır. Ekonomik büyümenin sürdürülmesi ve

---

¹¹⁷ Aykaç, M., Nusret Ekin'e Armağan "Sendikaların Geleceği; Küreselleşme ve Yapısal Değişikler Açısından Bir Analiz", <http://kutuphane.tbmm.gov.tr:8088/2001/200101825.pdf>, (25.06.2010), s.570

¹¹⁸ Aykaç, M., Nusret Ekin'e Armağan "Sendikaların Geleceği; Küreselleşme ve Yapısal Değişikler Açısından Bir Analiz", <http://kutuphane.tbmm.gov.tr:8088/2001/200101825.pdf>, (25.06.2010), s.571-572

rekabet gücünün artırılması kadar büyümenin meyvelerinin adil dağıtılması ihtiyacı sendikaların varlığını sürdürmesinin temelini oluşturmaktadır¹¹⁹.

4.3. İstihdam ve Özelleştirme

Küreselleşme sürecinde uluslararası rekabet devletleri kamu kesiminde verimliliği artırmak, ekonomideki yükünü azaltarak tasarruf sağlamak ve bu tasarrufları yatırımlara kanalize etmek, bütçe açıklarını azaltmak gibi politikalara itmiştir. Devletin ekonomik, sanayi ve ticari aktivitesini en aza indirmesi, rekabete dayalı piyasa ekonomisi oluşturulması, devlet bütçesinin de ki KİT finansman yükünün azaltılması, sermaye piyasalarının geliştirilmesi, atıl tasarrufların piyasaya kazandırılması ve elde edilen yatırımları alt yapıya kanalize edilmesi amaçlanmaktadır¹²⁰. Liberalizmin getirdiği devlet anlayışı devletin işletmecilikten çekilip savunma, diplomasi ve adalet gibi hizmetleri yerine getirmesi, mal ve hizmet üretimini piyasaya bırakması öngörmektedir. Böylelikle günümüzde kamu tarafından verilen eğitim, sağlık gibi kamusal hizmetlerin, maden işletmeciliği, elektrik, doğal gaz gibi tekellerin piyasa aracılığı ile sunulması sağlanacaktır. Böylelikle ulus devletin karar mekanizmalarının yerini alacak rakipsiz karar merkezleri ise Merkez Ülkeler, piyasalar ve uluslar arası şirketler olacaktır. Özelleştirme; sadece kamunun ekonomik yaşamın dışında kalması olarak düşünmek yüzeysel kalacaktır. Özelleştirme ile ücretlerin azalması, sosyal devletin küçülmesi, uluslararası finans kurumlarını ulusal kurumlara ikamesi ve daralan istihdam ile örgütlü emeğin pazarlık gücünün azaltılmasını da kapsamaktadır¹²¹.

---

¹¹⁹ Aykaç, M., Nusret Ekin'e Armağan "Sendikaların Geleceği; Küreselleşme ve Yapısal Değişikler Açısından Bir Analiz", <http://kutuphane.tbmm.gov.tr:8088/2001/200101825.pdf>, (25.06.2010), s.589-590

¹²⁰ www.oib.gov.tr (25.04.2010)

¹²¹ Ar,K., N., a.g.k., s.105

Tablo 2. Küresel Özelleştirmenin Gelişimi

BÖLGE/YILLAR	1988	1992	1997	2000	2003
Doğu Avrupa, Orta Asya	27	3626	16536	10484	8923
Doğu Asya, Pasifik	21	5161	10385	10727	7699
Latin Amerika, Karayip' ler	2515	15521	33897	12311	410
Orta Doğu, Kuzey Afrika,	7	70	1613	3698	6484
Güney Asya	-	1557	1794	54	948
Sahra Afrika'sı	10		206	2348	694
TOPLAM	2595	26176	66571	38029	24992

Kaynak: Ar, K., N, Küreselleşme Sürecinde Türkiye'deki Ücretlerin Gelişimi, Kamu-İş, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 2007, s.109

Tablo 2'ye göre yeni liberal politikaların küresel çapta uygulamaya konulmasıyla özelleştirmenin hızlandığı gözlenmiştir.1988-2003 arasındaki dönemde, 120 gelişmekte olan ülkede 9000'den fazla özelleştirme gerçekleştirilmiştir. En çok özelleştirme gerçekleşen yıl 1997 olmuştur. Bunun en çok görüldüğü alan ise alt yapı, gaz, petrol ve enerji alanları olmuştur. Dünyada ard arda görülen kriz dönemlerinde özelleştirme düşmüş, 2001 yılında toparlanarak 2003 yılında 25 milyar dolar civarına çıkmasıyla yeniden hızlanmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde özelleştirme, Brezilya, Arjantin ve Meksika' da yoğun olarak görülmektedir.

Türkiye' de 24 Ocak 1980 kararları ile başlayan bu yapısal dönüşüm süreci kamu istihdamını azalması ile sonuçlanmıştır. Özelleştirmeler istihdamı azaltıcı etki yapmakla beraber, kamunun işsizlik azaltıcı önlemler işlevini de azaltmış bulunmaktadır. KİT' ler de istihdam azalmaya devam edeceğinden, bir bir bütün olarak kamu kesiminin 1970 ve 1980'li yıllarda işgücü arz fazlasının emen, dolayısıyla işsizliğin düşük seviyede kalmasını sağlayan düzenleme işlevini yitirdiğini gözlenmiştir. Önümüzdeki yıllarda geçmişe kıyasla hızlı artacak olan iş gücü arzını istihdam etmekte kamu kesimi çok sınırlı bir katkı yapabilecektir.¹²²

¹²² Gürsel, S., “ve diğerleri”, Türkiye'de İşgücü Piyasası ve İşsizlik, TÜSİAD, Lebib Yayınları, İstanbul, 2002, s.141

4.4. Küreselleşme Sürecinde Türkiye’de Ücretlilerin Gelişimi

Türkiye’de küreselleşme sürecin de yeni liberal politikaların etkileri belirgin olarak başlamıştır. Bu dönemde ihracatla büyüme modeli benimsenmiş, ihracatta uluslararası rekabet sağlanması amaçlanmıştır. Bu bağlamda 24 Ocak 1980 yılında alınan ekonomik kararlar ile ücret yapısını düşük tutulması benimsenmiştir. Böylelikle emeğin payından kısılarak maliyetin düşeceği ve ihracatın artacağı, bu durum kar marjını yükselteceğinden sermaye birikimine katkıda bulunacağı varsayımı kullanılmıştır. Ancak beklenen olmamış, sermaye yatırım riskine girmemiş, bazen yurt içine bazen yurtdışındaki fırsatları kovalayarak, üretime katılmadan finans platformunda kar yakalamıştır. 1980 sonrası günümüze kadar gelişmeler neo- liberal politikalar çerçevesinde inişli çıkışlı devam etmiştir¹²³.

1980- 1988 yılları arasında geçen ilk dönemde 24 Ocak 1980 Ekonomik İstikrar Tedbirleri uygulamaya konulmuştur. Bu karar şöyle sıralanır: Türk lirası devalüe edilmiş, ihracatı teşvik tedbirleri uygulamaya konulmuş, fiyat tespiti serbestleşmiş, açık finansman yoluyla kamuya finansman kaynak aktarımı sınırlanmış, dalgalı kur politikalarına geçilerek yabancı sermaye girişi özendirilmiştir. Alınan bu kararların istihdam ve ücret yapısını belirgin şekilde etkilemiştir.¹²⁴

1989- 1993 yılların da ücretler de yükselme kaydedilmiş, kamu açıkları büyütülerek sisteme ‘sıcak para’ girişi hedeflenmiştir. Ücret artışına koşul olarak işçi ve emeği ile geçinenlerin tükettiği malların üretimi, istihdam, fiyatlar ve karlar alınmış, yedek işçi kitlesi küçülmeye başlamıştır.1992-1993’deki milli gelir, büyümesinin nedeni iç talepteki artıştır. Bu ise gerçek ücretlerde sağlanan artış sayesinde olmuştur. Ancak 1994 kriziyle bu başarıya ulaşamamıştır. Nisan 1994 kararları 1980- 1988 yılları arasında sekiz yıllık sürede oluşan ücretler kamuda %34,1, özel sektörde%27,3, olmak üzere toplamda %29,1 oranında gerilemiş ve 2. Dünya Savaşı sonrası meydana gelen en büyük ücret gerilemesi olmuştur.¹²⁵

1995 ve sonrası 2000 kadar geçen süreçte ücretler sabit tutulmuştur. Ancak kapitalizmin periyodikleşen krizleri, halkın geliri ve alım gücünü düşürmüştür.

---

¹²³ Ar, K., N., a.g.k., s.357-359

¹²⁴ Ar, K., N., a.g.k., s.359

¹²⁵ Ar, K., N., a.g.k., s.359

Krizler sebebiyle aşırı kırılğan hale gelen ekonomik politikalar, döviz çekmeye yönelmiş, ancak sıcak para hiçbir zaman sabit yatırıma dönüşmemiştir. Neticede spekülâtif amaçlı bu likit sermaye, yüksek banka faizleri ve kısa süreli hazine bono ve tahvilleri ile nemalanmış, en küçük bir kıpırdanmada yurt dışına arkasında ekonomik yıkıntı bırakarak kaçmıştır¹²⁶.

Küreselleşeme sürecinde ücretlerin yapısında meydana gelen gelişmeler istihdamı olumsuz etkilemiştir. Küreselleşme sürecinin getirileri, ücret yapısının aleyhinde gelişmiş, emeğin milli gelirin içerisinde payının azalması, artan yoksulluk, ücretlerin farklılaşması ve siyasal ve sosyo-ekonomik istikrarın bozulması şeklinde sonuçlanmıştır. 1980 sonrası kamuda artan oranda özelleşme görülmektedir. Bu da ücret politikalarını ve istihdamı olumsuz etkilemiştir.1980'lerin başında kamu sektörü ücret düzeyi, özel sektöre göre daha geride iken,1989 sonrasında kamu sektörü ileri geçmiştir. Bu gelişmede anılan dönem ve sonrası tarihte artan özelleştirmenin etkilerini görmek mümkündür. Bu süreçte ücretleri etkileyen önemli unsurlardan biride sendikal hareketlerin zayıflaması olmuştur. Özellikle 2000 yılı sonrası ortaya çıkan elverişsiz koşullar sendika hareketlerinin mevcut hakları koruma konusunda başarılı olmasını engellemiştir. Özelleştirme ve sendikal hareketlerin zayıflığı toplu pazarlıkları olumsuz etkilemiş, sermaye karşısında pazarlık gücü zayıflayan iş gücü gelirlerinin düşmesine yol açmıştır. Enformel ekonominin aynı dönemde genişlemesi, ücretler üzerinde olumsuz baskı yapan bir başka unsur olmuştur.¹²⁷.

4.5. Enformel Ekonomi ve Kayıt Dışı İstihdam

Enformel ekonomi, gerek işçiler gerekse ekonomik birimlerle ilgili ekonomik bütün faaliyetlerin yasalar veya uygulamayla yapılandırılan düzenin kısmen veya tamamen dışında kalan veya denetlenemeyen bölümüdür. Bu faaliyetlerin içinde uyuşturucu trafiği, kaçakçılık kara para aklama gibi illegal olanların yanında çoğunluğu, mal ve hizmet üretimi içeren düzenlenmemiş, kaydı bulunmayan

---

¹²⁶ Ar, K., N., a.g.k., s.360

¹²⁷ Ar, K., N., a.g.k., s.364

faaliyetler yer alır. Bu tarz ekonomi, evsizlerin alüminyum toplamasının ötesinde, kan satma, ev yapımı yiyecek eşya pazarlama dâhil, pek çok işleri kapsar¹²⁸.

Enformel ekonominin yasal ya da yasal olmayan olsun en önemli özelliği; mal ya da hizmet alım satımın belgelenmemesi, dolayısı ile vergiden muaf olmasıdır. Türkiye ekonomisinin yapısal bir sorunu haline gelen kayıt dışı ekonominin temelinde, Türkiye’ de uzun süre yaşanan makroekonomik istikrarsızlık, yüksek enflasyon, yüksek vergi ve prim oranları, idari-mali-yasal yükler gibi ekonomik nedenler yer almaktadır¹²⁹.

Tarım ve hizmet sektörü denetimi zor olduğu için enformel özelliği daha fazladır. Türk iş piyasasının yapısal özelliği kayıt dışı istihdamın yüksek olmasıdır. Türk iş piyasasının toplam istihdamın %40 civarını tarım kesimi oluşturmaktadır. Tarım kesimi istihdamın ücretsiz aile işçisi olduğu düşünülürse bu tanıma göre bu miktar kadar çalışanın kayıt dışı olduğu çıkarılması yapılabilir. Ancak kayıt dışı/içi iş gücü durumu muhtelif bir şekilde tanımlanabilmektedir. Kayıtlılık durumu, işletmenin sermaye yapısı, istihdam edebilme yeteneği, işletmenin sabit veya gezgin olması gibi kritallere bağlı olarak belirlenebilmektedir.¹³⁰

Makroekonomik istikrar ve enflasyon konusunda gelişmeler sağlanmasına rağmen, işletmelerin çok büyük bölümünün küçük ölçekli olması, yoksulluk, işsizlik, yolsuzluk ve kamu harcamalarında israf, çarpık kentleşme, bürokratik formaliteler, ekonomide nakit kullanımının gelişmiş ülkelere göre yüksek olması, denetim sisteminin etkinsizliği, kamu kurumları arasındaki koordinasyon eksikliği, sıkça çıkarılan aflar, kayıt dışılıkla mücadelede toplumsal ve siyasi iradenin oluşmaması gibi yapısal ve sosyal nedenler kayıt dışı ekonominin boyutlarının artmasına yol açmaktadır. Türkiye’ de kayıt dışı ekonomiye yönelik çalışmalar bu sorunun boyutunun gelişmiş ekonomilere kıyasla hayli yüksek olduğunu göstermektedir. Kayıt dışı ekonomi alanının büyümesi, bireyler ve işletmeler arasında haksız rekabetin doğmasına, gelir dağılımının bozulmasına, mükelleflerin vergi ödeme isteğinin azalmasına neden olmaktadır. Kayıt dışı ekonominin yaygınlaşması, bu sorunun toplum tarafından meşru bir olgu olarak algılanmasına neden olmakta ve

---

¹²⁸ Ar, K., N., a.g.k., s.141

¹²⁹ Ar, K., N., a.g.k., s.141

¹³⁰ Yavan, Z., A., a.g.k., s.43

böylece toplumsal değerlerin zedelenmesine yol açmaktadır. Kayıt dışı ekonomi nedeniyle artan kamu finansman ihtiyacının vergi oranlarının yükseltilerek karşılanması, vergiye karşı direnci artırarak kayıt dışılığı besleyen bir kısır döngü oluşturmaktadır. Ayrıca, kayıt dışı ekonomi, ilk aşamada işletmeler açısından rekabet avantajı yaratıyor gibi görünse de, girdiler üzerinde artan vergi yükü ve düşen emek verimliliği sonucunda uluslararası rekabette dezavantaj yaratmaktadır. Bürokrasinin azaltılmasına, enflasyon muhasebesi uygulamasına, gümrük, sosyal güvenlik ve vergi işlemlerinde otomasyona geçilmesine, kaçakçılıkla mücadeleye, fikri mülkiyet haklarının korunmasına ve az gelişmiş illerde istihdamın artırılmasının teşvikine yönelik düzenlemelerin yapılmasına rağmen, kayıt dışılığın boyutu azaltılamamıştır. Nitekim tarım dışı sektörlerde kayıt dışı istihdam oranı 2001 yılındaki yüzde 29 seviyesinden 2005 yılında yüzde 34'e çıkmıştır¹³¹.

Devlet Planlama Teşkilatı'nın kayıt dışı ekonomi ile mücadele doğrultusunda hedefleri şöyle sıralanabilir:

- Kayıt dışı ekonomiyi ödüllendiren, kamuya olan güveni sarsan ve kayıt dışılığı özendiren her türlü af ve borç yapılandırılması beklentisinin önüne geçilecektir.
- Kayıt dışı ekonomik faaliyetleri önlemeye yönelik olarak; tüm tüzel kişilikleri içeren tek numaraya dayalı bir bilgi sistemi oluşturulacak, ticari defterler elektronik ortamda tutulacak, e-ihale, elektronik fatura ve elektronik ödeme sistemleri geliştirilecek, mali işlemler ve tapu kayıtlarına ilişkin veri tabanları oluşturulacak ödemelerde nakit kullanımını azaltacak tedbirler geliştirilecektir.
- Kamu kurumları arasında bilgi paylaşımı ve koordinasyon sağlanarak denetim ve izleme mekanizmaları etkinleştirilecektir.
- Denetimlerde etkinliğin sağlanması amacıyla kamu idarelerinin uygulama kapasitesinin geliştirilmesine yönelik çalışmalara ağırlık verilerek, idarelerin beşeri ve teknolojik altyapısı iyileştirilecektir.

---

¹³¹ DPT, 9. Kalkınma Planı (2007- 2013), Resmi Gazete Mükerrer, 1 Temmuz 2006, s:26215 <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan9.pdf> (15.07.2010)

- İnsanların kayıtlı ekonomi içinde yer almalarını özendirerek ve kayıt dışı ekonominin zararlarını anlatacak bilgilendirme kampanyaları düzenlenecek, broşürler dağıtılacak ve eğitimler verilecektir.

4.6. Ekonomik Krizler

Krizler genelde resesyon ve depresyonla birlikte anılmaktadırlar. Resesyon kısaca durgunluk demektir. Ekonomik faaliyetin zayıf şiddette ve kısa sürede büzülüp kalması demektir. Eğer bir durgunluk şiddetli ve uzun ise işte o zaman krizden bahsetmek mümkündür. Öte yandan ekonomik faaliyet daha önce ulaşılmış olan düzeye nispetle oldukça uzun bir süre düşük kalıyor ise bu durum depresyon olarak tanımlanmaktadır¹³².

Literatürde resesyon; ekonominin iki çeyrek yıl üst üste küçülmesi olarak tanımlanmıştır. Bu zamanın ölçülür ve belli olması kriz ve resesyonu ayırmada ve tanımlamakta oldukça etkilidir. Ekonomik krizin en büyük özelliği piyasaların hızla yükseldiği, refah dönemlerinden sonra baş göstermeleridir. Bu yükselişin ani olarak düşüşe geçmesi, fiyatların hızla düşmesi ve üretimin düşmesi bunu takip etmektedir. Finansal piyasadaki yaşanan şoklar yatırımı azaltmakta, bu piyasada güvensizliğin artmasına sebep olmaktadır. Bu durumda yatırım, üretim ve tüketim seviyesinde gerilemeler, ekonomik büyümenin yavaşlaması ve firma iflaslarına sebep olmaktadır. Kriz sürecinde pek çok sektörde işçilerin geçici süreli işten çıkarılmaları, küresel çapta istihdam şoklarının yaşanmasına sebep olmaktadır. J. M. Keynes' e göre; "Sistemin büyümesini sağlayacak ana unsur tüketim ve yatırım harcamalarından oluşan toplam taleptir. Kriz sürecinde kapitalistlerin yatırımları kısarak işten çıkarmalara yönelmeleri, ücretleri düşürmeleri ücretli kesimin tüketimini daha da baskılamakta, geleceğin belirsizliği nedeniyle tasarruf eğilimi artırmakta ve aşırı üretim krizi derinleştirmektedir. Ekonomik krizler ancak kapitalizme özgü bir durumdur. Bozuk gelir dağılımı ya da ürettiği artık değere el konulan kitlelerin eksik tüketimi, kapitalizmin krize açık yapısının ardındaki önemli etkenlerden biri olmakla

---

¹³² Dura, C., "Ekonomik Kriz Nedir, Özellikleri Nelerdir, Nasıl Gelişir?
http://www.cihandura.com/index.php?option=com_content&task=view&id=326&Itemid=49
(05.07.2010)

beraber, tek başına krizlerin neden kapitalizm öncesi diğer sınıflı toplumlarda değil de, kapitalizmde yaşandığını açıklamakta yetersiz kalmaktadır"¹³³.

Kapitalizmde krizlerin ortak özellikleri, aşırı üretimden kaynaklanır, geçicidir ve tüm piyasaları kapsamaya özelliği mevcuttur. Krizin en etkin özelliği ise dünya piyasalarının domino teorisi gibi sürüklemesi olmuştur. Spekülatif para hareketleri, kriz döneminde hızla yükselen pazarları terk ederek, borsa çöküşlerine ve akabinde sektörün çöküşüne neden olmaktadır. Krize sebep olan mali fonların diğer bir olumsuz etkisi ise girdiklerinde cazip getirileri olup, çıkarken (kriz döneminde ve sonunda) gelir çıkışı girerken yarattığı getirilerden daha yüksek oluşudur. Bu da mali piyasaların aşırı zararıyla, krizde gelir bölüşümünü bozucu etki yaratmaktadır. Ekonomik krizler toplumu krizden olumsuz etkilenenler ve bundan zenginleşenler diye ayırmaktadır. Serbestleşen mali sermaye ve küreselleşme; dünya ekonomisini ve ülkeleri toplumsal sınıflara bölüp, parçalamaktadır¹³⁴.

Dünyanın en büyük kapitalist krizlerinden birisi geçtiğimiz yüzyılın son çeyreğinde Meksika da yaşanmıştır. Meksika krizi spekülatif para hareketleri ve serbestleşen sermaye sonucu gerçekleşen finansal karakterli bir krizdir. Meksika ve Latin Amerika finansal serbestleşmenin kobay ülkeleri olarak anılmaktadır. 1989-1994 yılları arasında Meksika'ya 93 milyar dolar sıcak para girişi gerçekleşmiştir. Bu miktarın $\frac{3}{4}$ kısa dönemli portfolyo yatırımları oluşturmaktadır. Ülkeye gelen yabancı sermaye üretken yatırımlarda değil, devlet bonolarında değerlendirilmiştir. Meksika özel bankalardan kredi almak yerine bono çıkararak borçlanmıştır. Meksika'ya gelen yabancı sermaye %27'si doğudan yatırımlardan oluşmaktadır. Bu yatırımların büyük bir bölümüyle 269 kamu işletmesi özelleştirilmiş, 400.000 işçi işten çıkartılmıştır. Kriz yaklaşık iki yıl kadar ekonomide durgunluğa sebep olmuş, milyonlarca işçiyi işsiz bırakarak; işsizlik, yoksullaşma ve toplumsal bir kaosa sebep olmuştur.¹³⁵

---

¹³³ EATON, J., Keynes' e Karşı Marx, Birdal, M., "Marx, Keynes ve Kapitalizm" Çeviren: Tonguç Ok, Ezgi Matbaası, İstanbul, 2009, s.13-14

¹³⁴ Kazgan, G., a.g.k., s.211

¹³⁵ Coşkun Albayrak, G., "Az gelişmiş Ülkelerde Uygulanan IMF Politikalarının Globalizasyon Sürecine Etkileri", Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2002, s.81

1998-1999 yılı küresel krizin iş gücü üzeride etkileri için ILO Genel Müdürü Michel Hansenne, yaptığı açıklamada; “genel istihdam durumunun kötü olduğu, dünyadaki finansal krizin küreselleşme üzerinde müthiş baskı yarattığı ancak sorunun doğrudan küreselleşmenin kendisi olmadığıdır. Dünyanın içinde bulunduğu finansal karmaşanın ötesinde, birçok ülke uzun vadeli istihdam sorunu yaşamakta ve bunların ancak hükümetlerin, işçi ve işveren kuruluşlarının ortak eylemleri sonucu çözümlenebileceğini belirtmiştir. Yüksek kaliteli, eğitilmiş ve vasıflı işgücünün rolünün, küreselleşen dünya ekonomisi içinde rekabeti, büyümeyi ve istihdamı artırıcı önlemler arasında daha fazla öncelik kazanması gerektiğini belirtmiştir”¹³⁶.

Ekonomik krizler, ne kadar ekonomik kökenli olsa da siyasal politikalar buna zemin hazırlamakta ve toplumsal eşitsizlikler, yoksullaşma ve kaos ile son bulmaktadır. Küresel kuruluşlar, küresel işletmeler ve gelişmiş ülkeler üçlemesine sıkışan Yükselen Pazar’ lar için üçgen her geçen gün biraz daha daralmakta, kemerler iyice sıkılmaktadır. Özellikle orta gelir düzeyine sahip ülkelerde ani(akut) ortaya çıkan ekonomik krizle beklenmeyen işsizlik, iş güvencesinin olmaması ve gelir eşitsizlikleri; depresyon ve diğer ruh hastalıkları, alkolizm, şiddet, stresle bağlantılı kardiyovasküler hastalıklar, şiddet sonucu ölümler ve intihar gibi pek çok sağlık sorununa yol açmaktadır¹³⁷. Artan işsizlikse toplumda şiddeti doğurmakta, artan hırsızlık, gasp, soygun ve toplumsal kaosun maliyetleri ayrıca ölçülememektedir. Günümüzde ekonominin insan boyutu tümünden geri plana itilip, sanki ekonomi insan için değil de, insan ekonomiye hizmet eden bir araçtan ibaretmiş gibi bir imaj oluşmuş durumdadır.¹³⁸

5. KÜRESELLEŞMENİN TEKNOLOJİLERE ETKİSİ

Hiç kuşkusuz teknolojik değişim insan yaşamını kolaylaştırarak bugün insanlığı bilgi ve bilişim çağına kadar ulaşmasını sağlamıştır. Enformasyon ve iletişim teknolojileri iş gücü niteliğini, yapısını değiştirerek yeni bir profil meydana getirmiştir. Artık insanların okur- yazar değil “ teknoloji, okur- yazarı” olarak ayrılmaktadırlar. Teknolojinin istihdama etkisi ise günümüzde hala tartışma halindedir. Ekin'e göre; Teknolojinin iki yönlü etkisi bulunmaktadır. Bir yandan

¹³⁶ www.ilo.org/public/turkish/region/eurpro/ankara/.../wemplrep.pdf (12.07.2010)

¹³⁷ Gün, İ., “Küreselleşme ve Gençlik”, 9. Halk Sağlığı Kongresi, 3-6 Kasım Ankara, 2004, s.17

¹³⁸ Kazgan, G., a.g.k., s.84

verimliliği yükselterek üretimde ihtiyaç duyulan emek miktarını azaltırken, diğer yandan, ekonominin diğer sektörlerinin de gelişmesine katkı da bulunarak emek talebi yaratmaktadır.¹³⁹

5.1. Teknolojik Değişim ve Yenilikler

Dünyada değişimi uyaran en etkin yöntemlerden biri teknolojidir. Son yüzyıllık dönemde gelişmiş ülkelerin bu değişime öncülük ettiği bilinmektedir. Şöyle ki; 1901-1930 arasında pozitif bilimlerde verilen 93 Nobel Ödülünün sadece % 6,5'ini ABD alırken, %29'unu Almanya %16'sını İngiltere, %14'ünü Fransa almıştır. Yani %60 bu üç Avrupalı güce gitmiştir. 1990-94 arasında bu oran tersine dönmüş, ABD'nin payı %63 çıkmıştır. 1970 sonrasında elektronik ve bio-genetik devrimini ABD üstlenmiştir. Bu nedenle 2. Dünya ve sonrası yeni teknoloji çağlarını açan ABD olmuştur¹⁴⁰.

Teknolojik değişim, karlılığı artırmanın en etkin yollardan biridir. Buluşu üretime geçirmek, satılabilen mal ve hizmet üretmek, bunu satmak; gelişmiş ülkelerin en büyük başarısıdır. Merkez ülkeler teknolojiyi zamanı gelince yenileniyor, eskiyen teknolojiyi çevreye satıyor böylelikle hem kâr marjını yüksek tutuyor hem de teknoloji ile tekel gücü elinde tutmuş oluyor. Merkez ülkeler teknolojiyi sadece üretmekle kalmamakta, karlılık seviyesini artırmak ve bunu çok iyi pazarlamak için yine kendi elinde olan iletişim olanaklarını kullanmaktadır. Bunun için önce tüketim kalıpları, ardından üretim kalıpları küreselleşmektedir.¹⁴¹ Teknoloji, hem firmaya patent süresince tekel gücü verir, hem iç/dış pazarı genişletir, hem verimliliği artırmaktadır. Ayrıca bu şekilde bilgi, lojistik destek ve yardımı için Çevrenin Merkeze bağımlılığı sağlanmış oluyor. Günümüzde teknolojik değişimin niteliği; Merkez şirketlerin birbirinin pazarına yatırım yapması yoluyla kârlılığını artırabileceği koşulları getirmiştir¹⁴².

---

¹³⁹ Saatçioğlu, C., Gövdere, B., “ Küreselleşme, Teknoloji ve Ticaret İle İşsizlik Arasındaki İlişkiye Eleştirel Bir Yaklaşım”, İktisat Dergisi, Yıl: 2001, Sayı. 416, İFMC Yayını, s. 40-44
<http://www.elelebizbize.com/e-kutuphane/cemsaatcioglu-bekirgovdere/kuresellesme-teknoloji-ticaret-issizlik.pdf> (23.07.2010)

¹⁴⁰ Kazgan, G., a.g.k., s.39

¹⁴¹ Kazgan, G., a.g.k., s. 40

¹⁴² Kazgan, G., a.g.k., s.178

Gelişmiş ülkeler, DTÖ' nün Uruguay Raund müzakerelerinde patent hakkı çerçevesinde bazı düzenlemeler ile teknoloji tekelini ellerinde tutmayı koruma altına almışlardır. Daha önce Japonya ve Uzak Doğu ülkeleri taklit yoluyla küçük sanayi dallarında buluşlar yapmış, bu buluşları sanayiye uyarlayarak Uzak Doğu'nun 'yükselen pazarları' konumuna dönmüşlerdir. Uzak Doğu'daki bu Yükselen Pazarlar, Merkez güçleri rahatsız etmiş ve bunu patent yoluyla koruma altına alınmasını sağlamışlardır.¹⁴³

Günümüzde diğer teknolojik gelişmeler Rusya'da gerçekleşmektedir. Rusya G-8'e katılarak zaten bunu ispatlamıştır. Diğer Uzak Doğu, Asya Kaplanları, (Tayland ve Kore) ufak buluşlarla bunu uyarlamaya devam etmektedir. Çin ve Hindistan ise; gerek diğer dinamikleri (yer altı, doğal zenginlik ve nüfus gibi) teknoloji gelişmeleri konusunda gelecek vaat etmektedir. Yeni teknoloji devrimin de tıpkı birincisi gibi dünyayı bölmüştür. Bunu yakından izleyip, ekonomisini hızla geliştirenler, Merkez dışında, Uzakdoğu'nun Asya Kaplanları olmuştur. Çin ise ABD'nin askeri gücünü dengeleyecek bir dünya gücü olabileceği tahmin edilmektedir.¹⁴⁴

5.2. Yeni Buluşlar ve İcatlar

Buluşlar ve icatların insan hayatındaki yeri ve önemi hiç kuşkusuz tartışılmaz büyüktür. Ateşin bulunması ve tekerleğin icadından sonra teknolojik icatlar insanın hayatını kolaylaştırmış, böylece toplumlar bu doğrultuda şekillenmiştir. 19. yy. kadar çeşitli icatlar gelişmiş, ama buharın bulunması ve buhar gücünün sanayiye uygulanması hiç kuşkusuz devrim niteliği taşımıştır. Buhar gücünün ulaşım olanakların uyarlanması (buharlı gemiler), iletişim olanakları yeni keşifler (telgraf), İngiltere'nin o zamanki sömürgecilik faaliyetlerini kolaylaştırmış ve İngiltere'yi zenginleştirmiştir. Buhar gücü sayesinde İngiltere "üzerinde güneş batmayan imparatorluk" sıfatını almaya hak kazanmıştır.¹⁴⁵

Motorun icadı ve sanayiye uyarlanması, kol gücünün yerini alması, iletişim ve ulaştırmadaki yeni gelişmeler takip etmiştir. Telefon, radyo, sinema gibi iletişim

---

¹⁴³ Kazgan, G., a.g.k., s.123

¹⁴⁴ Kazgan, G., a.g.k., s.240

¹⁴⁵ Kazgan, G., a.g.k., s.7-8

teknolojileri, savunma sanayindeki buluşlar derken hiç kuşkusuz mikrobun keşfi devrimin ateşleyicisi, bilim ve teknoloji nin dönüm noktası olmuştur. Salgınlar azalırken, bireyler daha uzun yaşamaya başlamış, buda insanların beklentilerinin artmasına, bugünkü tüketim modellerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Günümüzde Fransız fizikçi Rene Laenmenin (1816) rulo haline getirilmiş gazete kâğıtlarıyla, kalp sesini dinlemeye çalışması (stetoskop), Dubois Raymond'un (1848) EMG denemeleri, Wilhetnin Roentgen "x ışınlarının keşfi (1855) çok gerilerde kalmıştır. 21.yüzyılda ilaç kimya endüstrisi hızla gelişmeye devam etmekte, Bio-gen teknolojileri sayesinde yeni bitkiler, yapay besinler yetiştirilmekte, uzay, elektronik, bilişim teknolojileriye akıl almaz boyutlara ulaşmıştır. Artık insanın tek bir monitör ile tüm fonksiyonları görüntülenebilmekte, organ naklinin bile cazibesini yitirmiş olup, yeniden canlı üretme projeleri gündemdedir.

5.3. Ulaştırma ve İletişim Teknolojilerindeki Gelişmeler

Küreselleşme sürecinin bu kadar hızlanmasını sağlayan faktör; iletişim olanaklarının gelişmesi, pek çok endüstrideki düşük maliyetli taşıma olanaklarındaki genişleme gibi ulaşım olanaklarının artması olmuştur¹⁴⁶. Dünyada ticaretin giderek serbestleşmesine paralel olarak rekabetin artması ve küresel ve bölgesel ölçekte organizasyonların ağırlık kazanmasıyla taşıma mesafelerinin uzaması, hız unsurunu öne çıkarmıştır. Bu durum, hammadde ve işlenmiş ürünlerin alıcılara düşük maliyetle ve zamanında ulaştırılmasının önemini artırmış, lojistik hizmetler ile desteklenen kombine taşımacılık sistemlerinin kullanımını yaygınlaştırmıştır¹⁴⁷. Teknolojinin iletişim ve ulaşımda yarattığı yeniliklerle bu olaya ivme kazandırmıştır. Tüm bu olanaklar şirketler açısından pazarın kar alanını genişletmiş ve rekabet kavramını ortaya çıkartmıştır. Bir başka değişle daha ucuz hammadde ve daha ucuz iş gücü maliyetleri düşeceğiinden şirketler dışa açılmışlardır. Teknolojinin ulaşım alanında getirdiği yerlilerle coğrafi uzaklık sorunu, üretim, depolama ve taşıma gibi sorular kendiliğinden çözülmüştür. Diğer teknolojik gelişme internet sayesinde bilgi ve iletişim alanlarındaki gelişmeler, bilgiye ulaşmada kolaylık, bilginin kullanabilir hale

---

¹⁴⁶ Tağraf, H., a.g.m., s.44

¹⁴⁷ DPT, 9. Kalkınma Planı (2007- 2013), Resmi Gazete Mükerrer, 1 Temmuz 2006, s:26215
<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan9.pdf> (15.07.2010)

gelmesi ve bilginin paylaşımı yaygınlaşmıştır. Bu hızlı teknolojik değişim; işlem ve bilgi maliyetini azaltarak kaliteli, verimli ve hızla büyümeye sebep olmuştur.¹⁴⁸

Günümüzde teknolojinin gelişmesi ulaşım ve iletişimin hızlanmasına olanak sağlamış ve maliyetleri önemli derece düşürmüştür. Taşıma ve iletişim maliyetlerinin düşmesiyle, depolama maliyetleri de düşmüştür. Tam zamanında üretim, (JIT) gibi envanter kontrollerinin gelişmesiyle, konteynır ve soğuk hava taşımacılığının gelişmesiyle, bozulabilir ürünlerin depolama maliyetleri de azaltmıştır. Ticari konteynır taşımacılığı ile kamyonların arkasına yüklenen konteynırlar doğrudan gemilerden veya kamyonlardan alınıp demiryollarına aktarılabilir. Bu şekilde malların ulaşım araçlarındaki değişimi hem çok hızlanmakta ve hem de mallar üzerinde bir bozulma etkisine sebep olmamaktadır. Ürünlerin depolanmasında ve taşınmasındaki bu tür gelişmeler, malların okyanusları aşarak diğer kıtalara kolaylıkla ulaşmasını sağlamış ve küreselleşmenin hızlanmasına önemli etki sağlamıştır¹⁴⁹.

Türkiye’de artan ulaşım talebine uygun olarak demiryolu ve denizyolu fiziki altyapısının yeterince geliştirilememesi ve kapıdan kapıya taşımacılık için en uygun ulaştırma türünün karayolu taşımacılığı olması, yük ve yolcu taşımalarının ağırlıklı olarak karayolu ağına yüklenmesine yol açmıştır. Bu durum taşıma türleri arasında dengesiz ve verimsiz bir ulaşım sisteminin oluşmasına sebep olmuştur. Bu olay taşımacılık sistemini olumsuz etkilerken rekabeti de olumsuz etkilemektedir.¹⁵⁰

Gelişmekte olan ülkelerin küresel ortamda rekabetçi konumlarını sürdürebilmeleri ve güçlendirebilmeleri, büyümelerini verimlilik artışlarına dayandırmalarına ve yeni mukayeseli üstünlük alanları yaratabilmelerine bağlıdır. Bu doğrultuda, yenilikçiliğe önem verilmesi, bilim ve teknoloji kapasitesinin artırılması, beşeri sermayenin geliştirilmesi, bilgi ve iletişim teknolojilerinin etkin biçimde kullanılabilmesi büyük önem taşımaktadır. İletişim ve ulaşım teknolojilerini geliştirmek, her zaman ülkemizde rekabete olumlu katkı yapacaktır.¹⁵¹

---

¹⁴⁸Yahşi, F., a.g.k., s.17

¹⁴⁹ Tağraf, H., a.g.m., s.44-45

¹⁵⁰ DPT, 9. Kalkınma Planı (2007-2013), Resmi Gazete Mükerrer, 1 Temmuz 2006, s:26215
<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan9.pdf> (15.07.2010)

¹⁵¹ DPT, 9. Kalkınma Planı (2007-2013), Resmi Gazete Mükerrer, 1 Temmuz 2006, s:26215
<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan9.pdf> (15.07.2010)

İKİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞMENİN TÜRKİYE 'DEKİ İSTİHDAM YAPISINA ETKİLERİ

1. TÜRKİYE'DE İSTİHDAMIN YAPISI VE GELİŞİMİ

Dünyada istihdamı etkileyen unsurlar; hızlanan teknolojik gelişme, düşük ve orta vasıflı imalat sanayi işlerinin azalması ve yoğunlaşan uluslararası ticaret ve rekabettir. Sanayi ötesi dönüşüm ve küreselleşme de istihdamı etkileyen bu unsurların etkileşimini hızlandırmaktadır¹⁵². Türkiye'nin gelecekte istikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen bir toplum olması öngörülmektedir. Bunun için istihdam yaratmak ülkemizin gelişmesini sağlayacak en önemli faktör olarak karşımıza çıkmaktadır¹⁵³.

1.1. İstihdamın Tanımı

Ekonomik faaliyetlerin genel amacı; toplumun refah seviyesini yükseltmektir. Bunun için bireylerin, refah seviyesini yükseltilmesi gerekmektedir. Bu nedenle ekonomik politikaları uygulamak ve uygulatmak hükümetlerin en önemli görevlerinden biridir. Diğer üretim faktörlerinin atıl kalması kadar, emek faktörün işsiz kalması hem ekonomik hem de sosyal sorunları beraberinde getirmesi nedeniyle Ülke geleceği açısından oldukça önemlidir. Çünkü bireylerin refah seviyesini yükseltilmesi onların üretime katılması ve bireylerin gelir elde etmeleriyle mümkün olacaktır. Bu noktada istihdam kavramının önemi ortaya çıkmaktadır. İstihdamı, iktisadi bir kavram olduğu halde sosyal ve diğer sonuçlarıyla oldukça önemli sosyolojik bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. İstihdamın bu çok boyutlu yönü ve küreselleşme sürecinde meydana gelen gelişmeler önemi artmış ve birçok tanımının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

---

¹⁵² Selamoğlu, A., Gelişmiş Ülkelerde İstihdam Politikaları, Esneklik Arayışı ve Etkileri, <http://kosbed.kocaeli.edu.tr/sayi4/selamoglu.pdf>, (12.07.2010)

¹⁵³ DPT, 9. Kalkınma Planı (2007- 2013), Resmi Gazete Mükerrer, 1 Temmuz 2006, s:26215 <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan9.pdf> (15.07.2010)

Makro anlamıyla istihdam: Ülkedeki mevcut işgücünün ekonomi faaliyetleri içerisinde sürekli bir biçimde çalıştırılmasıdır. Bir ekonomide ekonomik faaliyetlere katılabilecek insan gücünün kullanılması, çalışma veya çalıştırılma derecesi istihdamı gösterir. Yani istihdam; üretime yönelen emek faktörünü ifade etmektedir. Bir başka tanımla; insanların ihtiyacını gidermek üzere mal ve hizmet üreten girişimci, diğer tüm üretim faktörleri ile beraber emeği de üretim faktörü olarak kullanır ve buna karşılık yaratılan değerden emeğe bir pay vermektedir. İstihdam, bireyin üretim faktörü olarak kullanılması yani çalıştırılmasıdır. İstihdam seviyesini ise; emek piyasası ve emeği arz edip, cari ücretlerden iş bulan çalışanlar oluşturmaktadır¹⁵⁴. İstihdamın kelime anlamı; hizmete almak ve çalıştırmaktır. Bir ekonomik kavram olarak istihdam; üretim faktörlerinin gelir sağlamak amacıyla çalıştırılması olarak özlü bir şekilde tanımlanmaktadır. İstihdam en basit şekilde, işçilerin çalıştırılması veya üretim faaliyetinde bulunmalarının sağlanması olarak tanımlanabilir. İstihdam, bir ekonomiden belli bir dönemde üretim öğelerinin var olan teknolojik bir düzeye göre ne ölçüde kullanıldığıdır. İstihdam dar anlamıyla yapılan bir diğer tanımla ise, işçilerin bir gelir veya ücret karşılığında çalıştırılması ya da çalışma gücünde ve isteğinde olan kişilerin ücret karşılığında hizmetlerden yararlanılması şeklindedir. Parasız ise istihdam kavramını, tam gün çalışan yetişkin işçilerin sayısı ile ifade etmektedir¹⁵⁵.

Bir başka tanıma göre istihdam; çalışma arzusu ve gücünde olan fertlerinin ücret karşılığında hizmetlerinden yararlanılması olacaktır. Ancak emek yanında diğer üretim faktörlerinin de istihdamı söz konusu olduğu düşünülürse genel anlamda istihdam, bir toplumda mevcut üretim faktörlerinin, üretim faaliyetleri de kullanılarak, onların üretici hizmetinden yararlanma şeklinde tanımlanabilir. İstihdam edilen iş gücünün miktarının veya verimliliğinin artması üretime de katma değer sağlamaktadır¹⁵⁶.

---

¹⁵⁴ Yahşi, a.g.k., s.21

¹⁵⁵ Uyar,E., Y., Türkiye’ de Uygulanan İşsizlik ve İstihdam Politikalarının Avrupa Birliği Uyum Sürecine etkileri”, (Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi), Aydın, 2005, s.5

¹⁵⁶ Özatağ, A.,S., “Özelleştirme Sonrası İstihdam Politikaları ve Çalışanların Girişimciliğe Özendirilmesi Kütahya Araştırması”, (Dumlu Pınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kütahya, 2007, s. 44

Makro boyutta istihdam, üretim faktörlerinin üretimde kullanılması iken, mikro anlamda istihdam ise; yalnızca emek faktörünün üretimde kullanılmasıdır¹⁵⁷. İstihdam; çalışma ve gelir sağlama kararında olan bireylerin hizmetlerinden yararlanılmak üzere çalıştırılmasına denir. Buradaki çalıştırma zorla değil gönüllü olması gerekmektedir. Bireyin çalışmaması onun moralini bozar, prestij ve statüsü kaybına yol açar hatta ailevi problemlerin oluşmasına neden olabilir.¹⁵⁸

1.2. İstihdam Çeşitleri

İstihdam bir ekonomideki, çalışma miktarını göstermektedir. İstihdam seviyesi ise, istihdam edilenlerin iş gücüne oranı yani çalışma düzeyini ifade etmektedir. İktisat biliminde tam istihdam, eksik istihdam ve aşırı istihdam kavramları milli ekonomideki emek gücünün yani iş gücünün çalışma koşullarını belirtmek için kullanılmaktadır.¹⁵⁹

1.2.1. Tam İstihdam

Tam istihdam, iş gücünün istihdam hacmine eşit olduğu ekonomik durumu ifade eder. Makro düzeyde ise toplam iş gücü talebinin toplam iş gücü arzına eşit olduğu ekonomik durum olarak ifade edebiliriz¹⁶⁰. Diğer bir ifadeyle tüm üretim faktörlerinin tam kullanıldığı, atıl kaynak bulunmadığı bir ekonomik durumdur. Tam istihdam, cari ücret düzeyinde çalışmak isteyen herkesi iş bulabildiği istihdam seviyesine denir¹⁶¹. Tam İstihdam ekonomide konjonktürel işsizliğin bulunmadığı, yalnızca doğal işsizliğin bulunduğu durumdur¹⁶². Geçici işsizlik bu konu dışında tutulmaktadır. Burada önemli olan nokta mevcut çalışma koşulları ve ücret düzeyinde ve çalışmak isteyen iş bulması, iş bulan herkesin en uygun yerde çalıştığı anlamına gelmemektir. Öğretmenin polis olarak çalışması, iktisatçının pazarlamacı olarak çalışması kaynak israfı ve verimsizliğe sebep olacaktır ve üretim

---

¹⁵⁷ Unay, C., Genel İktisat, 2. Baskı, Ekin Kitap Evi, Bursa, 2000, s.393

¹⁵⁸ Alkin, E., “ve diğerleri”, İktisada Giriş, Editör: Şıklar, İ., T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, 8. Baskı, Eskişehir, 2008, s.250

¹⁵⁹ Uyar, E., Y., a.g.k., s.6

¹⁶⁰ Unay, C., a.g.k., s.397

¹⁶¹ Aren S., İstihdam Para ve İktisadi Politika, Ajans Türk Matbaası, İkinci Baskı, Ankara, 1963, s., 5

¹⁶² Ertek, T., Temel Ekonomi, Beta Yayınları, İstanbul, 2007, s.267

faktörlerinin etkin kullanılmadığının göstergesi olacaktır. Bu noktada ekonomi tam istihdamdan uzaklaşmaktadır.¹⁶³

Bir ekonomide üretim faktörlerinin tamamının üretime katıldığı varsayımı çoğu zaman mümkün olmamaktadır. Homojen yapıda olan kaynaklar bunun ölçülmesi zorluluğunu ortaya çıkarmıştır. Tam istihdam; üretim faktörlerinin piyasada olan kaynaklarının tam kapasite kullanımı olacaktır. Bu bakımdan tam istihdam, bir ekonomik analiz aracıdır. Tam istihdama ulaşıldıktan sonra üretimi artırmanın yolu yatırımları artırmak ya da verimliliği yükseltmektir¹⁶⁴. Tam istihdamın sürdürülmesi yönünde yapılan yatırımlar, sermaye miktarını devamlı olarak artıracak bu izleyen teknolojik ilerlemeler verimliliği ve reel milli geliri olumlu yönde etkileyecektir. O halde tam istihdam düzeyinde ulaşılan istihdam hacmini ve reel milli geliri değişmez bir büyüklük olarak değil, yakınlaştıkça daha da uzaklaşan bir başarı çizgisi olarak anlamak daha doğru olacaktır. Tam istihdam düzeyinde olan ya da o düzeye yaklaşan bir ekonomi mevcut kapasite dâhilinde üretebileceği en fazla mal ve hizmeti üretiyor demektir. Başka bir ifadeyle en yüksek üretim düzeyine ve en yüksek geliri elde etme seviyesine ulaşmış diyebiliriz¹⁶⁵.

Klasik ekonomi üretim faktörlerini emek, sermaye ve doğal kaynaklar (toprak) olarak tanımlamaktadır. Modern ekonomi üretim faktörlerinin teşebbüs (girişimciyi) eklemiştir. Üretim faktörlerinin hepsi bir arada tam kapasitesi de kullanımını sağlamak iktisadi olarak varılmak istenen hedeftir. Bu hedefe ulaşıldığı takdirde toplum refahı sağlanacak ve kalkınma gerçekleşecektir. Bu da üretim faktörlerinin artı değer sağlamanın belirleyicisi emek faktörünün tam olarak kullanılmasıyla ilintilidir. Emek faktörünün tam istihdamı diğer faktörlerde ne derecede etkin kullanıldığının göstergesi olacaktır.¹⁶⁶

---

¹⁶³ Evren G., Esnek Çalışma ve İstihdama Etkileri, Şeçkin Yayıncılık, Ankara, 2007, s.82

¹⁶⁴ Uyar, E., Y., a.g.k., s.7

¹⁶⁵ Kasalak, M., A., "Avrupa Birliği İstihdam Stratejileri İle Türkiye' deki İstihdam Stratejilerinin Ekonomik Anlamda Karşılaştırılması", (Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta, 2007, s.11

¹⁶⁶ Unay, C., a.g.k., s.398

1.2.2. Eksik İstihdam

Üretim faktörlerinin tamamının üretime katılmış olmasına tam istihdam, üretim faktörlerinin tamamının üretime katılmaması, kapasitenin tam kullanılmaması, yani atıl kapasitenin bulunması durumunda eksik istihdam söz konusu olur. Tam istihdam durumu genelde varılmak istenen, hedeflenendir. Birçok ülkede üretim faktörlerini hepsinin, her zaman üretime katılmadığı görülmektedir. Yani ülkeler genelde eksik istihdam durumundadırlar.

Eksik istihdamda çalışma istek ve gücünde olanların yalnızca belirli bir kısmı üretime kanalize edilebilir. Ekonomideki eksik istihdamın kaynağı talep yetersizliğidir. Eğer üretilen malların tamamı satılmıyor ve stoklarda artış oluyorsa; ekonomide bir talep azlığı söz konusu olur. Böyle bir durumda üretici üretim faktörlerinden kısma üretimi azaltma yoluna gidecektir. Bunu işten çıkarma, makine, sermaye kısması olarak yapabilir. Bu faktörleri üretimden ayrılması eksik istihdam durumunu göstermektedir. Kriz dönemlerinde çok yoğun yaşanan bir durumdur¹⁶⁷.

1.2.3. Aşırı İstihdam

Mevcut üretim faktörleri tam kapasite çalışır durumda iken talep fazlası hale var ise; yani arz edilen üretim faktörlerinde miktarından daha çok faktör aranıyor ve istihdam edilmek isteniyorsa böyle bir ekonomide aşırı istihdam söz konusudur¹⁶⁸. İş gücü fazla mesai ile çalışmak durumunda kalması, diğer üretim faktörlerinin olanakları kapasitesi üzerinde faaliyet göstermesi beklenmektedir. Bir ekonomide mevcut üretim faktörleri tam kapasite çalıştığı halde mal ve hizmet miktarı toplam talebi karşılamıyorsa bu durumdan aşırı istihdam bahsedilmektedir¹⁶⁹.

Ancak üretim faktörlerini sonsuz artırmak mümkün değildir. Üretim faktörlerinde bu artış ekonomide enflasyonist baskılara neden olacaktır. Toplam talebin toplam arzdan fazla olması fiyatları yükseltecektir. Bu da talep enflasyonu dediğimiz enflasyonu ortaya çıkacaktır. Yine toplam arzın toplam talebi karşılamadığı böyle bir ortamda ülkenin sahip olduğu ekonomik kaynakların üretim

---

¹⁶⁷ Uyar, E., Y., a.g.k., s.8

¹⁶⁸ Uyar, E., Y., a.g.k., s.8

¹⁶⁹ Kasalak, M., M., a.g.k., s.12

faktörü haline dönüştürülmesi sorun olacağından üretim faktörleri fiyatları yükseltecektir. Başka deyişle maliyet enflasyonu da ortaya çıkacaktır¹⁷⁰.

Dünya konjonktürüne bakıldığında ülkeler genelde eksik ve tam istihdam seviyesinde olmaktadır. Aşırı istihdam durumuna az rastlanan bir olaydır. 2. Dünya savaşı sonrası Avrupa'da savaşlarda ölenlerin ve gelişen teknoloji artan nüfusun ihtiyaçları karşılanamamıştır. Bu sebeple birçok ülke göç almıştır. Ülkemizde Almanya'ya yaşanan göçler buna bir örnektir. Şuan tüm Avrupa ülkeleri daha korumacı davranmakta ve kısıtlı göç almaktadır.

1.3. İşsizlik ve İstihdama Etkisi

1.3.1. İşsizlik Tanımı

İşsizlik, üretime dâhil olmama durumudur. İşsiz ise çalışma arzusunda ve iktidarında olup iş bulamamaktadır.¹⁷¹ ILO'ya göre işsizlik: Çalışma yeteneğinde olan belirli dönem iş arayan belirli bir yaşın üstünde işsizlerin oluşturduğu topluluktur¹⁷². Genel işsizlik ekonomik koşulların israfına yol açan, her türlü kısıtlamayı besleyen ve toplumun rasyonel olduğu inancını yok eden büyük bir afettir. Başka bir bakış açısı ve önemli bir sosyolojik tespit boyutuyla işsizlik, işgücünden üretim amacıyla yararlanılamamasında süregelen ve son yüzyıl boyunca alınan tüm ekonomik ve sosyal politika önlemlerine rağmen gittikçe etkisini artıran, ekonomik sistemi olumsuz yönde etkileyen bireysel ve toplumsal bir gelenektir¹⁷³.

Birçok veriye göre diğer tüm üretim faktörlerinin kullanılmamaları kaynakların atıl tutulması ve etkinlikten uzaklaşması sonucunu doğururken, emek faktörünün işsiz kalması, bunun yanı sıra birey ve çevresi üzerinde olumsuz etkilerde yaratabilmektedir. İşsizlik insan psikolojisi üzerinde ciddi olumsuzluklar yaratarak suç oranlarını artırmaktadır. Dolayısıyla işsizlik yalnızca iktisadi bir sorun değil aynı zamanda sosyal psikolojik bir sorundur. Uzun süreli işsizliğin zamanla mesleki becerileri aşındırıp verimlilik kaybına yol açması da ekonomiler için ayrı bir kayıp

---

¹⁷⁰ Kasalak, M., M., a.g.k., s.13

¹⁷¹ Alkin, E., "ve diğerleri", a.g.k., s.250

¹⁷² Unay, C., a.g.k., s.400

¹⁷³ Uyar, E., Y., a.g.k., s.24

olarak görülmektedir¹⁷⁴.İşsizliğin varlığı toplumsal sorunlar açısından oldukça ehemmiyetli bir konudur. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde sosyal güvenlik sistemlerinin zayıflaması sebebiyle işsizlik daha vahim sonuçlar yaratabilmektedir. İşsizlik insanda ise yaramazlık ve kıskançlık duygusu yaratır. Bu hal uzun süre devam ederse bir alışkanlık haline gelebilir. Uzun süre işsiz kalmış kimse sahip olduğu iş gücünün niteliğini kaybetmiş en azından kendini yenileyememiş bir insan olmaktadır¹⁷⁵.

İstihdam edilen birey için çalışma saatleri; yaşamını idame ettirmenin bir aracı değil aynı zamanda sosyal psikolojik ihtiyaçlarını karşılamının da bir aracıdır. Çünkü istihdam edilen birey hem gelir elde eder, hem saygınlık kazanır, hem de kendini geliştirme olanağı bulur. Bu anlamıyla işsizlik gerek kitlesel, gerekse toplumsal olumsuz etkilere sahiptir¹⁷⁶.İşsizliğin bir diğer boyutu ise işsiz kişilerin hem üretime katılmayı, hem de tüketici olarak yaşamalarıdır. Tüketimin artırıp üretimin azalması toplumda tasarruf sağlamayacağı için tasarrufun olmadığı ya da yatırımda pek mümkün görülmemektedir. Üreten kişi gelirinden tasarruf sağlayamayacak, tasarruflar yatırıma dönüşmeyecek ve gelir ihtiyaçları karşılamaya yönlendirilecek böylelikle iktisadi büyüme sağlanamayacaktır¹⁷⁷.

1.3.2. İşsizliğin Türleri

İşsizlik, mevcut koşullarda ve cari ücret düzeyinde çalışmak isteyip iş bulamayan iş gücü olarak tanımlanmaktadır. Kişinin iş bulamamasının çeşitli sebepleri vardır. Bu sebeple; yaş, cins, eğitim, etnik köken, kişisel özellikler, coğrafi durum, meslek olabilmektedir. İşsizlik, bu sebepler ve kişinin işsizlik süresine göre sınıflandırılmıştır. Bilinen ve en çok kullanılan işsizlik türleri; açık işsizlik ve gizli işsizlik durumudur.

---

¹⁷⁴ Yahşi, F., a.g.k., s.21

¹⁷⁵ Kasalak, M., M., a.g.k., s.24

¹⁷⁶ Evren, G., e.g.k., s,83

¹⁷⁷ Kasalak, M., M., a.g.k., s.24

1.3.2.1. Açık İşsizlik

Açık işsizlik kavramı çalışma gücü ve arzusunda olduğu halde, cari ücret düzeyinde iş arayıp bulamayanların toplamının oluşturduğu işsiz kitleyi ifade etmektedir¹⁷⁸. Kişinin çalışmak isteyip de iş bulamaması, yaşamını idame ettirmek bir işinin olmaması durumudur. Ekonominin tam istihdam seviyesine ulaşması, teknolojik nedenler kişilerin daha yüksek gelir elde etme ve refah seviyesini yükseltme arzuları üretim yapısında değişiklikler nedeniyle çeşitli açık işsizlik türleri ortaya çıkmaktadır.¹⁷⁹

1.3.2.2. Gayri İradi İşsizlik

Kişilerin cari ücret düzeyinde ve mevcut çalışma koşullarına razı oldukları halde işsiz kalmaları bu durumu ifade etmektedir. Kişinin işsiz kalması irade dışı nedenlerden kaynaklanmaktadır. Bazı iktisatçılar bunu kabul etmemekle birlikte kişinin düşük ücretle işsiz kalmasını inandırıcı kabul edilebilir bulmamaktadır. Ancak J.M. Keynes işsizliğin gayri iradi olabileceğini, bunun nedeni de talep yetersizliği olduğunu ileri sürmüştür. Keynes'e göre üretilen mal ve hizmet'e yeteri kadar talep olmadığı zaman üretim artmayacak, yani üretim öğelerinin tam kapasite kullanımı söz konusu olmayacak burada da irade dışı işsizlik söz konusu olacaktır¹⁸⁰.

1.3.2.3. İradi İşsizlik

Kişinin özgür iradesi ile mevcut koşulların, ücreti yetersiz bulduğu ya da işi kendine uygun bulmadığına durumu ifade etmektedir¹⁸¹. Liberal ekonomilere özgü olan bu işsizlik türü geçerli ücret ve koşullarda çalışmak isteyeninin neden olduğu işsizlik¹⁸². Kişi eğitiminin, yeteneği ve tecrübesine uygun iş ve ücretin mevcut olmadığını iddia etmektedir veya ailenin birçok ferdi çalışıyor, ekonomik olarak yeterli olduğu düşünülüyor ise mevcut iş koşullarını beğenmemektedir. Örneğin evli bayanların birçoğu bu konuda seçici davranmakta kendilerine uygun iş olmadığını düşündükleri için çalışmamaktadır. Başka bir örnekte, üniversite mezunu birçok genç

---

¹⁷⁸ Uyar,E., Y., a.g.k., s.31

¹⁷⁹ Kasalak, M., M., a.g.k., s.25

¹⁸⁰ Gürsel, S., "ve diğerleri", a.g.k., s.177

¹⁸¹ Aren, S., a.g.k., s.6

¹⁸² Kasalak, M.,A., a.g.k., s.24

garsonluk yaparak çalışmak durumunda iken ihtiyacı olmayanlar bunu tercih etmektense işsiz olmayı tercih etmektedirler.

1.3.2.4. Arızı İşsizlik (Geçici)

Arızı işsizlik; çalışanların kendi istekleriyle işten ayrılıp, sevdikleri bir işe girmeye kadar geçen sürede işsiz kalmaları olarak tanımlanabilmektedir. Bu işsizlik türü de daha iyi çalışma koşulları elde etmek amacıyla, çalışanlar mesleklerinden ayrılarak geçici bir süre için işsiz kalmaktadır. Genellikle bu tür işsizlik türü çalışanların koşullardan memnun olmaması, geliri yetersiz bulması durumunda söz konusu olur. Arızı işsizlik, ekonominin tam istihdam dengesinde bulunduğu durumlarda bile ortaya çıkabilmektedir. Her ekonomide çalışanların % 1-2 kadarı geçici bir süre için işsiz kalabilmektedir¹⁸³. Arızı işsizlik olumsuz etkisi en az olup, kısmı ve geçicidir¹⁸⁴. Bu çeşit işsizliklerin nedeni; ne talep yetersizliği, ne yapısal değişimler, ne de üretim araçlarının kıtlığıdır. Nerede iş olduğunu bilmeyen insanların varlığı, yer değiştirmenin masraflı ve yorucu olması veya işgücü akışkanlığının düşük olması arızı işsizlik türünün en önemli nedenleridir. Bu tür işsizlik devlet tarafından görevlendirilmiş, işçi bulma ve özel istihdam bürolarının en iyi şekilde firmayla iş talep eden kişiler arasındaki birleşmeyi sağlayarak koordinasyon meydana getirmesi ile önlenmesi mümkündür¹⁸⁵.

1.3.2.5. Konjonktürel İşsizlik

Ekonomideki konjonktürel dalgalanmaların meydana getirdiği işsizlik türüdür. Geçici bir işsizlik türü olmasına rağmen, yaygın olması, sosyal etkileri ve sonuçları oldukça önemli bir işsizlik türüdür¹⁸⁶. Ekonomik dalgalanmaların gerileme ve durgunluk dönemlerinde, toplam talepteki daralmaya bağlı olarak ortaya çıkan, kapitalist sistemin özelliklerinden meydana gelen ve yoğun üretim kaynaklı işsizlik türüdür. Konjonktürel işsizlikte fiili hâsıla, tam istihdamda üretilebilecek olan hâsılanın altındadır Bu tür işsizlik, ekonomik hayatın ve faaliyetlerin hep aynı düzeyde devam etmemesi ve dalgalanmalar göstermesinden kaynaklanır.

---

¹⁸³ Kasalak, M., M., a.g.k., s.53

¹⁸⁴ Alkın, E., a.g.k., s.251

¹⁸⁵ Uyar,E., Y., a.g.k., s.31-32

¹⁸⁶ Alkın, E., a.g.k., s.251

Konjonktürel işsizliğin en önemli nedeni efektif talep yetersizliği olarak gösterilmektedir.¹⁸⁷ Örnek olarak ekonominin resesyona girdiği ya da ekonomik kriz dönemleri işsizlikleri gösterebilir. En son yaşadığımız 2008 ekonomik krizi ve toplumsal sonuçları hala günümüzde tazeliğini korumaktadır.

1.3.2.5. Mevsimlik İşsizlik

Bazı iktisadi faaliyetler mevsimlere bağlı olarak artar ya da azalır. Tarım, turizm, inşaat gibi sektörler üretim düzeylerini mevsimsel akış belirlemektedir. Örneğin tarım sektöründe bahar ve yaz aylarında yoğun olarak istihdam edilen kesim onu izleyen kış mevsiminde işsiz kalmaktadır ve bu mevsimsel işsizliktir. Mevsimsel işsizlik geçici fakat yaygındır¹⁸⁸.

Gelişmiş sanayi ve üretiminde ileri olan ilkelere mevsimsel işsizlik, genellikle mal talebindeki değişimlerden ileri gelmektedir. Bu oluşum sınaî üretim yapısı ile ilgilidir. Ekonomisi tarıma dayalı GOÜ ise mevsimsel işsizlik gelişmiş ülkelerin aksine malın talebi ile değil arzı ile ilgili olup, üretimdeki mevsimsel değişimlerden kaynaklanmaktadır. Çünkü bu durum tarımsal üretimin yapısı ile ilgilidir. Ülkemizdeki gelişmeler; inşaat, tarım ve turizm sektörünün kışın canlı tutulmasında ilerleme kaydedildiği yönündedir. Teknolojik ve sektörel gelişim buna olanak sunmaktadır¹⁸⁹. Seracılık ve kış turizmi buna örnek gösterilerek, tamamen olmasa da kısmen bunu azalttığı düşünülmektedir.

1.3.2.6. Teknolojik İşsizlik

Üretim faktörlerinde emeğin yerine makine, teçhizat ikame edilmesi durumudur. Günümüzde ağır sanayide emek faktörünün yerini makine almıştır. Üretim faktörlerinin en önemli ikisi olan emek ve sermaye arasında ikame ilişkisi vardır. Teknolojinin ilerlemesine paralel olarak, işgücünün yerini makine alabilir ve daha verimli yöntemlere geçilebilir¹⁹⁰. Yeni kabul edilen üretim tekniklerinde belli bir sermaye miktarı eskisinden daha az işgücü kullanımını gerektirdiğinden zaman

---

¹⁸⁷ Uyar,E., Y., a.g.k., s.31

¹⁸⁸ Alkın, E., a.g.k., s.251

¹⁸⁹ Uyar,E., Y., a.g.k., s.31

¹⁹⁰ Uyar,E., Y., a.g.k., s.30-32

içinde sermaye birikimi, fazla işgücünü ortadan kaldıracığına, işsizliği daha da artırabilmektedir. Yani, teknolojik ilerleme eskiden iş sahibi olan ya da öyle görünen kişilerin birer açık işsiz haline gelmesine yol açmaktadır¹⁹¹. Bu durum, gelişmiş ve az gelişmiş tüm ülkelerde görülmekle birlikte, az gelişmiş ülkelerde etkileri daha ciddi boyuttadır. Teknoloji ve teknik bilgi kapasitesine sahip ülkeler, issiz kalan işgücüne, yaratılan yeni sektörler ile is olanakları sağlayabilmektedir. Teknolojik işsizliğin hacmi de, bir yandan makinenin emeğe ikamesine, diğer yandan işçilerin yeni yöntemleri bilmelerine bağlı olmaktadır¹⁹².

1.3.2.7. Yapısal İşsizlik

Ekonomik yapıda meydana gelen gelişmeler değişimlerden kaynaklı olan işsizlik türüdür. Ekonomide talep ve arz şoku sonrası artan işsizliğin, şok sonrası artan talebe rağmen yerine gelmemesi ve ya geç gelmesidir¹⁹³. Bir ekonomide yapısal değişimler surecinde, bir kısım endüstrilerde, işgücü kategorilerinde ve bölgelerde gerileme olurken, diğerleri gelişmektedir. Sonuç olarak, daralan sektörlerdeki işgücü arz fazlası ve genişleyen sektörlerdeki işgücü talebi fazlası ile bir dengesizlik hali ortaya çıkmaktadır. İşgücü, ücret farklılığı nedeni ile daralan-gerileyen sektörlerden genişleyen sektörler doğru hareket edecek, ancak uyum zaman alacağı gibi, tam da olmayabilecektir. İşgücünü hareketliliği bir takım faktörler tarafından kısıtlanabilecektir. Bu tür işsizlik, yapısal işsizlik olarak nitelendirilmektedir. Yapısal işsizlik, emek gücünün yapısı, coğrafi farklılıklar, meslek, beceri ve endüstri gibi faktörlerden hareketle emek talebinin genel yapısı arasındaki uyumsuzluk olarak da tanımlanabilir. Toplumların yapısında görülen sosyo-ekonomik değişikliklerin, uygulamadaki farklılaşmaların ve trendlerin yapısal işsizliğe yol açtığı söylenebilir¹⁹⁴. Emek talebinin yapısındaki değişimin hızı arttıkça ve iş gücünün bu değişimlere uyum gösterme hızı düştükçe yapısal işsizlik artar. Bu bağlamda devletin uyguladığı istihdam politikası işsizliği artırıcı sonuçlara yol açabilir. Sendikalar, kısa dönemde firmaların istihdam ettikleri işgücünü değiştirmesine engel olarak, endüstrinin etkinliğini kaybetmesine ve uzun dönemde ciddi şekilde yapısal işsizliğe yol açabilirler. Benzer şekilde asgari ücret kanunları,

---

¹⁹¹ Uyar,E., Y., a.g.k., s.32

¹⁹² Uyar,E., Y., a.g.k., s.5

¹⁹³ Yavan, Z., A., a.g.k., s. 12

¹⁹⁴ Uyar,E., Y., a.g.k., s.33

vasıfsız işgücünü piyasa dışına iterek işsizliği artırabilir¹⁹⁵. Bu işsizliğe en iyi örnek olarak, ucuz emek gücüne sahip ülkeler emek- yoğun sanayi sektörlerde daha ucuza mal üretip, Batı’ da ki rakiplerine karşı üstünlük oluşturmuştur. Bu süreçte Batıda oluşan işsizlik yapısal uyumdan kaynaklandığı için yapısal işsizlik olarak değerlendirilmiştir¹⁹⁶.

1.3.3. Gizli İşsizlik

İşsizlik türleri arasında nitelik bakımından oldukça ayrı özel durumlardan biridir. Kişiler üretimden çekildiği halde toplam çıktının değişmediği durumda gizli işsizlikten söz edilebilir. Kısaca, toplam çıktı veya ürünün miktarının aynı kalması, teknik deyim ile işgücünün marjinal verimliliğinin sıfır olması halinde ifade edilmektedir¹⁹⁷.

Belirli bir üretim kolunda istihdam edilenlerden bir kısmı faaliyetten çekildiği zaman üretim hacminde bir daralma meydana gelmiyorsa, faaliyetten alınan kimseler adı geçen sektörde gizli işsizdir¹⁹⁸. Bu işsizlik türlerinde genellikle işsiz sayısının az olduğu ya da olmadığı görülür ancak verimlilik hep düşüktür. Bir endüstride işçinin almakta olduğu ücret, işçinin verimliliğinden yüksek ise, gizli işsizlik söz konusu olacaktır. Çünkü ücreti belirleyen de emeğin verimliliğidir. O halde, verimlilik ücretten düşük olduğunda, girişimci için bir zarar ortaya çıkacaktır. Bu durumda, işletmede gizli işsizlik bulunmaktadır¹⁹⁹. Diğer işsizlik türlerinde iş arayıp bulamama sorunu ortada ve açıkken, gizli işsizlikte görünürde bir iş ve çalışma görülmekte, ancak bu çalışmanın toplam üretime bir katkısı bulunmamaktadır. Eğer ekonomide çalışır görünmesine rağmen, kendilerinin o iş alanından çekilmeleri sonucunda üretimde hiçbir azalma oluşturmayacak kişiler varsa, ekonomide gizli işsizlik var demektir²⁰⁰. Az gelişmiş ve gelişmiş ülkelerde gizli işsizlik farklı sebeplere dayanmaktadır. Az gelişmiş ülkelerde gizli işsizliğin nedeni, sermaye yetersizliğidir;

---

¹⁹⁵ Uyar, Y., a.g.k., s.32,33

¹⁹⁶ Ertek, T., a.g.k., s.166

¹⁹⁷ Uyar, Y., a.g.k., s.30

¹⁹⁸ Alkın, E., a.g.k., s.251

¹⁹⁹ Uyar,E., Y., a.g.k., s.33

²⁰⁰ Uyar,E., Y., a.g.k., s.33

issizlik sürekli ve yapısaldır. Gelişmiş ülkelerde ise, issizlik talep yetersizliğinden kaynaklanmaktadır ve geçicidir ²⁰¹.

Genellikle gizli işsizlik, sanayileşmiş ülkelerde görülen bir işsizlik olarak ifade edilmektedir. Sanayileşmiş ülkelerde ilk basta görülecek olan talep daralması çalışanların issiz kalmalarına ve baksa alanlara giderek kendilerine yeni iş bulmalarına sebep olmaktadır. Bu tür hareketlerde genellikle seçilen işin verimliliği ve ücreti düşük olmaktadır. Çalışma şartlarının daha iyi olduğu işlere geçiş genellikle gönüllü olmakta, issizlikten kaynaklanan herhangi bir iş değiştirme durumu söz konusu olmamaktadır. Bu sebeple, gizli işsizliğin istenerek yapılan bir iş değiştirme olmadığı söylenebilir.²⁰²

1.4. İstihdamın Teorik Yapısı

İstihdam konusu iktisadın önemi daha yeni keşfedilmiş bir konudur. İktisatçılar özellikle klasik ve neo klasik iktisatçılar istihdamın üzerinde fazla durmamıştır. Klasiklerin; ekonominin tam istihdamı kendiliğinden sağladığı, dengenin bozulması halinde tam istihdam düzeyinde yeniden oluştuğu ve tüm fiyatların (mal fiyatları, ücretler, faiz oranları) esnek olduğu yönündeki varsayımları, istihdam konusuna ilgisizliklerinin nedenini açıklamaktadır ²⁰³. Ne zaman ki krizler gelip dünyayı sarsmaya, ekonomileri alt üst etmeye başladı istihdamın önemi artmıştır. J. M. Keynes Genel Teori' adlı kitabını yazması konuya yeni bir boyut katmıştır. Bu kitap, klasik ve neo klasik teorinin istihdamla ilgili görüşlerinin önemini azaltmamıştır. Keynes klasik teoriyi eleştirmiş ve günümüze kadar genel eğilim Keynes teorisi ile klasik teorinin sentezi şeklinde süregelmiştir.²⁰⁴

1.4.1. Klasik İstihdam Teorisi

Klasik iktisatçılar bu konu üzerinde fazla durmamakla beraber, görüşler dağınık şekildedir. Klasik iktisatta bilinen üç önemli teori vardır. Mahreçler (Say Yasası) Kanunu, Ücret Teorisi, Faiz teorisidir. Wallace'ye göre; klasik istihdam

---

²⁰¹ Uyar,E., Y., a.g.k., s.34

²⁰² Uyar, E., Y., a.g.k., s.30

²⁰³ Uyar, E., Y., a.g.k., s.9

²⁰⁴ Uyar, E., Y., a.g.k., s.9

teorisinin çıkış noktası “üretim fonksiyonu” kavramı olup, üç görüş ortaya koyar. Bunlardan birincisi, emeğin arz ve talebi teorisi dir. Buna göre, emek için arz ve talep eğrilerinin kesişmeleriyle belirlenen istihdam denge seviyesinin tam istihdam seviyesi olması zorunludur. Bu teoride tüm ekonomi için genelleme yapılmıştır. İkinci görüş, ekonomideki efektif talep seviyesi ile ilgilidir. Toplam talepteki bir yetersizlik nedeniyle işsizliğin ortaya çıkması mümkün değildir. Üçüncü görüş ise, fiyatlar genel seviyesi teorisi dir. Bu teori aynı zamanda, klasik düşünce paranın rolünü de açıklar ve fiyat seviyesi konusundaki klasik görüş, “paranın miktar teorisi” olarak adlandırılır²⁰⁵.

1.4.2. Keynes ve Modern İstihdam Teorisi

İngiliz İktisatçı J.M.Keynes'in yazdığı kitapta genel olarak teori açıklanmış ve klasik iktisadın görüşleri eleştirilmiştir. Demir'e göre Keynes, temelde klasik ve neo-klasik iktisatçıların makro ekonominin işleyişine ilişkin görüşlerini eleştirmeyi ve çürütmeyi amaçlamış, ekonominin tam istihdam seviyesinde devamlı olarak dengede bulunabileceğini kabul etmemiştir. Teori iktisada toplam talep, toplam arz ve efektif talep illerini kazandırmıştır. Wallace'ye göre; Keynesin Genel Teori'de ortaya koyduğu temel fikir, toplam arz ve toplam talebin gelir ve istihdam seviyesini birlikte belirlemiş olmalarıdır. Keynes'e göre, istihdam hacmi toplam talep fonksiyonu ile toplam arz fonksiyonunun kesiştikleri noktada belirlenir ve bu Genel İstihdam Teorisi'nin özüdür. Türkay ve Alkın' a göre; Keynes, özel sektör talebinin yetersiz kaldığı bir dönemde, üretimdeki ve istihdamdaki düşüşü önlemek için devletin toplam talebi destekleyerek ekonomiye müdahale etmesi gerektiğini savunmuştur²⁰⁶.

1.4.3. İstihdam Keynes ve Modern İstihdam Teorisi Sonrası Yaklaşımlar

Milton Freidman'ın Monetarist Teorisi, Rasyonel Beklentiler Teorisi, Arz Yönlü iktisat Teorisi gibi görüşler de Keynes ve sonrasında bir takım elentilerde bulunmuşlar ve görüşler ortaya atmışlardır. Parasız' a göre Monetarist teori, temelde Keynesyen teori toplam talebin belirlenme teorisidir ve toplam talebi öncelikle para arzındaki değişmelerin belirlediğini savunur. Toplam hâsıla, fiyatlar ve istihdam gibi

---

²⁰⁵ Uyar, E., Y., a.g.k., s.9-10

²⁰⁶ Uyar, E., Y., s.17-19

belli makroekonomik değişkenler temelde para arzından etkilenmektedir. Bu değişkenlerin maliye politikasından etkilenmesi hem az, hem de geçici olduğundan monetarist görüşe göre yalnızca para önemlidir."Rasyonel Beklentiler Teorisi veya Yeni Klasik Teori, Keynesyen Ekonomi ve Monetarizm birbirleriyle tartışma içinde iken, 1970'li yılların ortalarından itibaren gündeme gelen ve Keynesyen teoriye eleştiriler getiren bir diğer teoridir. Makroekonomik görüşü klasik görüşe benzeyen bu teorinin temel varsayımları, insanlar tüm uygun enformasyonu kullanır, fiyatlar ve ücretler esnektir ve insanlar aynı hatayı sürekli olarak yinelemezler şeklinde özetlenebilir²⁰⁷.

Rasyonel beklentiler teorisinde ücret ve fiyatların esnek olmasının anlamı, arz ve talebin her zaman dengede olmasıdır. Fiyat ve ücret arz ve talebi dengelemek için sürekli hareket halindedir. Diğer bir deyişle fiyatlar esnektir ve tüm piyasalar her zaman dengeye gelir. Diğer önemli bir görüş de talebe karşı geliştirilen arz yönlü iktisat teorisidir. Akman'a göre, "1970'li yıllarda talep-yönlü iktisat teorisine alternatif olarak ortaya çıkan bir diğer görüş, Arz Yönlü İktisat teorisidir. Bu teori, bütün iktisadi sorunları arz kaynaklı olarak ele almaktadır. Arz yönlü teoriye göre, Keynesyenler'in ifade ettiği şekilde, iktisadi sorunların temeli "efektif talep yetersizliği" değil, üretimin talebe oranla yetersiz olmasıdır. Arz yönlü iktisatçılar bu görüşleri ile bir bakıma Say Yasası'nı kabul etmekte ve görüşlerinin çıkış noktası yapmaktadırlar. Arz yönlü iktisatçılar 1970'li yıllarda baş gösteren iktisadi sorunların kaynağı olarak, toplam arz yerine toplam talebe önem veren talep-yönlü iktisat politikasını göstermektedirler. Sorunu bu şekilde belirledikten sonra, üretimi teşvik edecek politikaları çözüm olarak sunmaktadırlar²⁰⁸.

1.5. Türkiye'de İstihdamın Mevcut Durumu

Türkiye' de İstihdamı etkileyen makro ve mikro boyutta, ekonomik, siyasal ve sosyal birçok faktör mevcuttur. Bunlar arasında nüfus popülasyonu, sektörün uluslararası rekabete açık oluşu, sektörde özelleştirmenin etkisi, sektörün teknolojik yapıya açık oluşu, ekonomik krizler ve mevsimsel etkenler v.b. olarak sıralanabilir. 1980 ve 2004 yılları arasında, Türkiye'de çalışma yaşındaki nüfus 23 milyon

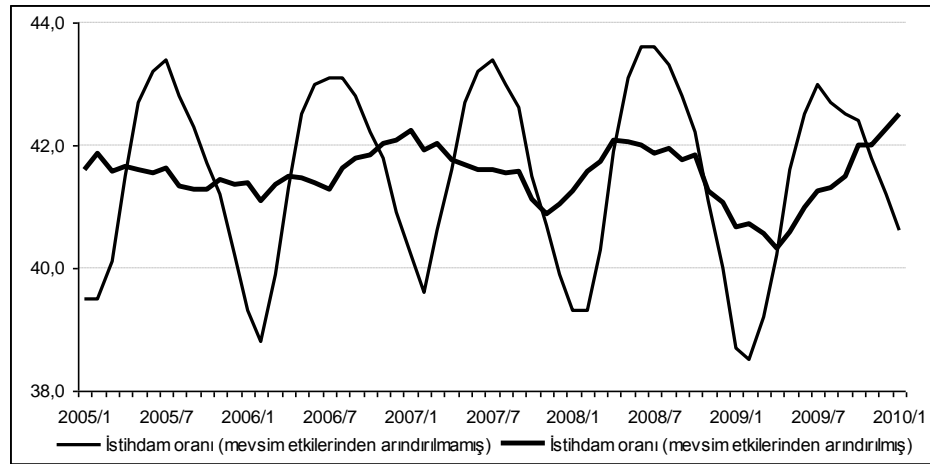
---

²⁰⁷ Uyar, E., Y., a.g.k., s.20-21

²⁰⁸ Uyar, E., Y., a.g.k., s.20

artmıştır. Bu dönem süresince yaklaşık 6 milyon yeni iş alanı yaratılmıştır. Bunun sonucu olarak, ülkedeki istihdam oranı sadece yüzde 44'tür ki bu da dünyadaki en düşük istihdam düzeyleri arasındadır. Birçok ülkede istihdam oranları yüzde 50'nin üzerinde olup, AB-15 ülkelerinde bu oran ortalama yüzde 65'tir. Kadınlar arasındaki düşük istihdam düzeyi, Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki istihdam oranı farklarının büyük kısmını açıklamaktadır. AB-15 ile karşılaştırıldığında, en elverişli çalışma yaşındaki Türk kadınlarının istihdam oranı yarıdan azdır. Buna ek olarak, 55 yaş üstü Türk kadınlarının ve erkeklerinin sadece üçte biri işgücüne dâhildir. Eğitimli gençler arasında ise işsizlik oldukça yüksek olup, 20-24 yaş arası üniversite mezunları için işsizlik oranı ortalama yüzde 39, 25-29 yaş arası üniversite mezunları içinse yüzde 15'tir.²⁰⁹

Türkiye'de istihdamın bu kadar düşük olmasının nedenleri, ekonomik istikrarsızlık, yatırım yetersizliği, işgücü piyasasının kurumsallaşmaması, tarımdan gelen niteliksiz iş gücüne yeterli iş imkânlarının yaratılmaması, çalışma çağında nüfus artış hızının toplam nüfus artışından fazla olması, işgücü niteliğinin ekonominin ihtiyaçlarına cevap verememesi, iş gücü piyasası ile eğitim sisteminin arasında ilişkinin kurulamaması ve girişimciliğin yeterince desteklenememesidir²¹⁰.

Grafik 1. Mevsim Etkilerinden Arındırılmış İstihdam Oranı (%)

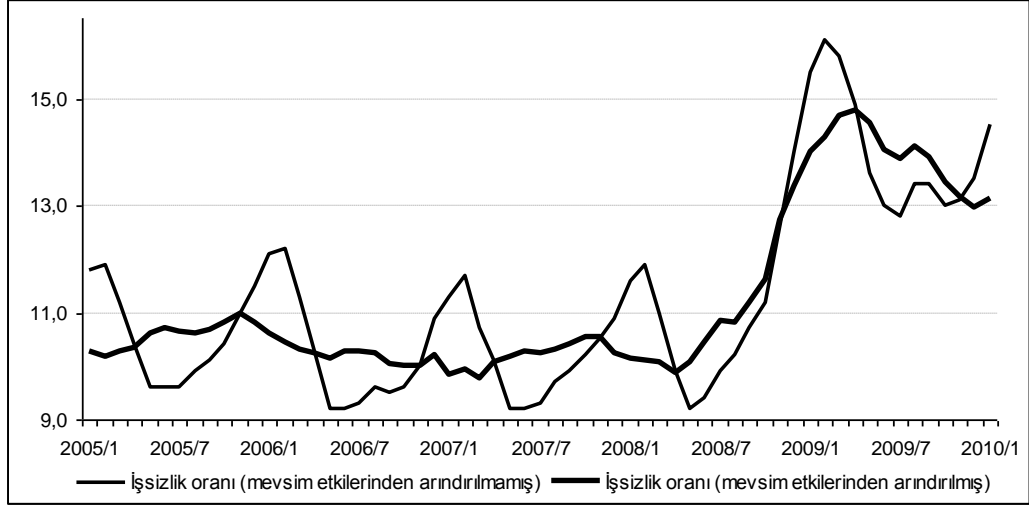
Kaynak: www.tuik.gov.tr (15.06.2010)

İşgücü serilerinin mevsim etkilerinden arındırılması çalışmasının başlangıç noktası olan 2005 Ocak döneminde istihdam edilen kişi sayısı 19 milyon 962 bin kişi

²⁰⁹ <http://www.mature-project.eu/materials/Overview.pdf> (22.06.2010)

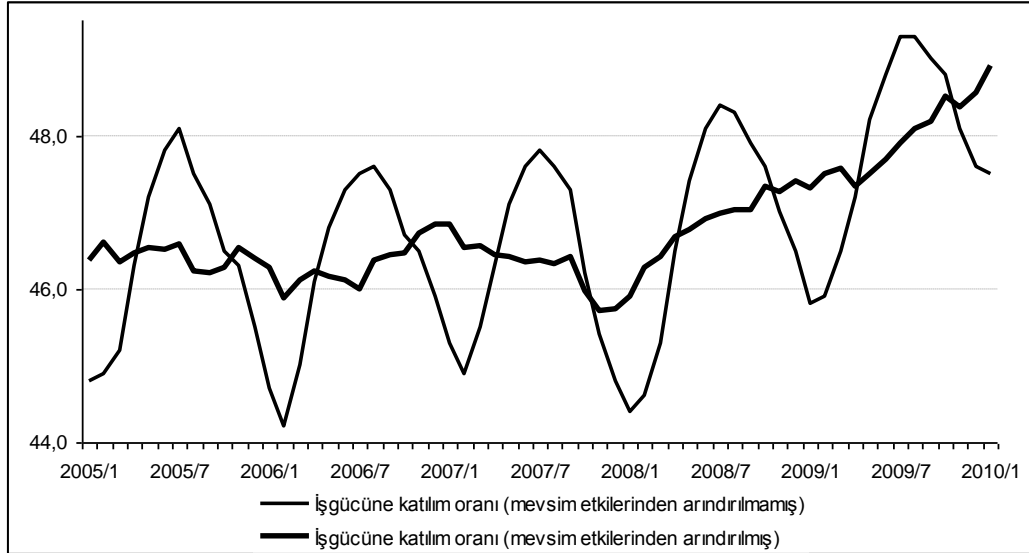
²¹⁰ DPT ,9 Kalkınma Planı, İş gücü Piyasası Özel ihtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 2007, s.33

iken, geçen 5 yıllık süreçten sonra 2 milyon 203 bin kişi artarak, 2010 Ocak döneminde 22 milyon 165 bin kişiye ulaşmıştır. İşsiz sayısı bu süreçte 1 milyon 58 bin kişi artışla 3 milyon 347 bin kişi olmuştur. İşgücü ise aynı dönemde 3 milyon 261 bin kişi artarak, 22 milyon 251 bin kişiden 25 milyon 512 bin kişiye çıkmıştır²¹¹.

Grafik 2. Mevsim Etkilerinden Arındırılmış İşsizlik Oranı (%)

Kaynak: www.tuik.gov.tr (15.06.2010)

Grafik 3. Mevsim Etkilerinden Arındırılmış İşgücüne Katılım Oranı (%)

Kaynak: www.tuik.gov.tr (15.06.2010)

²¹¹ www.tuik.gov.tr (15.06.2010)

Ocak 2005-Ocak 2010 dönemine ilişkin mevsim etkilerinden arındırılmış işgücüne katılım oranı % 46,4'ten, % 48,9'a çıkarken, işsizlik oranı % 10,3'ten % 13,1'e yükselmiştir²¹².

1.5.1. Türkiye'de İstihdamın Sektörel Dağılımı

Bir ülkede istihdamın sektörel dağılımı o ülkenin gelişmişlik seviyesini göstermektedir. Sektörel dağılım çok geniş ve detaylı olduğu için belli başlı sektörleri inceleyerek bir tanıya ulaşabiliriz. Yaygın olarak kullanılan sektörleri tarım, sanayi ve hizmetler olarak sıraya bilir. Ülkemiz uluslararası alanda gelişmekte olan ülke statüsündedir. Gelişmekte olan ülkelerde istihdamın tarım ve imalat sanayide yoğunlaştığı görülmektedir. Ancak ülkemizde bu savı doğrulayan tarım sektörü olmuştur ve ülkemiz tarım toplumu görünümündedir. Tarım sektörü her zaman istihdamı yoğun sağlayan sektör olarak kalmıştır. Tablo 3'e göre dünyadaki gelişmelere uygun olarak tarım sektörü eski önemini azaldığı ve düşme eğilimi gösterdiği söylenebilir. Bu veriler eşliğinde tarım sektörü 1990 yılında %46,9 iken, 1997 yılında %40,8 ve 2005 yılında % 29,5 ile tüm sektörler arasında hızlı bir düşüş sergilemiştir. Ekonomik gelişme dinamiklerine uygun olarak kriz dönemlerinde tarım sektöründeki bu düşmenin yavaşladı ve diğer sektörlerde işlerini kaybedenlerin tarıma yöneldiği düşünülmektedir. 1996 yılında %42,8, 1997 yılında %40,8, 1997 yılında %41,4 olan veriler bu savı açıklar niteliktedir. 2000 yılında tekrar eski düşme hızına dönerek istikrarlı olarak azalma gözlenmiştir.

---

²¹² www.tuik.gov.tr. (15.06.2010)

Tablo 3. Türkiye’de İstihdamın Sektörel Dağılımı

Yıllar	Tarım	Sanayi	Hizmet
1990	46,9	20,2	32,9
1991	47,8	20,2	32,1
1992	44,7	21,6	33,8
1993	42,2	22,6	35,2
1994	43,6	22,6	33,8
1995	43,4	22,3	34,4
1996	42,8	22,9	34,2
1997	40,8	24,1	35,1
1999	41,4	22,8	35,5
2000	34,5	24,5	40,9
2001	35,4	23,6	41,0
2002	33,2	23,8	43,1
2003	33,9	18,2	48
2004	34,0	18,3	47,7
2005	29,5	19,4	51,1

Kaynak: TÜİK verilerinin 1990-2005 arası değişik verileri kullanılarak oluşturulmuştur.
www.tuik.gov.tr (24.06.2010)

Tablo 3’e baktığımızda sanayi sektöründe istihdamın önce çok yavaş bir şekilde arttığı, ancak hizmet sektöründeki artışları da göz önüne alırsak önemli bir değişme kaydedilmediği ve istihdam yaratmada zorlandığı gözlenmektedir. Sanayi sektöründe istihdam 1990 yılında %20,22’lik bir dilime sahip iken 1997 yılında %24,1, 1999 yılında %22,8, 2000 yılında %24,5 ve 2005 yılında %19,4 bir değişime göstermiştir. 1999 yılında bir önceki yıla oranla %1,3 gerileme görülmüştür. Bu gerilemenin sebepleri arasında 1990 yılı ekonomik krizi gösterilebilir.

Tablo 3’e göre hizmet sektörünün dünya genelinde yaşanan gelişmelere uygun olarak düzenli bir artış gösterdiği söyleyebilir. Hizmet sektörü yıllar itibarıyla 1990 yılında %32,9, 1999 yılında %35,5 ve 2005 yılında %51,5’lik bir değişim göstermiştir. Sektörler arası kıyaslama yapıldığında hizmet sektörü sözü geçen dönemde %18,22’lik bir artışla en çok artış gösteren sektör olma özelliği göstermiştir. Bunun dünyadaki gelişmelere paralel olarak gerçekleştiğini söyleyebiliriz. İnsan ömrünün uzaması, insanların beklentilerinin artması, teknolojik gelişmelerin bunu desteklediği ve insanların daha kaliteli yaşama isteği içinde oldukları sektör hızla gelişerek yükselmektedir. Hizmet sektörünün diğer bir özelliği ise krizden en az etkilenen sektör olmasıdır. Söz konusu dönemde dünyada ve

Türkiye’de üç önemli kriz olmasına rağmen sektörde bir azalma gözlenmez iken büyümenin yavaşladığı gözlenmiştir. Hizmet sektörü ekonomik kriz aşıldığında ise %5,4’lük bir büyümeyle en hızlı gelişme gösteren sektör olmuştur.

1.5.1.1. Tarım Sektörü

Ekonomik yaşam birebir insan faktörüyle ilgili olduğu için, nüfusla ekonomi sıkı bir ilişki içindedir. Nüfus bir yandan çeşitli ihtiyaçlarımızın tatmin için gerekli olan mal ve hizmetlere karşı talep oluştururken, diğer yandan üretimin önemli bir unsuru olan işgücü arzını sağlamaktadır. Ekonomik gelişme ile birlikte genel nüfus içinde tarımsal nüfus giderek azalırken kent nüfusu artmaktadır. Aynı şekilde toplam istihdam içerisinde tarımın payı düşerken, diğer sektörlerin payı artmaktadır²¹³. Türkiye’de bu eğilim olsa da nispeten hala tarımın istihdam yaratmada önemi büyüktür. Küreselleşme sürecinden tarım istihdamı da etkilenmiştir. Tarım sektöründe deki gelişmeler makineleşme, sulama ve tohum ıslahı gibi gelişmeler tarımsal üretimi artırırken, tarım istihdamını azaltmıştır. Ayrıca tarım politikalarının değişmesi, devletin tarım desteğini azaltması ve ithal ürünler sektörün önemini azaltmıştır. Küreselleşme döneminde eğitimin öneminin artması, teknolojik gelişmeler tarım istihdamını azaltıcı etki yapmıştır. Tarım sektör istihdamını diğer bir özelliği de kayıt dışı aile işçiliği olması, kadın iş gücünün yaygın istihdam etmesi ve eğitim seviyesi düşük kesimin yaygın olarak istihdam edildiği gözlenmektedir²¹⁴.

---

²¹³ Memiş, H., “Türkiye’de Uygulanan IMF Destekli İstikrar Programlarının Tarım Sektörüne Etkileri, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2005, s.17-18

²¹⁴ Gürsel, s., “ve diğerleri”, a.g.k., s.63-64

Tablo 4. Tarımda İstihdam Durumu (1988-2008) (bin kişi)

Yıllar	İstihdam	Nüfus	%
1988	8.249		
1989	8.639		
1990	8.691	56.473.035	15
1991	9.212		
1992	8.718		
1993	7.861		
1994	8.812		
1995	9.080		
1996	9.259		
1997	8.837	62.865.574	14,05
1998	9.039		
1999	8.856		
2000	7.769	67.803.927	11,45
2001	8.089		
2002	7.458		
2003	7.165		
2004	7.400		
2005	6.493		
2006	6.088		
2007	4.867	70.568.256	6,89
2008	5.016	71.517.100	7,01

Kaynak: TÜİK verilerinin 1988-2008 yılları arası değişik verileri kullanılarak oluşturulmuştur.
www.tuik.gov.tr (11.05.2010)

Not: Nüfus sayımı beş yılda bir yapıldığından, sayım yapılan yılların değerleri esas alınarak yüzde (%) oranı bulunmuştur.

Tablo 5. Tarım Sektöründe Beş Yıllık Dönemler Halinde Ortalama İstihdam Edilen Kişi Sayısı ve Toplam Nüfusa Oranı

Yıllar	İstihdam	Nüfus	Toplam(%)
1988-1992	8.701	56.473.035	15,4
1993-1997	8.769	62.865.574	13,94
1998-2002	8.242	67.803.927	12,1
2003-2008	6.171	71.042.678	8,68

Kaynak: TÜİK verilerinin 1988-2008 yılları arası değişik verileri kullanılarak oluşturulmuştur.
www.tuik.gov.tr (11.05.2010)

Yukarıda tablo 4 'de 1988-2008 yılları arasında tarım sektöründeki istihdam durumu görülmektedir. Tablo 4 incelendiğinde tarımdaki istihdam 1988 yılından bu yana küçük artışlar göstermesine rağmen gittikçe azalan bir seyir izlemektedir. Son 20 yıl içerisinde tarımda istihdam edilen kişi sayısının yaklaşık olarak yarıya düştüğü gözlenmiştir. Tablo 5' de ise beş yıllık dönemler halinde tarım sektöründe istihdam edilen kişi sayısının nüfusa oranı verilmiştir. Tablo 5' göre tarımdaki istihdamın toplam nüfusa oranı 1988-1992 yılları arasında % 15,4 iken 2003-2008 yılları arasında % 8,68 olarak gerçekleşmiştir. Tarımda teknolojik değişim, makineleşmenin artması ve toplumun eğitim seviyesinin yükselmesi, tarımda istihdam azaltmaktadır.

Tarımda nüfus ve istihdamın yüksek olmasına rağmen GSMH payının azalması, bu sektörde kişi başına düşen gelirin az olması demektir. Başka bir anlatımla, nüfus ve istihdam oranlarının yüksek olması, sektörde gizli işsizlerin olduğunu gösterir. Bu bakımdan tarım sektörü, nüfusu barındırması, istihdam etmesi yanında, önemli bir sosyal denge görevi üstlenmektedir. Bu da tarımın ülke ekonomisi açısından önemini ortaya koyan bir gösterge olarak değerlendirilebilir²¹⁵.

1.5.1.2. Sanayi Sektörü

Ekonominin itici gücü ve aynı zamanda geleneksel kalesini oluşturan sanayi sektörü istihdamda çok önemlidir. Türkiye'de sanayi sektöründe istihdam artış eğilimindedir. Ancak bu artış ağır sanayiden çok imalat sanayide gerçekleşmiştir. Sanayide yaşanan büyüme istihdamı olumlu etki etmektedir. Ancak küresel koşullarda rekabet edebilmek için verimliliği artırmak, teknolojisini geliştirmek zorunda olan sektör, işsizlik sorununa tek başına çözüm olması gerçekçi değildir. Sanayinin gelişmesi diğer sektörleri harekete geçireceğinden, dolaylı olarak istihdama katkısı olacaktır. Sürdürebilir bir büyüme, tarım sanayi ve hizmet sektörünün arasında bağlar güçlendirilmelidir²¹⁶.

---

²¹⁵ Memiş, H., a.g.k., s.17-18

²¹⁶ ISO, a.g.k., s.122

Tablo 6. Sanayi Sektörü İstihdam Durumu (1988-2008) (bin kişi)

Yıllar	İstihdam	Nüfus	Toplam(%)
1988	5.847		
1989	5.829		
1990	5.890	56.473.035	10,4
1991	6.099		
1992	6.582		
1993	6.592		
1994	7.039		
1995	7.250		
1996	7.521		
1997	7.931	62.865.574	12,61
1998	8.040		
1999	8.351		
2000	8.992	67.803.927	13,26
2001	8.622		
2002	8.892		
2003	8.864		
2004	9.196		
2005	10.017		
2006	10.404		
2007	10.102	70.568.256	14,31
2008	10.255	71.517.100	14,33

Kaynak: TÜİK verilerinin 1988-2008 yılları arası değişik verileri kullanılarak oluşturulmuştur.
www.tuik.gov.tr (11.05.2010)

Not: Nüfus sayımı beş yılda bir yapıldığından, sayım yapılan yılların değerleri esas alınarak yüzde (%) oranı bulunmuştur.

Tablo 7. Sanayi Sektöründe Beş Yıllık Dönemler Halinde Ortalama İstihdam Edilen Kişi Sayısı ve Toplam Nüfusa Oranı

Yıllar	İstihdam	Nüfus	Toplam(%)
1988-1992	6.049	56.473.035	10,71
1993-1997	7.266	62.865.574	11,55
1998-2002	8.579	67.803.927	12,65
2003-2008	9.806	71.042.678	13,8

Kaynak: TÜİK verilerinin 1988-2008 yılları arası değişik verileri kullanılarak oluşturulmuştur.
www.tuik.gov.tr (11.05.2010)

Tablo 7’de sanayi sektöründe 1988-2008 yılları arasındaki istihdam durumu verilmektedir. Sanayi sektöründe ise tarım sektörünün tersine son 20 yılda yaklaşık % 4 oranında bir istihdam artışı göze çarpmaktadır. 1988-1992 döneminde % 10,71 olan istihdam oranı 2003-2008 yılları ortalaması % 13,8 olarak gerçekleşmiştir. Sanayi sektöründeki bu artışın nedenleri arasında ülkenin sanayisinin gelişmesi gösterilmektedir.

1.5.1.3. Hizmet Sektörü

Küreselleşme süresiyle birlikte ortaya çıkan küresel ekonomilerde üzerinde durulan önemli unsurlardan birisi de hizmet sektörünün gelişmesi ve önem kazanmasıdır. İçinde bulunduğumuz bilgi toplumunda bilişim teknolojileri, finans sektörü, turizm vb. hizmet sektörleri küresel ekonomi içinde önemli bir yer teşkil etmiştir. Küreselleşme süreciyle birlikte teknolojinin kendisini kısa süreler içinde sürekli yenilemesi, ürünlerin çeşitlerini arttırdığı gibi aynı zamanda ömürlerini de kısaltmıştır. Bunun yanında, küreselleşmeye bağlı olarak üretimde kullanılan teknolojiler iletişim ve ulaşım imkânlarının gelişmesiyle dünyanın birçok noktasına kolaylıkla taşınabilir duruma gelmiştir. Dolayısıyla bu durum dünyanın birçok yerinde üretimin yapılmasını ve benzer niteliklerde üretimin gerçekleşmesini sağlamıştır. Sonuçta bu durum üretimde standartlaşmayı getirmiştir. Küreselleşmeyle birlikte benzer nitelikte üretimin gerçekleşmesi sonucu ürünlerin yaşam süresi kısalmıştır. Buna bağlı olarak da, ürünlere bağlı rekabetin önemi azalmıştır. Buna karşılık rekabette fark yaratmak için ürün yerine hizmet rekabeti önem kazanmıştır. Küresel ekonomi içinde müşteri memnuniyetini sağlamak, müşteri potansiyelini arttırmak için günümüzde rekabet hizmet sektörüne doğru kaymaktadır. Günümüzde firmalar, müşteri portföylerini arttırmak için daha hızlı, daha kaliteli ve daha ucuz hizmet verme uğraşı içerisindeyler²¹⁷.

Türkiye’de mevcut geniş istihdam alanlarını tarım, sanayi ve hizmet sektörü olarak ayırmıştık. Bunlar içerisinde hizmet sektörünün hızlı ve çarpıcı bir şekilde yükseldiği gözlenmektedir. Bu süreçte sanayi göreceli olarak yavaş atmakta ya da düşüş göstermekte, tarım sektörü ise hızla daralmaktadır. Bu olgular yanı sıra hizmet

---

²¹⁷ ATİK, S., “Küreselleşme ve Küresel İşletmeler”, (Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi), İstanbul, 2007, s.23

sektörü, giderek artan bir biçimde ve başlı başına gelişme potansiyeline sahip bir durumdadır. Bu eğilimler ülkelerden ülkeye değişiklik göstermekle beraber, incelediğimiz döneme damgasını vurmuştur. İstihdam olanakları açısından hizmet sektörünün önde gideceği, ancak bu sektörde istihdam yaratmanın, yeni teknolojiler ve iş olanakları yaratmakla birlikte mümkün olacaktır ²¹⁸.

Tablo 8. Hizmet Sektörü İstihdam Durumu (1988-2008) (bin kişi)

Yıllar	İstihdam	Nüfus	%
1988	2.880		
1989	2.924		
1990	3.141	56.473.035	5,56
1991	3.157		
1992	3.286		
1993	3.114		
1994	3.261		
1995	3.379		
1996	3.508		
1997	3.530	62.865.574	5,61
1998	3.730		
1999	3.889		
2000	3.753	67.803.927	5,53
2001	3.780		
2002	4.000		
2003	4.096		
2004	4.095		
2005	4.403		
2006	4.676		
2007	4.634	70.568.256	6,56
2008	4.833	71.517.100	6,75

Kaynak: TÜİK verilerinin 1988-2008 yılları arası değişik verileri kullanılarak oluşturulmuştur.
www.tuik.gov.tr (11.05.2010)

Not: Nüfus sayımı beş yılda bir yapıldığından, sayım yapılan yılların değerleri esas alınarak (%) oranı bulunmuştur.

²¹⁸ ISO, a.g.k., s.10-11

Tablo 9. Hizmet Sektöründe Beş Yıllık Dönemler Halinde Ortalama İstihdam Edilen Kişi Sayısı ve Toplam Nüfusa Oranı

Yıllar	İstihdam	Nüfus	%
1988-1992	3.077	56.473.035	5,44
1993-1997	3.358	62.865.574	5,34
1998-2002	3.830	67.803.927	5,64
2003-2008	4.456	71.042.678	6,27

Kaynak: TÜİK verilerinin 1988-2008 yılları arası değişik verileri kullanılarak oluşturulmuştur. www.tuik.gov.tr (11.05.2010)

Tablo 8’de 1998-2008 yılları arasında hizmet sektöründe istihdam durumu gösterilmiştir. Hizmet sektöründe 1988 yılında 2.880.000 kişi istihdam edilirken 2008 yılında bu rakam 4.833.000 kişiye çıkmıştır. İstihdam edilen kişilerin toplam nüfusa oranı 1988-1992 yılları arasında % 5,44, 2003-2008 yılları arasında % 6,27 olarak gerçekleşmiştir. Hizmet sektöründeki istihdamın artışı sektöre olan talebinde göstergesidir. İnsanlar yaşam beklentileri arttıkça daha kaliteli yaşamak istemektedir. Dolayısıyla talebin arttığı sektörü genişletmek çok daha kolay olacaktır ve getirisi de yüksek olacaktır.

1.5.2. Türkiye’de İstihdamın Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı

Türkiye’de yaş ve cinsiyete göre işgücü arzını belirleyen iki önemli faktör vardır. Bunlar nüfus popülasyonu ve eğitim faktörüdür. Türkiye nüfusu halen demografik geçiş sürecindedir. Nüfusun kontrollü olarak azaldığı gözlense de, nüfus artışı hala devam etmektedir. Her yıl 15 yaşını dolduran çalışabilir nüfus artmakta ve bunu ölümlerin dengelemediği gözlenmektedir. Bu bağlamda çalışabilir nüfusa demografik belirleyicilerin artırıcı katkı yaptığını söyleyebiliriz. Eğitim faktöründe ise erkek ve kadın ayrımı özellikle yüksek öğrenimde görülmektedir. Erkeklerin çalışabilir yaşa geldikleri ilk dönemlerde yüksek öğretime devam ettikleri gözlenmiştir. 15-25 yaş erkek nüfusun işe katılım oranının daha az olduğu gözlenmiştir. Ortalama eğitim süresinin uzaması işe katılım oranını düşürerek nüfus artışından kaynaklanan iş gücü arzı artışını azaltmaktadır ²¹⁹.

²¹⁹ Gürsel, S., “ve diğerleri”, a.g.k., s.30,31

Tablo 8. Yaş Grubuna Göre İstihdam (bin kişi) 15+

Yıllar	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65+	Toplam
1988	2.545	2.120	2.527	2.301	2.136	1.591	1.341	1.150	996	557	490	17.754
1989	2.535	2.079	2.520	2.400	2.243	1.691	1.334	1.147	1.059	683	531	18.222
1990	2.502	2.143	2.572	2.394	2.306	1.783	1.400	1.227	1.013	689	508	18.539
1991	2.725	2.570	2.776	2.659	2.312	1.761	1.397	1.164	916	531	477	19.288
1992	2.540	2.627	2.834	2.680	2.393	1.857	1.401	1.151	895	562	519	19.459
1993	2.264	2.430	2.767	2.615	2.362	1.874	1.368	1.043	804	529	444	18.499
1994	2.489	2.714	2.939	2.770	2.489	2.008	1.454	1.113	918	565	547	20.006
1995	2.368	2.697	3.075	2.860	2.589	2.163	1.503	1.149	918	631	632	20.586
1996	2.439	2.814	3.188	2.907	2.661	2.257	1.530	1.147	920	655	677	21.194
1997	2.322	2.764	3.288	2.925	2.663	2.271	1.624	1.123	909	649	664	21.204
1998	2.261	2.750	3.468	2.989	2.741	2.343	1.711	1.155	914	689	758	21.778
1999	2.277	2.761	3.453	3.085	2.776	2.404	1.739	1.175	869	690	819	21.548
2000	2.061	2.635	3.539	3.078	2.737	2.386	1.782	1.160	852	607	745	21.581
2001	1.847	2.613	3.506	3.165	2.744	2.404	1.844	1.188	842	618	753	21.524
2002	1.696	2.439	3.540	3.255	2.771	2.407	1.884	1.209	826	631	695	21.354
2003	1.475	2.302	3.545	3.331	2.839	2.463	1.894	1.253	795	576	672	21.147
2004	1.439	2.423	3.599	3.443	2.966	2.537	1.973	1.309	852	576	674	21.791
2005	1.415	2.385	3.660	3.539	3.037	2.611	2.039	1.359	838	531	633	22.046
2006	1.406	2.325	3.658	3.682	3.163	2.668	2.065	1.412	855	520	576	22.330
2007	1.324	2.168	3.381	3.189	2.974	2.583	1.984	1.324	794	484	533	20.738
2008	1.351	2.133	3.454	3.249	3.050	2.615	2.042	1.398	841	503	558	21.194

Kaynak: TÜİK verilerinin 1988-2008 yılları arası değişik verileri kullanılarak oluşturulmuştur.
www.tuik.gov.tr (11.05.2010)

Tablo 10'a göre yaş grubuna göre istihdam edilen kişilerin bakıldığında genç nüfusun (20-39) diğer yaş gruplarına göre daha fazla istihdam edildiği görülmektedir. 1988 yılında 15-19 yaş grubundaki kişilerden 2.545.000 kişi istihdam edilirken 2008 yılında bu rakam 1.351.000'e gerilemiştir. Burada eğitim faktörünün etkisi olarak değerlendirmek mümkündür. Ayrıca Türkiye'de bu yaş grubu deneyimsiz olduğu için iş bulmakta zorlanmakta ya da kayıt dışı çalıştırılmaktadır. 20-24 yaş grubu 1988-2008 yılları arasında pek bir değişikliğe uğramamışken 25-29 yaş grubunda 1988 yılına göre 2008 yılına gelindiğinde dikkate değer artış olmuştur. 54+ üstü nüfusun emeklilik yaşının 1995 yılında 54+ üstüne çıkarılmasından etkilendiği gözlenmiştir ve düşme eğilimi gösteren bu yaş grubu normal seyrini korumuştur.

Tablo 9. Cinsiyete Göre İstihdam (bin kişi) 15+

Yıllar	Erkek	Kadın	Toplam
1988	12.520	5.234	17.754
1989	12.548	5.674	18.222
1990	12.901	5.637	18.538
1991	13.395	5.893	19.288
1992	13.682	5.778	19.460
1993	13.722	4.777	18.499
1994	14.191	5.815	20.006
1995	14.628	5.958	20.586
1996	15.067	6.127	21.194
1997	15.399	5.804	21.203
1998	15.686	6.092	21.778
1999	15.713	6.335	22.048
2000	15.780	5.801	21.581
2001	15.555	5.969	21.524
2002	15.232	6.122	21.354
2003	15.256	5.891	21.147
2004	16.023	5.768	21.791
2005	16.346	5.700	22.046
2006	16.520	5.810	22.330
2007	15.382	5.356	20.738
2008	15.598	5.595	21.193

Kaynak: TÜİK verilerinin 1988-2008 yılları arası değişik verileri kullanılarak oluşturulmuştur.
www.tuik.gov.tr (11.05.2010)

Yukarıdaki tablo 11 incelendiğinde Türkiye’de çalışabilecek erkek nüfusun incelenen süre içerisinde artış gösterdiği gözlenmektedir. Küreselleşme döneminde dünya genelinde kadın iş gücü yaygınlaşırken tabloya göre Türkiye’nin bundan etkilenmediği söylene bilir. Bunun nedenleri arasında kadın iş gücünün çoğunun aile işçiliğinde kayıt dışı çalışıyor olması ve yaptıkları işlerin genelde iktisadi bir faaliyet olarak kabul edilmediği gözlemlenmektedir. Örneğin; ev temizliği, çocuk bakımı gibi işleri kadınların ücret karşılığı yapmadığı, ancak haneye tasarruf sağladığı bu yolla

aile bütçesine katkıda bulunduğu bilinmektedir ²²⁰. Dünya genelinde kadın istihdamını etkileyen önemli bir faktörde medeni halleri ile ilgili olmuştur. Önce kadın iş gücünün piyasaya girdiği, evlilik nedeni ile ayrılıp, sonra yeniden piyasaya girdiği bilinmektedir. Ancak ülkemizde bu evlik sonrası piyasaya dönüş çok görülmemektedir. Bunun sebepleri arasında kadın işgücü için yeteri kadar uygun kısmi süreli (part- time) iş olanaklarının olmaması yanında, aile işçiliği ve toplumsal örf ve ananeleri sayabiliriz ²²¹. Tabloya 11' e göre istihdam durumuna bakıldığında 1988 yılında istihdam edilen kadın sayısında zaman zaman küçük artışlar olmuşsa da pek bir değişiklik olmamıştır. 1988 yılında 5.234.000 kadın, 12.520.000 erkek istihdam edilirken, 2008 yılında 5.595.000 kadın, 15.598.000 erkek istihdam edilmiştir.

1.5.3. Türkiye’de İstihdamın Eğitim ve Mesleğe Göre Dağılımı

Eğitim durumu, çalışanların niteliğinin, yani potansiyel verimliliğinin, dolayısıyla uluslararası görelî ücretlerin ve kişisel gelirin asal belirleyicisi olmaktadır. Eğitim durumu arttıkça ücret ve işin niteliği artmaktadır. Küreselleşmenin en önemli etkisi eğitim dünyasında olmuş, teknolojik ağırlıklı meslekler artmış, hizmet sektöründeki gelişmeler yeni mesleklerin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Bilgiye ulaşmak, bilgiyi kullanmak çok kolaylaşmış ve bu dönem bilgi ve bilişim çağı olarak adlandırılmıştır. Dolayısıyla incelenen süre içerisinde içerisinde eğitimli kesimin istihdamında olumlu bir artış olması beklenmektedir.

---

²²⁰ Gürsel, S., “ve diğerleri”, a.g.k., s.30,31

²²¹ Gürsel, S., “ve diğerleri”, a.g.k., s.30,31

Tablo 10. Eğitim Durumuna Göre İstihdam (bin kişi) 15+

Yıllar	Okuma Yazma Bilmeyen	Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen	İlkokul	Ortaokul veya Dengi Meslek Okulu	Genel Lise	Lise Dengi Meslek Okulu	Yüksek Okul veya Fakülte	Toplam
1988	3.112	1.597	9.410	1.164	1.015	586	870	
1989	3.037	1.596	9.774	1.296	1.024	554	940	18.222
1990	2.851	1.416	10.178	1.376	1.137	594	987	18.539
1991	2.834	1.306	10.955	1.387	1.268	539	999	19.288
1992	2.525	1.263	10.987	1.506	1.480	620	1.078	19.459
1993	1.854	1.107	10.686	1.501	1.673	547	1.132	18.499
1994	2.147	1.159	11.478	1.592	1.803	589	1.239	20.006
1995	2.091	1.049	11.423	1.909	2.067	722	1.323	20.586
1996	2.125	903	11.802	1.919	2.160	837	1.448	21.194
1997	1.957	728	11.860	2.008	2.102	970	1.579	21.204
1998	1.925	702	11.973	2.206	2.405	935	1.632	21.778
1999	1.961	763	11.963	2.273	2.335	1.016	1.764	
2000	1.917	708	11.428	2.067	2.333	1.233	1.894	21.581
2001	1.899	748	11.285	2.043	2.185	1.415	1.950	21.524
2002	1.649	678	10.919	2.174	2.186	1.609	2.140	21.354
2003	1.493	608	10.507	2.236	2.234	1.736	2.333	21.147
2004	1.480	830	10.825	2.301	2.499	1.615	2.241	21.791
2005	1.265	972	10.355	2.413	2.507	1.994	2.540	22.046
2006	1.188	993	10.255	2.456	2.458	2.206	2.774	22.330
2007	990	922	9.285	2.136	2.365	2.157	2.884	20.738
2008	960	976	9.520	2.030	2.356	2.212	3.140	21.194

Kaynak: TÜİK verilerinin 1988-2008 yılları arası değişik verileri kullanılarak oluşturulmuştur.
www.tuik.gov.tr (11.05.2010)

Tablo 12’ de eğitim durumuna göre istihdam verilmiştir. Eğitim durumuna göre istihdam durumuna bakıldığında son 20 yılda okuma yazma bilmeyenlerin istihdamı yaklaşık 3 kat azalmış, lise dengi meslek okullarından mezun kişilerin istihdamı yaklaşık 4 kat artmıştır. Benzer şekilde yüksek okul veya fakülte bitirenlerin istihdamı da yaklaşık 4 kat artmıştır. Tablo 13’ de ise eğitim durumuna göre istihdamın % oranları görülmektedir. Son yıllarda eğitilmiş kişilerin daha çok istihdam edildiği belirgin bir şekilde görülmektedir.

Tablo 11. Eğitim Durumuna Göre İstihdam Oranı (%) 15+

Yıllar	Okuma Yazma Bilmeyen	Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen	İlkokul	Ortaokul veya Dengi Meslek Okulu	Genel Lise	Lise Dengi Meslek Okulu	Yüksek Okul veya Fakülte
1988	40,3	52,0	59,1	39,1	49,8	63,3	79,5
1989	39,9	52,8	59,6	40,8	49,7	62,3	81,5
1990	37,1	51,7	58,3	40,9	51,8	62,0	81,5
1991	38,3	51,2	58,3	40,1	50,3	59,7	80,9
1992	36,9	45,1	57,2	38,7	51,1	61,1	80,2
1993	31,7	33,4	53,7	36,0	49,1	61,7	78,6
1994	34,4	40,6	56,2	37,0	49,1	58,7	79,7
1995	34,3	41,5	55,6	38,8	49,4	59,4	77,8
1996	33,7	43,1	55,9	38,9	47,8	59,8	76,4
1997	30,8	40,6	54,3	40,6	45,4	59,8	75,2
1998	30,9	40,5	54,3	41,1	46,6	60,1	74,7
1999	31,5	38,4	53,4	40,7	46,8	57,9	73,3
2000	30,4	35,4	50,0	42,1	45,6	58,9	72,7
2001	29,4	35,9	48,9	43,1	44,2	57,2	73,0
2002	27,5	32,0	47,3	44,3	42,5	54,9	70,7
2003	26,2	28,1	45,3	46,1	41,2	55,8	69,1
2004	23,5	32,3	46,7	51,6	43,9	56,4	70,1
2005	20,9	30,0	45,7	55,2	44,2	57,7	71,1
2006	19,4	28,9	45,7	55,9	44,0	57,9	71,0
2007	17,1	26,3	43,2	56,1	42,1	56,8	69,8
2008	16,9	26,6	43,3	55,9	42,9	57,4	69,5

Kaynak: TÜİK verilerinin 1988-2008 yılları arası değişik verileri kullanılarak oluşturulmuştur. www.tuik.gov.tr (11.05.2010)

Ancak ülkemizde eğitim ve istihdam arasında etkin bir ilişki olduğunu söylemek güçtür. İş arayanların çoğunun düşük eğitim seviyesinde olması kadar, yüksek eğitilmiş iş gücünün de iş olduğu bir gerçektir. Yüksek işsizlik oranlarına sahip işgücüne bakıldığında da bu grubu eğitim seviyesi yüksek kişiler oluşturmaktadır. Bunun nedenleri arasında eğitimin iş gücü piyasası ihtiyaçları doğrultusunda verilmediği ve iş gücü piyasası ile eğitim kurumları arasında koordinasyon olmadığını göstermektedir²²².

²²² Lordoğlu, K., Türkiye İş Gücü Piyasası Durum Raporu, Mart Matbaacılık, İstanbul, 2006, s.60

Tablo 12. Meslek Grubuna Göre İstihdam (bin kişi) 15+

Yıllar	İlmi ve teknik elemanlar, serbest meslek sahipleri ve bunlarla ilgili meslekler	Müteşebbisler, direktörler ve üst kademe yöneticileri	İdari personel ve benzeri çalışanlar	Ticaret ve satış personeli	Hizmet işlerinde çalışanlar	Tarımcı, hayvancı, ormancı, balıkçı ve avcılar	Tarım dışı üretim faaliyetlerinde çalışanlar ve ulaştırma makineleri kullananlar	Meslekleri tayin edilemeyenler	Toplam
1988	1.086	308	825	1.401	1.322	8.241	4.503	66	
1989	1.087	309	884	1.437	1.308	8.640	4.479	78	18.222
1990	1.106	402	895	1.499	1.438	8.675	4.470	55	18.539
1991	1.113	325	879	1.497	1.477	9.217	4.675	105	19.288
1992	1.175	340	944	1.677	1.555	8.725	4.914	130	19.459
1993	1.135	406	989	1.696	1.550	7.822	4.764	138	18.499
1994	1.221	404	1.014	1.796	1.591	8.789	5.072	118	20.006
1995	1.261	431	1.097	1.918	1.603	9.051	5.108	117	20.586
1996	1.333	453	1.089	1.949	1.645	9.219	5.334	171	21.194
1997	1.386	516	1.152	2.023	1.716	8.813	5.444	154	21.204
1998	1.521	522	1.208	2.138	1.774	9.016	5.463	136	21.778
1999	1.554	499	1.208	2.270	1.934	8.832	5.597	155	

Kaynak: TÜİK verilerinin 1988-1999 yılları arası değişik verileri kullanılarak oluşturulmuştur. www.tuik.gov.tr (11.05.2010)

Meslek gruplarına göre istihdam durumuna bakıldığında en yüksek istihdamı oluşturan meslek grubu tarımcı, hayvancı, ormancı, balıkçı ve avcılar olarak adlandırılan grup oluşturmaktadır. Ülkemizin gelişmekte olan ülkeler statüsünde olması ve coğrafi koşulların uygunluğu bu grubun halâ yüksek istihdam sağlıyor olmasının sebepleri arasındadır. En düşük istihdamı oluşturan grup ise meslekleri tayin edilmeyen gruptur. Tablo14' e göre küreselleşmeye uyumlu olarak düşüğe olsa yüksek eğitim ve beceri isteyen işlerde artış gözlenmektedir. Üst düzey yönetici, ticaret ve satış işleri ve hizmet sektöründe artışlar kaydedilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜRESELLEŞMENİN TÜRKİYE'DEKİ SAĞLIK İSTİHDAMINA ETKİLERİ

1. TÜRKİYE'DE SAĞLIK ALANINDAKİ GELİŞMELER

Küreselleşme dünyada olduğu gibi her alanda Türkiye'yi de etkilemiş; bilgi, bilişim ve teknolojiye yaşanan değişim sağlık sektörünü yeniden yapılandırmıştır. Dünyada yaşanan gelişmeler insanların daha uzun ve sağlıklı yaşamalarını sağlarken, yaşlanarak artan nüfus yeni sorunlarında oluşmasına neden olmuştur. Ülkeler nüfusun artan ihtiyaçlarını karşılamak için hızla yeni teşhis ve tedavi yöntemleri geliştirmektedir. Küreselleşmenin Türk sağlık sistemine etkisi; sağlık hizmeti talebinin artması olmuştur. Yeni teşhis ve tedavilerde kullanılan metotların ve teknolojilerin gelişmesi ise sağlık talebini hızlandırmıştır.

1.1. Sağlık Talebinde ve Maliyetinde Meydana Gelen Gelişmeler

Sağlık kavramı diğer kavramlar gibi sosyal, ekonomik, siyasal, kültürel ve evrensel hukuk alanlarındaki kısacası insanlığın tarihsel mirasındaki birikimlerle birlikte içeriği ve kapsamı değişen gelişen bir kavramdır. Kavramdaki bu genişlik ve süreç içindeki farklılıklar sebebiyle sabit bir tanımı olmakla birlikte, dünya konjonktüründe sıklıkla kullanılan, BM ve WHO' nun 1978 Alma Ata Konferansındaki tanıma göre sağlık; yalnızca hastalık ya da sakatlığın bulunmayışı demek olmayıp; aynı zamanda bedensel, ruhsal ve sosyal yönden tam bir iyilik durumudur²²³.

Sağlık hizmeti ise; kişilerin ve toplumların sağlıklarını korumak, hastalandıklarında tedavilerini yapmak, tam olarak iyileşip sakat kalanlarına bağımlı olmadan yaşayabilmelerini sağlamak ve toplumların sağlık düzeylerini yükseltmek için yapılan planlı çalışmaların tümüne denir²²⁴. Diğer bir uluslararası metin olan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi sağlığın bir “ hak” olduğunu ifade etmiştir. Çağdaş hukuk sistemlerinde kişinin temel hak ve özgürlüklerinin en önemlisi yaşama

---

²²³ http://www.ttb.org.tr/mevzuat/index.php?option=com_content&task=view&id=521&Itemid=36
(10.07/2010)

²²⁴ Ünal, E., Ateş, M., Sağlık ve Piyasa, Nobel Tıp Kitapevleri, İstanbul, 2002, s.14

hakkıdır. Bu hak gerçekleşmediği takdirde diğer hakların gerçekleşmesi ve kullanma şansı yoktur. Gerek uluslararası belgelerde gerekse birçok ülke anayasasında temel hakların odak noktası; yaşamı, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkı oluşturmaktadır²²⁵. Bu hakkı sağlamak üzere sağlık sistemlerinin amacı; sağlık hizmetinden yararlananların sağlığını yükseltme sorumluluğunun yanı sıra hastaların ya da sağlığın maliyetine karşı finansal koruma sağlamak ve toplumu tedavi etmek şeklinde sıralanabilir. Bu itibarla, sağlık hizmetlerinin etkili, verimli ve hakkaniyete uygun bir şekilde organize edilmesi ve finansmanın sağlanması ve sunulması devletin sorumluluğunda bulunmaktadır²²⁶.

Küreselleşme ile gelen uluslararası normlar, diğer taraftan bilgi ve bilişim teknolojilerinde meydana gelen değişiklikler toplumun sağlık hizmetine olan talebini artırmıştır. Sağlık hizmetlerinin arz ve talebinde meydana gelen bir dizi değişim, sağlık sektöründe yeni fırsatlar ve zorluklar meydana getirmiştir. Günün gereksinimlerine cevap veremeyen sağlık yönetimi ve hizmet sunucuları, yönetim ve hizmet anlayışını yeniden yapılandırmak durumunda kalmışlardır.

Dünyada sağlık hizmetlerindeki talep ve yoğun teknolojik yenilik maliyeti artırmıştır. Dünyadaki bu gelişmeye bağlı olarak Türkiye’de de sağlık hizmetlerine yapılan harcamaların arttığı gözlenmiştir. Tokat tarafından yapılan bir araştırmada “toplam sağlık harcamalarının GSMH içindeki payının arttığı, kamu ve özel sağlık hizmetlerinin önemli ölçüde yükseldiği” saptanmıştır²²⁷.Aşağıda Grafik 4’de OECD Ülkelerinin sağlık harcamaları GSYİH 2007 yılı içindeki payı görülmektedir. Toplam sağlık harcamaları ABD’de 2007 yılında GSYİH’ nın % 16,0 olmuş, şimdiye kadar en yüksek payı oluşturmaktadır. OECD içinde. ABD’nin ardından GSYİH’ nın sağlık harcamalarının payı sırasıyla; Fransa, İsviçre ve Almanya gelmektedir. Sırasıyla% 11,0,% 10,8 ve % 10,4 olarak gerçekleşmiştir. OECD ortalaması 2007 yılında% 8,9 iken Türkiye %5,7 ile ortalamanın altında kalmaktadır.

Yine grafik 5’de de OECD ülkelerinde 2007 yılında fert başına düşen kamu ve özel sağlık harcamaları görülmektedir. Fert başına düşen sağlık harcamaları 2007 yılında en yüksek ABD’de 7.290 dolar olmuştur. Onu sıra ile takip eden Norveç ve

---

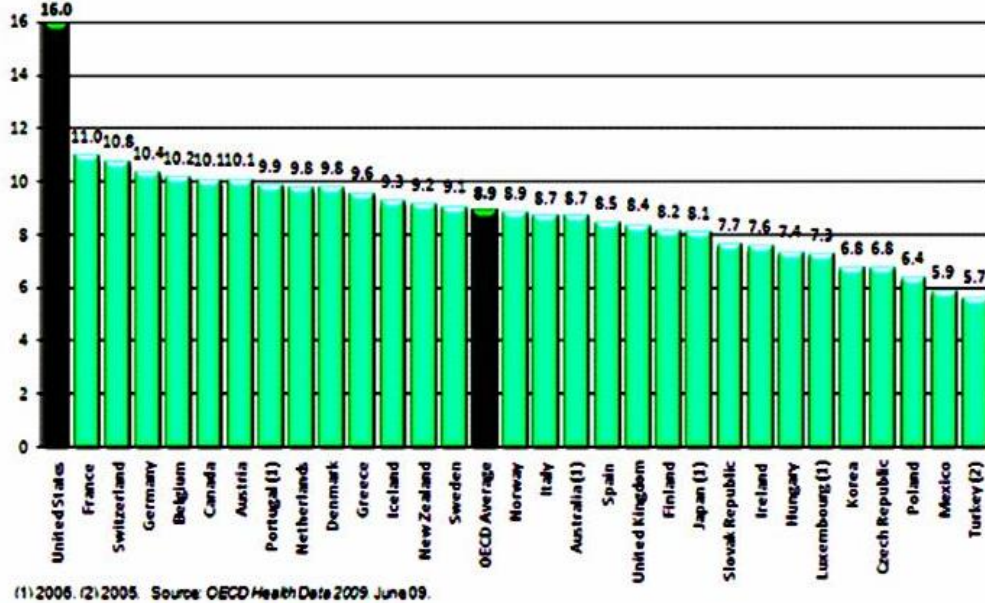
²²⁵ 2010 yılı bütçe gerekçesi www.bumko.gov.tr (25.07.2010)

²²⁶ 2010 yılı bütçe gerekçesi www.bumko.gov.tr (25.07.2010)

²²⁷ Kavuncubaşı, Ş., Hastane ve Sağlık Kurumları Yönetimi, Siyasal Kitap Evi, Ankara, 2000, s.338

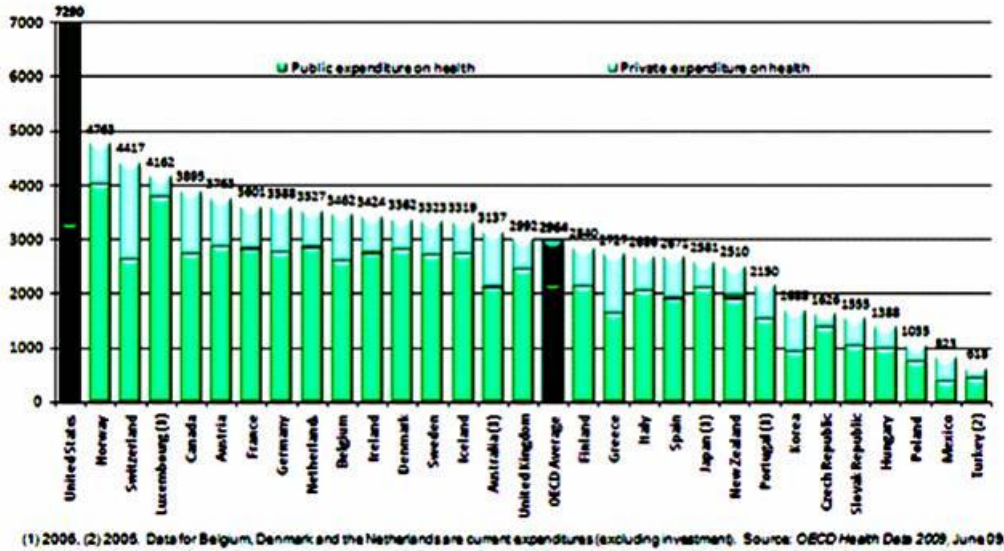
İsveç'tir. Sıra ile sağlık harcamaları 4.763 dolar, 4.457 dolar olmuştur. OECD ortalaması 2.964 dolar iken Türkiye ise 615 dolar ile OECD ortalamasından beş kat daha düşük bir değer aldığı gözlenmektedir.

GSYİH (%)

Grafik 4. OECD Ülkelerinin Sağlık Harcamaları GSYİH 2007 Yılı İçindeki Payı

SGP*: USD *SGP: Satın alma Gücü Paritesi

Grafik 5. OECD Ülkelerinde 2007 Yılında Fert Başına Düşen Kamu ve Özel Sağlık Harcamaları

Tablo 13. Ekonomik Sınıflamaya Göre Ödenek Harcama İcmali 2007-2008-2009

HARCAMA KALEMİ	ÖDENEK			HARCAMA		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009
01. PERSONEL GİDERLERİ	3.687.775.912	4.717.985.637	5.315.856.000	4.376.786.329	4.713.141.967	-
02. SOSYAL GÜVENLİK PRİM GİDERLERİ	634.260.300	727.181.006	806.954.000	658.324.421	724.725.330	-
03. MAL VE HİZMET ALIMLARI	1.194.694.935	1.382.160.476	1.537.968.200	1.062.382.623	1.105.541.105	-
05. CARİ TRANSFERLER	9.101.895	8.218.151	10.654.000	8.693.823	7.802.541	-
06 SERMAYE GİDERLERİ	490.653.371	1.507.481.511	670.842.338	464.192.592	1.485.329.682	-
07 SERMAYE TRANSFER	7.172.000	4.230.000	2.750.000	1.638.058	1.264.028	-
TOPLAM	6.023.646.971	8.347.256.781	8.345.024.538	6.572.017.846	8.037.975.955	-
YEŞİL KART TOPLAM	3.913.767.800	3.956.000.000	4.109.000.000	3.913.259.463	3.956.310.092	-
GENEL TOPLAM	9.937.414.771	12.303.256.781	12.454.024.538	10.390.277.309	11.994.286.047	-

Not: Yeşil Kartlı vatandaşların Genel Sağlık Sigortası kapsamına alınması halinde, bu ödenekler Sosyal Güvenlik Kuruluna devredilecektir.

Kaynak: <http://www.sgb.saglik.gov.tr/content/files/spflash/flashbrosur/index.html>(07.07.2010)

Tablo 15’ de görüldüğü gibi Sağlık Bakanlığının 2007 yılı ödeneklerinin ortalama %37, 2008 yılı %38, 2009 yılı %43’lük bir kısmını personel giderler için ayırdığı görülmektedir. Tablo 15’ e göre bütçe içerisinde personel giderlerinin hızla arttığı gözlenmektedir. Yine tablo 15’ e göre aynı dönem içerisinde Sağlık Bakanlığının mal ve hizmet alımlarına bakıldığında azalma eğilimi içerisinde olduğu gözlenmektedir. Tablo 15’ de harcama kalemleri incelendiğinde azalma eğiliminde olduğu gözlenmektedir. Bu azalmalar kamudaki özelleştirme, kaynak kısma ve küçülmenin etkisi olarak açıklanabilir.

Tablo 14. Sağlık Harcamalarının Yıllar İtibariyle Seyri

(Milyon TL)

	2005	2006	2007	2008	2009**
MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇESİ	4.003	5.350	6.625	6.763	7.084
Kamu Personeli Sağlık Giderleri	2.194	2.440	2.711	2.732	2.975
Tedavi*	1.272	1.635	1.736	1.788	1.830
İlaç	922	805	975	944	1.145
Yeşil Kart Sağlık Giderleri	1.809	2.911	3.914	4.031	4.109
Tedavi*	1.047	1.987	2.607	2.730	2.743
İlaç	762	924	1.307	1.301	1.366
SOSYAL GÜVENLİK KURUMU***	13.607	17.666	19.984	25.346	27.561
Tedavi*	6.606	9.294	11.126	14.629	15.408
İlaç	7.001	8.372	8.858	10.717	12.153
TOPLAM	17.610	23.016	26.609	32.109	34.645

Not: * Tedavi yolluğu hariç, diğer sağlık ödemeleri tedavi giderlerinin içindedir.

** Başlangıç Hedefi

*** Sosyal Güvenlik Kurumu'nun verilerini içermektedir.

Kaynak: www.bumko.gov.tr/TR/Genel/dg.ashx?DIL...butcegerekcetum.pdf (10.07.2010)

Tablo 16' de 2005-2009 yılları arasında Türkiye'nin sağlık harcamaları görülmektedir. Tablo 16' e bakıldığında personel giderleri çok az da olsa artış eğiliminde olduğu gözlenmiştir. Yine tablo 16' e göre kamu bütçesi içerisinde tedavi ve ilaç harcamalarının hızla yükseldiği gözlenmektedir. Bu artışlar sağlık teknolojilerinin kullanımının artması ve yüksek maliyetli olmalarından kaynaklanmıştır. Yine incelenen dönemde yeşil kart kullanımının artması, yeşil kartın kapsamın genişlemesi nedeni ile yeşil kart harcamalarında da bir artış gözlenmektedir. Sosyal Güvenlik Kurumu harcamalarına bakıldığında 2005 ve 2009 yılları arasında tedavi giderlerinde yaklaşık 3 kat bir artış gözlenmiştir. Aynı dönemde SGK'nın ilaç harcamaları da yaklaşık iki katından daha az bir harcama artışı gözlenmektedir. Türkiye'nin 2005-2009 yılları arasında toplam sağlık harcamalarına bakıldığında yaklaşık iki kat artış gözlenmektedir. Tedavi ve ilaç harcamalarının artması sağlık teknolojilerinin kullanımının artması, maliyetinin yüksek olması ve ilaç sanayisindeki gelişmelerden kaynaklanmaktadır.

Tablo 15. Ekonomik Sınıflamaya Göre Ödenek Harcama İcmali 2009-2010-2011

KODU	AÇIKLAMA	2010	2011	2012
		ÖDENEK	ÖDENEK	ÖDENEK
01	PERSONEL GİDERLERİ	5.315.856.000	5.840.706.000	6.401.951.000
02	SOSYAL GÜVENLİK KURUMUNA DEVLET PRİMİ GİDERLERİ	806.954.000	870.331.000	938.425.000
03	MAL VE HİZMET ALIM GİDERLERİ	1.537.968.200	2.012.185.000	2.576.488.000
05	CARİ TRANSFERLER	10.654.000	10.920.000	11.781.000
06	SERMAYE GİDERLERİ	670.842.338	866.366.000	960.634.000
07	SERMAYE TRANSFERLERİ	2.750.000	2.921.000	3.087.000
	TOPLAM	8.345.024.538	9.603.429.000	10.692.366.000
	YEŞİL KART TOPLAM	4.109.000.000	4.364.000.000	4.612.000.000
	GENEL TOPLAM	12.454.024.538	13.967.429.000	15.504.366.000

Kaynak: <http://www.sgb.saglik.gov.tr/content/files/spflash/flashbrosur/index.html> (07/07/2010)

Tablo 17’ de Sağlık Bakanlığı’nın ekonomik sınıflamaya göre 2010 ve 2012 yılları arası tahmini bütçesi yer almaktadır. Tablo 17’ ye göre Sağlık Bakanlığı ödeneklerinin önümüzdeki yıllar içerisinde de artış olacağı gözlenmektedir. Maliye Bakanı’nın 2010 yılı bütçesi ile ilgili açıklaması; kamu harcamaları öncelikli alanlara yönlendirilecektir, kamu yatırımları önceliklendirilerek etkinleştirilecektir, sağlık hizmet ve harcamaları etkinleştirilecektir, sağlık, teknolojik araştırma, bilgi ve iletişim teknolojilerinin geliştirilmesine yönelik altyapı yatırımlarına öncelik verilecektir, 2010 yılında devlet memurlarımızın aylıklarında yapılacak artışlar, devletin mali imkânları, ülkenin ekonomik gelişmesi ve enflasyon hedefi göz önünde bulundurmamak belirlenecektir.²²⁸

²²⁸ [www.maliye.gov.tr/.../2010%20BÜTCE%20TASARISI%20Basın%20Toplantısı\(07.07.2010\)](http://www.maliye.gov.tr/.../2010%20BÜTCE%20TASARISI%20Basın%20Toplantısı(07.07.2010))

Tablo 16. Genel-Katma Bütçe İçerisinde Sağlık Bakanlığı Bütçesi (1)

Yıl	Sağlık Bütçesi (1) Health Budget (1)				(Cari Fiyatlarla, Milyar TL.) (At Current Prices, In Billions of TL.)			
					Kons.Büt.İçin.pay (%) Share in Cons.Bud.(%)		Kamu Yat.İçin.Pay(%) Share in Tot.Pub.Inv.(%)	
	Toplam-Total		Yatırım-Investment		Toplam-Total		Yatırım-Investment	
	Başlangıç Ödeneği	Harcama	Başlangıç Ödeneği	Harcama	Başlangıç Ödeneği	Harcama	Başlangıç Ödeneği	Harcama
	Appropriation	Expenditure	Approp.	Expend.	Approp.	Expend.	Approp.	Expend.
1983	76	71	12	2	3,0	2,7	2,1	0,4
1984	101	101	16	4	3,1	2,7	2,2	0,6
1985	143	150	21	7	2,9	2,8	2,1	0,6
1986	200	220	38	13	2,8	2,6	2,9	0,7
1987	308	372	56	37	2,8	2,9	3,0	1,6
1988	570	641	96	69	2,7	3,0	2,8	1,9
1989	906	1.482	121	128	2,8	3,8	2,3	2,2
1990	2.651	3.213	424	322	4,1	4,7	4,3	3,3
1991	4.121	5.222	425	200	4,1	4,0	3,2	1,1
1992	9.810	10.499	814	715	4,7	4,0	3,0	2,2
1993	18.031	19.133	1.426	1.235	4,5	3,9	3,1	2,1
1994	30.321	31.538	2.613	1.314	3,7	3,5	3,1	1,8
1995*	48.298	57.074	3.757	2.640	3,6	3,3	4,4	2,7
1996	96.755	116.894	12.390	5.014	2,8	3,0	5,2	2,1
1997	201.569	255.950	26.355	14.445	3,2	3,2	5,3	2,4
1998	390.962	471.218	32.613	23.967	2,6	3,0	3,3	2,4
1999	658.639	805.246	93.300	23.308	2,8	2,9	7,0	0,8
2000	1.057.786	1.139.512	155.670	54.590	2,3	2,4	6,6	2,2
2001	1.276.201	1.821.581	112.480	113.246	2,6	2,3	3,2	2,7
2002	2.345.447	3.038.945	203.840	291.232	2,4	2,6	3,6	4,2
2003	3.574.628	3.708.416	325.500	171.092	2,4	2,6	4,1	2,4
2004	4.561.264	4.473.756	331.048	260.514	3,0	3,2	5,6	3,5
2005	5.500.114	6.801.469	404.254	303.191	3,5	4,7	3,9	2,9

Kaynak: Maliye Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı. (Source: Ministry of Finance, Ministry of Health), TÜİK
(1) Genel-Katma Bütçe İçinde Sağlık Bakanlığı Bütçesi Toplamı (Total Budget of Ministry of Health in Consolidated Budget).
(*) 1995 yılından itibaren Analitik Bütçeye göre yenilenmiştir. (Reviewed the series as a new clasification of budget since 1995).

Tablo 18’de Sağlık Bakanlığı’nın toplam bütçesi 1983’ den 2005’ e kadar görülmektedir. Bütçe ödeneği bakımından yıllar itibariyle bir artmış olup, özellikle 1995’ ten sonra artışların hızlandığı gözlenmektedir. Aynı dönemde Sağlık Bakanlığı’ nın harcamalarına bakıldığında, harcamalar gelir gider dengesini bazen olumsuzya çevirmiştir. Özellikle 2005 yılı başlangıç ödeneği ile harcama arasında büyük bir fark vardır. Aynı dönemde konsalide bütçe içerisindeki Sağlık Bakanlığı bütçesi başlangıç ödeneği ve harcamalar yönünde zaman zaman artma zaman zaman azalmalar gözlenmektedir. Aynı dönemde yatırım bütçelerine bakıldığında Toplam Kamu yatırımları içindeki payı, 1999 ve 2000 yıllarında artmış olup, daha sonra 2000 ve 2001 krizinde yatırımlarda bir azalma görülmüştür.2003 ve 2004’ den sonra toplam kamu yatırımları içerisinde Sağlık Bakanlığının payı artmıştır. Bu pay 2004 yılında %5,6 ulaşmış, 2005 yılı içerisinde ise %3.9’ a düşmüştür. Bu da bize toplam kamu yatırımları içerisinde sağlık yatırımlarının gittikçe azaldığını göstermektedir. Kamu bu alanda kendini yavaş yavaş çekerek özellikle 2005 yılından itibaren 5510 sayılı yasanın devreye girmesi ile yeni bir dönem başlamış olup, sağlıktaki kamu yatırımları daha çok personel, teknik ve teknolojik yatırımlara kaymıştır. Hastane yapımı, bina yapımı gibi sabit sermaye yatırımlarında bir azalma gözlenmektedir.

Tablo 18’de Sağlık Bakanlığı bütçenin artış gözlenmektedir. Ancak bu artışlar sağlık sisteminin verim ve etkinliğini artırmamış, Türk Sağlık Sistemi verimli bir şekilde çalışmamaktadır. Türkiye’nin kamu kesimindeki sağlık sisteminde, sağlığa ayrılan kısıtlı kaynakların, politik nedenlerle ve asıl amacından farklı olarak, koruyucu sağlık ve sağlıktaki altyapı yatırımlarından çok tedavi edici tıp alanına yönlendirilmektedir.²²⁹.

Sağlık hizmetlerinde meydana gelen maliyet etkililik değerlendirilmesi tartışılmaktadır. Sağlık hizmeti kar amacı gütmeyen sosyal kurumlarca verilen bir hizmettir. Bu görüşe göre sağlık hizmetinde verimliliğin göz önünde tutulması, hastaların sağlıklarının tehlikeye atılması ve toplum bireylerinin sağlık hizmetlerinden yararlanmalarını önemli ölçüde sınırlandırılması anlamına gelmektedir²³⁰. Ancak, yapılan araştırmalar sağlık kuruluşlarının işletme özelliği

---

²²⁹ Savaşır, A., Türkiye’de Sağlık Hizmetlerinin Durumu SWOT Analizi, www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/vizyon2023/.../EK-21.pdf (04.07.2010)

²³⁰ Kavuncubaşı, Ş., a.g.k., s.339

taşıdığını ancak sunulan hizmetin işlevi ön planda olması sebebiyle işletme statüsünde olmasına engel olduğu söylenebilir.

Yukarıdaki her iki görüşte geçerli ve zayıf noktaları içermekle birlikte, yapılan araştırmalar hastanelerin başka işletmelerle birçok ortak yönlerinin bulunduğunu ortaya koymaktadır. Kazanç amacı gütmeseler de, diğer işletmeler gibi sağlık kurumları da toplumun kıt kaynaklarını kullanmaktadırlar ve ekonomik ilkeler içerisinde, en azından toplumların sağlık için ayırdığı kaynakları akılcı biçimde kullanmalıdırlar²³¹.

1.2. Türkiye’ de Sağlık Yönetimi Alanındaki Sorunlar

Günümüzde hızlı değişim ve rekabetçi ortam sağlık personelinin niteliğini işlevselliğini yeniden yapılandırmıştır. Sağlık kurumları, karmaşık, kompleks, uzmanlığın son derece yüksek olduğu iş ortamında geleneksel karar verme mekanizmasını sadece yöneticilerin katıldığı bir organ olmaktan çıkmış, alt seviyede ki iş görenlerinde katılımıyla homojen bir görünüm almıştır. Sağlık bakım organizasyonları emek yoğunluğunun en fazla görüldüğü ve dolayısıyla üretilen hizmetin kalitesinde emeğin katkısının varlığı bilinen bir gerçektir ve bu sağlık hizmeti sağlanması sürecinin her aşamasında son derece önemlidir. Sağlık çalışanlarının niteliksel ve niceliksel yeterliliği sunulan sağlık hizmetinin kalitesini, güvenliğini ve kurumun başarısını doğrudan etkilemektedir²³².

Dünyadaki çeşitli ülkelerde ve Türkiye’ de sağlık sektöründeki önemli sorunlarından birisi sağlık yönetimi konusu olmuştur. Dünya Sağlık Örgütü’ nün önemli bir sloganı; “Çiçek Hastalığı eradike edildi, sıra kötü yönetimde” şeklinde olmuştur. Sağlık sektöründe verimlilik, kalite ve kullanıcı memnuniyeti gibi konular önem kazanmış ve artık başta kamu sağlık kurumları olmak üzere hiçbir sağlık kurumunun geleneksel model ve yaklaşımlar ile yönetilemeyeceği kavranılmıştır. Bilgi üretiminin hızlandığı bilgiye ulaşmanın inanılmaz bir biçimde kolaylaştığı bu dönemde üretim ve hizmet sektöründe başarıya ulaşmanın tek yolu iyi yönetimdir²³³.

²³¹ Kavuncubaşı, Ş., a.g.k., s.339

²³² Marsap, A., “ ve diğerleri” Sağlık Yönetim Sistemlerinde Gelecek Vizyonunda Yenileşen İnsan Kaynaklarının Kariyer Yönetimi ve Gelişimi”, VII. Ulusal Sağlık Kuruluşları Yönetimi Kongresi Bildiri Kitabı, Süyük, S., Yarar, O., 21-24 Mayıs, Girne, KKTC, 2009, s.320-322

²³³ Sur, H., Hayran, O., a.g.k., s.177

Sağlık yönetiminde profesyonellerinin geçmişi incelendiğinde çeşitli ülkelerde farklı gelişmeler izlenmekle birlikte hemen her ülkede hekimlerin bu alanda dönemsel ağırlıkları olduğu dikkat çekmektedir. Örneğin ABD'de başlangıçta sağlık kuruluşları, aynı zamanda bunların sahibi olan hekimlerce yönetilir iken, daha sonra bu işin yeni gelişen sağlık yöneticilerine bırakıldığı son yıllarda ise gerek hekim sayısındaki fazlalığın zorlaması, gerekse hekimlerin sağlık hizmeti üretimindeki rolünün önemi nedeniyle sağlık yöneticiliği alanına hekimlerin yeniden hâkim olmaya başladığı görülmektedir²³⁴.

Tıp fakültesi eğitim müfredatı içeriği incelendiğinde işletme, yönetim ve muhasebe derslerinin olmadığı bilinmektedir. Bunun bir sonucu olarak sağlık hizmetleri gelişmiş ülkelerde bile yıllarca aşırı idarecilik ve yetersiz işletmecilik anlayışıyla yürütülmüştür. Ülkemizde ise hemen her dönem sağlık yöneticiliği hekimlerin tekelinde kalmıştır. Bunun sebebi ise tıptaki aşırı uzmanlaşma, yeni teknolojilerin kullanımı gibi etkenlerin yanı sıra acil vakadaki karar mekanizmasında söz konusu olan belirsizlikler ve hastaların tanı-tedavisine ilişkin bilgilerin karmaşıklığı hekimleri her zaman yönetici, en azından klinik yönetici olmaya zorlamaktadır²³⁵. Kamu sektörü personel idaresi için alt yapı yeterli gözükmemektedir, fakat insan kaynakları geliştirme görevinin olmayışı da aynı zamanda en uygun yönetimi engeller niteliktedir²³⁶. Ülkemizdeki hekim sayısı yetersizliği de baz alındığında yönetici hekim anlayışının ne kadar isabetli karar olduğu tartışma konusu olmaya devam etmektedir.

Yukarıdaki bu saptamalar çevresin de Türk sağlık sisteminin yeniden yapılandırılması planlanmıştır. Hükümet, Sağlıkta Dönüşüm Programının bir parçası olarak sağlık finansmanı ve hizmet sunumu sistemlerinde parçalanmayı ve duplikasyonu (tekrarlamayı) engellemek; sağlık sigortasına ve genel erişimi sağlamak için kurumsal ve yapısal reformlar gerçekleştirmektedir. Bu amaçla; yönetim, verimlilik, kullanıcı ve hizmet sunucu memnuniyeti ile uzun vadeli sürdürülebilirliği iyileştirerek sağlık sistemin daha etkin kılınması planlanmaktadır²³⁷.

---

²³⁴ Sur, H., Hayran,O., a.g.k., s.178

²³⁵ Sur, H., Hayran,O., a.g.k., s.178

²³⁶ S. B.,” Sağlık İnsan Kaynakları Mevcut Durum Analizi”, 2007

http://www.tusak.saglik.gov.tr/pdf/kitaplar/200802051614250.SAIK_analiz_tr.pdf (15.07.2010)

²³⁷ OECD ve WB Raporları, “ OECD Sağlık Sistemi İncelemeleri Türkiye”, 2008

<http://www.sourceoecd.org/socialissues/9789264051089> (28.07.2010)

1.3. Türkiye’de Sağlık İstihdamındaki Bazı Gelişmeler

1.3.1. Tam Gün Yasası

Türkiye’ de Tam gün yasa tasarısı 21 Ocak 2010 tarihinde yapılan oylama ile kabul edilmiştir. 30 Ocak 2010 Cumartesi Resmî Gazete’de Sayı: 27478 Kanun No. 5947 Kanun Üniversite ve Sağlık Personelinin Tam Gün Çalışmasına ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun adı ile yayınlanmıştır.²³⁸ 31 Temmuz 2010’ da uygulamaya konulacak tam gün yası şuan bir dava konusu olup, Danıştay’ın 21.07.2010 günlü kararı ile yürütülmesi şuan durdurmuştur. Bu yasa uygulamaya geçtiğinde hekimler;

- Kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan hekimler, yalnızca kamu da çalışabilecektir. Muayenehane açamayacak, işyeri hekimliği vb. sözleşmeli ek bir meslek icrasını yapamayacaktır. Ancak belediye ve kurum hekimleri mesai dışında işyeri hekimliği yapabilecektir.
- SGK ile anlaşmalı olan sağlık kuruluşlarında ve vakıf üniversitelerinde veya bir kamu kuruluşu ile sözleşmesi olan sağlık kuruluşunda çalışan hekimler yalnızca bu tür kuruluşlarda çalışabilecektir. Bu tür kuruluşlarda çalışanlar kısmi zamanlı da çalışsa muayenehane açamayacaktır.
- SGK’ ya hizmet satmayan özel sağlık kuruluşları ve vakıf üniversitelerinde veya muayenehanesinde çalışan hekimler yalnızca bu tür kuruluşlarda birden fazla yerde çalışabilecektir. Muayenehanesi olan hekimler, parasını cebinden ödeyen hastalarını SGK ile anlaşmalı kurumlarda tedavi edebilecektir.

Diğer yandan, bu yasa ile bağlantılı olan ve 10 Temmuz 2003 tarihinde kabul edilen 4924 sayılı Kanun ile Sağlık Bakanlığı’na bağlı sağlık kuruluşlarında hekimlerin, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu dışında sözleşmeli olarak

---

²³⁸ TTB, “Tam Gün Yasa” Tasarısı Hekimlere Ne Getiriyor?, Türk Tabipleri Birliği Yayınları, s.7 <http://www.ttb.org.tr/kutuphane/tamgun09.pdf> (19.06.2010)

çalıştırılması benimsenmiştir. Bu tarihten itibaren hekimler hizmet akdi ile sözleşmeli olarak istihdam edilmeye başlamıştır.²³⁹

Ayrıca yine 4924 sayılı kanunla ilgili olarak 10 Temmuz 2003 tarihinde 4924 Sayılı Kanunun ile 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 36. maddesine eklenen hükümlerle, hekimlerin ve diğer sağlık personelinin iş güvencesine sahip kadrolu personel olarak istihdamı yerine, hizmetinin satın alınması yani taşeron aracılığı ile çalıştırılması kabul edilmiştir. Uygulama da bu şekilde satın alınan hizmetin bedelinin ise döner sermayeden ödenmesi öngörülmüştür. Bu düzenlemelerden sonra hekimlerin kamu sağlık kuruluşlarında verilen sağlık hizmetini kamu görevlisi olarak değil taşeron işçisi olarak sunmasına ilişkin ihaleler hızla yaygınlaşmıştır.²⁴⁰

1.3.2. Taşeron Firma İstihdamı

Taşeron çalışma çoğu kez bir “istihdam modeli” olarak tanımlanmakta ve düşük ücretler, ağır çalışma koşulları, ciddi sosyal hak kayıpları, sosyal güvencesizlik, işçi sağlığı ve güvenliğinin olmaması ve sendikasızlaşma gibi boyutlar ile birlikte değerlendirilmektedir²⁴¹.

Türkiye’de taşeron ilişkisinin iş hukuku alanına girmesi, 3008 sayılı İş Kanununun yürürlüğe girdiği 1936 yılına kadar uzansa da, endüstride taşeron uygulamalarının yaygınlaşması 1980’li yıllardan sonra olmuştur. Taşeronlaşmanın temel nedeni, işgücü maliyetlerinin düşürülmesi –ucuz işçilik- ve bu yolla rekabet şansı yaratılmasıdır. Buna bağlı olarak taşeronlaşma, sendika ve toplu pazarlık hukuku alanında doğrudan işçilerin hak ve özgürlüklerinin ortadan kaldırılması amacıyla yönelmiş, etkili bir sendikasızlaştırma aracı olarak kullanılmış ve kullanılmaktadır. Taşeron ilişkisinin olağanüstü boyutlarda yaygınlaşması, emek piyasasının parçalanmasına, sendika hakkının ve toplu pazarlık hakkının

²³⁹ TTB.,Sağlık Personelinin Tam Gün Çalışmasına ve Sağlıkla İlgili Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı Taslağı Hakkında Türk Tabipleri Birliği Görüşleri, Ankara, 2008, s.5

<http://www.ttb.org.tr/kutuphane/tamgunbrosur.pdf> (18.06.2010)

²⁴⁰ TTB.,Sağlık Personelinin Tam Gün Çalışmasına ve Sağlıkla İlgili Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı Taslağı Hakkında Türk Tabipleri Birliği Görüşleri, Ankara, 2008, s.5 <http://www.ttb.org.tr/kutuphane/tamgunbrosur.pdf> (18.06.2010)

²⁴¹ Pala, K., “Türkiye Sağlıkta İnsan Gücüne Eleştirel Bir Bakış”, Sağlık Yöneticileri Zirvesi, İstanbul, 2010

http://www.saglikyoneticilerizirvesi.org/10/sunumlar/2010/panel1/prof_dr_kayihan_pala/turkiye_saglik_insan_gucu_politikalarina_elestirel_bakis.ppt (23.07.2010)

kullanılamaz duruma gelmesine neden olmuştur. Taşeron uygulamaları, kayıt dışı istihdamın endüstri ilişkilerinde yeni bir kültürün hızla yaygınlaşmasının da önemli nedenlerinden birisidir.²⁴²

Türkiye’de kamu sağlık kurumlarında son zamanlarda çalışanların yüzde 60'ının taşeron statüsünde olduğu belirlenmiştir. Hastanelerin önce temizlik, yemekhane, bakım onarım vb. alt hizmetleri, ardından hemşire, laborant, röntgen teknisyeni, otomasyon görevlisi, hastabakıcılık gibi doğrudan sağlık hizmetleri ihaleye çıkarılmaya başlanmıştır. Bugün, sayısı 100 binlere yaklaşan bu statüde çalışanların kamu hastanelerindeki oranı %60'lara ulaşmış durumdadır. Taşeron şirketler aracılığıyla sağlık çalışanı istihdam edilmesinin iki temel sonucu ortaya çıkmaktadır. Birincisi; süreklilik, bütünlük ve istikrarın esas olduğu sağlık hizmetinin bölünüp parçalanarak taşeron firmalar eliyle gördürülmesi sağlık hizmetinin doğasına aykırı olup niteliğini de olumsuz etkilemektedir. İkincisiyse, sağlık çalışanlarının en temel sosyal haklarını ortadan kaldırmaktadır. Hastaneler alacakları hizmet için saptanan tahmini bedel üzerinden ve teklif usulüyle ihaleler gerçekleştirilmektedir. Uygulamada hastane yönetimlerinin belirledikleri tahmini bedelde, işçilerin ücretleri genel olarak "asgari ücret" üzerinden hesaplanmakta; ihale bir yıl süreyle yapıldığı için herhangi bir "kıdem tazminatı" ve kıdeme bağlı diğer haklar için herhangi bir bedel öngörülmemekte; uygulamada çoğu zaman fazla mesai, bayram izni, ikramiye vb. birçok sosyal hak da bu hesaplama dâhil edilmemektedir.²⁴³

1.3.3. Sözleşmeli Sağlık Personel İstihdamı

Türkiye’de sözleşmeli sağlık personeli istihdamına 10 Temmuz 2003 tarihinde kabul edilen 4924 sayılı kanun ile uygulamaya geçilmiştir. Kanun; “Personel temininde günlük çekilen yerlerde sözleşmeli sağlık personeli çalıştırılması ile bazı kanun ve kanun hükmünde kararnamelerde değişiklik yapılması hakkında kanun” ile sözleşmeli personel istihdam edilecek hizmet birimleri; “Başbakanlık Doğu ve Güneydoğu Eylem Planı, Devlet Planlama Teşkilâtı tarafından yayınlanmış en son ilçe bazındaki sosyo-ekonomik gelişmişlik kriterleri, ilçelerin sağlık

²⁴² Şafak, Can, 4857 Sayılı İş Kanunu Çerçevesinde Taşeron (Alt İşveren) Meselesi, http://www.kristalis.org.tr/aa_dokuman/taseron_alt_isveren.pdf (01.07.2010)

²⁴³ <http://www.tumgazeteler.com/?a=2367835> (19.06.2010)

göstergeleri ile coğrafi konumları dikkate alınarak, Sağlık Bakanlığının teklifi üzerine yılda bir kez Bakanlar Kurulu kararı ile tespit edilir”.

Kanun sözleşmeli personelin yolunun açarak, kamuda yeni bir istihdam modeli olmuştur. En son yapılan değişiklikler ile herhangi bir kurumda 657 sayılı devlet memurları kadrosunun 4/b fıkrasıyla çalışan personel, aynı unvan ile aynı kadroya başka bir kurumda başvuramamaktadır. Kanundaki diğer bir değişiklik ile toplum sağlığı mezunu sağlık memuru hemşire statüsüne alınmış, hemşirenin istihdam edildiği yerde istihdam edilebilir konuma getirilmiştir.

1.4. İlaç ve Kimya Sanayideki Gelişmeler

Günümüzde biyo-kimya sanayisindeki gelişmeler, ilaç dünyasının da gelişmesine sebep olmuştur. İlaç sanayisi de biyo-kimya alanındaki gelişmelere paralel olarak hızla gelişmiş, ilaç miktarları ve çeşitleri artmış, dünya konjonktürün de yaşanan ticaret politikaları çerçevesinde ilaç üretim, ithalat ve ihracat hızla artmıştır.

İlaç sanayi KDV oranı çok yüksek olan sektörler arasındadır. Dünya ilaç pazarı 2005 yılında bir önceki yıla oranla % 7 artarak 602 milyar dolara ulaşmıştır. İlaç üretiminde Avrupa en büyük üretim merkezi olup dünya üretiminin %47'ye sahiptir. Bunu %30'la ABD ve %11'lik payla Japonya izlemektedir. Dünya ilaç ihracatında ilk beş sırada yer alan ülkeler, ABD, Almanya, İsviçre, Belçika, Hollanda ve Fransa'dır. İthalatta önde gelen ülkelerse Almanya, ABD, Fransa, İsviçre ve İtalya olmuştur. Bu ülkeler genellikle birbirleriyle ithalat yapmakta gelişmekte olan ülkelere yaptıkları ithalat düşük miktarlarda olmaktadır. AB ülkelerinin kendi aralarında yapmış olduğu ithalat toplamı dünya ithalatının %83'ünü oluşturmaktadır. Ayrıca Avrupa ülkelerinin ithal ettiği 4 kat fazla ihracat yapmaktadır²⁴⁴.

Yüksek teknoloji gerektiren bir sektör olan ilaç sanayinde Ar-Ge harcamalarının çok yüksek olması ve pazardaki yoğun rekabet karşısında özellikle son yıllarda çok sayıda şirket birleşmesi ve şirket satın alma anlaşmaları meydana gelmektedir. Yapılan bir uluslararası araştırmaya göre toplam 500 anlaşma yapılmış olup bunların 289'u Avrupa 157'si ABD ve 30'u Japon firmalarına aittir. Bu

²⁴⁴ Bektaşoğlu, S., T.C.Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İGEME Raporları, İlaç Sanayi, 2007

anlaşmalar ile ilaç firması belli ülkelerdeki üretim faaliyetlerine son vererek bölgesel yoğunlaşmaya yönelmiştir ²⁴⁵. Türkiye'nin ilaç tüketimi dünya ilaç tüketiminin küçük bir bölümünü oluştursa da ilaç pazarında çok hızlı büyüme eğilimi olması, ulus ötesi ilaç tekellerinin dikkatini çekmektedir. Türkiye'de ilaç reel harcamaları artarken mamul ve ham madde üretimi azalmaktadır. Uluslararası rekabet, ileri teknoloji, Ar-Ge yatırımlarının pahalı olması, patent anlaşmalarının engel teşkil etmesi v.b. yukarıda açıklanan birçok sebeple diğer gelişmekte olan ülkeler gibi ülkemizde de sektörde dışa bağımlılık artmaktadır ²⁴⁶.

1.4.1. Türkiye 'de İlaç ve Kimya Sanayideki Gelişmeler

Sektörün ileri teknoloji içermesi, uluslararası rekabet, Ar-Ge fiyatlarının pahalı olması maliyetlerin çok yüksek olmasına sebebiyet vermektedir. Bu sebeple şirketler ilaçlarını patent haklarını saklı tutmakta ve uluslararası anlaşmalarla bunu korumaktadırlar. Türkiye İlaç Sektöründe yaklaşık 300 firma faaliyet göstermektedir. Bunlardan 53'unun üretim tesisi mevcuttur. 42 adet yabancı sermayeli firmanın 14'u üretimlerini kendi tesislerinde yapmaktadır.²⁴⁷

Türkiye' de son zamanlarda artan ilaç maliyetlerini azaltmak ve ilaca daha kolay ulaşmak için bir takım çalışmalar yürütülmektedir. Bunun için yapılan en önemli çalışma; eşdeğer ilaç çalışmasıdır. Türkiye'de de, orijinaliyle eşdeğer olduğu bilimsel olarak kanıtlanmış jenerik (eşdeğer) ilaçların kullanımını ve stratejik bir endüstri kolu olan ulusal ilaç endüstrisinin gelişimini teşvik edecek politikaların belirlenip uygulanması, gün geçtikçe önem kazanmaktadır. Bu politikaların ilk yararı, artan sağlık harcamaları karşısında kamu maliyesi üzerindeki yükün hafifletilmesi olacaktır. İkinci yararı ise, tüm küresel baskılara rağmen yerli ilaç endüstrilerini destekleyen ve jenerik ilaç üretimini geliştiren Hindistan, İsrail, Güney Kore örneklerinde olduğu gibi, üstün rekabet gücünün ortaya çıkardığı ihracat potansiyelini artıracaktır. Kamu maliyesi açısından durum değerlendirildiğinde, her

---

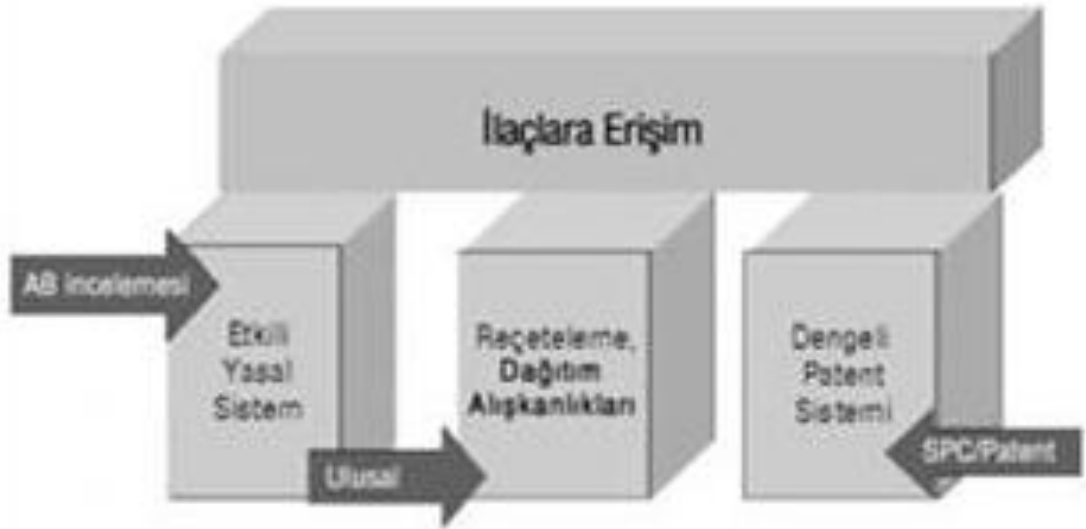
²⁴⁵ Bektaşoğlu , S.,”T.C.Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İGEME Raporları, İlaç Sanayi”, 2007

²⁴⁶ Akababa, M., a.g.m. s.6-7

²⁴⁷ http://www.deloitte.com/assets/Dcom-Turkey/Local%20Assets/Documents/turkey-tr_lshc_turkiyedeilacsanayi_260110.pdf (19.06.2010)

sektörde olduğu gibi ilaç endüstrisinde de rekabet artışının ürün fiyatları üzerinde düşürücü etki yaptığını görülmektedir²⁴⁸.

Eşdeğer ilaç ile yaşanan nüfusun ihtiyaçlarını karşılamak ve sürdürülebilir bir sağlık sisteminin oluşturulması hedeflenmektedir. Kaynak tasarrufu sağlaması, yatırım ve istihdam artırıcı özelliği olması ve ilaca ulaşımı kolaylaştırması nedeniyle gelecekte ülkemizde ve dünyada eşdeğer ilaç kullanımının yaygınlaşması beklenmektedir. Bu sayede Ar-Ge ye kaynak ayrılabilir, sektörün kar marjı yükselirken, uluslar arası rekabete ulaşacak düzeye gelecektir. Artan ilaç maliyetleri nedeniyle gelecekte eşdeğer ilaç kullanımı sağlık sistemleri için öneminin artması beklenmektedir. Bu nedenle, daha düşük maliyetli olan eşdeğer ilaçlara erişimin sağlanması önem taşımaktadır. Erişilebilir ilaç için üç önemli nokta vardır. Bunlardan bir tanesi etkili denetim sisteminin ortaya konması, ikincisi, reçeteleme ve dağıtım uygulamalarının etkin olarak sağlanması ve son olarak da dengeli bir patent sisteminin kurulmasıdır. Bunlar düşük maliyetli ilaçlara erişimin sağlanmasına temel oluşturmaktadır²⁴⁹.

Şekil 1. İlaç Erişim Mekanizması

²⁴⁸ Eczacıbaşı, B., “Jenerik İlaç Endüstrisi”,Avrupa Birliği ve Türkiye’de Jenerik İlaç Endüstrisi Paneli, 2 Haziran, Ankara, 2005 http://www.ieis.org.tr/YAYINLAR/KITAP_JEN.PDF (05.07.2010)

²⁴⁹ Perry, G., “Avrupa Birliğinde Jenerik İlaçlar Genel Değerlendirme”,Avrupa Birliği ve Türkiye’de Jenerik İlaç Endüstrisi Paneli, 2 Haziran, Ankara, 2005, http://www.ieis.org.tr/YAYINLAR/KITAP_JEN.PDF (05.07.2010)

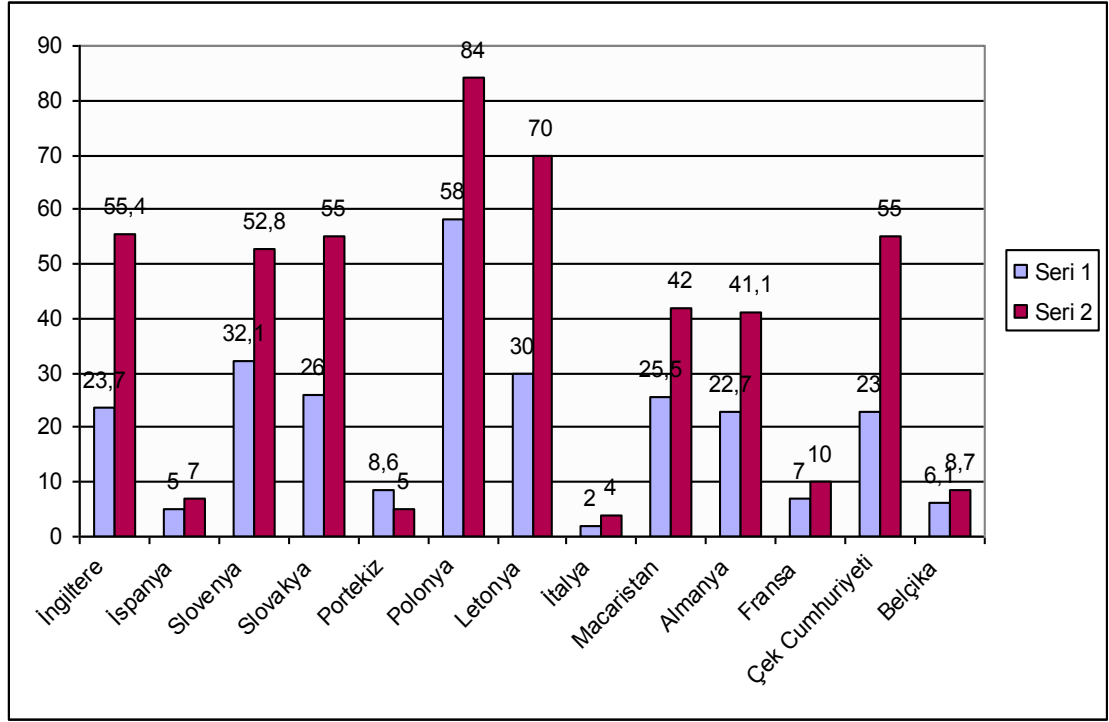
Kaynak: http://www.ieis.org.tr/YAYINLAR/KITAP_JEN.PDF (05.07.20109)

Dünyada eşdeğer ilaçlarla ilgili bazı gerçekleri şöyle özetlemek mümkündür;

- Jenerik ilaçların fiyatı, orijinal ilaçların fiyatının % 20-80'i arasındadır.
- Jenerik ilaç kullanımıyla 15 AB ülkesinde yılda 13 milyar Euro tasarruf sağlanmaktadır.
- Jenerik ilaç pazarı 100,000'den fazla kişinin istihdam edildiği, yoğun bir rekabetin yaşandığı bir pazardır.
- Kutu bazında jenerik ilaçların pazar payı AB'de %27, ABD'de %50'nin üzerindedir.
- Ancak AB ülkeleri arasında büyük farklılıklar gözlenmektedir;
% 5-8 İtalya, Belçika, İspanya (büyüme gözlenmemektedir)
% 8-15 Portekiz, Fransa (büyümektedir)
% 40-50 İngiltere (yerleşmiştir)
% +60 Yeni üye olan ülkeler (yerleşmiş ve bölgeseldir) ²⁵⁰.

---

²⁵⁰ Perry, G., "Avrupa Birliğinde Jenerik İlaçlar Genel Değerlendirme", Avrupa Birliği ve Türkiye'de Jenerik İlaç Endüstrisi Paneli, 2 Haziran, Ankara, 2005, http://www.ieis.org.tr/YAYINLAR/KITAP_JEN.PDF (05.07.2010)

Grafik 6. AB ülkelerinde Jenerik İlaçların Pazar Payı 2004

Kaynak: http://www.ieis.org.tr/YAYINLAR/KITAP_JEN.PDF (05.07.2010)

1.4.2. Türkiye’de İlaç ve Kimya Sanayisinde İstihdam

İlaç ve Kimya Sanayi sektöründeki istihdamın en belirgin özelliği; küresel niteliğe uygun, kalifiye ve yüksek donanımına sahip personel istihdam etmesidir. Ülkemizde sektör 1987’ de 11.584 kişi, 1997’de 15.146 kişi, 2007 yılı itibarıyla 25.000 kişi istihdam etmektedir. İstidamın %50’si yüksek öğrenim görmüş olmakla birlikte dağılımı; eczacı% 4,5, hekim%3, kimya mühendisi %7,5, biyolog %9,5, kimyager %7 civarındadır²⁵¹. Sektörün yoğun teknoloji içeren dinamik bir yapısının olması, küreselleşen dünyanın ve ülkemiz için gelecek vaat etmektedir²⁵².

1.4.3. Türkiye’de Eczanelerdeki Değişen Sistem

Topluma en yakın sağlık kurumu olan eczaneler ve en yakın sağlık danışmanı konumundaki eczacılar, son yıllarda çok önemli ve çok boyutlu mesleki ve ekonomik sorunlar ile karşı karşıya kalmışlardır. İlaç temin ederken yaşanan sorunlar eczacıları,

²⁵¹ http://www.ieis.org.tr/asp_sayfalar/index.asp?sayfa=217&menuk=12 (03.07.2010)

²⁵² http://www.ieis.org.tr/asp_sayfalar/index.asp?sayfa=217&menuk=12 (07.07.2010)

medikal malzeme, mama, ıtriyat ürünleri, ağız bakım ürünleri, kişisel bakım ürünleri, veteriner ilaçları, optik, aşı vb gibi geçmişte sahip olduğu fakat kaybettiği pazara yeniden yöneltmiştir²⁵³.

Türkiye’de ilaç düzenleme kurumu, kıyaslama ülkelerinde olduğunun tersine Sağlık Bakanlığı’nın çatısı altında yer alan bağımsız bir kurum değil, Sağlık Bakanlığı ile bütünleşik yapıdadır. Bir ilaç düzenleme kurumunun bağımsızlığı, şeffaflık ve tarafsızlık ile ilgilidir. Düzenleyiciler ve düzenlenenler arasında bir aracı kurum olarak bağımsızlık gereklidir; ancak bu kendi işleviyle ilgili “düzenleyici mekanizmalara yönelik manevra” (regulatory capture) gibi konularda yeterli bir şart değildir. İlaç düzenleme kurumunun görevi yeni bir ürünün (markalı veya jenerik) emniyet, yarar ve kalite kriterlerini karşılayıp karşılamadığını incelemek ve dolayısıyla halk sağlığını korumak ve yeni ürünlerin hastalara fayda sağlamasını güvence altına almaktır. Satış izni bu kriterlere (emniyet, yarar, kalite, makul fiyat) dayalı olarak verilir. İlaçların fiyatlandırılması ise daha sonra Sağlık Bakanlığı içerisindeki diğer yetkin otoriteler tarafından incelenir veya bazen ilaçların fiyatlandırma ve geri ödeme süreçleri birleştirilir. Bunun neticesinde ilaç düzenleyici kurum, yeni ilaçlar hakkında tamamen bilimsel görüş sağlamakla yükümlü olduğu için ilaçların fiyatlandırması veya geri ödeme konusunda herhangi bir yetkiye sahip değildir.²⁵⁴

İlaç harcamalarının hızla artması ve küresel eğilimler, eczanelerde sistemin hızla değişmesine neden olmuştur. Eczanelerin hastane ve hasta konularında rollerini anlamak için aşağıdaki rakamlara dikkat edildiğinde, sistemin neden bu kadar ve hızlı değişikliklere uğradığı konusunda bazı değerli bilgiler içermektedir.

- Avrupa İlaç Endüstrileri ve Birlikleri Federasyonu (EFPIA) üyesi 17 ülkenin* 2003 yılında üretici fiyatlarıyla toplam ilaç harcaması 111,5 milyar Euro’dur.(144 milyar \$)
- Türkiye’nin 2003 yılında üretici fiyatlarıyla toplam ilaç harcaması 4,3 milyar dolardır (tüketici fiyatlarıyla 6 milyar dolardır.)

²⁵³ <http://www.teb.org.tr/images/upld2/rapor/RLE20091124140806iduraporu.pdf> (19.06.2010)

²⁵⁴ <http://www.suvak.org/kitap-2turkce.pdf> (19.06.2010)

*(EFPIA Üyesi Ülkeler; Almanya, Avusturya, Belçika, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İtalya, Lüksemburg, Norveç, Portekiz ve Yunanistan)

- Türkiye ilaç tüketimi dünya ilaç tüketiminin % 0.75'i, EFPIA üyesi 17 ülkenin ilaç tüketiminin % 3'üdür.
- Türkiye'nin 2004 yılında ilaç harcamaları 6 katrilyon lira
- Türkiye'nin 2005 yılında ilaç harcamaları 9 katrilyon lira oldu.²⁵⁵

Eczanelerde ki diğer en büyük değişiklik ilaç takip sisteminin getirdiği değişikliktir. Bu uygulamaya SGK'ın 20 Ocak 2010'da yayınladığı genelge ile başlanmıştır. Genelgeye göre; Ülkemizde ruhsatlı/izinli beşeri tıbbi ürünleri kullanacak kişilerin sağlığı ve güvenliği açısından, beşeri tıbbi ürünlerin tanınmasını ve doğru kullanılmasını sağlamak için Sağlık Bakanlığı tarafından yayımlanan Beşeri Tıbbi Ürünler Ambalaj ve Etiketleme Yönetmeliğinin beşinci maddesinin (r) bendi gereği kare kod uygulaması başlatılmıştır.²⁵⁶

1.5. Sağlık Teknolojilerindeki Gelişmeler

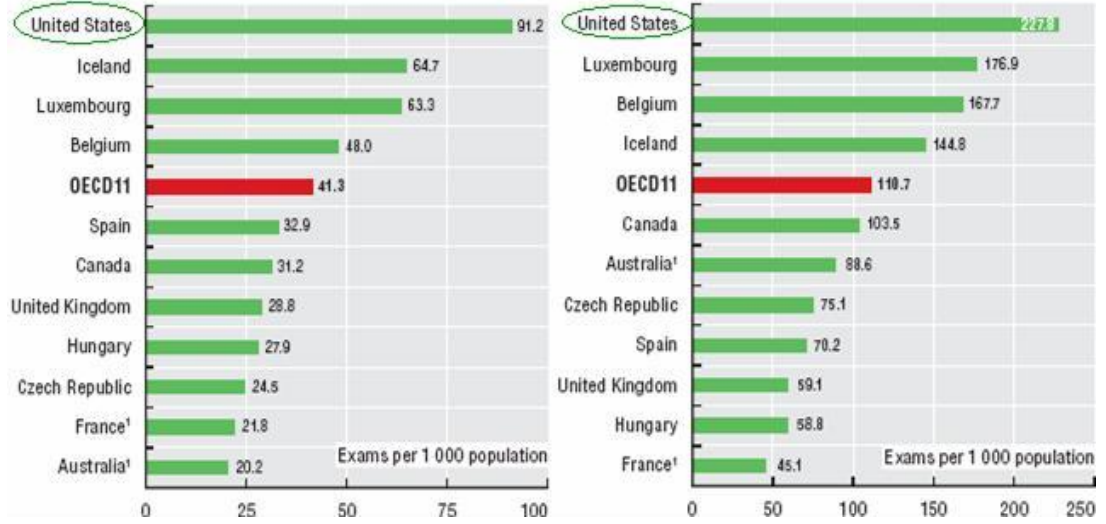
Küreselleşme süreciyle birlikte diğer bilim ve teknoloji konuları gibi tıbbi teknolojiler de baş döndürücü hızla ilerlemektedir. Küreselleşmedeki teknolojik yoğunluğun istihdama etkisi olumlu olmuştur. Yoğun teknoloji istihdamı azaltırken bir yandan da kendine yeni istihdam alanları yaratmıştır. Teknolojik olarak her gün kendini yenileyebilen insan profili bu noktada önem kazanmıştır.

Bilim ve teknolojideki gelişmeler çoğunlukla ülkenin kalkınmışlığının göstergesi olmuş ve sağlık teknolojileri de bunun önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Sağlık teknolojisi bir sağlık probleminin çözümüne önemli katkıda bulunabilen, kullanıcılarıyla birlikte metotların, tekniklerin ve denetimin birleşmesidir. Günümüzde sağlık hizmetinin üretilmesinde, hastalıkların oluşmasını engellemede, tanı ve tedavi işlemlerinde sağlık teknolojileri kullanımı yaygınlaşmaktadır.

²⁵⁵ Gümüsel, B., Türkiye'de Sağlık Reformu: Sağlıkta Dönüşüm Projesi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Ekonomisi ve Sağlık Politikası Araştırma ve Uygulama Merkezi <http://www.husep.hacettepe.edu.tr/Belgeler/Gumusel%20sunum.01.pdf> (19.06.2010)

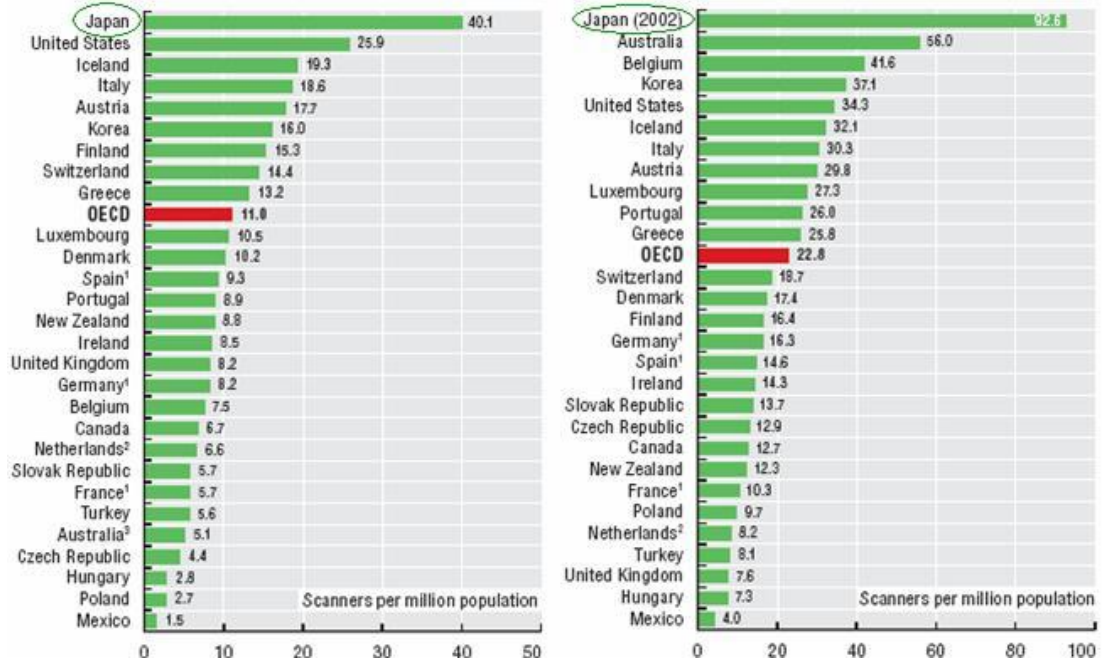
²⁵⁶ GENELGE, Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı, Genel Sağlık Sigortası Genel Müdürlüğü, 2010/11, (20.01.2010), s;1 <http://www.sgk.gov.tr/wps/wcm/connect/af841a00413827dd886fca6f65a2e239/2010-11.pdf?MOD=AJPERES> (19.06.2010)

Grafik 7. OECD Ülkelerinde Kişi Başına Düşen MR ve BT Sayısı

Kaynak: OECD Health Data 2009, OECD (<http://www.oecd.org/health/healthdata>) (08.12.2009)

Grafik 8. OECD Ülkelerinde BT ve MR Çekim Sayıları (Kullanım Oranları)

Kaynak: OECD Health Data 2009, OECD (<http://www.oecd.org/health/healthdata>) (08.12.2009)

Grafik 7’ de OECD ülkelerinde kişi başına düşen MR ve BT sayıları görülmektedir. OECD ülkelerinde giderek BT ve MR sayısı giderek artmaktadır. En yüksek orana sahip ülke ABD olmuş, onu sıra ile Lüksemburg, Belçika ve İzlanda izlemiştir. OECD ortalaması 11,0 iken Türkiye 5,6 ile bunun yarısı kadardır. OECD ülkelerinde sağlık teknolojileri hızla artarak, yaygınlaşmaktadır.

Grafik 8’ de OECD ülkelerinde BT ve CT çekim sayıları görülmektedir. Japonya 40,1 ile en yüksek orana sahip iken, ADD 25,9 dur. OECD ortalaması 11 iken, Türkiye 5,6 ile yaklaşık OECD ortalamasının yarısı kadardır. Ülkelerin tanı ve tedavi amaçlı sağlık teknoloji kullanımı hızla artmaktadır.

1.6. Türkiye’de Sağlık Teknolojilerindeki Gelişmeler

Küreselleşme ile sağlık sektöründe yaşanan gelişmeler sağlık teknolojilerinin kullanımını artırmıştır. Artan sağlık teknolojileri kullanımı ise hızla toplumun sağlık harcamalarını yükseltmiştir. Sağlık harcamalarının yükselmesi ve bu yüksek tutarların sağlık teknolojilerinin maliyetinden kaynaklanması sağlık teknolojisi planlamasını gündeme getirmiştir. Sağlık teknolojisi planlaması; hangi teknolojinin nerede, ne zaman, nasıl, ne koşullarda bulundurulması gerektiğinin ve kim tarafından yönetileceğinin belirlemesi sürecidir²⁵⁷.

Planlamanın en önemli kısmını stratejik hedefler oluşturmaktadır. Bunun için yaygın kullanılan yöntem öngörü çalışmalarıdır. Bu çalışmalar gelecekte üretilecek teknolojiyi belirlemektedir. Bazı gelişmiş ülkelerin ortak öngörü hedefleri şöyledir: kanser, AIDS, Alzheimer, kardiovasküler hastalıklar, diyabet gibi hastalıkla mücadele yöntemleri geliştirmek, yaşam tarzına bağlı hastalıkları önlenmesi ve azaltılması, genomik, gen teknolojileri, yeni tanı teknolojileri, immunoterapi, doku mühendisliği, bio medikal, kök hücre tedavilerine yönelik yeni yöntem ve teknoloji geliştirmek²⁵⁸. Bunun için Türkiye’ de uluslararası öngörü çalışmalarına uyumlu

---

²⁵⁷ Yıldırım., H.,H., www.hastanedergisi.com/Dr.HasanHüseyinYıldırım (03.04.2010)

²⁵⁸ Göker, A., “2020 Yılında Tıbbi Teknoloji”
<http://www.inovasyon.org/html/AYK.TTBMer.Kons.Tem.01.htm> (03/07/2010)

olarak TÜBİTAK tarafından belirlenmiş birçok çalışma yapılmaktadır. TÜBİTAK'ın teknolojiler ile ilgili vizyon 2023 öngörü çalışması şöyledir²⁵⁹:

- Viral ajanların kullanıldığı biyolojik saldırı tehditlerine karşı tanımlayıcı bio algılayıcıların geliştirilmesi
- Kimyasal savaş ajanlarına duyarlı kemosensitif tanısal cihaz geliştirilmesi
- Kimyasal ve biyolojik ajanları uzaktan algılayıp tanımlayabilecek yüksek hassasiyette savunma, çevre ve sağlık amaçlı taşınabilir güvenlik sistemlerinin geliştirilmesi,
- Rijit teleskoplar fleksibl endoskoplar gibi minimal invaziv tanı ve tedavi cihazlarının tasarım ve üretimi,
- Görüntüleme sistemleri ile birlikte kullanılan stereotaksik sistemlerinin geliştirilerek tüm anatomik lokalizasyonlarda tedavi amaçlı kullanılmasının sağlanması,
- Kendi kendini mikroorganizmalara karşı temizleyebilen seramik cam ürünler geliştirilmesi,
- Yapay organ teknolojileri geliştirerek düşünce kontrolü yapan, öğrenebilen bio uyumlu yapay organların geliştirilmesi,
- Moleküler tanı amaçlı mikro çip üretim teknolojilerinin geliştirilmesi,
- Kök hücre ve diğer hücre tedavilerinin geliştirilmesi,
- DNA –RNA ve proteinlerin üzerinde çalışma yapabilecek cihazların geliştirilmesi,
- Sık görülen kronik hastalıkların evde teşhis ve tedavisini sağlayacak cihazların geliştirilmesi, hastaların kendilerini izleyip müdahale yapabileceği sistemlerin geliştirilmesi,

---

²⁵⁹ Özdem, F., Ş., “Türkiye’de Sağlık Teknoloji Yönetimi ve Hastane Uygulamalarında Fayda Maliyet Analizi”, (Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2009, s.46-48

- Kanda immunolojik ve mikrobiyolojik hastalığa sebep olan spesifik etmen veya moleküllerin selektif olarak uzaklaştırılmasını sağlayan ayıklama cihazlarının geliştirilmesi,
- Diş ve kemik tedavisinde alternatif bio malzemelerinin geliştirilmesi,
- Farklı incelemeleri tek bir monütöre aktaracak cihazların geliştirilmesi,

Bu öngörü çalışmalarının hayata geçirilmesi Ar-Ge çalışmalarıyla mümkündür. Türkiye’ de teknoloji üretimi ve Ar-Ge kamu ve özel kuruluşlarca yürütülmektedir. Bu kuruluşlar Üniversitelerin tıp, mühendislik ve fen bilimleri fakülteleri, enstitüler, araştırma merkezleri, Sağlık Bakanlığı, Bakanlı’ğa bağlı eğitim ve araştırma hastaneleri, çeşitli dernek ve vakıflar, TÜBİTAK, teknoparklar ve çeşitli özel ilaç ve medikal malzeme üreten şirketlerdir. Bu kuruluşlarda öngörü çalışmalarına uyumlu olarak plan ve proje yapılmaktadır. Ancak Ar-Ge çalışmalarının maliyetinin yüksek olması nedeniyle Türkiye’ de henüz istenilen seviyeye ulaşamamıştır.

Sektörün bu kadar yüksek maliyetli oluşu ve sağlık teknik, teknoloji üreticiler bakımından çok çekici bir pazar olması sebebiyle, satın alma karar yetkisine sahip kişi ve kuruluşlar üzerinde üreticilerden kaynaklanan çok yoğun bir baskı, yönlendirme ve propaganda mevcut bulunmaktadır. Bu amaçla yönlendirilen medya, bilim çevreleri, kullanıcılar, sağlık görevlileri, yöneticiler, hasta ve kısaca tüm toplumun hissi yaklaşımının yarattığı baskı, planlayıcıları rasyonel düşünce ortamından uzaklaştırabilmektedir. Bu sebeple sağlık idarecilerinin bilinçli, sistemli, uygun ve yeterli niteliklere sahip olarak, düzenli kontrollü sağlık teknik ve teknoloji politikaları oluşturup, uygulamaları ve devamı olarak geliştirmeleri gereği zorunluluk olarak görünmektedir. Sağlık hizmetlerini kabul edilir bir kalite, miktar etkinlik, güvenilirlik, verimlilik ve maliyetle verilebilmesi amacına ulaşabilmesi için, sağlık teknik ve teknolojilerinin olumlu katkısı da bu suretle daha kolay savunabilecektir²⁶⁰.

---

²⁶⁰ Sargutan.,E., A., Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi, Cilt:8, Ankara, 2005, s.143-144

1.7. Türkiye'de Sağlık Personelinin Eğitimi ve Mevcut Durumu

Dünya tarihinin en kapsamlı değişimi küreselleşme ile olmuştur. Dünya üzerinde yaşanan bu değişim bilgi toplumuna geçiş ve teknolojik yenilik Türkiye’de sağlık personelinin yapısını da değiştirmiştir. Sağlıkta küresel bilgi toplumu içindeki farklı düzeylerde artan yarışma, çoklu yetkinliğe haiz olduğu kadar yaşam boyu öğrenim kapasitesine sahip mesleki eğitimlerini başarı ile sürdüren nitelikli iş gücü gereksinimini daha da artmıştır²⁶¹.

1.7.1. Türkiye'de Sağlık Personelinin Eğitimi

Beşeri sermayenin asıl kaynağını eğitim oluşturmakla birlikte, toplumun sağlık düzeyi de beşeri sermayeyi besleyen ve gelişmesine önemli katkıda bulunan diğer bir faktördür. Toplumun sağlık düzeyi ile ekonomik gelişmişlik arasında yakın ve karşılıklı bir nedensellik ilişkisi vardır. Ekonomik gelişmesini belli bir düzeye getirebilmiş toplumlarda sağlık için ayrılan kaynaklar arttığı gibi, bireylerin sağlık bilinci de yükselmektedir. Bununla birlikte, sağlık düzeyinin gelişimi de artan verimlilik yoluyla ekonomik büyümeyi hızlandırmaktadır²⁶².

Küresel bilişim toplumunda; inisiyatif, sorumluluk ekipsellik, çoğulcu özgür düşünce içeren insan haklarına saygılı toplumsal ve bireysel düzeyde sanat ve kültür bilincine sahip bireylerin yetişmesi esastır. O nedenle de dünyada sağlık yönetim sisteminde bilimsel ve teknolojik gelişmelere paralel olarak gelecek vizyon öngörüsünde eğitim ve iş hayatı süresinde yenileşen, öğrenim gereksinimlerine bağlı açılım sağlayacak, yaşam boyu eğitim sistemleri ve mesleki eğitim süreçlerinin dinamik bir şekilde işletilmesi ve geliştirilmesine gereksinim vardır²⁶³.

Günün gereksinimlerine cevap veren bir personel yapısı oluşturmak için öncelikle iyi bir planlamaya ihtiyaç duyulmuştur. Personel planlanması topluma bugün sunulan ve gelecekte sunulacak sağlık hizmetlerini gerçekleştirmek üzere sağlık çalışanlarının yeterli nicelikte, yüksek nitelikte, düzgün bir dağılımla, yerinde bir zamanlama ile ve doğru bir şekilde istihdam edilmesinden oluşmaktadır.

²⁶¹ Marsap, A., “ve diğerleri”, a.g.k., s.320

²⁶² Taban, S., “Türkiye’de Sağlık ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Nedensellik Testi” <http://iibf.ogu.edu.tr/kongre/bildiriler/01-01.pdf> (11.07.2010)

²⁶³ Marsap, A., “ve diğerler”, a.g.k., s.320

Toplumun kısa, orta ve uzun vadede ortaya çıkacak gereksinimleri öngörülerek; coğrafi, ekonomik ve sosyo-kültürel özellikler ile maliyet-etkin sağlık hizmeti sunumu arasındaki oran dikkate alınarak sağlık hizmeti sunacak insan gücünün planlanması, istihdamı ve yönetimi olarak ifade edilebilir. İstihdam süreci içerisinde yer alan birinci faaliyet insan kaynakları planlamasıdır. Kurumun mevcut ve gelecekteki amaçlarının verimli şekilde gerçekleştirilmesi için uygun yer ve zamanında uygun sayı ve nitelikte personeli elde etmesini sağlar²⁶⁴.

Türkiye’de sağlık personeli planlamasında kurumlar arası iş birliği önem arz etmektedir. Sağlık Bakanlığı bu kurumlar ile daha çok eğitim, planlama ve veri oluşturma aşamasında bilgi alışverişinde bulunmaktadır. İyi bir personel yapısı oluşturmanın başat yolu eğitimden geçmektedir. Bunun için YÖK ve Milli Eğitim Bakanlığı ile koordineli çalışılmaktadır. YÖK ve Milli Eğitim Bakanlığı’nda şuan lise, ön lisans, lisans, yüksek lisans, doktora, tıp ve tıpta uzmanlık olmak üzere çeşitli alanlarda personel yetiştirilmektedir

---

²⁶⁴ Kavuncubaşı, Ş., a.g.k. s.222

Tablo 17. Eğitim Düzeyi ve Sayılarına Göre Sağlık Personeli Yetiştiren Okullar

Sıra No	Eğitim Kurumu Adı	Eğitim Verilen Düzey	Durumu		
			Eğitim Veren	Faal Olmayan	Toplam
1	Tıp Fakülteleri (GATA, Vakıf Tıp Fakültesi dahil)	Tıp Doktorluğu /Y. Lisans / Doktora	49	17	66
2	Tıp Fakülteleri (GATA dahil) ve Adli Tıp Kurumu, İstanbul Kardiyoloji Enstitüsü, İstanbul Çocuk Sağlığı Enstitüsü	Tıpta Uzmanlık	50	-	50
3	Sağlık Bakanlığı Eğitim ve Araştırma Hastaneleri	Tıpta Uzmanlık	48	8	56
4	Diş Hekimliği Fakülteleri	Diş Hekimliği /Y. Lisans / Doktora	18	6	24
5	Eczacılık Fakülteleri	Eczacılık /Y. Lisans / Doktora	12	2	14
6	Sağlık Bilimleri Fakülteleri (SBF)	Lisans /Y. Lisans / Doktora	2	5	7
7	Dört Yıllık Yüksekokullar				
	7.1 Sağlık Yüksek Okulları (SYO)	Lisans	69	12	81
	7.2 Hemşirelik Yüksekokulları (GATA Dahil) (HYO)	Lisans	15	1	16
	7.3 Sağlık İdaresi Yüksekokulları (SİYO)	Lisans	-	2	2
	7.4 Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Yüksekokulları (FTRYO)	Lisans	5	2	7
	7.5 Sağlık Bilimleri Yüksekokulu (SBYO)	Lisans	1	-	1
	7.6 Sağlık İdaresi ve İşletmesi Yüksekokulu (SİİYO)	Lisans	-	1	1
	7.7 Sağlık Teknolojisi Yüksekokulu (STYO)	Lisans	1	1	2
	7.8 Sağlık Hizmetleri Yüksekokulu (SHYO)	Lisans	-	1	1
8	İki Yıllık Meslek Yüksekokulları				
	8.1 Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulları (SHMYO)	Ön Lisans	47	56	103
	8.2 Sağlık Bilimleri Meslek Yüksekokulu (SBMYO)	Ön lisans	1	-	1
9	Sağlık Meslek Liseleri (SML)	Lise	273	-	273

Kaynak: Yüksek Öğretim Kurulu Verileri, Mart 2008

Tablo 19’da Türkiye’de eğitim kurumu, eğitim düzeyi ve sayılarına göre sağlık personeli yetiştiren okullar görülmektedir. Türkiye’de faal olan tıp fakültesi sayısı 49 adet, faal olmayan 17 adet olup toplam 66 adettir. Tıpta uzmanlık eğitimi veren kurum sayısı toplam 50 adettir. Sağlık yüksek okulları toplamı 81, hemşirelik yüksek okulu sayısı toplam 16 adettir. Sağlık meslek yüksek okul sayısı toplamı 103 adet olup 47 adedi faal durumdadır. Yine tablo 19’ a göre sağlık meslek lisesi sayısı toplam 273 adettir. Tablo 19’ da görülen sağlık idaresi, işletmesi alanındaki okulların olmadığı ya da faaliyet göstermediği gözlenmiştir. Tablo19’ a göre Türkiye’ de sağlık yönetimi konusunda yetişmiş kalifiye elaman olmadığı görülmektedir. Sağlık

teknolojisi alanında okulların olmayışı, bu alanda yetişmiş işgücü bulunmamasına neden olmaktadır. Sağlık teknoloji araştırması yapılmadığı ve üretimi olmadığı için, bu durum Türkiye'nin sağlık teknolojisini açısından dışa bağımlılığı ile sonuçlanmıştır.

Tablo 18. Yıllara Göre Türkiye’de Mevcut Tıp Fakülteleri İle Bu Fakültelerdeki Öğrenci ve Öğretim Üyesi Sayılarındaki Değişim

ÖĞRETİM YILI	TIP EĞİTİMİ VEREN FAKÖLTE SAYISI	ÖĞRENCİ SAYISI			ÖĞRETİM ÜYESİ SAYISI	ÖĞRENCİ / ÖĞRETİM ÜYESİ
		YENİ KAYIT	TOPLAM ÖĞRENCİ	MEZUN		
1986-1987	21	5.099	29.759	2.991	2.007	14,8
1987-1988	22	5.066	32.239	3.372	2.465	13,1
1988-1989	24	5.148	33.686	4.138	2.560	13,2
1989-1990	24	4.154	33.582	4.573	2.871	11,7
1990-1991	24	4.825	33.566	4.696	3.029	11,1
1991-1992	24	4.854	33.500	5.007	3.236	10,4
1992-1993	25	4.979	33.254	4.888	3.496	9,5
1993-1994	26	5.115	33.143	4.792	3.798	8,7
1994-1995	26	5.232	33.191	4.191	3.881	8,6
1995-1996	30	5.155	34.065	4.264	4.293	7,9
1996-1997	32	4.796	34.162	4.408	4.528	7,5
1997-1998	33	4.479	34.185	4.467	4.724	7,2
1998-1999	38	4.698	34.317	5.105	5.036	6,8
1999-2000	39	4.648	32.957	5.174	5.748	5,7
2000-2001	40	4.749	32.250	4.925	6.284	5,1
2001-2002	40	4.801	31.786	4.755	6.798	4,7
2002-2003	44	4.945	31.719	4.380	7.172	4,4
2003-2004	46	5.130	32.118	4.487	7.794	4,1
2004-2005	46	5.090	32.552	4.494	7.881	4,1
2005-2006	46	4.957	32.985	4.532	8.077	4,1
2006-2007	47	5.117	33.537	4.899	8.512	3,9

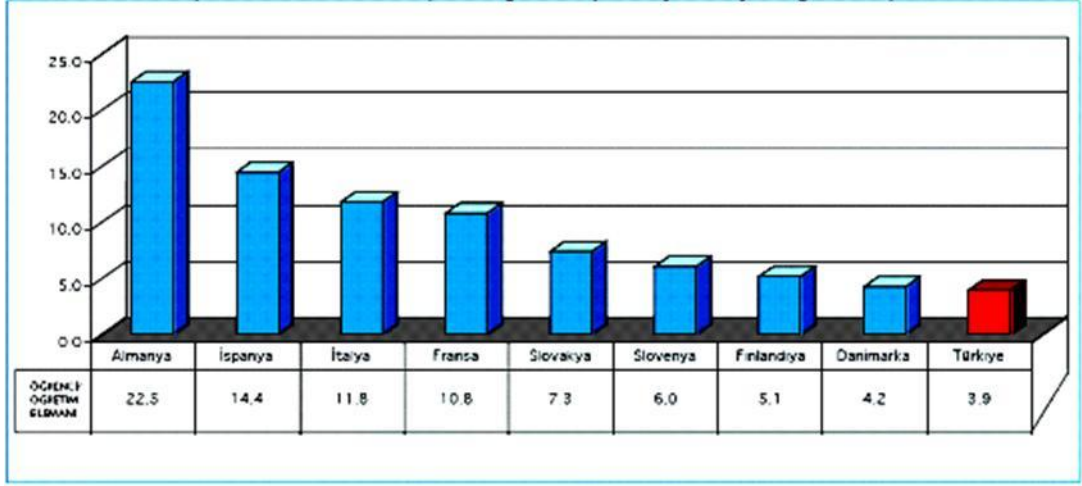
Kaynak: Yükseköğretim İstatistikleri, 1986-2007, ÖSYM Yayınları; YÖK verileri.

Not: Öğretim üyesi sayıları profesör, doçent ve yardımcı doçent sayılarıdır. Bu sayılara araştırma görevlileri dâhil değildir. Bu sayılar tüm tıp fakültelerindeki öğretim üyesi sayılarıdır.

Tablo 20’de yıllara göre tıp fakültesi sayısı, Öğretim Üyesi ve öğrenci sayıları verilmiştir. Tıp fakültesi sayısına bakıldığında 1986’ da 21 adet iken 2007 yılında 47 adet ile iki kat artmıştır. Aynı yıllarda mezun sayısı 2.991 den, 8.512 kişiye çıkmıştır. Öğretim üyesi sayısı 2.007 kişiden 8.512 kişiye yükselmiştir. 1986 ve 2007 arasında

Öğretim Üyesi sayısı hızla artırılarak 4 kat yükseltilmiştir. Öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı 1987’ de 14,8 iken, 2007 yılında 3,9 olmuştur.

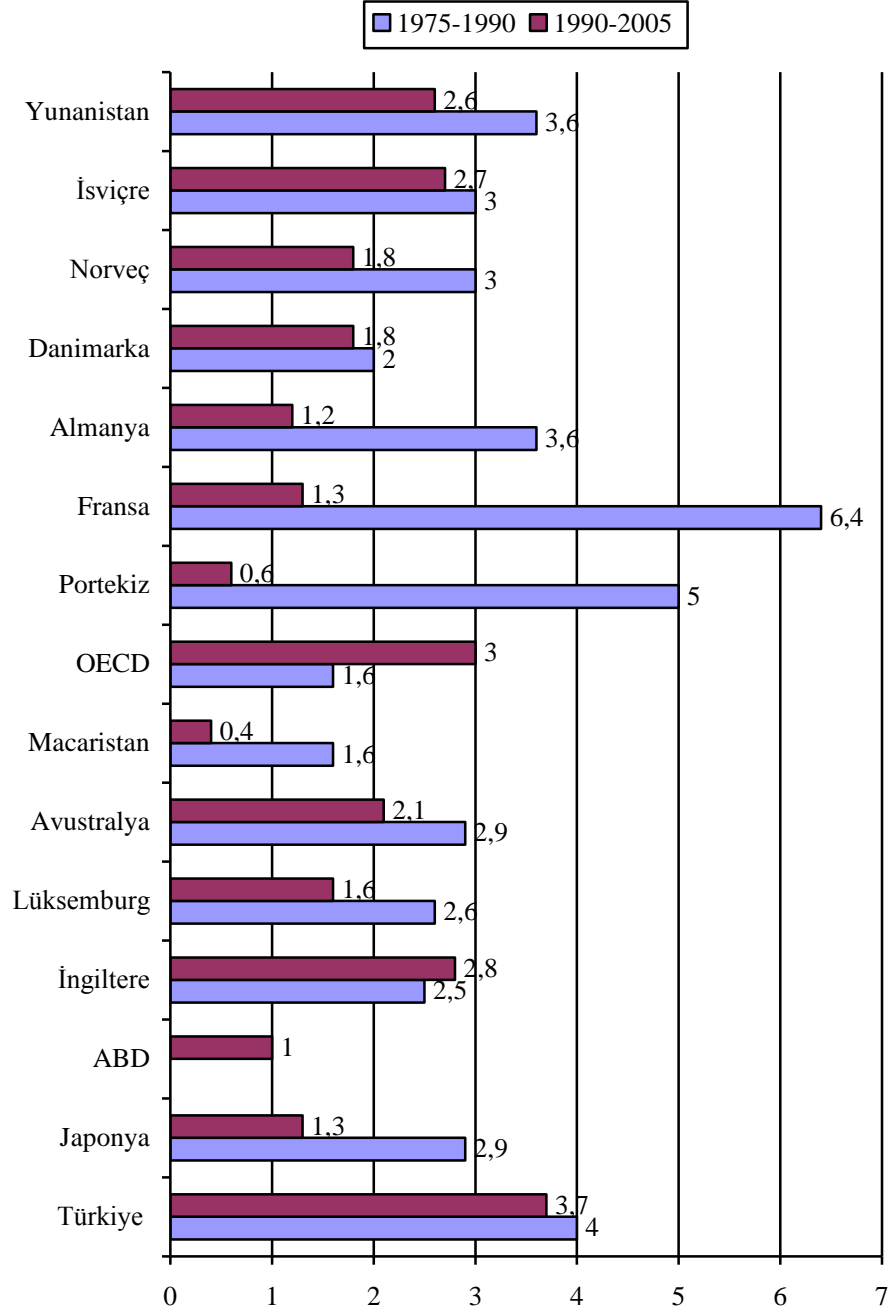
Grafik 9. Bazı Avrupa Ülkelerinde ve Türkiye’de Öğretim Üyesi Başına Düşen Öğrenci Sayıları

Kaynak: Dış İşleri Bakanlığından temin edilen bilgi: Yükseköğretim İstatistikleri (2006-2007), ÖSYM Yayınları.

Grafik 9’da bazı Avrupa Ülkeleri’nin öğretim üyesine düşen öğrenci sayısı verilmiştir. Türkiye sıralamada% 3,9 ile en son da kalmıştır. En yüksek oranla Almanya 22,5 ile Türkiye’nin beş katından fazladır. Tablo 20’de Türkiye’nin öğretim üyesine düşen öğrenci sayısı azalmış olduğu gözlenirse de, grafik 9’da ki Avrupa Ülkeleri ile kıyaslandığı da öğretim üyesi sayısının yetersiz olduğu gözlenmiştir.

OECD ülkelerine bakıldığında ise 2005 yılında Türkiye’de her 1000 doktora düşen yeni mezun sayısı 42,7 dir. OECD ortalaması binde 34,6 dır. Yıllık mezun olan tıp öğrencilerinin sayısı 1960’lardan beri on kat artmış ve 1998’den bu yana aynı kalmıştır. OECD göre doktor sayısının korunması içinde doktor başına binde 33 yeni mezun yeterli olacaktır. Türkiye’nin tıp fakültesinden mezun olan öğrenci sayısı OECD’nin üstünde olmasına rağmen Türk sağlık sisteminin bazı alanlarda doktor eksikliği görülmesi nedeniyle, son dönemde hükümet her yıl kabul edilecek öğrenci sayısını 4500 den 6000’e çıkaracağını açıklamıştır. Bu açıklamaya göre mezuniyet oranı 1000’de 64’e çıkması beklenmektedir²⁶⁵.

²⁶⁵ OECD ve WB Raporları, “Türkiye Sağlık Sistemi İncelemeleri”, 2008
<http://www.sourceoecd.org/socialissues/9789264051089> (28.07.2010)

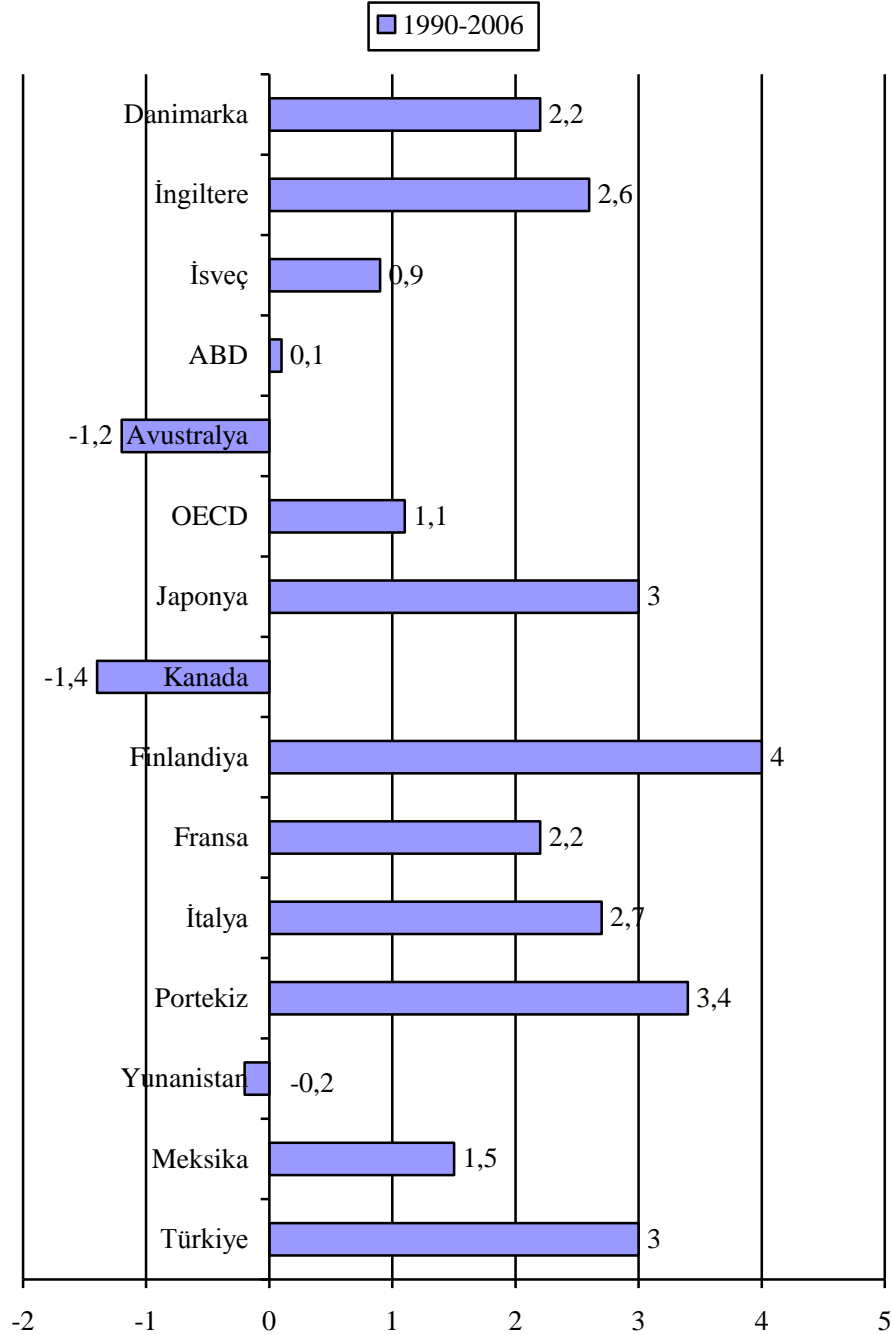

Grafik 10.OECD Ülkelerinde Çalışan Hekim Yoğunluğundaki Artış(1975-90 ve 1990-2005)

Kaynak:OECD ve WB Raporları, “Türkiye Sağlık Sistemi İncelemeleri”, 2008,
<http://www.sourceoecd.org/socialissues/9789264051089> (28.07.2010)

Grafik 10’da OECD ülkelerinde çalışan hekim yoğunluğundaki 1975-90 ve 1990-2005 yılları arasındaki artışlar verilmiştir. Grafik 10’ a göre OECD ülkeleri

ortalaması 1975-1990 yılları arasında 3.0 iken 1990-2005 yılları arasında 1.6 olmuştur. Türkiye’de ise 1975-1990 yılları arasında 4.0 iken 1990-2005 yılları arasında 3,7 olarak hesaplanmıştır. Türkiye’ de hekim yoğunluğundaki artış düşmüş olsa da OECD ortalamasıyla kıyaslandığında Türkiye’de mezun hekim sayısı hızla artmaktadır.

Grafik 11. OECD Ülkelerinde Çalışan Hemşire Yoğunluğundaki Artış, 1990-2006

Kaynak: OECD ve WB Raporları, “Türkiye Sağlık Sistemi İncelemeleri”, 2008
<http://www.sourceoecd.org/socialissues/9789264051089> (28.07.2010)

Grafik 11’ de OECD ülkelerinde çalışan hemşire yoğunluğundaki 1990-2006 yılları arasındaki artışlar görülmektedir. Grafik 11’ e göre OECD üyesi ülkelerde hemşire yoğunluğundaki artış 1.1, Türkiye’ de 3.0 olarak gözlenmiştir. OECD üyesi ülkeler de hemşire artışı az iken Türkiye’ de hemşire sayısı hızla artışı gözlenmiştir. Türkiye henüz çalışan hemşire sayısı ile OECD ülkelerini yakalayamasa da son 15 yıl içerisinde OECD ortalamasının 2 katından hızlı bir artış göstermiştir. Ancak bu artışlar da Hemşire sayısının yeterli seviyeye ulaşmasını sağlayamamıştır.²⁶⁶

Hemşire açığını kapatmak üzere Türkiye’ de yeni mezun sayısının artırılması öngörülmektedir. Türkiye’de 2005 yılında bildirilen hemşire mezuniyet oranı her 1000 hemşire için 30,7 iken, OECD ortalaması 45,7’ dir. Bu oran OECD’nin üçte biri kadardır ve hemşire iş gücünün artırılması için yetersizdir. Yeni mezun hemşire oranı binde 40 çıkartılması gerekmektedir²⁶⁷.

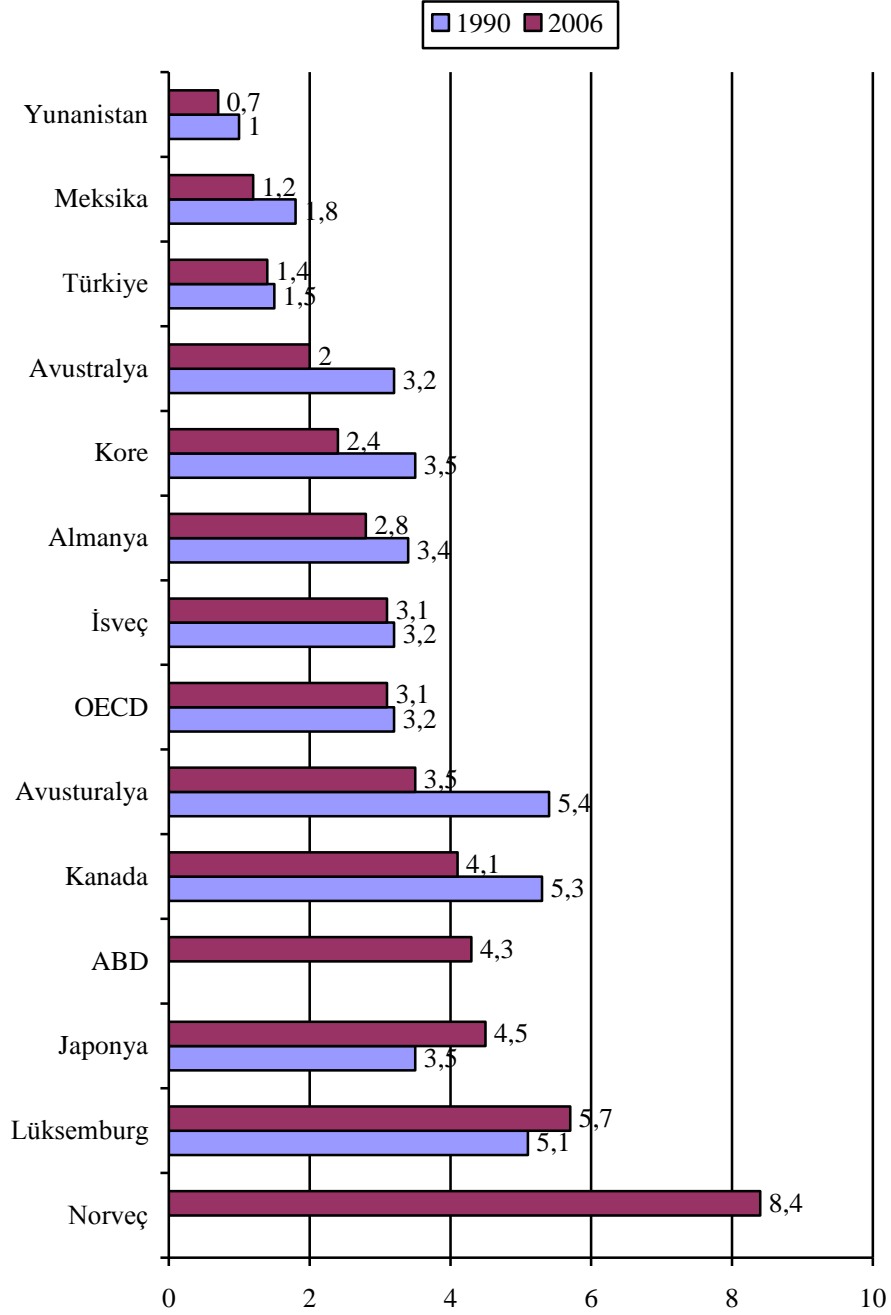
Türkiye’deki hemşirelerin doktora oranı OECD ile kıyaslandığında düşük olduğu, hemşire mezun sayısının azlığının bu oranı iyileştiremeyeceği görülmektedir. Grafik 12’da bazı OECD ülkelerinde 1990-2000 yıllarında hemşirelerin hekimlere oranı verilmiştir. OECD ortalaması 1990 yılında 3.2, 2006 yılında 3.1 dir. Türkiye’de bu oran 1990 yılında 1.5, 2006 yılında ise 1.4 olarak değişmiştir. Gelişmiş OECD ülkelerinde hemşire iş gücünün hekim iş gücünden fazla olduğu bilinmektedir. Hemşire yoğunluğu hekim yoğunluğundan daha yavaş artmaktadır ve hemşirelerin hekimlere oranı son 15 yılda bir miktar düşmüştür. Diğer OECD ülkelerin de görülen yüksek hemşire/hekim oranı ve beceri dağılımına bakıldığında, hemşire yetiştirmenin hekim yetiştirmekten daha az maliyetli olması nedeniyle hemşire sayısının hızla artırılmasının klinik ve ekonomik olarak daha anlamlı olacağı öngörülmektedir.²⁶⁸

---

²⁶⁶ OECD ve WB Raporları, ”Türkiye Sağlık Sistemi İncelemeleri”, 2008
<http://www.sourceoecd.org/socialissues/9789264051089> (28.07.2010)

²⁶⁷ OECD ve WB Raporları, ”Türkiye Sağlık Sistemi İncelemeleri”, 2008
<http://www.sourceoecd.org/socialissues/9789264051089> (28.07.2010)

²⁶⁸ OECD ve WB Raporları, ”Türkiye Sağlık Sistemi İncelemeleri”, 2008
<http://www.sourceoecd.org/socialissues/9789264051089> (28.07.2010)

Grafik 12. Türkiye’ de Bazı OECD Ülkelerinde Hemşirelerin Hekimlere Oranı

Kaynak:OECD ve WB Raporları, “Türkiye Sağlık Sistemi İncelemeleri”, 2008
<http://www.sourceoecd.org/socialissues/9789264051089> (28.07.2010)

Türkiye’de sağlık personel eğitimi ile ilgili bazı sorunlar yaşanmaktadır. Bu sorunlar; öğretim sayısı yetersizliği ve eğitimin kalitesi ile ilgilidir. OECD ile kıyaslamalarda Türkiye’de tıp eğitiminde öğretim üyesi ve öğrenci oranının bazı

Avrupa Ülkelerinden fazla olmasına rağmen, sağlık personeli yetiştirecek öğretim üyesi sayısının az olduğu ileri sürülmüştür. Tıp fakültesinden mezun olan her kişi pratisyen hekimlik yapabilecek düzeydedir. Ancak aile hekimi olarak istihdam edilen 22000-24000 pratisyen hekim yeniden eğitime tabi tutulmak zorunda kalmıştır. Bunun sebebinin müfredat zayıflığı ve uygulama yetersizliği olduğu gözlenmiştir²⁶⁹.

Eğitim, sağlık insan gücü planlaması ve istihdamının yaşamsal konularından biridir. Türkiye'nin eğitim kurumlarından yeterli eğitimi alarak mezun olan hekim, hemşire, çevre sağlığı teknisyeni, acil ambulans teknikerliği, eczacı, diş hekimi, diyetisyen, fizyoterapist başta olmak üzere tüm sağlık meslek gruplarının istihdamı planlanmalı ve insan gücü planlaması yaparken buna göre tıp fakültesi, yüksek okul veya meslek okulları açılarak sağlık insan gücü yetiştirilmelidir.²⁷⁰

1.7.2. Türkiye'de Sağlık Personelinin Mevcut Durumu

Sağlık sektöründe çalışanların hizmet kalitesi, insan yetenekleri ve değişen koşullara uyum sağlayabilme esnekliği açısından yeterli olmaları zaruridir. Bunun yanı sıra, etkili ve verimli bir sağlık hizmeti sunulabilmesi için yeterli nicelik ve nitelikte sağlık personelinin doğru zamanda ve doğru yerde istihdam edilmesi gerekmektedir. Böylece halka sunulan sağlık hizmetlerinin daha iyi planlanması ve organize edilmesi, var olan eksiklerin giderilmesi ve aksaklıkların hızlı bir şekilde çözülmesi sağlanacaktır²⁷¹.

Teknolojinin hızla değişmesi, otomasyon sistemlerinin yaygınlaşması, bilgi üretimi ve paylaşımın hızla artması sağlık insan gücü planlamasını gündeme getirmiştir. Çağdaş sağlık hizmeti ihtiyaçlarını karşılayabilecek bilgi, beceri ve tutumlarla donatılmış olarak sağlık sorunlarını takım anlayışı içerisinde çözebilecek şekilde evrensel niteliklere ve ülke gerçeklerine göre yetiştirilmesi, üretken bir şekilde değerlendirilmesi ve ülke çapında dengeli bir şekilde planlanması ve istihdam

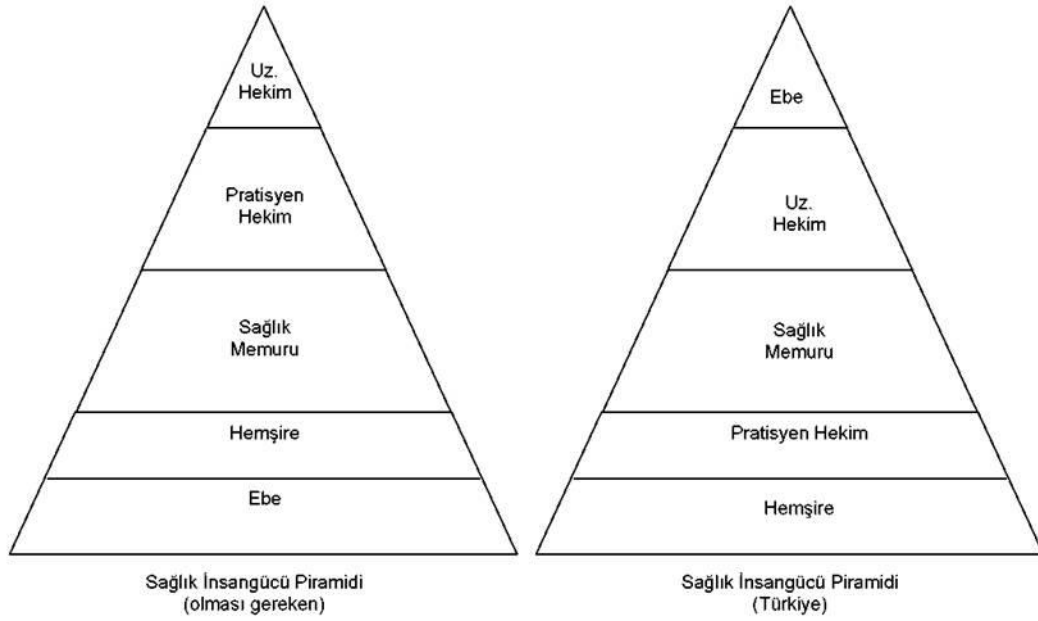
---

²⁶⁹ OECD ve WB Raporları, "Türkiye Sağlık Sistemi İncelemeleri", 2008
<http://www.sourceoecd.org/socialissues/9789264051089> (28.07.2010)

²⁷⁰ Kılıç, B., Türkiye için Sağlık İnsan Gücü Planlaması ve İstihdam Politikaları, TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni, İzmir, 2007, s.508 http://www.korhek.org/khb/khb_006_06-501.pdf (23/07/2010)

²⁷¹ S.B., "Sağlıkta İnsan Kaynakları Mevcut Durum Analizi", 2007
http://www.tusak.saglik.gov.tr/pdf/kitaplar/200802051614250.SAIK_analiz_tr.pdf (15.07.2010)

edilmesi gerekmektedir²⁷². Sağlık insan gücü planlamasında kullanılan temel yöntemden bir tanesi nüfus/insan gücü oranlarıdır. Bu noktada en sık kullanılan ölçüt ise çoğunlukla nüfus başına düşen hekim sayısıdır. Oysa sağlık hizmetleri bir ekip hizmetidir ve bir bütün olarak ele alınmalıdır. Hizmetin sunulması bir piramide benzetildiğinde en altta birinci basamak sağlık hizmetleri yer alır. Ekip dağılımında da bu piramidin tabanını ebe, hemşire ve sağlık memuru gibi sağlık personeli oluşturmalıdır. Oysa piramidin en altında yer alması gereken ebe insan gücü, Türkiye’de piramidin en üstündedir.²⁷³

Şekil 2. Sağlık İnsan Gücü Piramidi

Kaynak: Kılıç, B., Türkiye İçin Sağlık İnsan Gücü Planlaması ve İstihdam Politikaları, TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni, İzmir, 2007, s.502 http://www.korhek.org/khb/khb_006_06-501.pdf (23/07/2010)

²⁷² S.B., Türkiye Sağlık İnsan Gücü Durum Raporu, Mart 2008, www.saglik.gov.tr (23.07.2010)

²⁷³ Kılıç, B., Türkiye için Sağlık İnsan Gücü Planlaması ve İstihdam Politikaları, TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni, İzmir, 2007, s.501- 502 http://www.korhek.org/khb/khb_006_06-501.pdf (23/07/2010)

Tablo 19. Türkiye’deki Sağlık İşgücünün İstihdam Edildiği Kurumlara Göre Dağılımı (%)

Personel Unvanı	SB	Diğer Kamu	Üniversite	Özel	Toplam
Hekim	56.2	2.7	21.2	20.0	100
Uzman	45.4	1.3	20.3	33.0	100
Pratisyen	83.6	5.3	0.4	10.7	100
Asistan	38.0	2.0	60.1	0.0	100
Diş hekimi	27.2	0.0	2.9	69.9	100
Eczacı	4.8	0.0	0.7	94.5	100
Sağlık memuru	71.3	0.0	6.9	21.9	100
Hemşire	70.1	0.0	14.2	15.7	100
Ebe	91.5	0.0	1.0	7.5	100

Kaynak: Sağlık Bakanlığı, 2008

Tablo 21’ de Türkiye’deki sağlık işgücünün istihdam edildiği kurumlara göre yüzdeler dağılımı görülmektedir. Tablo 21’ e göre Türkiye’de sağlık personelinin çoğunluğu Sağlık Bakanlığı bünyesinde istihdam edilmektedir. Sağlık Bakanlığı’ nda istihdam edilen en yüksek oran koruyucu sağlık hizmeti sunan pratisyen hekimler %83 ve ebeler %91 oranındadır. Özel kesimde ise uzman hekim %33, eczacıların % 94,5’lik bir oran ile yoğunlaştığı görülmektedir. Üniversitelerde ise uzmanlık eğitimi alan asistan hekimlerin yoğun olduğu gözlenmektedir.

Tablo 20. Türkiye, Avrupa Bölgesi ve AB Üyesi Ülkeler Sağlık İnsan Gücü Durumu

Karşılaştırma Grubu	Doktor	Hemşire	Ebe	Eczacı	Diş hekimi
Türkiye	15.8*	14.0	6.7	3.5	2.8
WHO-EURO	33.8	69.9	3.4	5.1	5.1
AB	31.5	74.2	3.6	7.2	6.2

Kaynak: Dünya Sağlık Örgütü 2006, T.C. Sağlık Bakanlığı, 2008

* Uzman hekimler, pratisyen hekimler ve asistan hekimleri içermektedir.

Tablo 22’ de Türkiye, Avrupa Bölgesi ve AB üyesi ülkeler de sağlık insan gücü durumu görülmektedir. Tablo 22’e göre karşılaştırma grubu ülkeler ile Türkiye’nin sağlık insan gücü kıyaslandığında hekim sayısı % 15,8 ile yarısı kadardır. Hemşire sayısı %14,0 ile Avrupa Bölgesinin dörtte biri, AB üyesi ülkelerin beşte biri kadar olup çok düşük olduğu gözlenmektedir. Türkiye’ de ebe sayısının

kıyaslanan ülkelerin iki katı fazla olduğu gözlenmektedir. Yine tablo 22' e göre Türkiye'nin eczacı ve diş hekimi sayısı kıyaslanan ülkelerin yaklaşık olarak yarısı kadar olduğu gözlenmiştir.

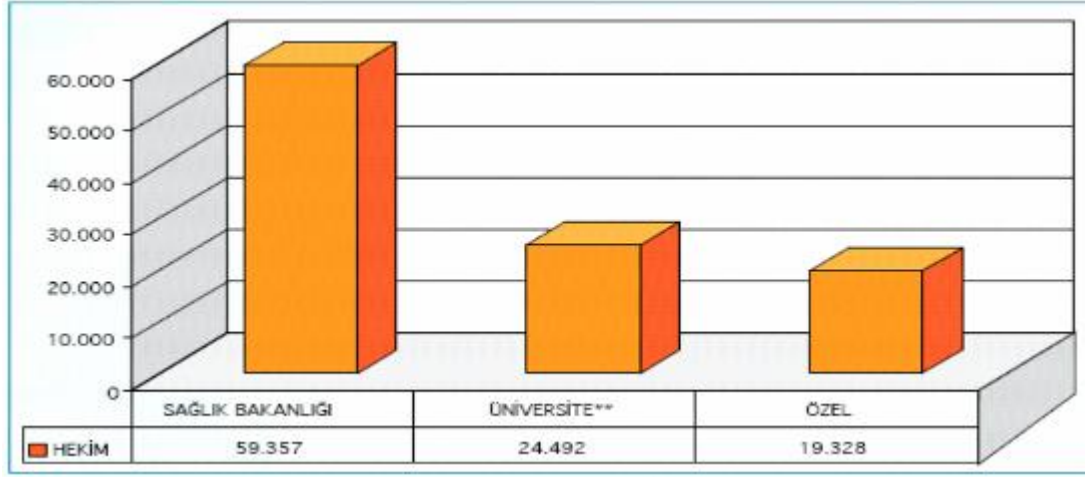
1.7.2.1. Türkiye'de Hekim İstihdam Durum

Personel düzeyi, farklı kategorilerdeki sağlık çalışanlarının, belirli bir nüfus büyüklüğüne oranını ifade etmektedir. Personel düzeylerinin değerlendirilmesinde ölçü olarak Avrupa Bölgesi, AB ve OECD ülkelerine oranları sıklıkla kullanılmaktadır. Türkiye'de Mart 2008 itibariyle toplam 103.177 hekim aktif olarak çalışmaktadır²⁷⁴. Genel olarak hekim sayısı OECD üyesi ülkeler ile kıyaslandığında, 2006 yılında Türkiye'de 1000 kişiye düşen hekim oranı 1,6 iken, diğer OECD ülkelerinde 3.1 dir. Türkiye' deki hekim yoğunluğu, 2006 yılında OECD ülkelerinin yarısı civarındadır. Türkiye' deki hekimlerin %50 sinden biraz fazlası uzman olup yaklaşık %20'si uzman olmaya çalışan asistan pozisyonundadır ve yaklaşık %30 pratisyen hekim olarak çalışmaktadır²⁷⁵.

Hekimlerin kurumlara göre sayısal dağılımı grafik 13'de görülmektedir. Grafik 13'e göre Türkiye'de hekim istihdamının yoğun olduğu kesim 59.357 kişi ile Sağlık Bakanlığıdır. Bunu üniversiteler 24.492 kişi ile takip etmekte, özel sektörde ise 19.328 hekim istihdam etmektedir. Hekim istihdamın çoğu kamu sektöründe gerçekleşmektedir.

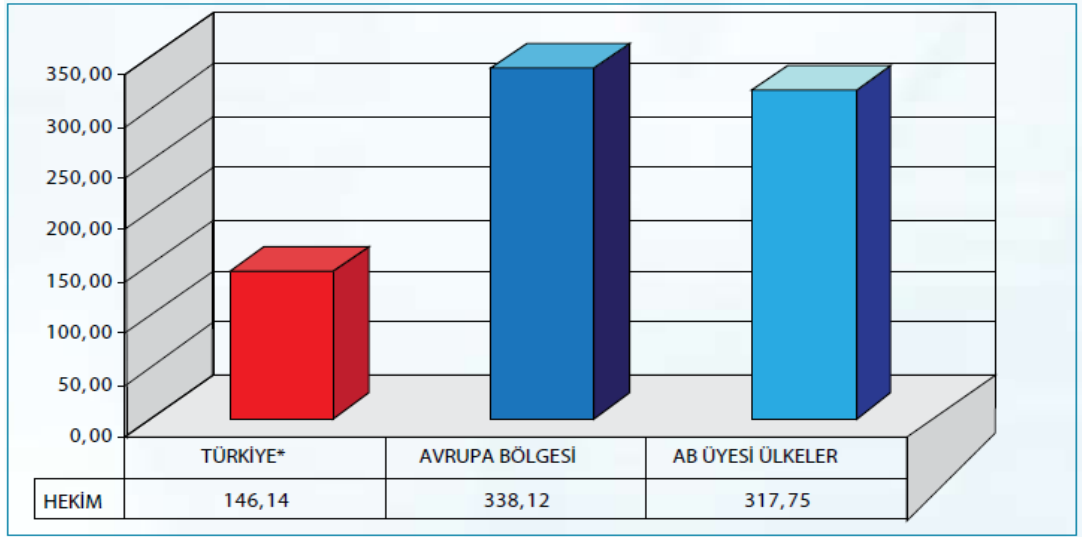
²⁷⁴ S.B., Türkiye Sağlık İnsan Gücü Durum Raporu, Mart 2008, www.saglik.gov.tr (23.07.2010)

²⁷⁵ OECD ve WB Raporları, "OECD Sağlık Sistemi İncelemeleri Türkiye", 2008
<http://www.sourceoecd.org/socialissues/9789264051089> (28.07.2010)

Grafik 13. Türkiye’de Kurumlara Göre Aktif Çalışan Hekim Sayısı

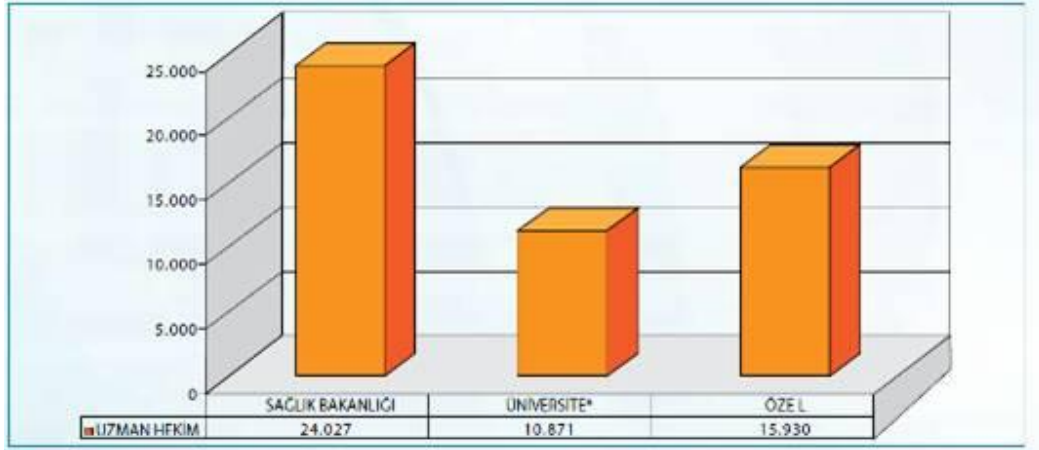
Kaynak: Sağlık Bakanlığı, Personel Genel Müdürlüğü İstatistikleri, 01.03.2008
 * Bu sayılara asistanlar dâhildir.
 ** YÖK verileri, Mart 2008

Grafik 14. Avrupa Ülkelerinde ve Türkiye’de 100.000 Kişiyeye Düşen Hekim Sayısı

Kaynak: WHO/europe, European HFD Database, T.C.Sağlık Bakanlığı ,01.03.2008

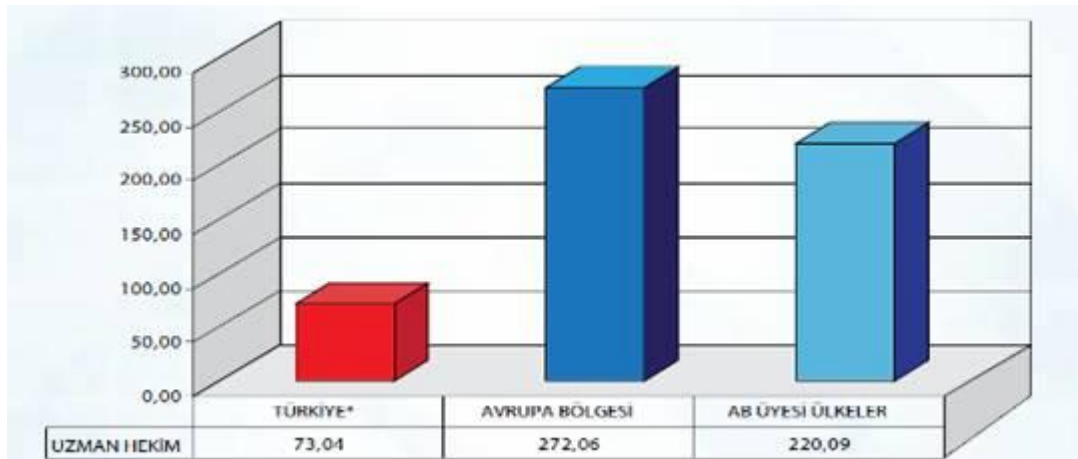
Grafik 14’ de Avrupa Ülkelerin’ de ve Türkiye’de 100.000 kişiyeye düşen hekim sayısı görülmektedir. Genel hekim sayısı Avrupa Bölgesi 338,12, AB üyesi ülkelerde 317,75 dir. Genel hekim sayısı Avrupa Bölgesi ve AB üyesi ülkeler ile kıyaslandığında, Türkiye’ de 100.000 kişiyeye düşen hekim sayısı 146.142 dür. Bu oran Avrupa Bölgesi ve AB üyesi ülkelerin yarısından daha azdır.

Grafik 15. Türkiye’de Aktif Olarak Çalışan Uzman Hekimlerin Kurumlara Göre Sayısal Dağılımı

Kaynak: T.C. Sağlık Bakanlığı, Personel Genel Müdürlüğü İstatistikleri, (01.03.2008)

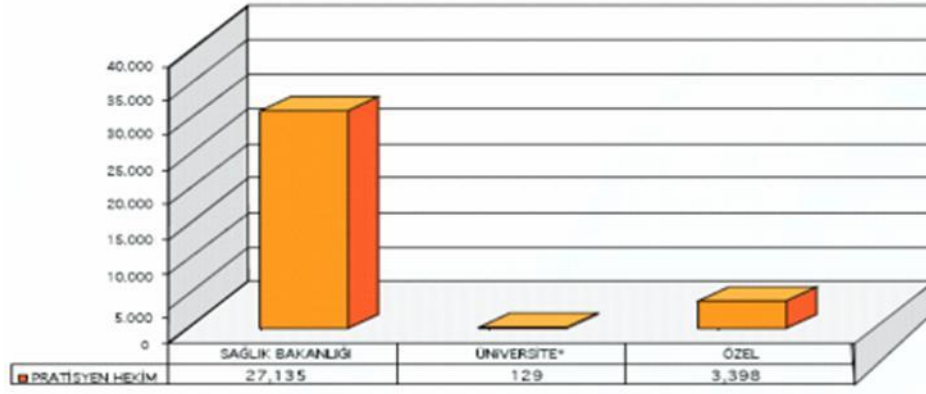
Grafik 15’ de Türkiye’de aktif olarak çalışan uzman hekimlerin kurumlara göre sayısal dağılımı görülmektedir. Grafik 15’ e göre Türkiye’ de Mart 2008 yılı itibariye 50.548 kişi uzman hekim olarak istihdam edilmektedir. Hekimlerin istihdam edildikleri kurumlara göre dağılımı Sağlık Bakanlığı 24.027 kişi, üniversiteler 10.871 kişi, özel sektör 15.930 kişidir. Uzman hekimler de genellikle Sağlık Bakanlığı’nda istihdam edilmektedir. Ancak uzman hekimlerin asistan ile kıyaslandığında özel sektörde daha fazla istihdam edildiği görülmektedir. Özel sektörde uzman istihdamının yoğun olması bize toplumsal talebi ve tıpta uzmanlaşmanın önemini göstermektedir.

Grafik 16. Avrupa Ülkelerinde ve Türkiye’de 100.000 Kişiye Düşen Uzman Hekim Sayısı

Kaynak: WHO/europe, European HFD Database, T.C.Sağlık Bakanlığı (01.03.2008)

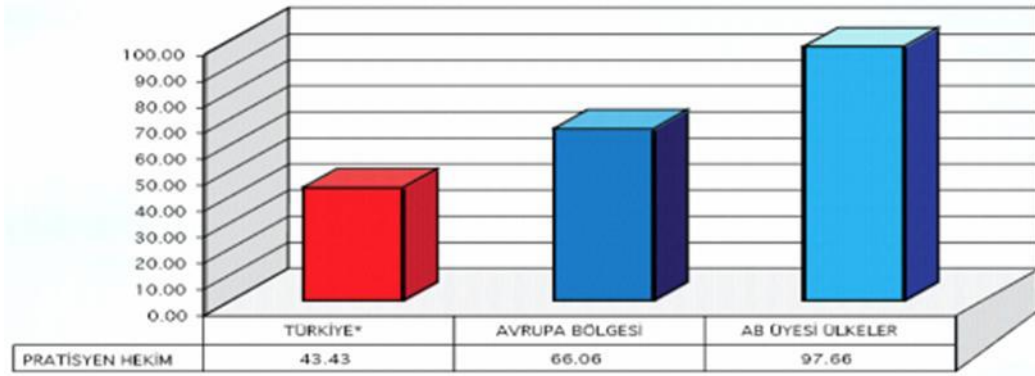
Türkiye’de 100.000 kişiye düşen uzman hekim sayısı Avrupa Bölgesi ve AB üyesi ülkeler ile kıyaslandığında 73,04 ‘lük bir oran ile Avrupa Bölgesi ve AB üyesi ülkelerin çok altındadır. Avrupa Bölgesi ve AB üyesi ülkelerde 100.000 kişiye düşen uzman hekim sayısı sıra ile 272.06 ve 220.09 dir.

Grafik 17. Aktif Çalışan Pratisyen Hekimlerin Kurumlara Göre Sayısal Dağılım

Kaynak: T.C. Sağlık Bakanlığı, Personel Genel Müdürlüğü İstatistikleri,(01.03.2008)

Grafik 17’de aktif olarak çalışan pratisyen hekim sayısı görülmektedir. Türkiye’de Mart 2008 itibariyle 30.662 pratisyen hekim istidam edilmektedir. Pratisyen hekimler sıra ile Sağlık Bakanlığında 27.135, üniversitelerde 129 ve özel sektörde 3.398 kişidir. Pratisyen hekim sayısı uzman sayısı ile karşılaştırıldığında yaklaşık yarısı kadar olduğu saptanmıştır. Türkiye’de birinci sınıf sağlık hizmetlerinin güçlendirilmesi amacı dikkate alındığında tıp mezunları arasında uzmanlık eğitimi almak için asistan olma eğiliminin artmış olduğu gözlenmektedir. Bu durumun sebepleri arasında uzman maaşlarının yüksek olması ve sosyal nedenler gösterilmektedir.

Grafik 18. Avrupa Ülkelerinde ve Türkiye’de 100.000 Kişiyeye Düşen Pratisyen Hekim Sayıları

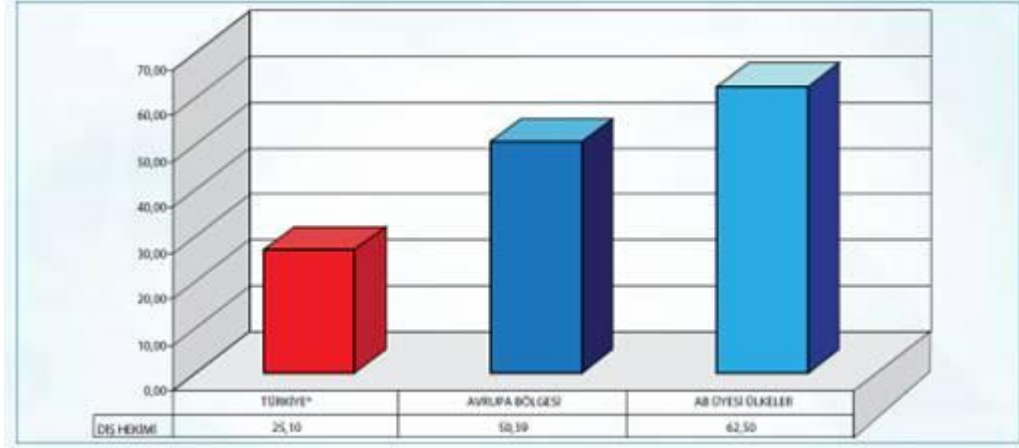
Kaynak: WHO/europe, European HFD Database, T.C.Sağlık Bakanlığı, (01.03.2008)

Grafik 18’de Avrupa Ülkelerinde ve Türkiye’de 100.000 kişiye düşen pratisyen hekim sayıları görülmektedir. Grafik 18’e göre Türkiye’deki pratisyen hekim sayısı AB üyesi ülkelerin yaklaşık yarısı, Avrupa Bölgesi’ nin ise yaklaşık üçte ikisi kadardır. Türkiye’ de pratisyen hekim sayısının az olduğu gözlenmiştir.

1.7.2.2. Türkiye’de Diş Hekimi İstihdam Durumu

Türkiye’ de Mart 2008 itibariyle 17.750 kişi diş hekimi olarak istihdam edilmiştir. Diş hekimlerinin istihdam edildikleri kurumlara göre dağılımı ise; Sağlık Bakanlığı 5.158 kişi, Üniversiteler 636 kişi, özel sektör ise 11.936 kişidir²⁷⁶. Diş hekimlerinin yoğun olarak özel sektörde İstihdam edildiği görülmektedir. Bunun sebepleri arasında; diş tedavi aparatlarının çoğunun sosyal güvenlik kurumu tarafından karşılanmayışı, tedavi yöntemlerinin pahalı olması ve toplumun estetik, en yeni tedavi yöntemini almak istemesi olarak sıralanabilir.

²⁷⁶ S.B., Türkiye Sağlık İnsan Gücü Durum Raporu, Mart 2008, www.saglik.gov.tr (23.07.2010)

Grafik 19. Avrupa Ülkelerinde ve Türkiye’de 100.000 Kişiyeye Düşen Dış Hekim Sayıları

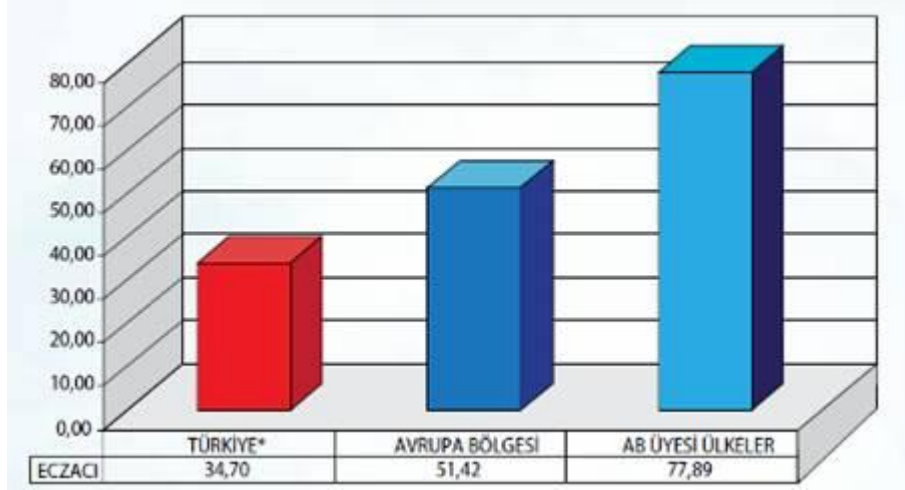
Kaynak: WHO/europe, European HFD Database, T.C.Sağlık Bakanlığı, (01.03.2008)

Grafik 19’da Avrupa Ülkelerinde ve Türkiye’de 100.000 kişiyeye düşen dış hekim sayıları görülmektedir. Türkiye’de dış hekim sayısını AB ile karşılaştırıldığında 100.000 kişiyeye düşen dış hekim sayısını 25.10, Avrupa Bölgesinde 50.39, AB üyesi ülkelerde ise 62.50 dir. Bu şekilde kıyaslandığında Avrupa Bölgesinin yarısı, AB üyesi ülkelerin yarısından daha az olduğu görülmektedir.

1.7.2.3. Türkiye’de Eczacı İstihdam Durumu

Türkiye’de Mart 2008 itibariyle istihdam edilen eczacı sayısı 24.515 kişidir. Eczacıların istihdam edildiği kurumlara göre dağılımı ise; Sağlık Bakanlığı 1.178 kişi, üniversiteler 162 kişi, özel sektör ise 23.178 kişidir²⁷⁷. Eczacılarında yoğun olarak özel sektörde istihdam edildiği görülmektedir. Grafik 20’ye göre Türkiye’ nin eczacı sayısı Avrupa Bölgesi ve AB ile kıyaslandığında, 100.000 düşen eczacı sayısı Türkiye’ de 34.70, Avrupa Bölgesinde 51.42, AB üyesi ülkelerde 77.89 dur. Buna göre Türkiye’ de eczacı sayısı Avrupa Bölgesinin üçte ikisi, AB’nin ise yarısından azdır.

²⁷⁷ S.B., Türkiye Sağlık İnsan Gücü Durum Raporu, Mart 2008, www.saglik.gov.tr (23.07.2010)

Grafik 20. Avrupa Ülkelerinde ve Türkiye’de 100.000 Kişiyeye Düşen Eczacı Sayıları

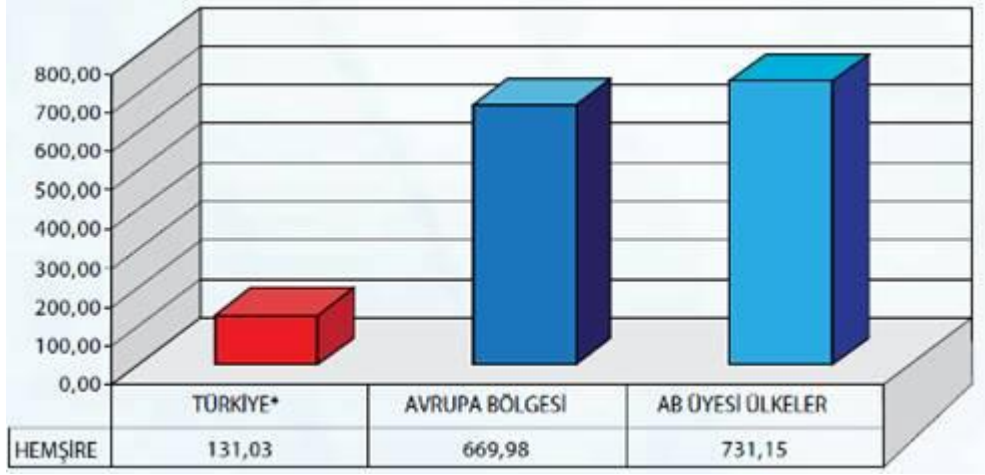
Kaynak: WHO/europe, European HFD Database, T.C.Sağlık Bakanlığı, (01.03.2008)

1.7.2.4. Türkiye’de Hemşire İstihdam Durumu

Türkiye’de Mart 2008 itibari ile istihdam edilen hemşire sayısı 92.509’dur. Hemşirelerin çalıştıkları kuruma göre dağılımı ise; Sağlık Bakanlığı 67.226 kişi, üniversiteler 11.378 kişi, özel sektör ise 13.905 kişidir²⁷⁸. Türkiye’ de hemşireler yoğun olarak kamu yani Sağlık Bakanlığı bünyesinde istihdam edilmektedir. Grafik 21’de Türkiye’nin AB ve Avrupa Bölgelerinde 100.000 kişiyeye düşen hemşire sayıları verilmiştir. Türkiye’de hemşireler sayısı Avrupa Ülkeleri ile karşılaştırıldığında 100.000 kişiyeye düşen hemşire sayısı altıda biri kadardır. OECD ülkeleri ile kıyaslandığında ise Türkiye’nin 2006 yılında hemşire sayısı, OECD ülkelerinin beşte biri kadardır.²⁷⁹

²⁷⁸ S.B., Türkiye Sağlık İnsan Gücü Durum Raporu, Mart 2008, www.saglik.gov.tr (23.07.2010)

²⁷⁹ OECD ve WB raporları, "OECD Sağlık Sistemi İncelemeleri Türkiye", 2008 <http://www.sourceoecd.org/socialissues/9789264051089> (28.07.2010)

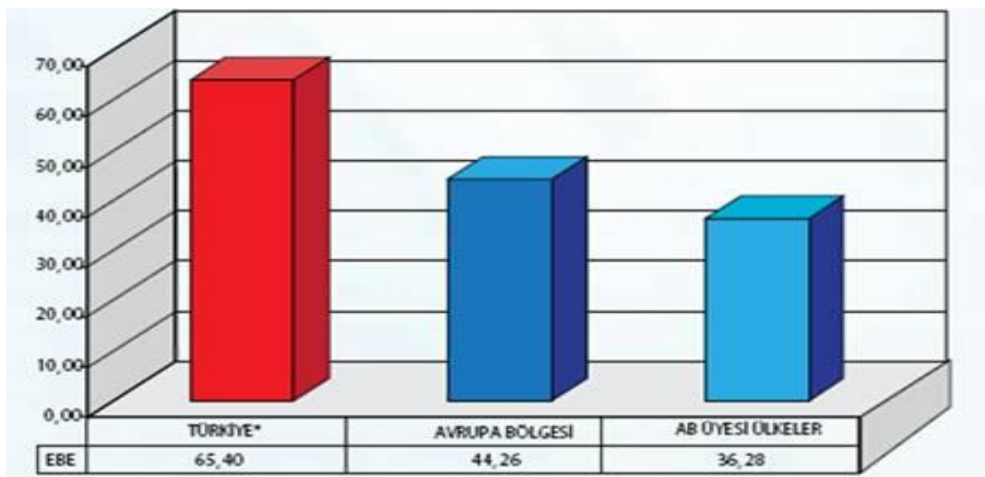

Grafik 21. Avrupa Ülkelerinde ve Türkiye’de 100.000 Kişiyeye Düşen Hemşire Sayıları

Kaynak: WHO/europe, European HFD Database, T.C.Sağlık Bakanlığı, (01.03.2008)

1.7.2.5. Türkiye’de Ebe İstihdam Durumu

Türkiye’ de Mart 2008 itibariyle 46.172 ebe çalışmaktadır. İstihdamın kurumlara göre dağılımı ise; Sağlık Bakanlığı 42.567 kişi, üniversiteler 374 kişi, özel sektör ise 3.231 kişi istihdam etmektedir. En çok ebe istihdam eden kurum Sağlık Bakanlığı’dır. Grafik 22’ e göre Türkiye’ de 100.000 kişi başına düşen ebe sayısı AB ile kıyaslandığında, ebe sayısının 65.40 ile yüksek olduğu görülmektedir. Ancak hemşirelerin yetersiz olduğu durumlarda ebelerin hemşirelik yaptığı gözlenmiştir²⁸⁰.

Grafik 22. Avrupa Ülkelerinde ve Türkiye’de 100.000 Kişiyeye Düşen Ebe Sayıları

Kaynak: WHO/europe, European HFD Database, T.C.Sağlık Bakanlığı, (01.03.2008)

²⁸⁰ S..B., Türkiye Sağlık İnsan Gücü Durum Raporu, Mart 2008, www.saglik.gov.tr (23.07.2010)

1.7.2.6. Türkiye’de Diğer Sağlık Personeli İstihdam Durumu

Ülkemizde birçok alanda olduğu gibi tekniker, teknisyen ve diğer personelinin sayılarına dair net veriler bulunmamaktadır. Diğer personelin taşeron ve diğer şekillerde istihdam edilmesi olanaklı olduğundan veri sıkıntısı artmaktadır. Eldeki verilere göre Türkiye’de Mart 2008 itibarıyla istihdam edilen sağlık teknikeri sayısı 4.747 kişi, sağlık teknisyeni 53.307 kişi, diğer sağlık personeli 29.003 kişidir²⁸¹. Ancak bu sayının emeklilik yaşının uzaması ve son personel yerleştirmeleri ile arttığı tahmin edilmektedir.

1.7.2.7. Küreselleşme ile Sağlık Alanında Önem Kazanacak Yeni Meslekler

Yeni mesleklerin tanzimi için Sağlık Bakanlığında Sağlık Eğitimi Genel Müdürlüğü tarafından çalışmalar yürütülmekte, hem ülkelerarası meslek karşılaştırmaları yapılmakta, hem de halen eğitimi ülkemizde verilen ama istihdam alanı olmayan sağlık mesleklerini göz önüne alınmaktadır. Bu yeni sağlık meslekleri algoloji, çocuk hastalıkları ile ilgili branşlar (çocuk nöroloji, çocuk nefroloji, çocuk genetik, çocuk kardiyoloji v.b), sualtı hekimliği, hava ve uzay hekimliği, spor hekimliği, tıbbi ekoloji ve hidro klimatoloji, biyomedikal cihaz teknikerliği ve uzman hemşirelik olarak sıralanabilir. Aile hekimliği hemşiresi, hemşire yardımcılığı, kronik hastalıklar hemşireliği, bio mühendislikler, mesleki alandaki düzenlemeler için danışmanlar, AB müktesebatı sırasında danışmanlar ve daha birçok meslek grubunun önümüzdeki günlerde sayısında artış beklenmektedir²⁸². Ülkemizde aile işçiliği sayesinde hasta ve yaşlı bakımı evlerde yapılmaktadır. Ancak ilerleyen günlerde teknolojik değişim, toplumsal bağların zayıflamasının da etkisi ile evde bakım hemşireliği ve evde hasta bakımı yaygınlaşacak meslekler arasındadır.

²⁸¹ S.B., Türkiye Sağlık İnsan Gücü Durum Raporu, Mart 2008, www.saglik.gov.tr (23.07.2010)

²⁸² Mollahaliloğlu, S., “Sağlıkta İnsan Kaynakları Genel Bakış”, Sağlık Yöneticileri Zirvesi, İstanbul,2010
http://www.saglikyoneticilerizirvesi.org/10/sunumlar/2010/panel1/dr_salih_mollahaliloglu/saglikta_a_insan_kaynaklari_genel_bakis.pdf. (10.07.2010)

SONUÇ ve ÖNERİLER

Küreselleşme dünya ülkelerin de önemli değişikliklere sebebiyet vererek toplumları siyasal, ekonomik ve sosyolojik olarak yeniden yapılandırmaya yöneltmiştir. Küreselleşmenin itici gücü, ulus ötesi kuruluşlar, çok uluslu şirketler ve bunların ürettiği teknolojiler olmuştur. Küreselleşmenin en belirgin özelliği ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle coğrafi sınırları kalkmış ve dünyada ulaşım sorunları çözülmüştür. Bu teknolojik gelişmeler dünyada ticaretin artmasını sağlamış ve artan dünya ticareti dünyada rekabetin oluşmasına neden olmuştur. Teknolojik değişim, rekabet ve maliyet baskısı dünya ekonomilerini şekillendirmiş ve tüm gelişmeler emek faktörünü yakından etkilemiştir. Bu noktada küreselleşmenin gelişimi ile ilgili bazı ekonomik, siyasal ve sosyo- kültürel tespitler ön plana çıkmıştır. Bunlar;

- Küreselleşmenin ana dinamikleri teknolojik değişim, rekabet ve maliyet olmuştur.
- Uluslararası sınırların aşılması ulus ötesi üretimi hızlandırmış, uluslararası rekabeti artırmış ve tüm bu gelişmeler maliyet baskısını oluşturmuştur. Maliyeti azaltmak isteyen üreticiler çoğu zaman emek faktörünü feda etmişlerdir.
- Maliyet baskısı emek faktörün istihdamını etkilemiştir. Emek üzerindeki maliyet baskısı ile esnek çalışma modelleri ile taşeron firma ve sözleşmeli personel gibi yeni istihdam modelleri yaygınlaşmıştır. Ayrıca yarım zamanlı çalışma, kadın ve çocuk istihdamı artmıştır. İşletmeler düşük ücretle çalışan ve sendikasız iş gücü tercih etmişlerdir.
- Kamuda maliyet baskısı özelleşme ile sonuçlanmış, kısa vadede özelleşme kamu maliyesini rahatlatırsa da uzun vadede kamunun istihdam dengeleyici özelliğini azaltarak, toplumsal refahtan uzaklaşılmasına neden olmuştur.
- İletişim teknolojilerinin gelişmesi, internet yoluyla bilgi ve bilgiye ulaşım kolaylaşmış, toplumların okuryazar oranları artmıştır. İş dünyasındaki

gelişmeler teknoloji okuryazarlığını doğurmuş, insan kaynakları profili değişmiş, vasıflı iş gücü profilinin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Vasıfsız iş gücünün önemi azalmış, bu gelişme ile tarım ve ağır sanayide istihdam azalırken, hizmet sektörü hızla gelişmiştir.

- Bilgi toplumuna geçiş eğitimi artırmış, yaşam boyu öğrenimin önemini artmıştır. Bu gelişme şirketler için insan kaynakları planlamasını gerekli kılmıştır.
- Ulaşım teknolojilerinin gelişmesi dünya ticaretinin artmasını sağlayarak, şirketlerin gücünün ulusal otoriteleri aşarak uluslararasılaşmasını sağlamıştır.
- Uluslararası şirketler rekabet gücünü artırmak için şirket evliliği ya da şirket birleşmesi yaparak gün geçtikçe büyümüş, bu şirketlerle rekabet edemeyen yerel küçük işletmelerin kapanmasına neden olmuştur.
- Bu gelişmeler ulus üstü şirketlerin ve bazı ulus üstü kuruluşların ulusal otoriteler üzerinde gücünün artmasına neden olmuş, ulusal otoriteler zayıflamıştır.
- Siyasal ve ideolojik anlamda SSCB dağılması sosyalizmin yerini Liberalizme bırakmasına sebep olmuştur. Ticari liberalizasyonu ve sermayenin liberalasyonu ile sermaye çoğu zaman yatırım yapmak yerine spekülatif para hareketlerini tercih etmiştir. Bu gelişmeler ekonomik krizlerle sonuçlanmış ve ülkeler arasında eşitsizliğe ve dengelerin değişmesine sebebiyet vermiştir.
- Dünyada üretim artmış, artan üretime bağımlı olarak tüketim ve tüketici davranışları değişmiştir. Kitlesele ve bireysel tüketim artmıştır. Üretim teknolojileri gelişmiş, dağıtım pazarlama uluslararası alanlara yayılmıştır.
- Teknolojik buluşlar gelişmiş, insanlar daha sağlıklı ve uzun yaşamaya başlamış ve yaşam beklentileri artmıştır. Dünya nüfusu hızla artması, beraberinde bir takım sorunlar oluşmasına neden olmuş ve sosyal güvenlik harcamalarını artırmıştır.

- İş yaşamı, eğitim, beslenme, barınma, giyim kuşam, sosyal aktivite v.b insanların yaşam biçimleri değişmiş ve sosyal bağların zayıfladığı toplumsal bir modele doğru gidişe yönelme gözlenmektedir.

Küreselleşmeyle beraber sağlık üzerindeki en büyük değişim yeni keşfedilen mikroplarla buluşan hastalıklar, bunlara karşı önlem olarak alınan geliştirilmiş teknoloji ve ilaçların uygulanması, gen teknolojilerindeki değişme ve gelişme, insan sağlığının geçici ya da kalıcı bozulmasıyla ortaya konulan teşhis ve tedavilerin artması, teşhis ve tedavilerde kullanılan ve sürekli gelişen sağlık teknolojilerin uygulanması, sağlık alanındaki gelişmelere paralel olarak sağlık istihdamında da gelişme ve değişimler olmuştur. Türkiye, sağlık alanındaki küresel değişme ve gelişme sürat uyum sağlayarak, sağlık teknolojilerini yoğun olarak teşhis ve tedavilerde kullanmaktadır. Bu yönüyle Türkiye uzmanlaşmış sağlık personeli ve sağlık hizmetleriyle ülkesinde ve bölgesinde cazibe merkezi haline gelmiştir.

Bu gelişmelerin Türk sağlık sistemine etkileri; yeni yoğun teknoloji, artan sağlık talebi ve yükselen sağlık giderleri olmuştur. Sağlık sektörün de teknoloji kullanımı yaygınlaşmış ve yeni teknoloji kendine yeni istihdam alanları yaratmıştır. Bunun sonucunda sağlık sektöründe çalışan personelin niteliği sürekli yükselmiştir. Öte yandan yaşlanarak artan nüfus ve artan sağlık talebi sağlık personeli açığını da artırmıştır. Tüm bu gelişmeler sektörde maliyetleri yükselterek sağlık sektörünün kamuya yükünü de artırmıştır. Kamu yöneticileri hem kıt kaynakları optimal kullanmak hem de personel açığını gidermek amacıyla çeşitli personel istihdam politikalarına yönelmiştir. Bunlardan en yaygın olanları sözleşmeli personel ve taşeron işçiliği olmuştur. Varsayımımıza göre; Türkiye’de küreselleşme ile gelişen sağlık teknolojileri sayesinde, sağlık hizmeti sunumunu kolaylaşmıştır. Sağlık teknolojisiyle gelişen yeni bir istihdam alanı oluşturmuştur. Bu sayede sağlık hizmetlerinde teşhis ve tedaviler gelişerek hizmet verilmektedir.

Türkiye’deki sağlık istihdamının daha iyi hizmet verebilmesi ve istihdamında başarılı olabilmesi için aşağıda öneriler yer verilmiştir. Bunlar;

- Türkiye’de son yıllarda sağlık sektöründe maliyetler artmakta ve artan maliyet baskısı gün geçtikçe daha çok hissedilmektedir. Sektörün ürettiği hizmetin öngörülemez, ertelemez, vazgeçilemez oluşu ve kutsallığı bu

baskıyı daha da artırmaktadır. Ancak tüm sağlık kuruluşları bir hizmet sektörü işletmesi olarak işletme özelliği göstermektedir ve kıt olan kaynakların optimal kullanımı sağlanmalıdır.

- Türkiye’de sağlık sektöründe maliyet etkinliğini sağlayacak profesyonel finansman yöneticileri olmadığı gözlenmiştir. Kıt kaynakların optimal kullanımın sağlanması için sağlık finansman yöneticileri yetiştirilmesi öngörülmektedir.
- Türkiye’de İlaç sanayisi, tıbbi teknoloji ve tıbbi sarf malzemesi sağlanması açısından dışa bağımlı olduğu görülmektedir. Bunun aşılabilmesi için mevcut koşulların daha da iyileştirilmesi gerekmektedir. Kaynak tasarrufu sağlanması, yatırım ve istihdam artırıcı özelliği olması ve ilaca ulaşımı kolaylaştırması nedeniyle gelecekte ülkemizde ve dünyada eşdeğer ilaç kullanımının yaygınlaşacağı tahmin edilmektedir. Küresel rekabete uyumlu olarak ülkemizde de uygun alt yapı ve yetişmiş insan gücü bulunmaktadır. Ancak yeni politikalar geliştirmek şarttır. Bunun için akademik çevre, iş dünyası ve karar mekanizmalarının ortak çalışması, uluslararası platformlarda yeni kazanımlar elde edilmesi, mevcut pazar koşulların iyileştirilmesi, uygun reçeteleme ve dağıtım sistemlerinin geliştirilmesi ve yasal çerçevenin oluşturulması gerekmektedir. Bunun hem istihdam artırıcı bir politika hem de toplumsal refaha katkıda bulunabileceği öngörülmektedir.
- Artan maliyetlerin önemli bir kısmı değişik nedenlerle yoğun teknolojik tedavi edici sağlık hizmetleri aktarılmakla birlikte, sağlığın emek yoğun bir hizmet sektörü olması nedeniyle istihdam giderlerinin de önemli bir maliyet oluşturulduğu gözlenmiştir. İstihdam giderlerini azaltmak ve optimal verimliliği sağlamak için yeni istihdam şekilleri ve esnek çalışma modellerine eğilim gözlenmektedir. Bunlardan taşeron firma işçiliği ve sözleşmeli personel istihdamı ülkemizde yaygınlaşmıştır. Sağlık sektöründe personel açığını gidermek, kaynak tasarrufu sağlamak ve verimliliği artırmanın yolu esnek çalışma modelleri olmamalıdır. Çünkü bu istihdam şekilleri iş güvencesini azaltarak, sosyal hakları zayıflatmış ve sendikasızlığı artırarak, toplumsal refahı düşürdüğü gözlenmiştir.

- Türkiye’de sağlık eğitimi için yeterli derece eğitim olanakları mevcuttur. Teknolojik değişim ve artan bilgi düzeyi nedeni ile personel yetiştiren okulların sayılarının artırılmasından çok, olanakları iyileştirilmeli ve okullar çeşitlendirilmelidir. Okullarda özellikle teknolojik dersler araştırma ve uygulama alanları artırılmalıdır. Yeni okul amak ve niteliksiz personel yetiştirmek yerine mevcut müfredatı iyileştirmek, yeni uygulama alanları yaratmak, laboratuvarlar amak ve Ar-Ge kaynaklarını artırmak daha verimli ve ussal olacağı öngörülmektedir.
- Türkiye’ de sağlık sektöründe ğrenci yetiştirecek ğretim yesi eksikliği vardır. Bunu azaltmak için uluslararası alana kayan beyin g için ülkede daha cazip olanaklar yaratılmalıdır. Bu hem sorunun çözümüne katkı sağlayacağı hem de ülke kaynaklarının yeniden kazanımını sağlayacağı tahmin edilmektedir.
- Türkiye’de genel olarak sağlık personeli sayısı AB ve OECD yesi ülkeler ile kıyaslandığında düşük olduğu görülmektedir. Önümüzdeki yıllarda personel açığının, teknolojik değişim ve yaşlanan nüfusun ihtiyaçları da göz önüne alındığında hızla artacağı tahmin edilmektedir. Bunun zm için ülke gerçekleri de göz önüne alındığında, yeni personel yetiştirmenin yanı sıra, personelin çeşitliliğini artırmak, niteliğini yükseltmek ve ülke genelinde adil dağılımını sağlamak gerekmektedir. Bunu aşmak için eğitim olanaklarının iyileştirilmesi ve insan kaynakları planlamasının öneminin artırılarak yaygınlaştırılması öngörülmektedir
- Mevcut sorunların aşılmasını zorlaştıran en önemli etken, insan kaynakları planlamasının politik menfaatler çerçevesinde ve objektif değerlerden uzaklaşılarak şekillenmesidir. Bu düşünceden uzaklaşıldığında ve insan kaynakları denetleme mekanizmaları geliştirildiğinde daha doğru ve adil bir dağılım ile personel planlaması hedefine ulaşacağı öngörülmektedir.
- Türkiye’de hekimler ekonomik ve sosyal nedenlerle uzmanlaşmaya yönelmektedir. Bu nedenle pratisyen hekimlerin maaşları ve koşulları daha da iyileştirilmeli ve farklı zm nerileri geliştirilmelidir.

- Türkiye’de hemşire sayısı ve niteliği yetersizdir. Hemşire sayısı ve niteliği artırılırken, ekonomik ve sosyal koşulları iyileştirilmelidir.
- Hemşire ve ebe eğitim niteliği ve çalışma alanları aynı değildir. Ülkemizde birçok ebe, hemşire eksikliğinden dolayı hemşire olarak çalışmaktadır. Bu koruyucu sağlık hizmetlerinin sunulmasında gizli bir zaafiyet neden olabilir. İnsan kaynakları planlamacıların bu konuda daha titiz yaklaşımları öngörülmektedir.
- Sağlık teknolojilerindeki değişim ve yenilikler sağlık personelinin sürekli bilgilerini güncellemesi gerekliliğine neden olmuştur. Bu nedenle sağlık eğitim kurumları ve istihdam sonrası hizmet içi eğitim programları sürekli güncellenmeli, kongreler, seminerler ve sempozyumlar personelin niteliği yükseltilmelidir.
- Gerçekleştirilen hizmet içi eğitim ve kongrelere, sağlık kurumları yöneticileri ve hekimlerin dolaylıda olsa katılması mümkün ve duyarlı oldukları görülürken, yardımcı sağlık personelinin katılımı daha az ve duyarsız olduğu gözlenmiştir. Hizmet içi eğitim ve kongreler sosyal bir aktivite olmayıp, denetleme ve geri bildirimleri çok iyi yapılarak faaliyetin etkinliği sağlanmalıdır.
- Türkiye’nin nüfus yapısının genç ve dinamik olması ve genç nüfusun yoğun teknolojiye ilgisi, sağlık istihdamına pozitif etki yaratabilecek bir fırsat olarak görülmelidir. Ülkemizde insanlar ekonomik ve sosyal nedenlerden sağlık alanında çalışmakta istekli olduğu görülmektedir. Bu genç ve dinamik nüfus gelişen yeni mesleklere yönlendirilmelidir. Bu hem personel açığını giderici bir istihdam politikası olacak hem de Türkiye ‘de genç ve dinamik nüfusun pozitif yönde değerlendirilmesine katkıda bulunacağı öngörülmektedir.
- Türkiye’de sağlıkla ilgili mesleki eğitim verilen ve çalışabileceği iş alanı olduğu halde kamuda kadrosu bulunmayan mesleklere istihdam olanağı sağlanmalı, eğitim planlaması ve personel istihdamı yapılırken bu konular dikkate alınmalıdır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- Alkin, E., “ve diğlerleri”, İktisada Giriş, Editör: ŞIKLAR, İ., T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, 8. Baskı, Eskişehir, 2008
- Ar, K., N., Küreselleşme Sürecinde Türkiye’deki Ücretlerin Gelişimi, Kamu-İş, Başbakanlık Basım Evi, Ankara, 2007
- Aren, S., İstihdam Para ve İktisadi Politika, Ajans Türk Matbaası, İkinci Baskı, Ankara, 1963
- Davutoğlu, A., Stratejik Derinlik, Küre Yayınları, 42. Basım, İstanbul, 2010
- Eaton, J., Keynes’ e Karşı Marx, BİRDAL, M.,”Marx, Keynes ve Kapitalizm” Çeviren: Tonguç Ok, Ezgi Matbaası, İstanbul, 2009
- Ertek, T., Temel Ekonomi, Beta Yayınları, İstanbul, 2007
- Evren, G., Esnek Çalışma ve İstihdama Etkileri, Şeçkin Yayıncılık, Ankara, 2007
- Ghose, A.,K., “ve diğlerleri”, Küresel istihdam Sorunu, Çeviri Editörü: Ömer Çolak, Efil Yayıncılık, 1. Basım, İstanbul, 2010
- Gürsel, S., “ve diğlerleri”, Türkiye’de İşgücü Piyasası ve İşsizlik, Lebib Yalkın Yayınları, İstanbul, 2002
- Iso, İstihdam Stratejileri ve Türkiye İçin Bir Model Önerisi, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 2006
- Karlık, R.,Uluslararası Ekonomik Kuruluşlar ve Entegrasyonlar, 2. Baskı, Eskişehir, 1995

- Karluk, R., Uluslararası Ekonomik Mali ve Siyasal Kuruluşlar, Turhan Yayıncılık, Ankara, 2002
- Karluk, R., Uluslararası Ekonomi Teori Politika, Turhan Yayıncılık, Ankara, 2002
- Kavuncubaşı, Ş., Hastane ve Sağlık Kurumları Yönetimi, Siyasal Kitap Evi, Ankara, 2000
- Kazgan, G., Küreselleşme ve Ulus Devlet Yeni Ekonomik Düzen, ,Bilgi Üniversitesi Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 2005
- Kloby, J., Küreselleşmenin Sefaleti, Çeviren: Düz, O., Güncel Yayıncılık, İstanbul, 2005
- Lordoğlu, K., İSMMMÖ, Türkiye iş Gücü Piyasası Durum Raporu, Mart Matbaacılık, İstanbul, 2006
- Marsap, A., ‘ve diğerleri’, ‘Sağlık Yönetim Sistemlerinde Gelecek Vizyonunda Yenileşen İnsan Kaynaklarının Kariyer Yönetimi ve Gelişimi’, 7. Ulusal Sağlık Kuruluşları Yönetimi Kongresi Kitabı, Editörler: SÖYÜK, S., YARAR, O., 21-24 Mayıs, Girne, KKTC, 2009
- Seyidoğlu, H., Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama, Kurtiş Yayıncılık, 15. Basım, İstanbul, 2003
- Sur, H., HAYRAN, O., Sağlık Hizmetleri El Kitabı, Yücel Yayınları, İstanbul, 1998
- Unay, C., Genel İktisat, 2. Baskı, Ekin Kitap Evi, Bursa, 2000
- Uyar, E., ‘Y., ‘Türkiye’de Uygulanan İşsizlik ve İstihdam Politikalarının Avrupa Birliğine Uyum Sürecine Etkileri (1980 Sonrası)’, (Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Aydın, 2005
- Ünal, E., Ateş, M., Sağlık ve Piyasa, Nobel Tıp Kitapevleri, İstanbul, 2002

Yavan, Z., A., TÜSİAD Türkiye' de İşsizlik:Yapısal ve Yapısal Olmayan Özellikleri, TÜSİAD Tartışma Tebliğleri Dizisi -1- , İstanbul, 1997

Vurdu A., DTÖ ve Doha Turu Çok Taraflı Ticaret Müzakereleri ve Türkiye, Editörler: AKMAN S.,YAMAN Ş., Tepav Yayınları, Ankara, 2008

MAKALELER

Akbaba, M., "Küreselleşme Halk Sağlığı Disiplini İlişkisi Nedir? Nasıl? Kimin İçin?", 9. Halk Sağlığı Kongresi, 3-6 Kasım, Ankara, 2004

Aksakoğlu, G., Kılıç, B., "Küreselleşmenin İçyüzü ve Türkiye'nin Sağlık Sistemine Etkileri", 9. Halk Sağlığı Kongresi, 3-6 Kasım, Ankara, 2004

Balay, R., "Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim", Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt: 37, Sayı: 2, Ankara, 2004,

Balkır, G., Z., "Küresel Rekabete Uyum Aracı Olarak Hukuksal Düzenlemeler", Türkiye Ekonomisinin Sorunları Sempozyumu Dizisi-2, 17 Kasım Beşiktaş, İstanbul, 2008

Belek, İ., "Küreselleşen Sermaye iktidarı: Çevrenin ve Ezilenlerin Dışlanması,Merkezin ve Sömürenlerin İç Kapanması", 9.Halk Sağlığı Kongresi, 3-6 Kasım, Ankara, 2004

Bozkurt, R., "Yüzyılımızda Çalışma Hayatında Yeni Yaklaşımlar", Çalışma Hayatında Çağa Uyum Semineri, 9-10 Mart, Bolu, Abant, 2002

Gün, İ., "Küreselleşme ve Gençlik", 9. Halk Sağlığı Kongresi, 3-6 Kasım Ankara, 2004

- Miser, R., "Küreselleşen Dünyada Yetişkin Eğitimi", Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt: 35, Sayı:1- 2, Ankara, 2002
- Öztürk, A., "Küreselleşme ve Kronik Hastalıklar", 9. Halk Sağlığı Kongresi, 3-6 Kasım, Ankara, 2004
- Özgür, S., "ve diğerleri", "Küreselleşme ve Halk Sağlığına Etkileri ve Gelecekte Yapılacaklar", 9. Halk Sağlığı Kongresi, 3-6 Kasım, Ankara, 2004
- Öztürk, Y., "ve diğerleri", "Küreselleşmenin Halk Sağlığına Etkileri ve Gelecekte Yapılması Gerekenler", 9. Halk Sağlığı Kongresi, 3-6 Kasım, Ankara, 2004
- Sargutan.,E., A., Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi, Cilt:8, Ankara, 2005
- Sönmez, P., Avrupa Çalışmaları Dergisi, Cilt No:5, Sayı:3, Ankara 2006
- Tağraf, H., "Küreselleşme Süreci ve Çokuluslu Şirketlerin Küreselleşme Sürecine Etkileri", C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 3, Sayı; 2, Manisa, 2002
- Tüzün, H., "Küreselleşen Dünya'da Sağlık: Bütün Renkler Hızla Kirleniyordu", 9.Halk sağlığı Kongresi, 3-6 Kasım, Ankara , 2004

RAPORLAR

Atik, S., “Küreselleşme ve Küresel İşletmeler”, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi), İstanbul, 2007

Bektaşoğlu , S.,”T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İGEME Raporları,” İlaç Sanayi”, 2007

Coşkun Albayrak, G.,“Az gelişmiş Ülkelerde Uygulanan IMF Politikalarının Globalizasyon Sürecine Etkileri”, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi), İstanbul, 2002

DPT, 9 Kalkınma Planı, İş gücü Piyasası Özel ihtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 2007

Doğan, Z., ”Globalleşen Dünya Ekonomisinde IMF Politikaları ve Türkiye’”, (Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi), İstanbul, 2006

Güç, F., “Dünya Bankası Kredilerinin Kamu Yatırımları üzerindeki Rolü’”, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi), İstanbul, 2006

Kasalak, M., A., “Avrupa Birliği İstihdam Stratejileri İle Türkiye’deki İstihdam Stratejilerinin Ekonomik Anlamda Karşılaştırılması”, (Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta, 2007

Memiş, H., “Türkiye’de Uygulanan IMF Destekli İstikrar Programlarının Tarım Sektörüne Etkileri, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2005

Musayev, G., “Geçiş Ekonomilerinde Mali Disiplin Sağlanmasında Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası’nın Rolü: Azerbaycan

Örneği”, (Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınlanmamış, sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi), İzmir, 2006

Özatağ, A.,S., “Özelleştirme Sonrası İstihdam Politikaları ve Çalışanların Girişimciliğe Özendirilmesi Kütahya Araştırması”, (Dumlu Pınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kütahya, 2007

Özdem, F., Ş., “Türkiye’de Sağlık Teknoloji Yönetimi ve Hastane Uygulamalarında Fayda Maliyet Analizi”, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2009

Pakhuy, N., Ö., “Küreselleşen Dünyada Güçlü Devletlerin Müdahale Aracı Olarak Dünya Ticaret Örgütü”, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bolu, 2005

Şen, H., “Küreselleşme Sürecinde Türkiye’deki Emek Arz ve Talebindeki Değişimin İşgücü ve İstihdam Üzerine Etkisi”, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2006

Tekin, Y., “Türkiye’de Çokuluslu Şirketlerde İstihdam ve Ücret Politikaları”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2006

Töre, S., “Dünya Ekonomisinde IMF’nin ve Yapısal Uyum Politikalarının yer ve İşlevi”, (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2006

Yahşi, F., “Küreselleşme ve İstihdam”, (Çukurova Üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adana, 2006

İNTERNET KAYNAKLARI

Aykaç, M., Nusret Ekin'e Armağan "Sendikaların Geleceği; Küreselleşme ve Yapısal Değişikler Açısından Bir Analiz",
<http://kutuphane.tbmm.gov.tr:8088/2001/200101825.pdf>,
(25.06.2010)

Bozkurt, V., "Küreselleşmenin Toplumsal Sonuçları",
<http://iibf.kocaeli.edu.tr/ceko/armaganlar/nusretekin/1/13.pdf>
(12.07.2010)

Boztaş, K., "Küreselleşmenin Eğitime Yüklelediği Görevler",
www.eğitim.gen, (25,04.2010)

DPT, 9. Kalkınma Planı (2007- 2013), Resmi Gazete Mükerrer, 1 Temmuz 2006, Sayı: 26215, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan9.pdf>
(23.07.2010)

Dura, C., "Ekonomik Kriz Nedir, Özellikleri Nelerdir, Nasıl Gelişir?"
http://www.cihandura.com/index.php?option=com_content&task=view&id=326&Itemid=49 (05.07.2010)

Eczacıbaşı, B., "Jenerik İlaç Endüstrisi",Avrupa Birliği ve Türkiye'de Jenerik İlaç Endüstrisi Paneli, 2 Haziran Ankara, 2005
http://www.ieis.org.tr/YAYINLAR/KITAP_JEN.PDF (05.07.2010)

http://www.ieis.org.tr/asp_sayfalar/index.asp?sayfa=217&menuk=12
(03.07.2010)

<http://www.mature-project.eu/materials/Overview.pdf> (22.06.2010)

<http://www.teb.org.tr/images/upld2/rapor/RLE20091124140806iduraporu.pdf>
(19.06.2010)

http://en.wikipedia.org/wiki/Washington_Consensus (12.07.2010)

<http://www.ilo.org> (05.01.2010)

<http://www.suvak.org/kitap-2turkce.pdf> (19.06.2010)

[http://www.ttb.org.tr/mevzuat/index.php?option=com_content&task=view&i
d=521&Itemid=36](http://www.ttb.org.tr/mevzuat/index.php?option=com_content&task=view&i
d=521&Itemid=36) (10.07/2010)

<http://www.sgb.saglik.gov.tr/content/files/spflash/flashbrosur/index.html>
(07.7.2010)

<http://www.sayistay.gov.tr/yayin/dergi/icerik/der46-47m1.pdf> (23.07.2010)

Genelge, Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı, Genel Sağlık Sigortası Genel
Müdürlüğü,
2010/11,(20.01.2010),[http://www.sgk.gov.tr/wps/wcm/connect/af84
1a00413827dd886fca6f65a2e239/2010-11.pdf?MOD=AJPERES](http://www.sgk.gov.tr/wps/wcm/connect/af84
1a00413827dd886fca6f65a2e239/2010-11.pdf?MOD=AJPERES)
(19.06.2010)

Göker, A.,“2020 Yılında Tıbbi Teknoloji”
<http://www.inovasyon.org/html/AYK.TTBMer.Kons.Tem.01.htm>
(03/07/2010)

Gümüsel, B., Türkiye’de Sağlık Reformu: Sağlıkta Dönüşüm Projesi,
Hacettepe Üniversitesi Sağlık Ekonomisi ve Sağlık Politikası
Araştırma ve Uygulama Merkezi,
[http://www.husep.hacettepe.edu.tr/Belgeler/Gumusel%20sunum.01.
pdf](http://www.husep.hacettepe.edu.tr/Belgeler/Gumusel%20sunum.01.
pdf) (19.06.2010)

ILO,[ilo.org/public/turkish/region/eurpro/onk/about/ilo_tarih.htm//ilo_amac.ht
m](http://ilo.org/public/turkish/region/eurpro/onk/about/ilo_tarih.htm//ilo_amac.ht
m) (05.01.2010)

Kılıç, B., Türkiye için Sağlık İnsan Gücü Planlaması ve İstihdam Politikaları,
TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni, İzmir, 2007
http://www.korhek.org/khb/khb_006_06-501.pdf (23/07/2010)

Maliye Bakanlığı, 2010 Yılı Bütçe Gerekçesi, Ankara, 2009,
www.maliye.gov.tr (23.07.2010)

Mollahaliloğlu, S., “Sağlıkta İnsan Kaynakları Genel Bakış”, Sağlık
Yöneticileri Zirvesi,İstanbul,2010,

http://www.saglikyoneticilerizirvesi.org/10/sunumlar/2010/panell1/dr_salih_mollahaliloglu/saglikta_insan_kaynaklari_genel_bakis.pdf
(10.07.2010)

Newsweek Türkiye, Bu Günü Anlamak için 112 Kitap, Sayı:53,1 Kasım 2009
<http://www.newsweekturkiye.com/haberler/detay/37552/112-kitap>
(22.07.2010)

OECD ve WB raporları,”OECD Sağlık Sistemi İncelemeleri Türkiye”,2008
<http://www.sourceoecd.org/socialissues/9789264051089>
(29.07.2010)

Pala, K., “Türkiye Sağlıkta İnsan Gücüne Eleştirel Bir Bakış”, Sağlık Yöneticileri Zirvesi, İstanbul, 2010
http://www.saglikyoneticilerizirvesi.org/10/sunumlar/2010/panell1/prof_dr_kayihan_pala/turkiye_saglik_insan_gucu_politikalarina_elestirel_bakis.ppt (23.07.2010)

Perry, G., “Avrupa Birliğinde Jenerik İlaçlar Genel Değerlendirme”,Avrupa Birliği ve Türkiye’de Jenerik İlaç Endüstrisi Paneli, , 2 Haziran, Ankara , 2005,
http://www.ieis.org.tr/YAYINLAR/KITAP_JEN.PDF (05.07.2010)

Saatçioğlu, S., Gövdere, B.,“Küreselleşme, Teknoloji ve Ticaret İle İşsizlik Arasındaki İlişkiye Eleştirel Bir Yaklaşım”, İktisat Dergisi, Sayı:416, İFMC Yayını, 2001 <http://www.elelebizbize.com/e-kutuphane/cemsaatcioglu-bekirgovdere/kuresellesme-teknoloji-ticaret-issizlik.pdf> (23.07.2010)

S.B., Türkiye Sağlık İnsan Gücü Durum Raporu, Mart 2008,
www.saglik.gov.tr (23.07.2010)

S.B., Sağlıkta İnsan Kaynakları Mevcut Durum Analizi,
http://www.tusak.saglik.gov.tr/pdf/kitaplar/200802051614250.SAIK_analiz_tr.pdf (23.07.2010)

- Savaşır, A., Türkiye’de Sağlık Hizmetlerinin Durumu SWOT Analizi,
www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/vizyon2023/.../EK-21.pdf
(04.07.2010)
- Selamoğlu, A., Gelişmiş Ülkelerde İstihdam Politikaları, Esneklik Arayışı ve Etkileri, <http://www.kosbed.kocaeli.edu.tr/sayi4/selamoglu.pdf>
(12.07.2010)
- Şafak, C., 4857 Sayılı İş Kanunu Çerçevesinde Taşeron (Alt İşveren) Meselesi,
http://www.kristalis.org.tr/aa_dokuman/taseron_alt_isveren.pdf
(01.07.2010)
- Taban, S., “Türkiye’de Sağlık ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Nedensellik Testi” <http://iibf.ogu.edu.tr/kongre/bildiriler/01-01.pdf> (11.07.2010)
- tr.wikipedia.org/wiki/Dünya_Sağlık_Örgüt (07.06.2010)
- TTB., Sağlık Personelinin Tam Gün Çalışmasına ve Sağlıkla İlgili Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı Taslağı Hakkında Türk Tabipleri Birliği Görüşleri, Ankara, 2008 ,
<http://www.ttb.org.tr/kutuphane/tamgunbrosur.pdf> (18.06.2010)
- www.bumko.gov.tr (25.07.2010)
- www.ilo.org/public/turkish/region/eurpro/ankara/.../wemplrep.pdf
(12.07.2010)
- [www.maliye.gov.tr/.../2010%20BÜTCE%20TASARISI%20Basın%20Toplantısı-\(07/07/2010\)](http://www.maliye.gov.tr/.../2010%20BÜTCE%20TASARISI%20Basın%20Toplantısı-(07/07/2010))
- ww.oib.gov.tr (25.04.2010)
- www.saglik.gov.tr/TR/dosyagoster.aspx?DIL=1...27765...sip_rapor.pdf
(10.07.2010)
- www.tuik.gov.tr. (15.06.2010)

ÖZGEÇMİŞ

14 Eylül 1983 Uşak doğumluyum. İlk, orta ve lise öğrenimini Uşak'ta tamamladım. 2001 yılında Anadolu Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Kamu Yönetimi bölümüne başladım ve 2008 yılında mezun oldum. Aynı zamanda 2005 yılında Ege Üniversitesi Atatürk Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu, Tıbbi Sekreterlik ve Dokümantasyon Bölümüne başladım, ancak İstanbul'a atanmamdan dolayı mezun olamadım. 2008 yılında Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hastane ve Sağlık Kurumları Yönetimi bölümün' de yüksek lisansa başladım.

2006 yılında İstanbul Dr. Siyami Ersek Eğitim ve Araştırma Hastanesine, Sağlık Memuru (Tıbbi Sekreter) olarak, 4/ B kadrosu ile atandım. Aynı yıl il içi yer değişikliği ile Fatih Sultan Mehmet Eğitim ve Araştırma Hastanesine atandım. Halen aynı hastanede Acil Nöbetçi Memur olarak çalışmaktayım.

Nahide ÜŞÜMEZ